

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Επικοινωνία ανάμεσα στα Μέλη της Εκπαιδευτικής Κοινότητας την εποχή της
Πανδημίας – Covid-19,

μέσα από τη ματιά Διευθυντών και Εκπαιδευτικών Σχολικών Μονάδων
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Χριστίνα Ερριέττα Συκά

A. M. 218045

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

Ελευθερία Αργυροπούλου,

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μάρτιος 2021

ΑΘΗΝΑ

ΕΚΠΑ 2021

Η παρούσα διατριβή, η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Π.Μ.Σ.: ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ και τα λοιπά αποτελέσματα της αντίστοιχης Διπλωματικής Εργασίας (ΔΕ) αποτελούν συνιδιοκτησία του ΕΚΠΑ και της φοιτήτριας, ο/η καθένας/μια από τους/τις οποίους/ες έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και την συγγραφέα και το ΕΚΠΑ όπου εκπονήθηκε η ΔΕ καθώς και την επιβλέπουσα και την επιτροπή κρίσης.

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη Διπλωματική Εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του ΠΜΣ «Πολιτική, Διοίκηση και Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση» - Πλήρους Φοίτησης του Παιδαγωγικού Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Φιλοσοφικής Σχολής, έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Η εργασία αυτή έχοντας εκπονηθεί από εμένα, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις επί του θέματος. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Σε κάθε περίπτωση, αναληθούς ή ανακριβούς δηλώσεως, υπόκειμαι στις συνέπειες που προβλέπονται στον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στην Εκπαιδευτική Πολιτική και Διοίκηση της Εκπαίδευσης και στις διατάξεις που προβλέπει η Ελληνική και Κοινοτική Νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας».

Η Δηλούσα

Χριστίνα Ερριέττα Συκά

A.M. 218045

Υπογραφή

DISCLAIMER – Αποποίηση Ευθύνης

Αφιερώνω την παρούσα εργασία στις τρεις μου κόρες Ευαγγελία, Νικολέττα και Βαλέρια.

Ευχαριστώ το σύζυγό μου Δημοσθένη για την κατανόηση, τους γονείς μου Ευάγγελο και Ευαγγελία για την ενθάρρυνση, καθώς και τον μέντορά μου Πάνο, για τη συνεχή υποστήριξη. Ευχαριστώ τον συνοδοιπόρο στο ταξίδι αυτό, τον Μάρκο, για την παρέα και την εμπύχωση. Κυρίως όμως, ευχαριστώ την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Ελευθερία Αργυροπούλου γιατί ήταν πάντα διαθέσιμη και η συνεισφορά της στην εκπόνηση της εργασίας αυτής ήταν πολύτιμη.

**Η Επικοινωνία ανάμεσα στα Μέλη της Εκπαιδευτικής Κοινότητας την εποχή της
Πανδημίας – Covid-19**

μέσα από τη ματιά Διευθυντών και Εκπαιδευτικών

Σχολικών Μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Χριστίνα Ερριέττα Συκά

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια	Μέλος 1	Μέλος 2
Ελευθερία Αργυροπούλου Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Κρήτης	Άλμπα Παπακωνσταντίνου Επίκουρη Καθηγήτρια, ΕΚΠΑ	Δημήτρης Φωτεινός Επίκουρος Καθηγητής ΕΚΠΑ

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά το διάστημα από 20/4/20-10/5/20, την περίοδο κατά την οποία ήταν σε εφαρμογή η απόφαση για αναστολή λειτουργίας όλων των εκπαιδευτικών μονάδων όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης ως μέτρο για την αποφυγή της διασποράς του κορωνοϊού Covid-19, έχει ως σκοπό να εξετάσει α) το αν και το πώς αποκαταστήθηκε η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας, β) αν οι συμμετέχοντες ήταν έτοιμοι να διαχειριστούν την κατάσταση και γ) το πώς βίωσαν την πανδημία και τι προτείνουν για την επόμενη φορά. Ως ερευνητική μέθοδος επιλέχθηκε η Ποιοτική Ανάλυση μέσα από 34 ημιδομημένες συνεντεύξεις σε Διευθυντές και Εκπαιδευτικούς Γυμνασίων και Λυκείων αστικών και ημι-αστικών περιοχών της Αττικής που πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικά λόγω του απαγορευτικού.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες Διευθυντές αναγκάστηκαν να διαχειριστούν μια πρωτόγνωρη κατάσταση κρίσης και οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, χωρίς τα απαραίτητα εφόδια, να αποκαταστήσουν την επικοινωνία και την εκπαιδευτική διαδικασία, αξιοποιώντας κάθε δυνατό μέσο. Καταγράφηκε έντονα η έλλειψη υλικοτεχνικού εξοπλισμού σε μαθητές χαμηλών κοινωνικο-οικονομικών τάξεων και σε μεγαλύτερης ηλικίας εκπαιδευτικούς, η έλλειψη γνώσεων χειρισμού των πλατφορμών τηλεκπαίδευσης, σε μερικές περιπτώσεις ακόμα και η έλλειψη παροχής δικτύου ίντερνετ. Όλα τα παραπάνω συν το ότι δεν υπήρχε πλαίσιο υποχρεωτικότητας, οδήγησαν στην ελλιπή συμμετοχή των μαθητών από την τηλεκπαίδευση και στη απαξίωση της διαδικασίας.

Επίσης, αναδείχθηκε η αγωνία των συμμετεχόντων διευθυντών για το πώς θα εξασφαλίσουν τη συνέχεια στη σχολική ζωή, πώς θα υποστηρίξουν ψυχικά και υλικά, εκπαιδευτικούς και μαθητές και πώς θα διαχειριστούν τις οδηγίες των ειδικών για τα μέτρα υγιεινής κατά την επαναλειτουργία των σχολείων ώστε να εξασφαλίσουν την υγεία όλων. Τέλος, όλοι οι συμμετέχοντες εξέφρασαν τις προτάσεις τους για την επόμενη φορά που θα χρειαστεί να διαχειριστούν μία αντίστοιχη κρίση.

Λέξεις – Κλειδιά: Πανδημία, covid-19, επικοινωνία, σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Communication among members of the school community during Covid-19 pandemic.

Views/Opinions of secondary school Leaders and Teachers

Christina Errietta Syka

Supervisor	Member 1	Member 2
Eleftheria Argyropoulou	A. Papakonstantinou	D. Foteinos
Associate Professor	Assistant Professor	Assistant Professor
University of Crete	University of Athens	University of Athens

Abstract

The aim of the present study, which took place strictly between 20/4/2020 and 10/5/2020, i.e. at the time of lock down of all education units, as part of the measures to avoid spreading the covid-19 corona virus pandemic, was to examine a) if and how communication among members of school community was achieved, b) if participants were ready and able to handle the situation and c) how they experienced lockdown and what they recommend for a next crisis. The qualitative method of analysis was used, through the data that were collected from 34 phone interviews –due to the lock down - to school leaders and teachers of secondary schools in urban and sub-urban areas of Attica.

Results showed that participant school leaders were to manage an unprecedented crisis situation and participant teachers, without the necessary supplies, to restore communication and learning process with students, using all means available. It was strongly recorded the absence of technical equipment and lack in ICT skills in lower-class students and older teachers, as well as cases of no home internet supply. All the above plus the fact that all this was on a non-obligatory basis contributed to the low participation of students in distance learning classes, and, as result, the devaluing of the whole process.

What was also obvious from the research was the anxiety of participant school leaders regarding how they would secure school life continuity, how they would support teachers and students, not only materially but also, psychologically, and how they would deal with the application of doctors' instructions and health measures during school re-opening, so as to keep everyone safe. Finally, all participants made their own recommendations regarding next time crisis management.

KeyWords: pandemic, covid-19, communication crisis, secondary schools.

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Κωδικοποίηση Συμμετεχόντων

Πίνακας 2: Γυμνάσια & Γενικά Λύκεια Περιφέρειας Αττικής

Πίνακας 3: Δημογραφικά Στοιχεία Συμμετεχόντων στην Έρευνα

Πίνακας 4: Επικοινωνία Διευθυντών με μέλη της Εκπ/κής Κοινότητας

Πίνακας 5: Επικοινωνία Εκπαιδευτικών με μέλη της Εκπ/κής Κοινότητας

Πίνακας 6: Σκοπός Επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της Εκπ/κής Κοινότητας

Πίνακας 7: Μέσα Επικοινωνίας που χρησιμοποιήθηκαν

Πίνακας 8: Χρήση Πλατφορμών εξ αποστάσεως

Σύγχρονης & Ασύγχρονης Εκπ/σης – ΥΠΑΙΘ

Πίνακας 9: Λόγοι για χρήση (ή μη) των Πλατφορμών Τηλεκπαίδευσης ΥΠΑΙΘ

Πίνακας 10: Επιμόρφωση και Εξοικείωση Δ/ντών & Εκπ/κών σε Τ.Π.Ε.

Πίνακας 11: Ύπαρξη Υλικοτεχνικού Εξοπλισμού Τ.Π.Ε.

Πίνακας 12: Απόψεις Δ/ντών & Εκπ/κών για γνώσεις & υλικοτεχνικό

Εξοπλισμό Τ.Π.Ε. άλλων μελών

Πίνακας 13: Προβλήματα που προέκυψαν – Απόψεις Δ/ντών & Εκπ/κών

Πίνακας 14: Η σημασία της επικοινωνίας στα μέλη της εκπ/κής κοινότητας

την περίοδο του lockdown

Πίνακας 15: Αξιολόγηση των Μέσων Επικοινωνίας

Πίνακας 16: Χρήση Μέσων Επικοινωνίας μετά την Πανδημία

Πίνακας 17: Απόψεις των Συμμετεχόντων για το εγκλεισμό

Πίνακας 18: Τι απασχολεί τους Συμμετέχοντες για την επόμενη μέρα της πανδημίας

Πίνακας 19: Προτάσεις για Διαχείριση επόμενης αντίστοιχης κρίσης

Κατάλογος Ιστογραμμάτων

Ιστόγραμμα 1: Πανόραμα Εργασίας

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Abstract	8
Κατάλογος Πινάκων	9
Κατάλογος Ιστογραμμάτων.....	10
Εισαγωγή.....	13
Α' ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	17
1ο Κεφάλαιο: ΠΑΝΔΗΜΙΑ	17
1.1 Ορισμός - Ιστορική Αναδρομή	17
1.2 Διαχείριση πανδημίας.....	18
1.3 Συνέπειες της πανδημίας	20
1.4 Διαχείριση κρίσεων στα σχολεία	21
2 ^ο Κεφάλαιο: Επικοινωνία.....	24
2.1 Ορισμός - Μορφές επικοινωνίας.....	24
2.2 Επικοινωνία στην Εκπαίδευση.....	25
2.3 Επικοινωνία στη Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων	26
2.4 Επικοινωνία και Σχολικό Κλίμα	28
2.5 ΤΠΕ στη διοίκηση και την εκπαίδευση - Επιμόρφωση εκπαιδευτικών	29
3 ^ο Κεφάλαιο: Η επικοινωνία στα σχολεία κατά την πανδημία.....	32
3.1 Ψηφιακή επικοινωνία και τηλεεκπαίδευση	32
3.2 Ψηφιακό χάσμα.....	33
3.3 Πρόσφατη αρθρογραφία σχετικά με την πανδημία.....	35
Κεφάλαιο 4ο: Σύνοψη του Θεωρητικού Μέρους –	38
Αναγκαιότητα και πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας.....	38
5 ^ο Κεφάλαιο: Η ταυτότητα της έρευνας.....	40
5.1 Σκοπός και στόχος της έρευνας	40
5.2 Μεθοδολογία της Έρευνας	40
5.3 Εγκυρότητα και Αξιοπιστία Έρευνας.....	43
5.4 Ερευνητικοί άξονες- Ερευνητικά Ερωτήματα - Ερευνητικό Εργαλείο	44
5.5 Λήψη των δεδομένων - τήρηση κανόνων ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας	46
5.6 Το δείγμα της έρευνας.....	48
5.7 Η ανάλυση και η επεξεργασία των δεδομένων	53
6 ^ο Κεφάλαιο Παρουσίαση αποτελεσμάτων	55
6.2 Αναλυτική καταγραφή αποτελεσμάτων ανά ερώτηση	55

7 ^ο Κεφάλαιο: Συμπεράσματα	121
7.1 Σχολιασμός Ευρημάτων και Εξαγωγή Συμπερασμάτων	121
7.2 Συζήτηση συμπερασμάτων και σύνδεση με θεωρητικό μέρος	130
7.3 Η προσφορά της παρούσας έρευνας στο πεδίο	137
7.4 Περιορισμοί της παρούσας έρευνας	138
7.5 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες	139
Επίλογος	141
Βιβλιογραφικές Αναφορές	143
Ελληνικές	143
Ξενόγλωσσες	146
Παράρτημα 1 : Συνοδευτική Επιστολή	149
Παράρτημα 2 : Πρωτόκολλο Συνέντευξης	150
Παράρτημα 3: Πλήρεις Συνεντεύξεις	152
Παράρτημα 4 – Ανάλυση Συνεντεύξεων	173
Παράρτημα 5: Υπόδειγμα Κωδικοποίησης ερωτήσεων σε Θέματα	192

Εισαγωγή

Στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρείται να καταγραφεί η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας την εποχή της πανδημίας. Πιο συγκεκριμένα, διεξήχθη έρευνα σε διευθυντές και εκπαιδευτικούς σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αστικών και ημιαστικών περιοχών της Αττικής, με σκοπό να αποτυπωθεί η πρωτόγνωρη κατάσταση που εκτυλίχθηκε κατά το διάστημα Απρίλιος - Μάιος 2020, δηλαδή, το διάστημα που ήταν σε εξέλιξη το πρώτο κύμα της πανδημίας covid-19.

Η ανάγκη μία έρευνα στον τομέα της εκπαίδευσης να μελετήσει μία υγειονομική κρίση, προήλθε από το γεγονός ότι η πανδημία αυτή, με συνέπειες σε όλους τους τομείς της ζωής, είχε σαφείς επιπτώσεις και στην εκπαιδευτική κοινότητα. Όταν το πρώτο και βασικότερο μέτρο που ελήφθη για την αποφυγή της διασποράς του κορωνοϊού, ήταν η αναστολή λειτουργίας όλων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, όλων των βαθμίδων, αιφνιδίως και χωρίς καμία προειδοποίηση, προκύπτει ως πρώτη και σοβαρή συνέπεια, η κρίση στην επικοινωνία στη σχολική κοινότητα, και ακολουθούν η διακοπή της εκπαιδευτικής διαδικασίας καθώς και μία σειρά από άλλες επιπτώσεις που είναι αναγκαίο να καταγραφούν.

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στο να συνδέσει δύο μεγάλες θεωρητικές έννοιες: την πανδημία και την επικοινωνία, εστιασμένη όμως στη σχολική πραγματικότητα. Μέσα από την ποιοτική μέθοδο συλλογής δεδομένων, γίνεται μία μεγάλη προσπάθεια να συγκεντρωθεί υλικό από συνεντεύξεις που διεξήχθησαν σε Διευθυντές και Εκπαιδευτικούς Σχολικών Μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και να μελετηθεί το πώς διεξήχθη η επικοινωνία στις σχολικές μονάδες κατά τη διάρκεια της αναστολής λειτουργίας τους, αν και κατά πόσο ήταν προετοιμασμένη η εκπαιδευτική κοινότητα για διαχείριση μίας τέτοιας κρίσης, πώς βίωσαν την περίοδο του εγκλεισμού και τι προτείνεται για μία πιθανή επόμενη αντίστοιχη κατάσταση.

Στόχος της εργασίας είναι η έρευνα αυτή να αποτελέσει πεδίο αναφοράς για περαιτέρω μελέτες και να συνεισφέρει τα μέγιστα στο συγκεκριμένο πεδίο της έρευνας, κυρίως μέσα από την καταγραφή των γεγονότων, των συναισθημάτων και των εμπειριών των συμμετεχόντων τη στιγμή που η όλη κατάσταση ήταν σε εξέλιξη, διεκδικώντας το πλεονέκτημα της ζωντανής μαρτυρίας, σε αντίθεση με επόμενες έρευνες που ίσως διεξαχθούν μεταγενέστερα, όπου τα συλλεχθέντα δεδομένα θα αποτελούν τμήμα διηγήσεων γεγονότων του κοντινού ή μακρινού παρελθόντος, χωρίς τη ζωντανία του παρόντος.

Στο 1ο κεφάλαιο, η εργασία παρουσιάζει την έννοια της πανδημίας. Μετά από μία σύντομη ιστορική αναδρομή, ακολουθούν πληροφορίες για τον όρο covid-19 «κορωνοϊός» και την επικινδυνότητά του. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι τρόποι τους οποίους η Πολιτεία αξιοποίησε για τη διαχείριση και την αποφυγή της διασποράς, ενώ γίνεται εκτενής αναφορά στις συνέπειες της πανδημίας του κορωνοϊού παγκοσμίως. Τέλος, ακολουθούν στοιχεία σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων εντός των σχολικών μονάδων.

Στο 2^ο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η έννοια της επικοινωνίας. Γίνεται μία σύντομη αναφορά στον ορισμό, τα είδη και τα μέσα επικοινωνίας. Εφόσον το πεδίο αναφοράς της εργασίας είναι η εκπαίδευση, παρουσιάζεται ο ρόλος της επικοινωνίας σε δύο βασικές πτυχές της στο πεδίο αυτό. Πιο συγκεκριμένα, μιλάμε α) για την επικοινωνία στην εκπαιδευτική διαδικασία και τη μάθηση και β) για την επικοινωνία ως μέσο αποτελεσματικής διοίκησης και ως παράγοντα διαμόρφωσης θετικού κλίματος στη σχολική μονάδα. Κοινός παρονομαστής και στις δύο αυτές πτυχές είναι η χρήση νέων τεχνολογιών και η αξιοποίησή τους από την εκπαιδευτική κοινότητα.

Το 3^ο κεφάλαιο, έρχεται να συνδέσει τους δύο βασικούς πυλώνες της εργασίας. Με τίτλο «η επικοινωνία στα σχολεία κατά την πανδημία», εστιάζουμε στο βασικό τρόπο επικοινωνίας την εποχή του εγκλεισμού, που δεν είναι άλλος από τη χρήση ψηφιακών μέσων, όχι μόνο για επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας αλλά και για την αξιοποίησή τους ως μέσο εξαποστάσεως διδασκαλίας. Λόγω των κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων, επιβάλλεται να μελετηθεί το ψηφιακό χάσμα και η πρόσβαση σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό που επηρεάζουν κάθε μορφή επικοινωνίας και εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τέλος, αξιοποιούμε την μεταγενέστερη της έρευνας και πολύ πρόσφατη αρθρογραφία ώστε να αντλήσουμε στοιχεία για την επικοινωνία κατά την πανδημία και σε χώρες του εξωτερικού, ως μία προσπάθεια ενημέρωσης περισσότερο παρά σύγκρισης στον τρόπο διαχείρισης της πανδημίας.

Στο 4^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται το γιατί η παρούσα έρευνα είναι σημαντική και ποιο είναι το ερευνητικό κενό το οποίο καλείται να γεμίσει με τα ευρήματά της. Η έρευνα τόσο σε διευθυντές όσο και σε εκπαιδευτικούς, αποσκοπεί να μελετήσει το κατά πόσο οι τρόποι επικοινωνίας που χρησιμοποιήθηκαν, ήταν αποτελεσματικοί και στις δύο αυτές πτυχές της, δηλαδή, αυτή της εκπαίδευσης και μάθησης και αυτή της διοίκησης.

Στο 5^ο κεφάλαιο, παρουσιάζεται αναλυτικά η ταυτότητα της έρευνας. Ποιοι είναι οι σκοποί και οι στόχοι, ποια τα ερευνητικά ερωτήματα, ποια η μέθοδος συλλογής δεδομένων, ποιο το

δείγμα. Τέλος, παρουσιάζεται ο τρόπος ανάλυσης των δεδομένων και εξαγωγής συμπερασμάτων.

Στο 6^ο κεφάλαιο, παρουσιάζονται αναλυτικά οι απόψεις των συμμετεχόντων διευθυντών και εκπαιδευτικών. Για κάθε ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα, γίνεται αναλυτική καταγραφή των ευρημάτων και δίνονται (ενδεικτικά) αποσπάσματα συνεντεύξεων που σκοπό έχουν να μεταφέρουν όχι μόνο γεγονότα αλλά και συναισθήματα. Επίσης, την αναλυτική αυτή καταγραφή πλαισιώνουν πίνακες που παρουσιάζουν τα ποιοτικά δεδομένα μαζί με ποσοτικά, σε μία προσπάθεια καλύτερης αποτύπωσης των δεδομένων της έρευνας.

Στο 7^ο κεφάλαιο, στα Συμπεράσματα, γίνεται συζήτηση επί των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από το συλλεχθέν υλικό αρχικά, και εν συνεχεία, γίνεται σύνδεση με το θεωρητικό μέρος ώστε να αναδειχθούν ομοιότητες και διαφορές καθώς και η προσφορά της παρούσας εργασίας στο πεδίο. Τέλος, στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά και για το πώς η παρούσα έρευνα μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για μελλοντικές έρευνες, που θα δώσουν ακόμα περισσότερες πληροφορίες για το υπό διερεύνηση θέμα, δηλ. την επικοινωνία κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τον επίλογο, ενώ στο τέλος, ακολουθούν οι βιβλιογραφικές αναφορές και τα παραρτήματα.

Α' ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1ο Κεφάλαιο: ΠΑΝΔΗΜΙΑ

1.1 Ορισμός - Ιστορική Αναδρομή

Η **πανδημία**, σύνθεση των λέξεων *παν* (όλος) και *δήμος* (πληθυσμός), είναι επιδημία λοιμωδών ασθενειών που εξαπλώνεται με γρήγορους ρυθμούς σε μεγάλη περιοχή ή σε παγκόσμια κλίμακα και απειλεί το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού, χωρίς να αφορούν την επανεμφανιζόμενη εποχική γρίπη, ενώ οι ομόρριζοι όροι *ενδημία*, *επιδημία* υπήρχαν στο λεξιλόγιο των αρχαίων Ελλήνων, αποδίδοντας έναν αόρατο εχθρό, ήδη από την εποχή του Ομήρου (Σχίζα, Σ., 2020• Βικιπαίδεια).

Η παλαιότερη καταγεγραμμένη πανδημία συνέβη κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, όπου τα δύο τρίτα του πληθυσμού της Αθήνας έχασαν τη ζωή τους εξαιτίας μάλλον του τυφοειδούς πυρετού.(Σχίζα, Σ., 2020).

Μεταγενέστερα, το 541-542 μ.Χ. εμφανίστηκε η λεγόμενη «Πανούκλα του Ιουστινιανού», σκοτώνοντας πάνω από 5.000 άτομα την ημέρα στην Κωνσταντινούπολη, ενώ τον 12ο αιώνα, εμφανίστηκε η λέπρα που εξελίχθηκε σε πανδημία στην Ευρώπη κατά την περίοδο του πρώιμου Μεσαίωνα (Σχίζα, Σ., 2020).

Φτάνοντας στο 1347 μ.Χ., εμφανίζεται η Μαύρη Πανούκλα ή «Μαύρος Θάνατος» και θεωρείται η πιο φονική πανδημία που έπληξε ποτέ τον Δυτικό Κόσμο, αφού μέσα σε έναν αιώνα η Ευρώπη έχασε το 25% με 33% του πληθυσμού της ενώ η Αγγλία και η Γαλλία επλήγησαν τόσο πολύ που κήρυξαν εκεχειρία στον μεταξύ τους πόλεμο. (Σχίζα, Σ., 2020 • Καραμάνου, 2020).

Το 1889, ξέσπασε η Ρωσική Γρίπη, η πρώτη σημαντική πανδημία γρίπης, αρχικά στη Ρωσία αλλά μεταφέρθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη, τη Βόρεια Αμερική και την Αφρική. Έως το τέλος του 1890, 360.000 άνθρωποι είχαν χάσει τη ζωή τους (Σχίζα, Σ., 2020 • Καραμάνου, 2020).

Στις αρχές του 20ου αιώνα, μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, εμφανίστηκε η Ισπανική Γρίπη, μια εξαιρετικά λοιμογόνος πανδημία γρίπης που οφείλεται σε ιό της γρίπης Α (type A influenza) / H1N1 και έπληξε το 50% του πληθυσμού παγκοσμίως(Καραμάνου, 2020).

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, ξέσπασε η Ασιατική γρίπη το 1957 και η γρίπη του Χονγκ Κονγκ το 1968, οπότε κρίθηκε αναγκαία η δημιουργία ενός δικτύου παρακολούθησης

και αντιμετώπισης των επιδημιών και συστήθηκε η επιτροπή υγιεινής της Κοινωνίας των Εθνών, πρόδρομος του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ., 1948). Επιπλέον, αργότερα μελετήθηκε η ανοσοαπόκριση των εμβολιασμών και η ανάπτυξη φυσικής ανοσίας του πληθυσμού μέσω ενός δικτύου παρακολούθησης των λοιμωδών νοσημάτων και έτσι, ο Π.Ο.Υ. επέκτεινε το δίκτυο του σε παγκόσμια κλίμακα ενώ δημιουργήθηκαν για πρώτη φορά μαθηματικά μοντέλα που στόχευαν στην πρόβλεψη μελλοντικών πανδημιών (Καραμάνου, 2020).

Μετά την πανδημία το 2009 από τον ιό της γρίπης H1N1 (γρίπη των χοίρων), τον Δεκέμβρη του 2019 έρχεται ο νέος κορωνοϊός SARS-CoV2 (λόγω των πρωτεϊνών στις επιφάνειές του που μοιάζουν με κορώνες), που αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά στην πόλη Ουχάν, πρωτεύουσα της επαρχίας Χουπέι της Κίνας. Εξαιτίας της ταχύτατης εξάπλωσής του, χαρακτηρίστηκε ως πανδημία της νόσου COVID-19 στις 11 Μαρτίου του 2020. Ο ιός προκαλεί αναπνευστικές λοιμώξεις. Οι περισσότεροι (περίπου 80%) έχουν απλά συμπτώματα (βήχα, πυρετό, απώλεια γεύσης και όσφρησης, δυσκολία στην αναπνοή) και αναρρώνουν από την ασθένεια χωρίς να χρειάζονται ειδική θεραπεία, όμως περίπου 1 στα 6 άτομα που πάσχουν από COVID19 αρρωσταίνουν σοβαρά με πνευμονία και σύνδρομο οξείας αναπνευστικής δυσχέρειας και συχνά χάνουν τη ζωή τους. (Παπαδάκης, 2020 • Σχίζα, 2020).

Η επικινδυνότητα του ιού έγκειται στην υψηλή μεταδοτικότητα του (ακόμα και από ασυμπτωματικούς ασθενείς), σε συνδυασμό με την έλλειψη αποτελεσματικής φαρμακευτικής αγωγής και εμβολίου. Η μετάδοση του γίνεται τόσο με τα σταγονίδια του βήχα και φτερνίσματος, όσο και με την επαφή με μολυσμένα άτομα ή αντικείμενα, στα οποία ο ιός μπορεί να παραμείνει για μέρες, ενώ ο χρόνος μεταξύ της έκθεσης και της εμφάνισης συμπτωμάτων είναι συνήθως από 2 έως 14 ημέρες (Παπαδάκης, Δ., 2020).

Εμφανίζει έως τώρα μεγάλη νοσηρότητα και θνητότητα, με τις υγειονομικές υπηρεσίες σε όλο τον κόσμο να δίνουν σκληρή μάχη και την ανθρωπότητα όντας σε καραντίνα να πρέπει να επαναπροσδιορίσει τις ανάγκες της και τους στόχους της (Σχίζα, Σ., 2020).

1.2 Διαχείριση πανδημίας

Στην Ελλάδα, την ευθύνη για την αντιμετώπιση της πανδημίας στην Ελλάδα, ανέλαβε ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (Ε.Ο.Δ.Υ.), Ν.Π.Ι.Δ., που ιδρύθηκε με το Ν. 4633/2019 και υπάγεται στην εποπτεία του Υπουργού Υγείας (Πηγή: <https://eody.gov.gr/>). Οι βασικές λειτουργίες του περιλαμβάνουν δραστηριότητες, όπως η επιδημιολογική επιτήρηση, η

εκτίμηση κινδύνου, η παροχή γνωμοδοτήσεων σε επιστημονικά θέματα, η ετοιμότητα και απόκριση, η παροχή αξιόπιστων και συγκρίσιμων επιδημιολογικών δεδομένων και στατιστικών στοιχείων στους αρμόδιους φορείς σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, η εκπαίδευση και επιμόρφωση/ κατάρτιση στον τομέα της δημόσιας υγείας, η ενημέρωση του κοινού και των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τους κινδύνους σοβαρών υγειονομικών απειλών και η προώθηση δράσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης σε θέματα δημόσιας υγείας. (Πηγή: <https://eody.gov.gr/>).

Στην περίπτωση της πανδημίας Covid-19, η πολιτεία ακολουθεί αυστηρά τις συστάσεις του ΕΟΔΥ και σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτικής Προστασίας και Διαχείρισης Κρίσεων, εξαγγείλει μέτρα για την αποφυγή της διασποράς στην κοινότητα. Ξεκινώντας από την ακύρωση όλων των καρναβαλικών εκδηλώσεων τον Φεβρουάριο του 2020, (ΚΥΑ Αρ.13776, ΦΕΚ τ. Β'648/27-2-20), την ακύρωση συνεδρίων και άλλων αντίστοιχων περιπτώσεων με μαζική συμμετοχή πληθυσμού (ΚΥΑ Αρ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 15954, ΦΕΚ τ. Β', 726/8-3-20), την ακύρωση οργανωμένων εκδρομών (ΚΥΑ Αρ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 15956, ΦΕΚ τ. Β' 727/8-3-20), την αναστολή όλων των αθλητικών εκδηλώσεων (ΚΥΑ Αρ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 16837, ΦΕΚ τ. Β'782/10-3-20) και με την ΚΥΑ Αρ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 16838, ΦΕΚ τ. Β'783/10-3-20), αποφασίζεται η αναστολή λειτουργίας όλων των σχολικών μονάδων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων (με εξαίρεση τις διοικητικές υπηρεσίες ΥΠΑΙΘ, συμπεριλαμβανομένων και των διευθύνσεων των σχολείων), ενώ αργότερα, ακολούθησε ο περιορισμός της κυκλοφορίας των πολιτών με την ΚΥΑ Αρ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 20036, ΦΕΚ τ.Β'986/22-3-20 (πηγή: <https://covid19.gov.gr/nomothesia-gia-ton-covid-19>).

Στις 5/5/2020 αποφασίστηκε η μερική επαναλειτουργία σχολικών μονάδων (μόνο για την γ' λυκείου από τις 11/5/2020 αρχικά και των υπόλοιπων τάξεων μετέπειτα, από τις 18/5/2020) (ΚΥΑ Αρ.Δ1α/ΓΠ.οικ. 28237, ΦΕΚ τ.Β'1699). Η ΚΥΑ Αρ.51888/ΓΔ4 στις 6/5/2020 περιείχε οδηγίες για την τήρηση των κανόνων υγιεινής αλλά και τη λειτουργία του σχολείου(παρουσία μαθητών εκ περιτροπής, θρανία με αποστάσεις, χρήση αντισηπτικών, κλπ κλπ), ενώ προέβλεπε τη χορήγηση άδειας ειδικού σκοπού για εκπαιδευτικούς σε ευπαθείς ομάδες και αντίστοιχα, τη δυνατότητα στους μαθητές που οι ίδιοι ή οι οικείοι τους έχουν σοβαρό πρόβλημα υγείας, να παραμείνουν στο σπίτι με μία απλή υπεύθυνη δήλωση των γονέων/κηδεμόνων προς το σχολείο (πηγή: <https://covid19.gov.gr/nomothesia-gia-ton-covid-19>).

1.3 Συνέπειες της πανδημίας

Συνολικά στην Ευρώπη, μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2020, είχαν μολυνθεί με τον ιό 2,2 εκ. άνθρωποι και πάνω από 30 εκατ. παγκοσμίως, φέρνοντάς την πρώτη μετά την πανδημία της Ισπανικής γρίπης το 1918. Επίσης, τα μέτρα για τη αποφυγή της διασποράς (κλείσιμο των συνόρων, καραντίνα - κοινωνική αποστασιοποίηση και απομόνωση στο σπίτι, κλείσιμο σχολείων/εστίασης), έχουν οδηγήσει σε μείωση στην παραγωγή και κατανάλωση προϊόντων, απώλεια θέσεων εργασίας σε όλους τους οικονομικούς φορείς, ενώ στις κοινωνικο-οικονομικές συνέπειες της πανδημίας του κορωνοϊού, εντάσσονται η αύξηση κρουσμάτων ενδοοικογενειακής βίας, η αβεβαιότητα για το μέλλον, το αίσθημα μοναξιάς και η απαισιοδοξία (Nikola et al, 2020 • Eurofound,2020 • O’Connel & Clarke, 2020).

Στην εκπαίδευση, το καθολικό κλείσιμο των σχολείων σε πάνω από 100 χώρες παγκοσμίως επηρέασε αρνητικά πάνω από 900 εκατ. μαθητές (βλ. Σχ. 1), κυρίως σε ό,τι αφορά τη μείωση της ενσυναίσθησης λόγω της κοινωνικής απομόνωσης και τη μη αναπλήρωση των μειονεξιών των παιδιών ως προς τη συναισθηματική και κοινωνική τους ανεπάρκεια (Goleman,1998: 369, 383-384).

M. Nicola, et al

International Journal of Surgery 78 (2020) 185–193

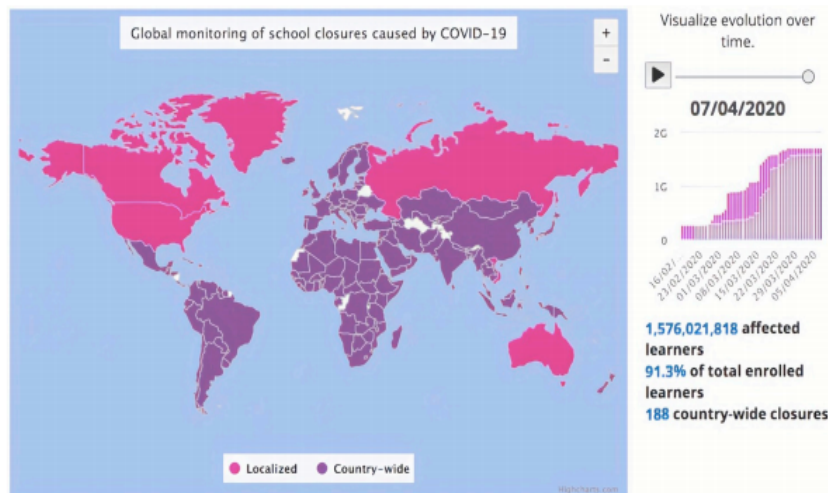

Fig. 1. Global impact of COVID-19 on school closures. Figure produced by UNESCO [21].

Σχ.10 παγκόσμιος αντίκτυπος στο κλείσιμο των σχολείων λόγω του Covid-19 (UNESCO, 2020).

Τέλος, η πανδημία Covid-19 προκάλεσε μια πολύ-επίπεδη μεταβολή ως προς τη χρήση των ψηφιακών μέσων σ' ένα ευρύτατο φάσμα της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής δραστηριότητας. (Zissi & Chtouris, 2020). Η εκτεταμένη χρήση των νέων τεχνολογιών για εξ αποστάσεως εργασία και επικοινωνία, οδήγησε σε νέες μορφές εργασιακών

σχέσεων και οργανωτικών πρακτικών, με επιρροή στις οικονομικές απολαβές, την προστασία της απασχόλησης, την υπερφόρτωση του χρόνου εργασίας κλπ (ΚΤΠ, 2000:120-121).

1.4 Διαχείριση κρίσεων στα σχολεία

Η κρίση συνδέεται με απροσδόκητες δυσμενείς εξελίξεις που απαιτούν άμεση παρέμβαση για την αντιμετώπισή τους (Κατσαρός, 2008:171). Στον Σαΐτη, αναφέρονται η έννοια του όρου «κρίση» ως *«κατάσταση που χαρακτηρίζεται από σοβαρή απειλή, αβεβαιότητα και αίσθηση του επείγοντος»*, *«ως μεγάλο, ξαφνικό γεγονός με αρνητικά αποτελέσματα»* (Σαΐτης, 2008:260-261). Είναι πιθανό λοιπόν μια τέτοια κρίση να εμφανιστεί και να απαιτηθεί ειδική διαχείριση, ακόμα και στις σχολικές μονάδες. Ο διευθυντής θα πρέπει να αντιμετωπίσει όποια κρίση προκύψει και να διαχειριστεί κινδύνους για τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Ως κίνδυνος, νοείται *«η συνάρτηση της πιθανότητας να συμβεί ένα ανεπιθύμητο γεγονός και της σοβαρότητας των συνεπειών που μπορεί να προκύψουν από αυτό το γεγονός»* (Ζαβλανός, 1999, όπως αναφ. στον Σαΐτη, 2008:262).

Στα σχολεία, πιθανές περιπτώσεις κρίσεων είναι αυτές που ονομάζονται εξελικτικές, όπως π.χ. η εφηβεία, και οι περιστασιακές, που συνδέονται με απροσδόκητα γεγονότα, όπως ο σεισμός, η πυρκαγιά, η πλημμύρα, κλπ. (Κατσαρός, 2008:173). Πολύ σημαντικός παράγοντας για την αντιμετώπιση μίας κρίσης είναι και το επίπεδο της κρίσης, το οποίο συναρτάται με τον αριθμό των μελών της σχολικής κοινότητας, τη διάρκεια των επιπτώσεων και το μέγεθος της παρέμβασης που απαιτείται (Metzgar, 1994, όπ. αναφ. στον Κατσαρό, 2008:173). Ανά την επικράτεια, υπάρχουν τέτοια περιστατικά, για τη διαχείριση των οποίων απαιτήθηκε κινητοποίηση όχι μόνο του διευθυντή και των εκπαιδευτικών αλλά, στις σοβαρές περιπτώσεις, η ενεργοποίηση του κρατικού μηχανισμού.

Για αυτόν τον λόγο, το Υπουργείο Παιδείας απαιτεί κάθε χρόνο από τις σχολικές μονάδες την εκπόνηση Σχεδίου Διαχείρισης Εκτάκτων Αναγκών, που περιλαμβάνει την ανάθεση ρόλων σε όλους τους εκπαιδευτικούς πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την κρίση καθώς και την προετοιμασία για εκκένωση του κτιρίου με συγκεκριμένο τρόπο ώστε όλοι να διαφύγουν τον κίνδυνο. Επιπλέον, σε τακτά χρονικά διαστήματα επιβάλλεται η επανάληψη της άσκησης εκκένωσης του κτιρίου ώστε όλοι να εμπεδώσουν τη διαδικασία, ειδικά λόγω της μεγάλης συχνότητας σεισμών σε πολλές περιοχές της χώρας μας. Στο σχέδιο αυτό συμπεριλαμβάνονται οδηγίες διαχείρισης για πιθανές μορφές εκτάκτων συμβάντων.

Γενικά, ο διευθυντής του σχολείου οφείλει να παρέχει προστασία και ασφάλεια εντός του χώρου, τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για τους μαθητές. Για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών, πρέπει να υπάρχει εσωτερικός κανονισμός ασφαλείας, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πάνω στις πρώτες βοήθειες και τη χρήση εξοπλισμού και παρακολούθηση/ενημέρωση για την τήρηση των μέτρων ασφαλείας και υγιεινής από όλους (Σαΐτης, 2007:318-322).

Οι παράγοντες που συντελούν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση μίας κρίσιμης κατάστασης είναι οι εξής: α) ο καλός συντονισμός μεταξύ των μελών, ώστε να είναι ξεκάθαρο ποιος κάνει τι, β) η ικανή σχολική ηγεσία, με τον πολλαπλό ρόλο του διευθυντή για το όραμα, την καθοδήγηση, την παρακίνηση και τον προσανατολισμό προς την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου, γ) η επάρκεια πόρων, ώστε να εφαρμοστεί το σχέδιο διαχείρισης, πάντα με τη βοήθεια της Πολιτείας, δ) η επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού ώστε να μπορεί να διαχειριστεί έκτακτες συνθήκες, να προσφέρει πρώτες βοήθειες, κλπ, και τέλος, ε) το θετικό κλίμα του σχολείου, ώστε να κυριαρχεί η κοινωνικότητα, η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη και η αποτελεσματική διαχείριση των δυσάρεστων γεγονότων (Σαΐτης, 2008:278-279).

Η πανδημία του κορωνοϊούαφοράπρωτόγνωρη υγειονομική κρίση, με υψηλή επικινδυνότητα λόγω της μεταδοτικότητάς του, που οδηγεί την Πολιτεία στη λήψη εξειδικευμένων μέτρων για την προστασία του πληθυσμού και, ανάμεσα στα υπόλοιπα, την αναστολή λειτουργίας όλων των σχολικών μονάδων (ΚΥΑ Δ1α/ΓΠ.οικ. 16838, ΦΕΚ τ. Β' 783/10.03.2020) αιφνιδίως, από τη μία μέρα στην άλλη.

Η μόνη σχετική αναφορά στο Μνημόνιο Ενεργειών και Σχέδιο Διαχείρισης Κρίσεων των σχολικών μονάδων προβλέπει τη *διαχείριση των συνεπειών ΧΒΡΠ (Χημικών, Βιολογικών, Ραδιολογικών Περιστατικών)* και παραπέμπει στις ειδικές οδηγίες που θα δοθούν από τις αρμόδιες Αρχές» (Σχέδιο Διαχείρισης Κρίσεων, σχ. έτους 2018-19). Ήταν λοιπόν επιτακτική η ανάγκη για καθοδήγηση σε διευθυντές και εκπαιδευτικούς, όχι μόνο για τη διαχείριση της κρίσης και την αποφυγή της διασποράς αλλά και για πρόβλεψη μέτρων για την αποκατάσταση της επικοινωνίας και της διδασκαλίας αλλά και κατά την επαναλειτουργία των σχολικών μονάδων τον Μάιο του 2020 (τρόπος καθαρισμού και απολύμανσης χώρων και επιφανειών με ή χωρίς την ύπαρξη κρούσματος, τρόπος διαχείρισης ύποπτου κρούσματος στη σχολική μονάδα (Πηγή: <https://www.minedu.gov.gr/koronoios-kentriki>, 2020).

Το διάστημα που τα σχολεία ήταν κλειστά και δεν υπήρχε αναγκαιότητα για τέτοιου είδους οδηγίες διαχείρισης, το ΥΠΑΙΘ έστειλε οδηγίες για την όσο το δυνατό καλύτερη αποκατάσταση της επικοινωνίας ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές. Πιο συγκεκριμένα,

«ανταποκρινόμενο στις εξελίξεις και στην αναστολή λειτουργίας των εκπαιδευτικών δομών για την ανάσχεση της μετάδοσης του κορωνοϊού, ενεργοποιεί ψηφιακά εργαλεία που θα επιτρέψουν την εξ αποστάσεως διδασκαλία και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών», εξέδωσε εγκύκλιο σχετικά με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, καθώς αυτή αποτελεί «το πλέον πρόσφορο εργαλείο για να διατηρήσουν οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί μας την επαφή τους με την εκπαιδευτική διαδικασία στις παρούσες, έκτακτες συνθήκες που βιώνει η χώρα μας - χωρίς να αποσκοπεί στο να υποκαταστήσει τη δια ζώσης εκπαίδευση, ούτε να καλύψει τη διδακτέα ύλη» (Πηγή: ΥΠΑΙΘ, Εγκύκλιος “ΕξΑποστάσεως Ασύγχρονη”, 2020). Αυτά τα εργαλεία είναι οι πλατφόρμες μέσα από τις οποίες παρέχονται οι δυνατότητες επικοινωνίας με σύγχρονο και ασύγχρονο τρόπο. Πιο αναλυτικά όμως, αυτά θα παρουσιαστούν σε επόμενο κεφάλαιο της εργασίας.

Με τα παραπάνω εργαλεία, γίνεται μία προσπάθεια αποκατάστασης της επικοινωνίας και της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η επικοινωνία όμως ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές, εκπαιδευτικούς μεταξύ τους, κλπ, αποτελεί βασικό στοιχείο για την ομαλή λειτουργία του σχολείου, τόσο στις κανονικές όσο και στις έκτακτες συνθήκες και γι’ αυτό θα μελετηθεί η έννοιά της στο επόμενο κεφάλαιο.

2^ο Κεφάλαιο: Επικοινωνία

2.1 Ορισμός - Μορφές επικοινωνίας

Η επικοινωνία είναι μία «ζωτικής σημασίας διαδικασία μετάδοσης και λήψης πληροφοριών και νοημάτων μεταξύ ατόμων ή ομάδων, μέσα από ένα κοινό σύστημα συμβόλων, όπως η γλώσσα, οι χειρονομίες ή η κωδικοποιημένη σήμανση» (Αθανασούλα - Ρέππα, 1999, Ζαβλανός, 1998, όπ. αναφ. στον Κατσαρό, 2018:81), ενώ σύμφωνα με τον Andrew Dubrin (1998), επικοινωνία είναι «η διαδικασία ανταλλαγής πληροφοριών με τη χρήση λέξεων, γραμμάτων, συμβόλων ή της μη λεκτικής συμπεριφοράς», (όπ.αναφ. στη Μερκούρη, 2015:31). Τέλος, «ως επικοινωνία μπορεί να χαρακτηριστεί η διαδικασία, το μέσο έκφρασης και ανταλλαγής συναισθημάτων, ιδεών, σκέψεων, πεποιθήσεων, στάσεων, πληροφοριών, μετάδοσης συμβόλων μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων(Κουτούζης, 1999:38).

Βασικά στοιχεία της επικοινωνίας είναι α) η πηγή, β) το περιεχόμενο (ιδέες, απόψεις, εντολές που μεταβιβάζονται), γ) η μορφή (γραπτή, προφορική, κλπ), δ) ο διάυλος / το μέσο της επικοινωνίας, ε) ο αποδέκτης/παραλήπτης του μηνύματος, στ) το πλαίσιο (κοινωνικές, πολιτικές, ψυχολογικές, φυσικές συνθήκες που επικρατούν και επηρεάζουν την αποτελεσματικότητά της), και τέλος, ζ) η ανατροφοδότηση, δηλ. το αποτέλεσμα της μεταβίβασης του μηνύματος, την αντίδραση του παραλήπτη, κλπ. (Φαναριώτης, 1996:17).

Η μη λεκτική επικοινωνία, η «γλώσσα του σώματος» (χειρονομίες, στάση σώματος, βλέμμα, έκφραση προσώπου, τόνος φωνής, κλπ) εμπλουτίζει τη λεκτική, κάνει ακόμα πιο ισχυρή τη μετάδοση του μηνύματος και μπορεί να επηρεάσει βαθύτερα από ό,τι οι λέξεις ή τα επιχειρήματα. Επίσης, σημαντικά είναι το συγκείμενο(χώρος, χρόνος, συνθήκες, παρουσία, ιστορικό) και το μέσο (γραπτή ή προφορική), ενώ πρόσβαση, το κόστος, η διαθεσιμότητα, η εμπειρία και οι απαιτήσεις για κοινωνική παρουσία και πλούτο πληροφοριών διευκολύνουν την επιλογή του μέσου ώστε η επικοινωνία να είναι επιτυχής (Κόκκος, Λιοναράκης, 1998:63, 72-73 • Knapp, 1972 στον Hargie, 2018:30 • Ζαβλανός, 2002:301 • Fulk, Steinfeld, 1987).

Στοιχεία που μπορούν να παρεμποδίσουν την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας μπορεί να αφορούν το περιεχόμενο και το μέσο του μηνύματος, τις σχέσεις πομπού και δέκτη, τα χαρακτηριστικά τους (ηλικία, νοοτροπία, αντιλήψεις, μορφωτικό επίπεδο, γλωσσικά και εννοιολογικά προβλήματα, κ.ά.), τη συγκινησιακή τους κατάσταση αλλά και οι θόρυβοι, δηλ.

παράμετροι που ενδέχεται να παρεμβάλλονται (ηχητικής ή άλλης μορφής) (Αθανασούλα-Ρέππα etal, 1999 • Κουτούζης, 1999: 234 • Ζαβλανός, 2002:303 • Μερκούρη, 2015:32).

Στην εκπαίδευση, η επικοινωνία βρίσκεται πίσω από κάθε λειτουργία της, δηλ. και στη διαδικασία της διδασκαλίας, της μάθησης και όλων των παιδαγωγικών λειτουργιών αλλά και στη διοίκηση και την οργάνωση μίας σχολικής μονάδας και επηρεάζει την αποτελεσματικότητα ενός εκπαιδευτικού οργανισμού.

2.2 Επικοινωνία στην Εκπαίδευση

Στην εκπαιδευτική διαδικασία, η επικοινωνία αποτελεί κυρίαρχο μέρος μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας για τους σκοπούς της μάθησης, που αποτελεί βασική ανάγκη που αλλάζει τη συμπεριφορά του ανθρώπου. Η διδασκαλία, που πρέπει να προσαρμοστεί στην ηλικία, την προσωπικότητα, το εκπαιδευτικό σύστημα, κλπ, στηρίζεται στην επικοινωνία με τηναλληλεπίδραση, την ανταλλαγή πληροφοριών, την ανατροφοδότηση και την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ τους με σκοπό να ο εκπαιδευτικός να γίνεται κατανοητός και μεταδοτικός αξιοποιώντας το γραπτό ή προφορικό λόγο, τη λεκτική και τη μη λεκτική επικοινωνία (Σαΐτης, 2007:251 • Ζαβλανός, 2002 • Κόκκος, Λιοναράκης, 1998:23 • Hargie, 2018:103-104).

Επιπλέον, ενισχύεται η κοινωνικοποίηση των παιδιών μέσω της κοινωνικής μάθησης (της μίμησης των σημαντικών άλλων, όπως γονείς, συνομήλικοι, ΜΜΕ και δάσκαλοι), της ενίσχυσης της θετικής συμπεριφοράς και διαμορφώνουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις (Hargie, 2018:13 • Goleman, 1998:369).

Η επικοινωνία σχετίζεται και με τη συναισθηματική νοημοσύνη αφού τα συναισθήματα είναι οι συγκινησιακές αντιδράσεις του εσωτερικού μας κόσμου σε σκέψεις και πράξεις, γεγονότα, ερεθίσματα και η συναισθηματική παιδεία συμβαδίζει με τη διαμόρφωση του χαρακτήρα, την ηθική εξέλιξη και την έννοια του πολίτη (Goleman, 1998:392 • Κόκκος, Λιοναράκης, 1998:74).

Η επικοινωνία είναι ένα δίκτυο που συνδέει τα μέλη της σχολικής κοινότητας ώστε να συντονιστούν και να επιδιώξουν την εκπλήρωση όλων των σκοπών, ατομικών και συλλογικών. Βασικές λειτουργίες της είναι η έκφραση των συναισθημάτων, η παροχή κινήτρων, η πληροφόρηση για τη λήψη αποφάσεων και τον προγραμματισμό, και ο έλεγχος του σχεδιασμού των δραστηριοτήτων των ατόμων (Ζαβλανός, 2002:297-8).

Σε αυτό το πλαίσιο συνεργασίας και αλληλεπίδρασης, θα πρέπει να ενταχθεί και ο διευθυντής, ως διοικητικός αλλά και επιστημονικός-παιδαγωγικός υπεύθυνος. Εάν το κανάλι της επικοινωνίας είναι ανοιχτό, αποτελεσματικό και προσωπικό όσο χρειάζεται κάθε φορά, διατηρούνται στενοί δεσμοί εμπιστοσύνης, οικειότητας ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και το Διευθυντή ώστε να τους καθοδηγεί και να τους βοηθά με πρωτοβουλίες εκπαιδευτικού και παιδαγωγικού χαρακτήρα, να συντονίζει το έργο τους και να συνεργάζεται μαζί τους ισότιμα σε πνεύμα αλληλεγγύης ενώ επίσης, υπάρχει συνεργασία με εξωτερικούς φορείς για την οργάνωση - διεκπεραίωση διοικητικών θεμάτων του σχολείου. Έτσι, με βάση την επικοινωνία, δημιουργείται κλίμα ασφαλείας, ειλικρινής επαφή και συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και σαφές όραμα και στόχοι για το σχολείο (Akinubi, O.P. et al, 2012 • Σαΐτης, 2007:128-9).(Μερκούρη, 2015:158).

Συμπερασματικά, με την επικοινωνία, ο εκπαιδευτικός παράγει εκπαιδευτικό έργο, διαμορφώνει σχέσεις με τους μαθητές τους, λειτουργεί ως παιδαγωγός και όχι ως μεταφορέας γνώσεων και ο διευθυντής αποκτά την ηγετικό του ρόλο και διοικεί δημοκρατικά, δίκαια και με ενσυναίσθηση (Γρηγοροπούλου, 2012:21).

2.3 Επικοινωνία στη Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων

Το σχολείο είναι α) ένας διοικητικός θεσμός με έντονα γραφειοκρατικά χαρακτηριστικά, με λειτουργία που ορίζεται από την κείμενη νομοθεσία, την οργάνωσή του να ακολουθεί το ιεραρχικό πρότυπο και να στηρίζεται σε κανόνες, θέσεις και ρόλους με συγκεκριμένα καθήκοντα και β) κοινωνικός θεσμός με παρουσία στο επίπεδο της τοπικής και ευρύτερης κοινωνίας και σε συνδυασμό με τις γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές και ιστορικές συνθήκες και τους ιδιαίτερους τοπικά προσδιορισμένους γεωγραφικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες(Κατσαρός, 2008:20).

Επίσης, ως οργανισμός και κοινότητα μάθησης συνδέεται με έννοιες όπως εκπαιδευτική διοίκηση, βελτίωση και αποτελεσματικότητα, σχολική αυτονομία, επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών και χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα να παράγει, να μετασχηματίζει και να μεταδίδει γνώση, την ικανότητα να τροποποιεί τη συμπεριφορά του σύμφωνα με τα νέα δεδομένα και να αναπτύσσει καινοτομίες (Μπουραντάς, 2005, όπ.αναφ. στον Πασιά, 2019). Αποβλέπει στην ανάπτυξη της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας σε σχέση με τις απαιτήσεις και τις προσαρμογές του εξωτερικού περιβάλλοντος (εξωτερικός

προσανατολισμός) ενώ η επαγγελματική κοινότητα μάθησης είναι ανθρωποκεντρική και στοχεύει στη μάθηση μέσα από την ανάπτυξη των μελών της μέσω του διαλόγου και της διαπραγμάτευσης (εσωτερικός προσανατολισμός) (Morgan, 2000, όπ. αναφ. στον Πασιά, 2019).

Η επικοινωνία αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση και βασικός παράγοντας για τη λειτουργία του, την ανάπτυξή του, την επίτευξη των στόχων, την επιτυχία του. Είναι το μέσο με το οποίο συντονίζεται και ενοποιείται η οργανωμένη δραστηριότητα και επιτυγχάνονται οι κοινοί στόχοι, γι' αυτό οι επικοινωνιακές δεξιότητες ενός διευθυντή είναι απαραίτητες μαζί με τα αντικειμενικά προσόντα, για την αποτελεσματική διαχείριση ενός οργανισμού. (Montana & Charnov, 2008 • Μερκούρη, 2015:185).

Βασικά συστατικά αποτελεσματικής διοίκησης είναι α) η κατάλληλη οργάνωση και ο συντονισμός δραστηριοτήτων, β) η ικανή ηγεσία, γ) οι σαφείς στόχοι ως πεδίο αναφοράς, δ) η ύπαρξη στρατηγικού σχεδιασμού, ε) το πνεύμα συνεργασίας, στ) η λήψη σωστών αποφάσεων, ζ) το αντικειμενικό σύστημα αξιολόγησης, για ανατροφοδότηση και βελτιώσεις, η) η οργανωσιακή υποστήριξη (χώροι, υλικοτεχνικός εξοπλισμός και έμπυχο προσωπικό), θ) η συνεργασία σχολείου-οικογένειας, για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων του σχολείου και ι) το ευνοϊκό κλίμα, που βασίζεται στην επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (Σαΐτης, 2008:72-75 • Σαΐτης, 2007:64-65).

Σε έναν οργανισμό, η επικοινωνία μπορεί να είναι κάθετη, δηλαδή μηνύματα και πληροφορίες από τους ανώτερους ιεραρχικά προς τους κατώτερους με κάθε τυπικότητα. Προφορική ή γραπτή, η επικοινωνία είναι μονόδρομη, αφού οι υφιστάμενοι δεν εκφράζουν τις απόψεις τους προς τα πάνω. Επίσης, μπορεί να είναι οριζόντια, μεταξύ των ατόμων στο ίδιο ιεραρχικό επίπεδο, οπότε, αν είναι αρκετά συχνή και πυκνή, επιφέρει συντονισμό και θετικό κλίμα. (Σαΐτης, 2002 όπως αναφ. στην Μερκούρη, 2015:55). Τέλος, μπορεί να είναι ανοδική, από τα κατώτερα διοικητικά στρώματα προς τα ανώτερα, ως μια μορφή ανατροφοδότησης και ως μια ευκαιρία για τη διοίκηση να λαμβάνει την πραγματική εικόνα του οργανισμού. (Σαΐτης, 2008:136).

Ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να έχει αμφίδρομη επικοινωνία με τα ανώτερα επίπεδα διοίκησης, με τους γονείς των μαθητών (με οφέλη και για τους μαθητές και το σχολείο), με διάφορους κοινωνικούς φορείς, π.χ. Ο.Τ.Α. (που είναι υπεύθυνοι για τα σχολικά κτίρια, τη φύλαξη και την καθαριότητά τους), με οικονομικές μονάδες, με συνδικαλιστικούς φορείς και με άλλα σχολεία της περιοχής, καθώς ό,τι συμβαίνει στο εξωτερικό περιβάλλον επηρεάζει και

τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς (Σαΐτης, 2007:136-137& 277-284 • Κατσαρός, 2008:160 •Αγγελοπούλου, 2015:26).

Η υπηρεσιακή αλληλογραφία σε ένα σχολείο, εισερχόμενη ή εξερχόμενη είναι σχεδόν αποκλειστικά γραπτή. Έγγραφα μεταξύ υπηρεσιών, έγγραφες εισηγήσεις, πρακτικά συλλογικών οργάνων, προσωπικά έγγραφα (πχ αιτήσεις, αναφορές) αποτελούν επίσημο τρόπο επικοινωνίας για τους δημόσιους οργανισμούς και εξασφαλίζουν ενημέρωση σε ό,τι αφορά απόψεις, οδηγίες, εντολές, αιτήματα, έννομα αποτελέσματα. Κατά τη σύνταξη ενός τέτοιου δημοσίου εγγράφου, θα πρέπει να τηρούνται η αρχή της σαφήνειας, της ακρίβειας, της συντομίας και της λογικής. (Σαΐτης,2008:431-432).

Η επικοινωνία μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας, γίνεται αρχικά με την αυτοπρόσωπη παρουσία, όταν καθημερινά, διευθυντής, εκπαιδευτικοί και μαθητές βρίσκονται εντός του σχολείου και ανταλλάσσουν πληροφορίες, γνώσεις, όταν υπάρχουν συναντήσεις με γονείς, με εκπροσώπους του Δήμου, με Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου, κλπ που μπορεί να επισκεφτούν το σχολείο, καθώς και με α) το τηλέφωνο, σταθερό ή κινητό, β) με τα sms, γ) με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (email) δ) με την ιστοσελίδα του σχολείου και, ε) σε αρκετές περιπτώσεις, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (socialmedia) όπως viber, facebook / messenger, skype, κλπ, κυρίως εξαιτίας των χαρακτηριστικών της ταχύτητας, της αμεσότητας και της εύκολης προσβασιμότητας από τον πληθυσμό.

Με την επικοινωνία επιτυγχάνονται η ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων και η άμβλυνση των συγκρούσεων και των αρνητικών συναισθημάτων, ο συντονισμός των δράσεων και των λειτουργιών, η παρακίνηση και η ικανοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και η δημιουργία ενός ευνοϊκού σχολικού κλίματος. (Mullins, Αθανασούλα-Ρέππα, όπ.αναφ. στο Παπακωνσταντίνου & Αναστασίου, 2013:267-268).

2.4 Επικοινωνία και Σχολικό Κλίμα

Βάση για το καλό ψυχολογικό κλίμα είναι η ανοιχτή επικοινωνία διοικούντος-διοικουμένων με συνοχή διδακτικού προσωπικού και μαθητών και προαγωγή των ανθρώπινων σχέσεων, που έχει ως αποτέλεσμα την εμπιστοσύνη, την οικειότητα και την ανάπτυξη, ανοίγοντας το δρόμο για αποτελεσματική διδασκαλία και μάθηση. (Σαΐτης, 2007:130-131 • Akinnubi etal, 2012).

Στο σχολείο, το κλίμα μπορεί να επηρεαστεί από τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών (ομαδικό πνεύμα λόγω της ικανοποίησης των κοινωνικών τους αναγκών, οικειότητα λόγω των φιλικών σχέσεων ανάμεσά τους, κλπ) αλλά και από τη συμπεριφορά του διευθυντή προς τους εκπαιδευτικούς (πχ απόσταση και σχέσεις, τυπικές ή μη, με τους εκπαιδευτικούς), την ώθηση στους άλλους με βάση το δικό του παράδειγμα και την έννοια του καθήκοντος, την ενθάρρυνση για συνεργασία, την εμπιστοσύνη και τον αλληλοσεβασμό αλλά και τους μαθητές (σχέσεις αγάπης, ενδιαφέροντος, κατανόησης, σεβασμού και αμφίδρομης επικοινωνίας). Τέλος, αντίστοιχα δεδομένα εφαρμόζονται εντός της σχολικής τάξης μέσω της αλληλεπίδρασης μαθητών και εκπαιδευτικών (Ζαβλανός, 2002:382-383 • Μερκούρη, 2015:190-191 • Σαΐτης, 2007:134-135).

Το σχολικό κλίμα επηρεάζεται επίσης και από την τεχνολογία, το εξωτερικό περιβάλλον, την πολιτική, ενώ σημαντική είναι επίσης η αλληλεπίδραση των ατομικών αναγκών και του οργανωτικού περιβάλλοντος, με σκοπό την επίτευξη των στόχων διοίκησης και υπαλλήλων ενώ, δυναμικές μορφές τεχνολογίας οδηγούν τα μέλη του οργανισμού σε μία ελεύθερη επικοινωνία και εξασφαλίζουν πνεύμα εμπιστοσύνης και δημιουργικότητας με τελικό στόχο την σχολική αποτελεσματικότητα και τη μάθηση. (Ζαβλανός, 2002:388-391).

2.5 ΤΠΕ στη διοίκηση και την εκπαίδευση - Επιμόρφωση εκπαιδευτικών

Η χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) αποτελούν βασικό στοιχείο της σύγχρονης καθημερινότητας στην εποχή της παγκόσμιας κοινωνίας της πληροφορίας και αλλάζουν την απασχόληση, την ποιότητα ζωής των ανθρώπων και την παγκόσμια κοινωνία και οικονομία, με επιδράσεις σε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής και επικοινωνίας. (Κ.Τ.Π., 2000:31, 37-40). Με βάση τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, προσφέρονται δυνατότητες τηλεπικοινωνίας μεταξύ ανθρώπων και συσκευών αλλά και συσκευών μεταξύ τους και πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων, τράπεζες πληροφοριών, ανάπτυξη και χρήση δικτύων υπολογιστών (Σιώκας- Παναγιωτόπουλος, 2016: 328).

Βασικό ρόλο παίζει η εκπαίδευση, αφού, εκτός από γνωστικό, παιδαγωγικό και κοινωνικό ρόλο, εστιάζει και στην γνώση των μέσων επικοινωνίας, ως παράγοντα κοινωνικοποίησης και για τη δημιουργία δημοκρατικών πολιτών. (Παππά, 2017) ενώ αντίστοιχα και η τεχνολογία μπορεί να αξιοποιηθεί στην εκπαίδευση, με βίντεο, ήχο, διαδικτυακές συζητήσεις, ηλεκτρονική αλληλογραφία, με σκοπό την αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών αλλά και τις μορφές

ηλεκτρονικής μάθησης, τη σύγχρονη (άμεση επικοινωνία ανεξάρτητη από το χώρο), την ασύγχρονη (επικοινωνία χωρίς περιορισμό χώρου και χρόνου) και τη μεικτή-συνδυαστική μάθηση (συνδυασμός ηλεκτρονικής και δια ζώσης μάθησης) (Προύντζος, 2020).

Βασική προϋπόθεση για την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση είναι η ύπαρξη κατάλληλης υποδομής (π.χ. εργαστήρια, φορητές και σταθερές ψηφιακές συσκευές, κατάλληλα λογισμικά). (Προύντζος, 2020). Επίσης, από την πλευρά των εκπαιδευτικών, απαιτείται γνώση όλων αυτών των εργαλείων που παρέχει η τεχνολογία προκειμένου να αξιοποιηθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία και να βελτιώσουν τα μοντέλα διδασκαλίας. Επειδή οι εκπαιδευτικοί ανήκουν σε γενιές που μεγάλωσαν χωρίς υπολογιστές, πρέπει να επιμορφωθούν πάνω στις νέες τεχνολογίες πληροφορικής ώστε να αναβαθμιστούν ακαδημαϊκά, να εμπλουτίσουν και να αναπτύξουν απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, σε τεχνικά αλλά και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα αλλά ταυτόχρονα, πρέπει να καλύψουν τις ανάγκες σε χρόνο και χρήμα(Σιώκας-Παναγιωτόπουλος, 2016:330 • Μαυρογιώργος, 1999 • Χατζηπαναγιώτου, 2001 • Κ.Τ.Π., 2000:228 - 229).

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ έλαβε χώρα μέσω του επιχειρησιακού Προγράμματος “Κοινωνία της Πληροφορίας”. Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος, έχουν γίνει δράσεις για τη βελτίωση των υποδομών, τη δικτύωση των οργανισμών, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των μαθητών και την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία. (Κατσαρός, 2008:147). Ειδικά η επιμόρφωση στις ΤΠΕ αφορούσε βασικές δεξιότητες χρήσης υπολογιστή και γι’αυτό κατατασσόταν ως “Επιμόρφωση Α Έπιπέδου” και πιστοποιήθηκε με αντίστοιχες εξετάσεις. Δυστυχώς, η επιμόρφωση αυτή δεν αφορούσε το σύνολο των εκπαιδευτικών ή των σχολικών μονάδων, ενώ, σε όσους έγινε η επιμόρφωση, αφορούσε μόνο τις στοιχειώδεις λειτουργίες και δεν ακολούθησε περαιτέρω πρακτική εξάσκηση με αποτέλεσμα να καθούν οι αποκτηθείσες γνώσεις (Καρτσιώτης κ.ά. όπ. αναφ. στον Κατσαρό, 2008). Στη συνέχεια, μετά από αρκετό καιρό, ακολούθησε και “επιμόρφωση Β Έπιπέδου” η οποία αφορούσε την εφαρμογή και χρήση υπολογιστών στην τάξη, εξειδικευμένα ανά ειδικότητα εκπαιδευτικών. Σε αυτήν την επιμόρφωση ακόμα λιγότεροι εκπαιδευτικοί συμμετείχαν, ενώ οι περισσότεροι, δεν πιστοποιήθηκαν ποτέ. Παρόλα αυτά, υπάρχει πόλωση ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς για την αποδοχή των νέων τεχνολογιών. Ενώ κάποιοι έχουν ενθουσιαστεί και έχουν εντάξει υπολογιστές και διαδίκτυο στην τάξη τους, άλλοι φοβούνται και τις απορρίπτουν (Unesco, 2004).

Ως προς τη διοίκηση των οργανισμών, γίνεται αναφορά στην Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση με στόχο τη βελτίωση εξυπηρέτησης των πολιτών, τη βελτίωση των δημοκρατικών διαδικασιών και την υποστήριξη των πολιτικών και καθιερώθηκε η ηλεκτρονική επικοινωνία στη δημόσια διοίκηση, τη διακίνηση εγγράφων με τηλεομοιοτυπία (fax) και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (email) μεταξύ υπηρεσιών και ενδιαφερομένων προσώπων. (Κατσαρός, 2008:145-146 • Σαΐτης, 2002:441-442). Για τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς δημιουργήθηκε το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο - Π.Σ.Δ. (www.sch.gr), το οποίο συνδέει όλα τα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας μέσω διαδικτύου και παρέχει μία σειρά υπηρεσιών που στόχο έχουν να αξιοποιηθούν οι νέες τεχνολογίες, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, πλατφόρμες τηλεδιάσκεψης, κ.ά. (Κατσαρός, 2008:149).

Αυτό που παρατηρείται στη σύγχρονη πραγματικότητα όμως, είναι η δυσκολία αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών, είτε στη διοίκηση είτε στην εκπαίδευση, είτε γιατί δεν έχει αντικατασταθεί πλήρως η χάρτινη γραφειοκρατία με την ηλεκτρονική, είτε για λόγους μεγάλου όγκου που πρέπει να διακινηθεί, ή εξαιτίας της αδιαφορίας ή άγνοιας των υπαλλήλων (διοικητικών και εκπαιδευτικών) να ενημερώσουν ή ακόμα και να ενημερωθούν οι ίδιοι. (Κατσαρός, 2008:89).

Επίσης, δεν υπάρχει αρκετή εξοικείωση στη χρήση ΤΠΕ, καθώς απαιτείται χρόνος και επιμόρφωση, ενώ επίσης, δεν υπάρχει και ο σύγχρονος υλικοτεχνικός εξοπλισμός, τόσο στις δημόσιες υπηρεσίες όσο και στους πολίτες για πρόσβαση στις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας (Κατσαρός, 2008: 146-147).

3^ο Κεφάλαιο: Η επικοινωνία στα σχολεία κατά την πανδημία

3.1 Ψηφιακή επικοινωνία και τηλεεκπαίδευση

Με αφορμή την πανδημία του κορονοϊού επιχειρήθηκε με τρόπο γρήγορο η ηλεκτρονική διακυβέρνηση και η αντικατάσταση της γραφειοκρατίας, φέρνοντας αλλαγές στη δημόσια, ιδιωτική και κοινωνική ζωή. Με αδυναμίες, παρενέργειες και επιτυχίες, σε ελάχιστο χρονικό διάστημα έγινε ό,τι δεν γινόταν δεκαετίες. Στο ίδιο πλαίσιο έγιναν και οι μεταβολές στην Εκπαίδευση, εισάγοντας εκτάκτως, την εξ αποστάσεως ηλεκτρονική εκπαίδευση αντί της διά ζώσης (Λυμπεράκη, 2020).

Η αναστολή λειτουργίας των σχολείων και η ανάγκη για συνέχεια στη σχολική ζωή (από τη διεκπεραίωση εργασιών μέχρι τη συνέχιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της επαφής ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές), επέβαλε τη χρήση όλων των μέτρων επικοινωνίας, επίσημης ή ανεπίσημης μορφής: τηλέφωνα, σταθερά και κινητά, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιστοσελίδες.

Ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία, το Υπουργείο Παιδείας, εισήγαγε την έννοια της τηλεεκπαίδευσης (σύγχρονη και ασύγχρονη) και παρείχε εργαλεία για την πραγματοποίησή της. Ως Σύγχρονη νοείται η απευθείας διδασκαλία και μετάδοση μαθήματος σε πραγματικό χρόνο από εκπαιδευτικό, μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας, σε μαθητές, σπουδαστές και φοιτητές που παρακολουθούν ζωντανά μέσω υπολογιστή, κινητού ή tablet. Ως Ασύγχρονη νοείται η διδασκαλία κατά την οποία ο/η μαθητής/τρια συνεργάζεται με τον εκπαιδευτικό σε διαφορετικό χρόνο από τη διαδικασία παράδοσης του μαθήματος ή δημιουργίας υλικού από τον εκπαιδευτικό, έχοντας πρόσβαση σε μαθησιακό υλικό και χρονοδιάγραμμα μελέτης μέσω διαδικτύου (Πηγή: ΥΠΑΙΘ, Εγκύκλιος Εξαποστάσεως Ασύγχρονη, 2020).

Το ΠΣΔ ήταν ο κοινός χώρος συνάντησης εκπαιδευτικών και μαθητών, καθώς παρείχε τη δυνατότητα για δημιουργία και συμμετοχή σε ψηφιακές τάξεις. Συγκεκριμένα, απαιτείτο «Εγγραφή στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (ΠΣΔ)», «Χρήση λογαριασμού ΠΣΔ για τη δημιουργία ψηφιακών τάξεων» ώστε, για την ασύγχρονη διδασκαλία, οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να δημιουργήσουν ψηφιακές τάξεις, να προγραμματίζουν το μάθημά τους, να αποστέλλουν εκπαιδευτικό υλικό και ασκήσεις, να αναρτούν εργασίες κτλ. Οι μαθητές αντίστοιχα μπορούσαν να συμμετέχουν τόσο στις ψηφιακές τάξεις του ΠΣΔ όσο και στο

ασύγχρονο υλικό (π.χ. στις πλατφόρμες e-class, e-me) (Εγκύκλιος ΥΠΑΙΘ-Εξ'αποστάσεως Σύγχρονη, 2020).

Εκτός από το ΠΣΔ, χώρο για ψηφιακές τάξεις παρείχε και η πλατφόρμα σύγχρονης εκπαίδευσης Webex της Cisco, μετά από συμφωνία με το ΥΠΑΙΘ για δωρεάν διάθεσή της σε εκπαιδευτικούς και μαθητές για πραγματοποίηση τηλεδιασκέψεων. Οδηγίες για τη χρήση της πλατφόρμας αυτής, δόθηκαν από το Υπουργείο Παιδείας προς τις σχολικές μονάδες, ενώ ταυτόχρονα, τονίστηκε *«η επιδίωξη του Υπουργείου Παιδείας να δοθεί μεγαλύτερη αυτονομία στη σχολική μονάδα, έτσι ώστε να προσαρμόσει την παρεχόμενη δυνατότητα εξ αποστάσεως διδασκαλίας στις υφιστάμενες ανάγκες της, διαμορφώνοντας, Διευθυντές και εκπαιδευτικοί, το πρόγραμμα για κάθε σχολική τάξη»* (Πηγή: Οδηγίες για την Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση, ΥΠΑΙΘ, 2020).

Για να επιτευχθεί το εγχείρημα, απαιτείτο μία σειρά ενεργειών, τόσο από τον Διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς, όσο και από τους μαθητές και τους γονείς τους πρώτον, για την ενημέρωσή τους για τη σύγχρονη τηλεεκπαίδευση και την παροχή των προσωπικών τους δεδομένων και, δεύτερον για την εγγραφή και εγκατάσταση της εφαρμογής ώστε να έχουν πρόσβαση στις ψηφιακές τάξεις. Επίσης, απαιτείτο από τη σχολική μονάδα, η δημιουργία μίας ομάδας υποστήριξης, αποτελούμενη από εκπαιδευτικούς πληροφορικής και τον Διευθυντή ώστε να αντιμετωπίζονται προβλήματα και να λύνονται απορίες (Πηγή: Οδηγίες για την Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση, ΥΠΑΙΘ, 2020).

3.2 Ψηφιακό χάσμα

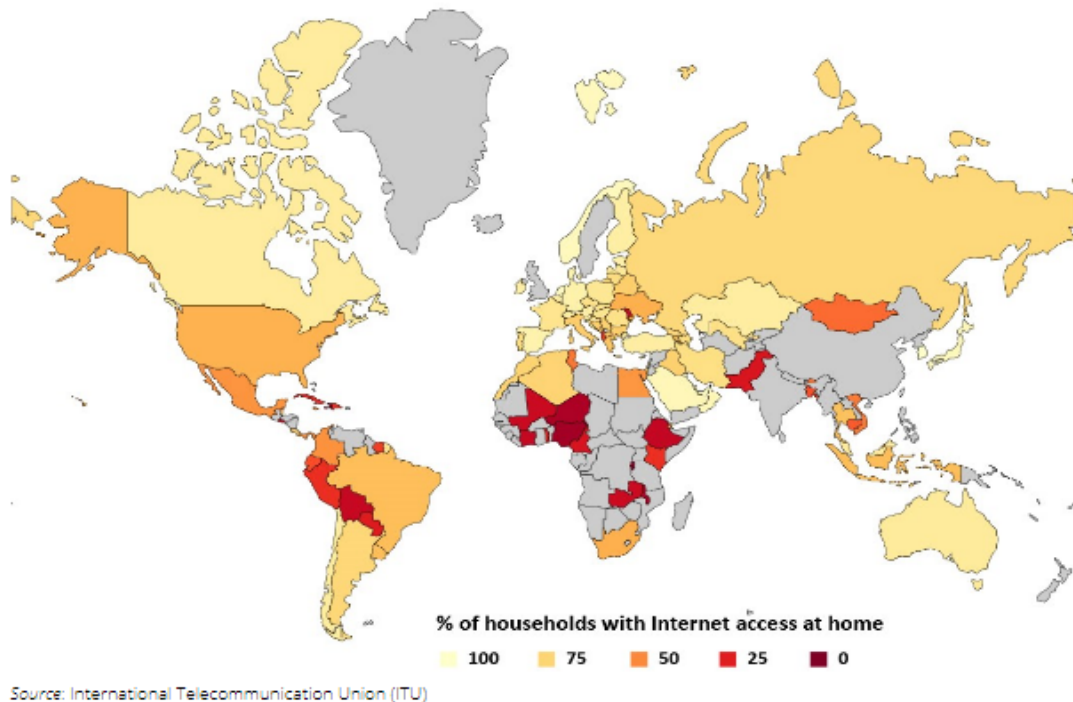
Ως ψηφιακό θεωρείται το χάσμα που δημιουργείται από την άνιση κατανομή των ψηφιακών πόρων στις οικογένειες και τα άτομα και έχει δύο διαστάσεις, μία τεχνολογική (ύπαρξη υπολογιστή, διαδικτύου στα σπίτια των παιδιών) και μία βαθύτερη, που αφορά το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο. Οι διαστάσεις αυτές ενισχύθηκαν λόγω της πανδημίας στα πιο φτωχά στρώματα του πληθυσμού, καθώς η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στηρίζεται στην πρόσβαση των μαθητών σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό και γνώσεις στο σπίτι, στην αντίστοιχη υποστήριξη από το σχολείο, στην ικανότητα των εκπαιδευτικών να παραδίδουν μαθήματα εξ αποστάσεως, αναφορικά με την ηλικία τους, την εμπειρία τους, τις γνώσεις και δεξιότητες που έχουν καθώς και την στάση τους προς τις νέες τεχνολογίες. (Κουτσογιάννης, 2020 • Zissi & Chtouris, 2020 • Angelico, 2020).

Στην Ελλάδα, με δεδομένη την οικονομική και κοινωνική ανισότητα, η πανδημία αποκάλυψε ανισότητα και στην παιδεία. Μαθητές με ισχυρά εξωτερικά εφόδια από την οικογένεια βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση, παρά το δικαίωμα της δωρεάν δημόσιας παιδείας για όλους. «*Η πανδημία αποκάλυψε το σκληρό πρόσωπο της έννοιας δικαίου στην Παιδεία και τη γύμνια της, πέρα από τις γενικόλογες φράσεις για “ίσους κανόνες” και “ίσες ευκαιρίες”, σε άνισους όμως μαθητές*» (Λυμπεράκη, 2020). Και το χειρότερο είναι ότι δεν πρόκειται μόνο για το ζήτημα της μάθησης αλλά είναι και βαθιά ψυχολογικό να νιώθει κάποιο παιδί ότι δεν συμμετέχει σε μία διαδικασία που οι συμμαθητές του συμμετέχουν (Κουτσογιάννης, 2020).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, φαίνεται ότι 826 εκατ. μαθητές δεν διαθέτουν υπολογιστή στο σπίτι, 706 εκατ. δεν έχουν σύνδεση ίντερνετ στο σπίτι και 56 εκατ. μαθητές δεν έχουν δίκτυα κινητής τηλεφωνίας 3G/4G. Χωρίς επαρκείς συσκευές ΤΠΕ, χωρίς πρόσβαση σε δίκτυο κινητής τηλεφωνίας και ίντερνετ, χωρίς εκπαιδευτικό υλικό και επιμόρφωση εκπαιδευτικών, οι μαθητές από φτωχές περιοχές, απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές, παιδιά από χαμηλού εισοδήματος νοικοκυριά, καθώς επίσης παιδιά με ειδικές ανάγκες απλώς δεν μπορούν να συμμετέχουν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενώ αντιθέτως, συνεχίζουν την ψηφιακή τους εκπαίδευση παιδιά οικογενειών με υψηλά εισοδήματα (Montoya, Barbosa, 2020 • Nikola et al, 2020). Ως προς το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν έχει πρόσβαση σε οικιακό ίντερνετ, μπορούμε να δούμε στο Σχ.2 που ακολουθεί, τον παγκόσμιο χάρτη της Unesco.

Ο στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης 4 του Ο.Η.Ε. είναι να εξασφαλίσει την συμπεριληπτική και ίση εκπαίδευση και να προάγει τις ευκαιρίες δια βίου μάθησης για όλους. Οι κυβερνήσεις έχουν δεσμευτεί να αυξήσουν τις ψηφιακές δεξιότητες και να επεκτείνουν τις υποδομές ΤΠΕ στα σχολεία και να επενδύσουν στην υποστήριξη των μαθητών στις πρώτες τάξεις του σχολείου. Το πρώτο βήμα είναι να καταγραφούν ακριβώς οι ανάγκες και να ληφθούν καλύτερα μέτρα για πρόσβαση και χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών στα σχολεία (Montoya, Barbosa, 2020).

Figure 1: Percentage of Households with Internet Access at Home

Σχ. 2: Νοικοκυριά με πρόσβαση στο ίντερνετ (Ποσοστό %) (Πηγή: Unesco, 2020)

3.3 Πρόσφατη αρθρογραφία σχετικά με την πανδημία

Σε καιρούς μεγάλων αλλαγών, πολυπλοκότητας και αβεβαιότητας, όπως η πανδημία του κορωνοϊού, οι διευθυντές σχολικών μονάδων προκαλούνται να προσαρμοστούν και να οδηγήσουν το καράβι μέσα από την τρικυμία εσωτερικών και εξωτερικών δυνάμεων ώστε να επιφέρουν το καλύτερο θετικό αποτέλεσμα για τους μαθητές και την σχολική κοινότητα. Οι τομείς που θα πρέπει να εστιάσουν είναι η κατανόηση του συγκείμενου, η καθοδήγηση, η ανάπτυξη του οργανισμού, η ανάπτυξη των ανθρώπων, η βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης, η επιρροή και η ηγεσία. Επομένως, οι διευθυντές που έχουν βαθιά κατανόηση των όρων ηγεσία και αλλαγή είναι πιο πιθανό να καταφέρουν να διευθύνουν τους οργανισμούς τους επιτυχώς, αυτούς τους αβέβαιους καιρούς (Gurr & Drysdale, 2020).

Οι διευθυντές των σχολείων θα πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στη να παρέχουν υποστήριξη στους εκπαιδευτικούς και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου, που με τη σειρά τους θα εστιάσουν στις ανάγκες των μαθητών. Αυτή η προσέγγιση βοηθάει τους διευθυντές να αναγνωρίσουν και να καλύψουν τις ανάγκες των εκπαιδευτικών, ώστε αυτοί να

σταθεροποιήσουν τη θέση τους και να παρέχουν αποτελεσματική και υψηλής ποιότητας εκπαίδευση στους μαθητές τους, χωρίς να θυσιάζουν τη δική τους ευημερία κατά τη διαδικασία. Η υποστήριξη δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει μόνο βοήθεια τεχνολογική, στο πρόγραμμα ή στο περιεχόμενο, αλλά κυρίως έλεγχο για την πνευματική και σωματική υγεία όλου του προσωπικού που αγωνιά, τόσο για τους εαυτούς τους και τις οικογένειές τους όσο για τους μαθητές και τους συναδέλφους τους (Tran et al, 2020).

Η παγκόσμια αναστάτωση και η διακοπή της διδασκαλίας φέρνει στο φως την εκπαιδευτική ανισότητα που προέκυψε από τη μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στην Αυστραλία, τα περισσότερα σχολεία ήταν εντελώς απροετοίμαστα για όλο αυτό και έπρεπε να λάβουν υπόψη τους διαθέσιμους πόρους σε σχολεία και σπίτια καθώς και την ετοιμότητα και την ικανότητα των μαθητών να κάνουν τη μετάβαση στην τηλεεκπαίδευση (Angelico, 2020). Με το κλείσιμο των σχολείων, αποκαλύφθηκαν οι προσπάθειες των εκπαιδευτικών, όχι μόνο να παράγουν εκπαιδευτικά αποτελέσματα αλλά και να αναπτύξουν σχέσεις με τους μαθητές και την κοινότητα, ενώ, ειδικά σε περιπτώσεις με μεγάλες βασικές ανάγκες όπως διατροφή, ασφάλεια, κλπ., και να υποστηρίζουν θετικά τους μαθητές προς τη μάθηση (Angelico, 2020).

Στην Ιταλία, με την ξαφνική επέλαση της πανδημίας, έπρεπε 12 εκατ. μαθητές να αποκτήσουν πρόσβαση στην εκπαίδευση αμέσως, και το Υπουργείο Παιδείας της Ιταλίας έπρεπε να μεταβεί από την παραδοσιακή, στην εξ αποστάσεως διδασκαλία, με ελάχιστη προετοιμασία και η κάθε σχολική μονάδα εφάρμοσε ό,τι μπορούσε στα πλαίσια των δυνατοτήτων της. Η κυβέρνηση προχώρησε στην πρόσληψη 50.000 νέων εκπαιδευτικών και αφιέρωσε 1 δις ευρώ για την αναβάθμιση της Παιδείας. Ανάμεσα στα σοβαρά θέματα που προέκυψαν ήταν η ελλιπής πρόσβαση στο διαδίκτυο και η έλλειψη ψηφιακών δεξιοτήτων και η γενικότερη ανισότητα ως προς το πόσοι διέθεταν εξοπλισμό, υποστήριξη και βοήθεια πάνω στις νέες τεχνολογίες, η έλλειψη διαπροσωπικής επαφής λόγω του εγκλεισμού αλλά και της τηλεεκπαίδευσης και, τέλος, η εργασιακή και χρονική επιβάρυνση για τους εκπαιδευτικούς (Girelli et al., 2020).

Στην γειτονική Κύπρο, κατόπιν πιέσεων των γονέων, η κυβέρνηση αποφάσισε το οριστικό κλείσιμο όλων των σχολείων του νησιού στις 13/3/2020 και η παραδοσιακή εκπαιδευτική διαδικασία μετατράπηκε σε εξ αποστάσεως, μετά από συνεργασία των Υπουργείων Παιδείας, Εξωτερικών και Ψηφιακής Πολιτικής. Γενικά, ο ρόλος των διευθυντών καθ' όλη τη διάρκεια του κλεισίματος των σχολείων ήταν καταλυτικός για το συντονισμό της εξ αποστάσεως εκπαιδευτικής διαδικασίας, τη στήριξη των εκπαιδευτικών που ανήκαν σε ευπαθείς ομάδες,

την κάλυψη των μαθητών σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό αλλά και την ηθική και συναισθηματική στήριξη των εκπαιδευτικών. (Kafa, Pashiardis, 2020).

Κεφάλαιο 4ο: Σύνοψη του Θεωρητικού Μέρους –

Αναγκαιότητα και πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας

Τα στοιχεία για τη διαχείριση της πανδημίας στην εκπαιδευτική κοινότητα είναι αναγκαία για τη μελέτη του πρωτόγνωρου φαινομένου. Ειδικά για την Ελλάδα, υπάρχει το βασικό ερώτημα: Κατάφερε να αποκατασταθεί η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, αμέσως μετά την ανακοίνωση της αναστολής λειτουργίας των σχολείων;

Η παρούσα έρευνα κατέγραψε τις στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πώς βίωσαν το διάστημα των κλειστών σχολείων, πώς διαχειρίστηκαν την έλλειψη επικοινωνίας, τι προβλήματα αντιμετώπισαν και τι λύσεις βρήκαν και πώς βίωσαν σε προσωπικό επίπεδο τον εγκλεισμό στο σπίτι, με τρόπο ζωντανό, μια και η έρευνα πραγματοποιήθηκε αυστηρά κατά την περίοδο της απαγόρευσης κυκλοφορίας. Επιχείρησε να μεταφέρει στο μέγιστο δυνατό βαθμό, τον παλμό της εποχής, τις αγωνίες, τα συναισθήματα, περισσότερο από κάθε άλλη έρευνα που τυχόν έχει το ίδιο θέμα αλλά θα πραγματοποιηθεί αργότερα, ετεροχρονισμένα.

Η έρευνα αυτή είναι και πρωτότυπη αλλά και αναγκαία, γιατί θα καλύψει το κενό που υπάρχει σε αυτή την θεματική περιοχή, την επικοινωνία δηλαδή, κατά την πρώτη αυτή περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού. Εφόσον δεν υπάρχουν αντίστοιχες έρευνες πριν τον Μάρτιο του 2020 που ξέσπασε το φαινόμενο, η παρούσα έρευνα με τα ευρήματά της προσφέρει στους μελλοντικούς μελετητές στοιχεία πολύτιμα, από συμμετέχοντες που μεταφέρουν τις εμπειρίες τους την ώρα που τις βιώνουν, όχι μόνο παρέχοντας πληροφορίες αλλά και εκφράζοντας συναισθήματα που αργότερα, σε μεταγενέστερες έρευνες, πιθανόν να έχουν ξεχαστεί. Η έρευνα λοιπόν αυτή, ευελπιστεί να γίνει σημείο αναφοράς για μελλοντικές έρευνες που πιθανόν να διεξαχθούν είτε σε καιρό μίας επόμενης πανδημίας είτε σε φυσιολογικές συνθήκες, για το αν και κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και η διεύθυνση του σχολείου κατάφεραν να διαχειριστούν τις πρωτόγνωρες αυτές καταστάσεις, κατόρθωσαν να επικοινωνήσουν και να λειτουργήσουν τις σχολικές μονάδες με γνώμονα την κοινή τους προσπάθεια να δώσουν συνέχεια στη σχολική ζωή.

Αυτά που δημοσιεύτηκαν κατά το διάστημα Μαρτίου 2020 έως Ιανουαρίου 2021, δηλαδή από το διάστημα πραγματοποίησης της έρευνας και μετά, δεν μειώνουν ούτε αμφισβητούν την αναγκαιότητα της έρευνας, αφού η ανάγκη για όσο το δυνατόν περισσότερα δεδομένα είναι μεγάλη. Το γεγονός και μόνο ότι η έρευνα περιέχει δεδομένα από την εποχή που το πρώτο

κύμα της πανδημίας ήταν σε εξέλιξη, όταν ελάχιστα στοιχεία ήταν γνωστά, αποτελεί συνεισφορά στο πεδίο για μελλοντικές συγκρίσεις.

5^ο Κεφάλαιο: Η ταυτότητα της έρευνας

5.1 Σκοπός και στόχος της έρευνας

Σκοπός της έρευνας ήταν α) να καταγραφούν οι στάσεις και τα βιώματα των διευθυντών, για το αν και το πώς κατάφεραν να διατηρήσουν τη συνέχεια στη σχολική ζωή καθώς και των εκπαιδευτικών για το αν και κατά πόσο κατάφεραν να αποκαταστήσουν την επικοινωνία με τους συναδέλφους και τη μαθητική κοινότητα αλλά και την εκπαιδευτική διαδικασία κατά τη διάρκεια της πανδημίας, β) να αναδειχθεί το αν και κατά πόσο υπήρχαν τα εφόδια και οι απαραίτητες βάσεις για την αντιμετώπιση μιας τέτοιας έκτακτης κατάστασης από τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, γ) το πώς βίωσαν τον εγκλεισμό και τέλος, με βάση τις εμπειρίες τους αυτές, να κάνουν τις προτάσεις τους για την επόμενη αντίστοιχη διαχείριση κρίσης της επικοινωνίας στην εκπαιδευτική κοινότητα.

Στόχος της μελέτης αυτής ήταν να συγκεντρωθούν όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία για την περίοδο αυτή, καθώς λόγω του απρόβλεπτου και αιφνιδιαστικού της χαρακτήρα, δεν υπήρχαν αντίστοιχα δεδομένα από προηγούμενες σχετικές έρευνες. Επίσης, να φωτιστεί αυτή η θεματική περιοχή της επικοινωνίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας με πολύτιμες, ζωντανές μαρτυρίες και δεδομένα που πιθανόν να είναι χρήσιμα και να αξιοποιηθούν από μεταγενέστερους μελετητές.

5.2 Μεθοδολογία της Έρευνας

Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης με θέμα «Η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας την εποχή της πανδημίας Covid-19», ακολουθήθηκε η διαδικασία της ποιοτικής έρευνας και ποιοτικής ανάλυσης δεδομένων. Οι λόγοι για την επιλογή αυτή είναι πολλοί.

Ο μελετητής παρατηρεί τον κόσμο στο φυσικό του πλαίσιο και επιχειρεί να τον κάνει ορατό και να ερμηνεύσει τα γεγονότα με το νόημα που οι άνθρωποι δίνουν σε αυτά (Ισαρη, Πουρκός, 2015:12-13), οπότε, στη συγκεκριμένη περίπτωση, τι καλύτερο από το να μελετηθεί ένα πραγματικό γεγονός που είναι σε εξέλιξη σε πραγματικό χρόνο, μέσα από τις μαρτυρίες όσων το βιώνουν εκείνη την χρονική περίοδο.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Creswell, σε φαινόμενα που δεν έχουν διερευνηθεί προηγουμένως και δεν υπάρχουν πληροφορίες από τη βιβλιογραφία, χρειάζεται να μάθουμε όλο και περισσότερα για αυτά, από τους συμμετέχοντες στην έρευνα. (Creswell, 2015:17). Το ίδιο αναφέρουν και οι Ίσαρη&Πουρκός: Στην ποιοτική έρευνα, ο ερευνητής επιδιώκει να διερευνήσει την ιδιαιτερότητα του φαινομένου που τον ενδιαφέρει και την επιλέγει όταν ακριβώς δεν υπάρχει διαθέσιμη θεωρία για την εξήγηση ή την κατανόησή του. Οπότε, καταφεύγει σε μία σε βάθος, λεπτομερή μελέτη και κατανόηση των επιμέρους πτυχών του φαινομένου μέσα από τις περιγραφές και τις αφηγήσεις των υποκειμένων για τις εμπειρίες τους και κινείται επαγωγικά, προς τα πάνω, ώστε να φτάσει σε μία γενίκευση και μία κατασκευή νέας θεωρίας, χωρίς όμως να θεωρήσει τα αποτελέσματά του αντικειμενικά(Ίσαρη, Πουρκός, 2015:40-41).

Ειδικά στην συγκεκριμένη περίπτωση, λόγω της αιφνίδιας κατάστασης, υπήρχε ανάγκη να καταγραφεί άμεσα το φαινόμενο και να ακολουθήσει μετέπειτα η πλαισίωση από την οποία βιβλιογραφική ανασκόπηση μπορούσε να πλησιάσει το νέο αυτό γεγονός.Ως ο μόνος τρόπος για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη συλλογή δεδομένων, επελέγη η συνέντευξη με τους συμμετέχοντες και όχι η συμπλήρωση πχ ενός ερωτηματολογίου, ώστε να είναι όσο το δυνατό πιο ρεαλιστικά τα δεδομένα, μέσα στα πραγματικά και καθημερινά πλαίσια της ζωής τους, κάτι που συνάδει με τις βασικές αρχές της ποιοτικής έρευνας.

Τέλος, υψίστης σημασίας σε μία έρευνα είναι το ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο, ως συγκείμενο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα το υπό μελέτη φαινόμενο (Ίσαρη, Πουρκός, 2015:43). Όταν υπάρχει μία πανδημία η οποία επηρεάζει κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι πολύ σημαντικές οι αναφορές των συμμετεχόντων ώστε να συγκεντρωθούν δεδομένα για το υπό μελέτη φαινόμενο, πάντα όμως κάτω από την επήρεια των κοινωνικών, οικονομικών, γεωγραφικών κλπ συνθηκών.

Μετά το γενικό πλαίσιο, το συγκείμενο, πολύ σημαντικό είναι και το πιο ειδικό, δηλαδή η βιογραφική ιστορία του κάθε συμμετέχοντος, το θεωρητικό του υπόβαθρο και η διαφορετικότητά του ως άτομο. Μέσα από την καταγραφή, ανάλυση και ερμηνεία των βιωμάτων και των υποκειμενικών νοημάτων, ο ερευνητής εστιάζει στο πώς τα κατανοούν τα ίδια τα υποκείμενα, πάντα σε συνδυασμό με όλα τα παραπάνω. Η ερευνητική διαδικασία συνεχίζει και μετά την ανάλυση και την δημοσίευση της μελέτης, καθώς οι αναγνώστες κάνουν τις δικές τους ερμηνείες για το υπό διερεύνηση θέμα (Ίσαρη, Πουρκός, 2015:44).

Χρησιμοποιώντας τη συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο για τη συλλογή των δεδομένων, ο ερευνητής εμπλέκεται σε μία διαδραστική σχέση με τους ανθρώπους, τους ακούει και τους δίνει τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους και να αφηγηθούν τις εμπειρίες τους, αποκαλύπτοντας όμως, μόνο όσα οι ίδιοι οι συμμετέχοντες επιλέγουν να πουν (Ισαρη, Πουρκός, 2015:96). Έτσι και στην παρούσα έρευνα, μέσα από τις αφηγήσεις των υποκειμένων έχουμε πρόσβαση σε όσα στοιχεία μας έδωσαν ώστε να προχωρήσουμε στην ανάλυσή τους και μέσα από τα θέματα που αναδύονται, να φτάσουμε στην ερμηνεία του φαινομένου και στη συσχέτισή του με άλλες έρευνες ή θεωρητικό πλαίσιο (Creswell, 2016:18). Ακριβώς αυτό το γεγονός ότι η μελέτη βασίζεται στις απόψεις των συμμετεχόντων, είναι ο λόγος που μειώνει την αξία της ανασκόπησης της βιβλιογραφίας - όταν αυτή είναι εφικτή - σε μία ποιοτική έρευνα, για ένα φαινόμενο που είναι υπό διερεύνηση (Creswell, 2016:17), όπως συνέβη και στην παρούσα έρευνα.

Παρά το γεγονός ότι η μέθοδος της έρευνας που ακολουθήθηκε στην παρούσα έρευνα, είναι η ποιοτική, κατεγράφησαν και κάποια ποσοτικά στοιχεία που θεωρήθηκαν σημαντικά για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου. Στην ουσία, τα στοιχεία αυτά αφορούν στην καταμέτρηση της συχνότητας των αναφορών των συμμετεχόντων ανά ερώτηση. Οι αναφορές αυτές παρουσιάστηκαν σε πίνακες στο επόμενο κεφάλαιο, στην αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων, κάτω ακριβώς από το κάθε ερευνητικό ερώτημα, τόσο για τους Διευθυντές όσο και για τους εκπαιδευτικούς που πήραν μέρος στις συνεντεύξεις.

Ο συνδυασμός ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας οδηγεί στη λεγόμενη “μεικτή” μέθοδο, που σκοπεύει στο να εξασφαλίσει μία καλύτερη κατανόηση του ερευνητικού προβλήματος (Creswell, 2016:22). Στη συγκεκριμένη μελέτη, εφόσον σκοπός είναι τα συμπεράσματα από κάτω προς τα πάνω, από το ειδικό προς το γενικό, το γεγονός ότι υπάρχουν αριθμητικά στοιχεία ως προς τη συχνότητα των αναφορών στις απαντήσεις των συμμετεχόντων, συμβάλλει στην αποφυγή γενικεύσεων και ελαχιστοποίηση λάθους συμπερασμάτων. Με δεδομένο ότι είναι γνωστό το πόσοι συμμετέχοντες Διευθυντές και Εκπαιδευτικοί έδωσαν μία συγκεκριμένη απάντηση, γίνεται επίσης γνωστό το αν αυτή αποτελεί πλειοψηφία ή μεμονωμένη περίπτωση και έτσι μπορεί να μελετηθεί το φαινόμενο στην πραγματική του διάσταση και όχι στην υπέρ ή υπό εκτιμημένη του μορφή. Έτσι, στην έρευνα αυτή δίνεται έμφαση στα ποιοτικά δεδομένα αλλά αξιοποιούνται και κάποια στοιχεία ποσοτικά, για ορθότερα αποτελέσματα.

Στις επόμενες ενότητες, ακολουθούν αναλυτικά πληροφορίες σχετικά με την έρευνα, τους ερευνητικούς άξονες και τα ερευνητικά ερωτήματα, το ερευνητικό εργαλείο, το δείγμα και τέλος, την ανάλυση των συλλεχθέντων δεδομένων.

5.3 Εγκυρότητα και Αξιοπιστία Έρευνας

Ως προς τα ζητήματα της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της έρευνας, πρέπει να σημειωθούν τα παρακάτω σημεία:

α) για κάθε οργανισμό αναφοράς, δηλαδή, για κάθε σχολική μονάδα, έλαβαν χώρα 3 συνεντεύξεις: μία από τον διευθυντή του σχολείου και δύο από άλλους δύο εκπαιδευτικούς, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα διασταύρωσης των απόψεων και διαφοροποίησης της οπτικής ανάμεσα σε διοικητικούς και εκπαιδευτικούς ρόλους ως προς το υπό διερεύνηση φαινόμενο, ενώ ταυτόχρονα, να μπορέσει να αναδειχθεί το σχολικό κλίμα και η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας.

β) όλα τα σχολεία που συμμετείχαν ήταν παρόμοιας δυναμικότητας και ανήκαν σε περιοχές μεσαίου ή χαμηλού οικονομικο-κοινωνικού επιπέδου, από το κέντρο της Αθήνας, του Πειραιά και των προαστίων τους,

γ) όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν αυστηρά την περίοδο που τα σχολεία ήταν κλειστά λόγω της πανδημίας (11/3/2020 έως 11/5/2020) και συγκεκριμένα από 20/4/2020 έως 5/5/2020. Αυτό συνέβαλλε σημαντικά στο να αναδειχθεί η τρέχουσα κατάσταση, η αιφνίδια ανάγκη για διαχείριση της κρίσης σε επαγγελματικό, παιδαγωγικό, κοινωνικό, συναισθηματικό επίπεδο και να καταγραφεί η αγωνία και το άγχος όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας για την άγνωστη επόμενη μέρα.

δ) όλες οι συνεντεύξεις διήρκησαν από 25-35 λεπτά και πραγματοποιήθηκαν αποκλειστικά μέσω τηλεφώνου, γιατί πρώτον, τη συγκεκριμένη περίοδο, απαγορεύονταν οι μετακινήσεις και οι συναντήσεις, ως μέτρο αποφυγής της διασποράς του Covid-19 και δεύτερον, γιατί έτσι εξασφαλιζόταν η ομοιογένεια της διαδικασίας και η εύκολη πρόσβαση από όλους σε τηλεφωνική σύνδεση ανεξαρτήτως υλικοτεχνικής υποδομής νέων τεχνολογιών.

5.4 Ερευνητικοί άξονες- Ερευνητικά Ερωτήματα - Ερευνητικό Εργαλείο

Η παρούσα έρευνα πάνω στην επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας την εποχή της πανδημίας, σκοπεύει να μελετήσει τους θεματικούς πυλώνες α) της επικοινωνίας, β) της ετοιμότητας στη διαχείριση της κρίσης στην επικοινωνία, γ) της αποτίμησης και των απόψεων των συμμετεχόντων για τη διαχείριση της κρίσης αυτής και δ) των συναισθηματικών βιωμάτων τους κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού και της πανδημίας.

Με βάση τα παραπάνω, προέκυψαν τέσσερις ερευνητικοί άξονες, ως εξής:

- A. Πώς γίνεται η επικοινωνία μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας την περίοδο της πανδημίας;
- B. Έχουν τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας τις απαραίτητες δεξιότητες και προϋποθέσεις για αποτελεσματική επικοινωνία την περίοδο της πανδημίας;
- Γ. Πόσο σημαντική είναι η επικοινωνία αυτήν την περίοδο και πόσο αποτελεσματικοί είναι οι τρόποι που επιλέχθηκαν;
- Δ. Πώς επηρέασε τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας η περίοδος της πανδημίας σε συναισθηματικό και επαγγελματικό επίπεδο;

Στη συνέχεια, διαμορφώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα, που σκοπεύουν στη συλλογή συγκεκριμένων πληροφοριών που θα είναι κατάλληλα για τους ως άνω ερευνητικούς άξονες Α, Β, Γ και Δ. Έτσι, τα ερευνητικά ερωτήματα ήταν τα εξής:

- A. 1) Την περίοδο που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας; (Δ/νση, Εκπαιδευτικούς/Μαθητές)? Αν ναι, με ποια; Ποιος ο σκοπός της επικοινωνίας αυτής;
- 2) Ποια μέσα επικοινωνίας χρησιμοποιείτε;
- 3) Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Εάν ναι, για ποιο λόγο επιλέξατε αυτές. Εάν όχι, για ποιο λόγο όχι.
- B. 4) Τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους Η/Υ, το διαδίκτυο; Έχετε επιμορφωθεί σχετικά;

- 5) Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό που απαιτείται για την επικοινωνία αυτήν την περίοδο;
- 6) Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε έχουν αντίστοιχες γνώσεις και εξοπλισμό;
- 7) Προέκυψαν άλλου είδους προβλήματα κατά την επικοινωνία; Εάν ναι, πού φείλονται και πώς τα αντιμετωπίσατε;
- Γ. 8) Θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;
- 9) Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε μέχρι τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψη σας;
- 10) Μετά την πανδημία θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;
- Δ. 11) Πώς βιώνετε αυτήν την κατάσταση σε προσωπικό επίπεδο; Τι ιδιαιτερότητες έχει;
- 12) Τι σας απασχολεί περισσότερο ως εκπαιδευτικό / διευθυντή για την επόμενη μέρα της πανδημίας;
- 13) Τι προτείνετε για την περίπτωση που χρειαστεί να ξαναδιαχειριστούμε μια τέτοια κρίση;

Για τη συγκέντρωση των απαντήσεων σε αυτά τα ερευνητικά ερωτήματα, χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο, καθώς η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και των συμμετεχόντων σε πραγματική διάσταση προσφέρει τη δυνατότητα συγκέντρωσης όχι μόνο τυπικών - λεκτικών δεδομένων αλλά και μη λεκτικών, δηλαδή δεδομένων που σχετίζονται με ύφος και τόνο φωνής, παύσεις, γέλιο αλλά και ποικίλα συναισθήματα.

Ειδικότερα, το είδος της συνέντευξης που θεωρήθηκε ως καταλληλότερο ήταν η ημιδομημένη, δηλαδή, υπήρχε ένα συγκεκριμένο πρωτόκολλο συνέντευξης με τα συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα, που όμως δινόταν το περιθώριο για περαιτέρω ερωτήσεις, δευτερεύουσες και πιο διευκρινιστικές, όπου κρινόταν απαραίτητο, καθώς και για την παροχή της αίσθησης μια πιο ζωντανής συζήτησης, πέρα από ψυχρή και στημένη διαδικασία ερωτοαπαντήσεων κλειστής συνέντευξης αλλά και χωρίς τους κινδύνους μίας εντελώς ελεύθερης συνέντευξης - συζήτησης, χωρίς πλαίσιο, που θα δυσκόλευε πολύ τη συγκέντρωση, την κωδικοποίηση και τέλος, την ανάλυση των δεδομένων.

5.5 Λήψη των δεδομένων - τήρηση κανόνων ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας

Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ένα κοινό πρωτόκολλο συνέντευξης για τους Διευθυντές και τους Εκπαιδευτικούς, με διαφοροποίηση μόνο σε δύο σημεία, που αφορούν στην εκφορά του λόγου ως προς την ιδιότητα του συμμετέχοντος (βλ. Παράρτημα 2). Το πρωτόκολλο αυτό δοκιμάστηκε πιλοτικά σε δύο διευθυντές και δύο εκπαιδευτικούς εκτός του δείγματος που συμμετείχε στην έρευνα. Σημειώθηκαν κάποιες παρατηρήσεις και έγιναν κάποιες μικρές αλλαγές που βελτίωσαν το πρωτόκολλο. Η διάρκεια της συνέντευξης προσδιορίστηκε στα +/- 20 λεπτά.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη λήψη των δεδομένων, είχε ως εξής:

Αφού καταγράφηκαν οι γεωγραφικές περιοχές που πληρούσαν τις προϋποθέσεις της έρευνας, δηλ. αστικές και ημιαστικές περιοχές της Αττικής, με μέτρια προς χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά κριτήρια, έγινε προσπάθεια εύρεσης των συμμετεχόντων, διευθυντών και εκπαιδευτικών, σύμφωνα με το ποιοι ήταν εύκολα προσβάσιμοι. Δηλαδή, έγινε μία βασική λίστα από γνωστούς και φίλους, συναδέλφους εκπαιδευτικούς και διευθυντές και έγινε προσπάθεια να βρεθούν υποψήφιοι συμμετέχοντες στο σχήμα 1 Διευθυντής – 2 Εκπαιδευτικοί για κάθε σχολείο ως οργανισμό αναφοράς. Σε κάθε περίπτωση που υπήρχαν κενά, υπήρχαν συστάσεις από τους συμμετέχοντες για συναδέλφους τους ή για τους διευθυντές τους ώστε να βρεθούν τελικά 11 Διευθυντές (σε κάποιες περιπτώσεις εκπροσωπήθηκαν από τον Υποδιευθυντή τους λόγω μη πρόσβασης σε αυτούς) και 23 Εκπαιδευτικοί (2 για κάθε σχολείο εκτός από ένα που συμμετείχαν 3).

Ακολούθησε μία πρώτη τηλεφωνική επικοινωνία με όλους τους υποψηφίους ώστε να ενημερωθούν για την έρευνα και να ερωτηθούν αν επιθυμούσαν να συμμετάσχουν. Στη θετική ανταπόκρισή τους, δίνονταν περισσότερες λεπτομέρειες για τη διαδικασία της συνέντευξης, δηλ. ότι θα γινόταν μέσω τηλεφώνου και ότι θα υπήρχε ηχογράφηση της συνομιλίας και κλεινόταν ένα ραντεβού σε βολική μέρα και ώρα. Της προφορικής αυτής επικοινωνίας, ακολουθούσε ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, το οποίο στην ουσία ήταν η Συνοδευτική Επιστολή για τη συμμετοχή στη συγκεκριμένη έρευνα (βλ. Παράρτημα 1). Στην επιστολή αυτή υπήρχαν πληροφορίες για την ερευνητρια και την πραγματοποίηση της έρευνας, για τον τίτλο και τους σκοπούς της, καθώς και για τον απαιτούμενο χρόνο. Τέλος, δηλώνονταν η εχεμύθεια, η ανωνυμία και το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων και

η παροχή των αποτελεσμάτων εάν ζητηθούν. Με αυτό τον τρόπο, θέτονταν οι βάσεις για την τήρηση των αρχών ηθικής και δεοντολογίας από την πλευρά του ερευνητή.

Ως προς την ηθική και τη δεοντολογία θα μπορούσαμε ακόμα να προστεθεί ότι δεν ανακοινώθηκε στους συμμετέχοντες ποια άλλα σχολεία ή πρόσωπα ή περιοχές άλλες συμμετείχαν και ούτε υπήρχε περίπτωση να διαρρεύσουν τα δεδομένα της έρευνας. Επίσης, κατά τη διάρκεια της τηλεφωνικής επικοινωνίας για την πραγματοποίηση της συνέντευξης, ήταν ξεκάθαρο και σαφές το πότε ακριβώς ξεκινούσε και τελείωνε η ηχογράφηση, ώστε οι συμμετέχοντες να γνωρίζουν και να συναινούν σε αυτήν για τους σκοπούς της έρευνας.

Η ηχογράφηση της συνέντευξης πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια ειδικής εφαρμογής στον υπολογιστή. Στην συμφωνημένη μέρα και ώρα, γινόταν η τηλεφωνική επικοινωνία και μετά από τη σύμφωνη γνώμη του συμμετέχοντος, η κλήση έμπαινε σε ανοιχτή ακρόαση ώστε να είναι δυνατή η λήψη του ήχου από την εφαρμογή του υπολογιστή που έκανε την καταγραφή. Στο τέλος της συνέντευξης, ήταν σαφές στον συμμετέχοντα το πότε σταματούσε η ηχογράφηση, υπήρχαν κάποια γενικά σχόλια για την όλη διαδικασία και η επικοινωνία ολοκληρωνόταν με ευχαριστίες για τη συμμετοχή.

Για να διατηρηθεί η ανωνυμία αλλά να μπορεί να υπάρξει ο διαχωρισμός των συμμετεχόντων που θα διευκόλυνε τη διαδικασία της ανάλυσης, αποδόθηκαν κωδικοί για κάθε σχολική μονάδα, το Διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς που ανήκαν σε αυτήν. Πιο συγκεκριμένα, η κωδικοποίηση των συμμετεχόντων, παρουσιάζεται στον Πίνακα 1 που ακολουθεί:

Κωδικοποίηση Συμμετεχόντων		
Κωδικός Σχολικής Μονάδας	Κωδικός Συμμετεχόντων Διευθυντών	Κωδικός Συμμετεχόντων Εκπαιδευτικών
Σχολική Μονάδα 1	Δ1	E1.1, E1.2
Σχολική Μονάδα 2	Δ2	E2.1, E2.2
Σχολική Μονάδα 3	Δ3	E3.1, E3.2
Σχολική Μονάδα 4	Δ4	E4.1, E4.2

Σχολική Μονάδα 5	Δ5	E5.1, E5.2
Σχολική Μονάδα 6	Δ6	E6.1, E6.2
Σχολική Μονάδα 7	Δ7	E7.1, E7.2
Σχολική Μονάδα 8	Δ8	E8.1, E8.2
Σχολική Μονάδα 9	Δ9	E9.1, E9.2
Σχολική Μονάδα 10	Δ10	E10.1, E10.2
Σχολική Μονάδα 11	Δ11	E11.1, E11.2, E11.3

Πίνακας 1

Οι σχολικές μονάδες 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9 & 11 είναι Γενικά Λύκεια, ενώ οι σχολικές μονάδες 3 & 10, Γυμνάσια.

Στο επόμενο κεφάλαιο, όπου παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας, υπάρχουν αποσπάσματα συνεντεύξεων για την υποστήριξή τους. Τα αποσπάσματα αυτά συνοδεύονται από τους ως άνω κωδικούς ώστε να είναι σαφής η συσχέτιση διευθυντών - εκπαιδευτικών ανά σχολική μονάδα. Τέλος, υπενθυμίζεται ότι η αναφορά στους συμμετέχοντες γίνονται σε αρσενικό γένος (π.χ. ο διευθυντής, ο εκπαιδευτικός, κλπ), αποκλειστικά για λόγους ομοιομορφίας και μη αναγνώρισης των αληθινών προσώπων.

5.6 Το δείγμα της έρευνας

Το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε για την παρούσα έρευνα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ήταν Διευθυντές και Εκπαιδευτικοί Σχολικών Μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αστικών και ημιαστικών περιοχών της Αττικής. Πιο συγκεκριμένα, επελέγησαν σχολικές μονάδες διαφόρων περιοχών, (νότια, κεντρικά και δυτικά προάστια) με παρόμοια κοινωνικά, οικονομικά στοιχεία, κυρίως μεσαίου και χαμηλού επιπέδου, αλλά και με συγκεκριμένη μαθητική δυναμικότητα ώστε να είναι συγκρίσιμα. Πρόκειται για 11 Δημόσια σχολεία β/θμιας εκπαίδευσης (2 Γυμνάσια και 9 Γενικά Λύκεια), δυναμικότητας περίπου 200-300 μαθητών, από ένα ευρύ γεωγραφικό προσανατολισμό ξεκινώντας από το Αθήνα (Κέντρο - ΔΔΕ Α' Αθήνας), κινούμενοι προς τα δυτικά προάστια (Αιγάλεω - ΔΔΕ Γ' Αθήνας), προς τα ανατολικά προάστια

(Καλλιθέα - ΔΔΕ Δ' Αθήνας), και φτάνοντας ως τον Πειραιά (κέντρο Πειραιά, Πέραμα, Κερατσίνι και Κορυδαλλό - ΔΔΕ Α' Πειραιά), σε μία προσπάθεια να εκπροσωπηθούν πολλές περιοχές και να υπάρχει ποικιλία στα δεδομένα.

Έτσι, από τα σχολεία της Περιφέρειας Αττικής, που παρουσιάζονται στον πίνακα 2 παρακάτω, έμεινε εκτός μόνο η ΔΔΕ Β' Αθήνας που περιλαμβάνει τα Βόρεια Προάστια της Αττικής, σε μία προσπάθεια να διαχωριστούν από το υπόλοιπο δείγμα λόγω των διαφορετικών κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών. Επίσης, για τους ίδιους λόγους, από τη Δ' Αθήνας αποφεύγονται ανατολικότερες περιοχές, ενώ ο Πειραιάς εκπροσωπείται από αρκετά σχολεία ακριβώς λόγω των χαρακτηριστικών που είναι επιθυμητά για την έρευνα.

Γυμνάσια & Γενικά Λύκεια Περιφέρειας Αττικής				
Διευθύνσεις Β/θμιας Εκπαίδευσης	Συμμετέχουν στην έρευνα:	Σύνολο Γυμνασίων	Συμμετέχουν στην έρευνα:	Σύνολο Γενικών Λυκείων
Α' Αθήνας	1	78	1	75
Β' Αθήνας	0	58	0	49
Γ' Αθήνας	0	67	1	46
Δ' Αθήνας	0	59	2	44
Πειραιά	1	56	5	37
ΣΥΝΟΛΟ	2	318	9	251

Πίνακας 2

Εκτός από το γεωγραφικό καταμερισμό του δείγματος, έγινε προσπάθεια να εκπροσωπηθούν πολλές ειδικότητες εκπαιδευτικών ώστε να υπάρχει πολυγνωμία και διαφορετικότητα στα δεδομένα. Επίσης, να υπάρχει ένα ευρύ φάσμα ηλικιών και φυσικά, εκπροσώπηση και των δύο φύλων.

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι σε κάποιες περιπτώσεις σχολικών μονάδων που δεν υπήρχε πρόσβαση στο διευθυντή, είτε γιατί δεν το επιθυμούσε είτε γιατί δεν ήταν διαθέσιμος, ο υποδιευθυντής ήταν αυτός που τον αντικατέστησε και απάντησε κυρίως ως διοικητικός εκπρόσωπος του σχολείου και λιγότερο ως εκπαιδευτικός.

Η γενικότερη επιλογή των υποψηφίων που πληρούσαν τα ως άνω χαρακτηριστικά, έγινε με τη μέθοδο της βολικής δειγματοληψίας (Ισαρη και Πουρκός, 2015:83), αφού η ερευνήτρια ξεκίνησε με άτομα που της ήταν οικεία και ζήτησε προτάσεις για περαιτέρω υποψήφιους

συμμετέχοντες από διευθυντές και εκπαιδευτικούς σε κάποιες περιπτώσεις που έπρεπε να συμπληρωθεί το σχήμα 1 διευθυντής - 2 εκπαιδευτικοί για κάθε οργανισμό αναφοράς (εκτός από ένα σχολείο για το οποίο συμμετείχαν 3 εκπαιδευτικοί).

Τελικά, συμμετείχαν συνολικά 11 διευθυντές και 23 εκπαιδευτικοί, οπότε διεξήχθησαν 34 συνεντεύξεις.

Ως προς τους αριθμούς και τα Δημογραφικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν κατά τη διαδικασία των συνεντεύξεων, δεδομένα είναι τα εξής:

Από τους διευθυντές που συμμετείχαν στην έρευνα, 5 ήταν άνδρες, 6 ήταν γυναίκες, ηλικίας από 57 έως 65 έτη (Μ.Ο. 61 ετών), οι 2 σε Γυμνάσιο και οι υπόλοιποι 9 σε Γενικό Λύκειο, δυναμικότητας από 197-305 μαθητών.

Από τους εκπαιδευτικούς των συγκεκριμένων σχολικών μονάδων που συμμετείχαν στην έρευνα, 7 ήταν άνδρες, 16 γυναίκες και η ηλικία τους κυμαινόταν από 38 έως 62 έτη (Μ.Ο. 52 ετών). Από αυτούς, 4 ήταν σε Γυμνάσιο και 19 σε Γενικό Λύκειο.

Συγκεκριμένα, τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων παρουσιάζονται στον Πίνακα 3 που ακολουθεί:

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ						
Κωδικοποίηση	Φύλο	Ηλικία	Ειδικότητα	Είδος Σχολείου	Δυναμικότητα Σχολείου Αρ. Μαθητών	Ιδιότητα
Δ1	Άνδρας	62	ΠΕ 03 Μαθηματικός	Γενικό Λύκειο	210	Διευθυντής
E1.1	Άνδρας	59	ΠΕ 04 Φυσικός	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
E1.2	Γυναίκα	57	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ2	Άνδρας	63	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	230	Διευθυντής
E1.2	Άνδρας	53	ΠΕ 04 Φυσικός	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός & Υποδιευθυντ

						ής
E1.2	Γυναίκα	53	ΠΕ 05 Γαλλικών	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ3	Γυναίκα	57	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γυμνάσιο	270	Υποδιευθυντής
E3.1	Γυναίκα	56	ΠΕ 04 Χημικός	Γυμνάσιο	>>	Εκπαιδευτικός & Υποδιευθυντής
E3.2	Γυναίκα	55	ΠΕ 01 Θεολόγος	Γυμνάσιο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ4	Άνδρας	64	ΠΕ 04 Φυσικός	Γενικό Λύκειο	249	Διευθυντής
E4.1	Άνδρας	53	ΠΕ02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
E4.2	Γυναίκα	51	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ5	Γυναίκα	59	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	217	Διευθύντρια
E5.1	Γυναίκα	45	ΠΕ 86 Πληροφορικής	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός & Υποδιευθυντής
E5.2	Άνδρας	60	ΠΕ 03 Μαθηματικός	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ6	Άνδρας	61	ΠΕ 04 Χημικός	Γενικό Λύκειο	246	Διευθυντής
E6.1	Γυναίκα	38	ΠΕ 01 Θεολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
E6.2	Γυναίκα	50	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ7	Άνδρας	65	ΠΕ 03 Μαθηματικός	Γενικό Λύκειο	276	Διευθυντής

E7.1	Γυναίκα	38	ΠΕ 04 Βιολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός & Υποδιευθυντής
E7.2	Άνδρας	62	ΠΕ 11 Φυσικής Αγωγής	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ8	Γυναίκα	63	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	197	Διευθύντρια
E8.1	Γυναίκα	43	ΠΕ 03 Μαθηματικός	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
E8.2	Γυναίκα	60	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ9	Γυναίκα	61	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	307	Διευθύντρια
E9.1	Γυναίκα	45	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
E9.2	Γυναίκα	57	ΠΕ 80 Κοινωνιολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ 10	Γυναίκα	58	ΠΕ 05 Γαλλικών	Γυμνάσιο	240	Διευθύντρια
E10.1	Γυναίκα	60	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γυμνάσιο	>>	Εκπαιδευτικός
E10.2	Άνδρας	60	ΠΕ 06 Αγγλικών	Γυμνάσιο	>>	Εκπαιδευτικός
Δ11	Γυναίκα	63	ΠΕ 05 Γαλλικών	Γενικό Λύκειο	240	Υποδιευθυντής
E11.1	Γυναίκα	40	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
E11.2	Άνδρας	50	ΠΕ 04 Φυσικός	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός

E11.3	Γυναίκα	63	ΠΕ 02 Φιλολόγος	Γενικό Λύκειο	>>	Εκπαιδευτικός
-------	---------	----	--------------------	------------------	----	---------------

Πίνακας 3

5.7 Η ανάλυση και η επεξεργασία των δεδομένων

Η μέθοδος της καταγραφής, της κωδικοποίησης των δεδομένων και της συγκέντρωσης των αποτελεσμάτων έγινε σύμφωνα με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Σύμφωνα με αυτή, αναγνωρίζουμε, οργανώνουμε και κατανοούμε τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα νοήματος ενός συνόλου δεδομένων και στη συνέχεια, τα ανιχνεύουμε και μελετάμε όσα απαντούν τα ερευνητικά ερωτήματα που λειτουργούν πάντα ως οδηγός της ανάλυσής μας. (Τσιώλης, 2017:2-3). Η διαδικασία αυτή προϋποθέτει τον ενεργητικό και δημιουργικό ρόλο του ερευνητή ο οποίος, μέσα από τα δεδομένα, παράγει και συγκροτεί τα θέματα που προκύπτουν. (Τσιώλης, 2017:2-3).

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, ακολουθούμε τα εξής βήματα:

α) απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων,

β) προσεκτική ανάγνωση και εντοπισμός των αποσπασμάτων που απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα (ακόμα και αν αυτά βρίσκονται σε διαφορετικά σημεία της συνέντευξης),

γ) κωδικοποίηση, δηλαδή εννοιολογικό προσδιορισμό κωδικών για συγκεκριμένα αποσπάσματα δεδομένων με κοινό χαρακτηριστικό, συστηματικά και περιεκτικά. Δεν αποκλείεται ο ίδιος κωδικός να βρίσκεται σε διαφορετικά αποσπάσματα ή στο ίδιο απόσπασμα, να υπάρχουν περισσότεροι από έναν κωδικούς (Τσιώλης, 2017:8),

δ) μετάβαση από τους κωδικούς στα θέματα, δηλαδή αυτόνομες νοηματικές οντότητες που προκύπτουν μετά από την επεξεργασία, τη σύγκριση και τη συγχώνευση των κωδικών (Τσιώλης, 2017:15). Τα θέματα είναι πιο αφηρημένες και γενικευμένες έννοιες που μπορούν να αναπαρασταθούν σε πίνακες ή σχεδιαγράμματα. Στη φάση αυτή, συγκρίνουμε με τη βιβλιογραφία (αν υπάρχει) και είτε την επιβεβαιώνουμε είτε την εμπλουτίζουμε με τα ευρήματά μας. Τέλος,

ε) έκθεση των ευρημάτων, παρουσιάζοντας τα θέματα και τεκμηριώνοντάς τα με αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις (Τσιώλης, 2017: 29).

Στην παρούσα έρευνα, μετά τη διενέργεια των συνεντεύξεων και την ηχογράφησή τους, ακολούθησε η απομαγνητοφώνηση, με τρόπο που να αποδίδει ακριβώς τα λόγια και όσα δεδομένα μη λεκτικής επικοινωνίας ήταν εφικτό να καταγραφούν, όπως γέλιο, παύση, κλπ. Μετά την απομαγνητοφώνηση, έγινε κατανομή των απαντήσεων ανά ερώτηση. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε ένας πίνακας excel όπου, στην πρώτη οριζόντια σειρά, αναγραφόταν η κάθε μία από τις 13 ερωτήσεις και στην πρώτη κάθετη στήλη, η κωδικοποίηση των υποψηφίων διευθυντών και εκπαιδευτικών. Για κάθε μία συνέντευξη, γέμιζαν τα κουτάκια που απαντούσαν κάθε φορά την συγκεκριμένη ερώτηση, ακόμα και αν η απάντηση δινόταν παρακάτω, σε άλλο χρονικό σημείο. Έτσι, δημιουργήθηκε ένα τεράστιο αρχείο όπου το κείμενο της κάθε συνέντευξης, σπασμένο σε κουτάκια και στήλες, μπορούσε με μία ματιά να γίνει ορατό και να διευκολύνει την εύρεση των κοινών και επαναλαμβανόμενων μοτίβων (βλ. Παράρτημα 4).

Αφού ολοκληρώθηκε η διαδικασία για όλους τους διευθυντές και για όλους τους εκπαιδευτικούς, έγινε διαχωρισμός του αρχείου σε δύο μικρότερα, ένα για διευθυντές και ένα για εκπαιδευτικούς. Επίσης, κάθε φύλλο excel φιλοξενούσε στην πρώτη στήλη την κωδικοποίηση των συμμετεχόντων, στην δεύτερη στήλη την ερώτηση και όλες τις απαντήσεις που αφορούσαν αυτήν και στην τρίτη στήλη, μετά την μελέτη των απαντήσεων, έμπαιναν τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα με διαφορετικά χρώματα. Τα μοτίβα αυτά ήταν οι μοναδικοί κωδικοί που, ανάλογα με το χρώμα τους, οδηγούσαν σε ένα πλαγιότιτλο, που στην ουσία ήταν το θέμα που προέκυπτε κάθε φορά, μετά τη συγχώνευση των περιεχομένων (βλ. Παράρτημα 5)

Από το πολύ συγκεκριμένο, τα λόγια του συμμετέχοντος, η ερευνήτρια πέρασε μέσω της κωδικοποίησης στο πιο γενικό, στο να συγκεντρώσει δηλαδή τα βασικά μοτίβα και να καταλήξει στο ακόμα πιο γενικό, την κατηγοριοποίηση των απαντήσεων και την όσο το δυνατό καλύτερη, γενίκευση των δεδομένων, ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν στην περαιτέρω ερμηνεία του υπό διερεύνηση φαινομένου.

Επίσης, έγινε καταμέτρηση των αναφορών ανά ερώτηση και έτσι δημιουργήθηκαν πίνακες αποτελεσμάτων με αριθμητικό προσδιορισμό για τη συχνότητα των απαντήσεων, ώστε να μπορούν να εξαχθούν ορθότερα συμπεράσματα.

6^ο Κεφάλαιο Παρουσίαση αποτελεσμάτων

6.2 Αναλυτική καταγραφή αποτελεσμάτων ανά ερώτηση

Σύμφωνα με τα δεδομένα που προέκυψαν από την ερώτηση 1: «*Τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπ/κής κοινότητας (συναδέλφους εκπ/κούς, μαθητές, γονείς, Δήμο, Διεύθυνση);*», οι συμμετέχοντες διευθυντές αναφέρουν επικοινωνία:

- με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου τους, τους γονείς και τους μαθητές,

«...με Εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς...» (Δ1),

«...Και με τους συναδέλφους, και με τους μαθητές, και τους γονείς.» (Δ2)

- με Συντονιστές Εκπαίδευσης, άλλους Διευθυντές σχολικών μονάδων, τη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και το Δήμο στον οποίο ανήκει το σχολείο τους:

«Με την υπηρεσία, ... με τους ...συντονιστές που είναι παιδαγωγικοί υπεύθυνοι και, μέσω αυτών, με άλλους διευθυντές. ... Με τη διεύθυνση, ... για θέματα διοικητικά ... Με το Δήμο, ναι, έχουμε επικοινωνία ... για θέματα πάλι υποστήριξης των μαθημάτων από απόσταση, και για ετοιμασία ... εν'όψει του ανοίγματος που φαίνεται να υπάρχει» (Δ4),

«Επικοινωνία με το Δήμο είχαμε όσον αφορά τα laptop που θα μας έδιναν για βοήθεια. Με τη δευτεροβάθμια, ... για το χωροταξικό για τους πρόσφυγες μαθητές που έχουμε ... Και με τους συντονιστές, από τα ΠΕΚΕΣ, ...για να γίνουν κάποια σεμινάρια...» (Δ10).

Όμως, υπάρχουν και διευθυντές στην έρευνα που δηλώνουν ελλιπή επικοινωνία με:

- το Δήμο στον οποίο ανήκουν:

«με το Δήμο ..., μικρή επικοινωνία, λίγη επικοινωνία» (Δ7),

«Γενικά, πονεμένη ιστορία.. ... τα απολύτως βασικά. ... δεν έχω ούτε αντισηπτικά, ούτε απολύμανση» (Δ8)

«ο Δήμος λειτουργούσε εκ περιτροπής ...ήταν υποτυπώδης η επικοινωνία μπορώ να πω» (Δ9)

- γονείς:

«Με τους γονείς δεν έχω επικοινωνία...» (Δ4),

«Με γονείς δεν έχει τύχει να επικοινωνήσω» (Δ6)

- εκπαιδευτικούς:

«Ο διευθυντής δεν επικοινωνεί με τους συναδέλφους απευθείας, διότι έχει κρατήσει και θέλει να κρατάει μία στάση, να ξέρουν οι συνάδελφοι, οι γονείς και οι μαθητές ότι είναι στη θέση του και ... μπορούν να προστρέξουν σ' αυτόν.» (Δ7),

«Ελάχιστη επικοινωνία είχα με συναδέλφους. Γιατί προσπάθησα να είμαι πολύ μακριά από το να ελέγξω, να πω, κλπ.» (Δ9).

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, από την πλευρά τους, απάντησαν ότι επικοινωνούν:

- με όλους (διευθυντές/συναδέλφους/μαθητές/γονείς):

«Ναι, ναι, επικοινωνούμε, με το διευθυντή, με μαθητές, με συναδέλφους και με γονείς.» (E2.1)

«Ναι, ναι, είχαμε επικοινωνία καθημερινή ... Και με τους συναδέλφους, και τους γονείς και με τα παιδιά.» (E3.1)

«Επικοινωνώ και με τη διεύθυνση του σχολείου, και με τους εκπαιδευτικούς. Πρακτικά, έχω μιλήσει με όλους, με μαθητές, γονείς, κλπ.» (E5.1),

- κυρίως με τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς, με τους μαθητές και με τους διευθυντές:

«σε πολύ συχνή βάση. ... πολύ καλή η επικοινωνία με το σύλλογο και με το διευθυντή ... Με τους μαθητές, έκανα ασύγχρονη, και επικοινωνούσαμε έτσι» (E2.2)

«Οι εκπαιδευτικοί όλοι επικοινωνούμε κάθε Σάββατο κάνουμε τηλεδιάσκεψη με το διευθυντή...» (E4.2)

«Με μαθητές πάντα. ... Και με συναδέλφους, με όσους είναι γνωστοί και φίλοι.» (E6.2)

«Ναι. Και με τη διευθύντρια, και με τους συναδέλφους, και με τους μαθητές.» (E8.1)

Κάποιοι από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν σε ελλιπή ή μηδαμινή επικοινωνία :

- με τους γονείς:

«Με τους γονείς, στην αρχή, ... για να εγγραφούν στις ηλεκτρονικές τάξεις, μετά, δεν είχαμε ιδιαίτερη επαφή. Δε χρειάστηκε να πάρουμε καμία πρωτοβουλία εμείς ούτε όμως και αυτοί φαίνεται ότι απασχολούν το σχολείο.» (E4.1).

«Με γονείς, όχι. ...Μόνο στην αρχή, που επικοινωνήσα εγώ με κάποιους για να ζητήσω κάποια συμπληρωματικά emails» (E11.1)

«έτσι επισταμένως με γονείς, όχι.» (E11.3)

- με το διευθυντή τους:

«Με το διευθυντή δεν έχουμε καμία επικοινωνία» (E6.1),

«Με τη διεύθυνση του σχολείου όχι τόσο, κυρίως με συναδέλφους και με μαθητές» (E7.2)

«Με τη διεύθυνση και την υποδιεύθυνση επικοινωνήσαμε λίγες φορές αυτό το διάστημα» (E9.1).

- με συναδέλφους εκπαιδευτικούς:

«Με τους συναδέλφους επικοινωνούμε επίσης, αλλά όχι καθημερινά, όχι τακτικά. ... Ό,τι επικοινωνία γίνεται, γίνεται σε προσωπικό επίπεδο. Μεταξύ μας.» (E6.1)

«Με τους εκπαιδευτικούς ... εγώ μιλάω με 2-3 πρόσωπα που έχουμε μια πιο προσωπική σχέση ... επικοινωνώ τηλεφωνικά.» (E10.2)

«μιλάω με την υποδιευθύντρια αλλά με όλους τους συναδέλφους...όχι,...δε νομίζω ότι χρειάζεται ... και με τους μαθητές ... δεν έχει τύχει» (E11.3)

Συγκεντρωτικά, τα στοιχεία που προέκυψαν από τα δεδομένα Διευθυντών και Εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στους πίνακες 4 και 5 ως εξής:

Επικοινωνία Διευθυντών με μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας			
Διευθυντές		αρ.αναφ.	
αναφέρουν επικοινωνία με	Εκπαιδευτικούς	8	Δ1, Δ2, Δ3, Δ4, Δ5, Δ8, Δ10, Δ11
	Μαθητές	9	Δ1, Δ2, Δ3, Δ5, Δ6, Δ8, Δ9, Δ10, Δ11
	Γονείς	6	Δ1, Δ2, Δ3, Δ5, Δ9, Δ10
	Συντονιστές Ε.Ε.	2	Δ4, Δ10
	άλλους Διευθυντές	1	Δ4
	Δήμο	4	Δ1, Δ2, Δ4, Δ10
	Δ/νση Β/θμιας Εκπ/σης	4	Δ1, Δ2, Δ4, Δ10
Αναφέρουν ελλιπή/καθόλου επικοινωνία με	Εκπαιδευτικούς	2	Δ7, Δ9
	Γονείς	2	Δ4, Δ6
	Δήμο	3	Δ7, Δ8, Δ9

Πίνακας 4

Επικοινωνία Εκπαιδευτικών με μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας			
Εκπαιδευτικοί		αρ.αναφ.	
αναφέρουν επικοινωνία με	Εκπαιδευτικούς	17	E1.2, E2.1, E2.2, E3.1, E3.2, E4.1, E4.2, E5.1, E5.2, E6.2, E7.1, E7.2, E8.1, E8.2, E9.2, E11.1, E11.2
	Μαθητές	15	E1.1, E1.2, E 2.1, E2.2, E3.1, E3.2, E4.1, E5.1, E5.2, E6.1, E6.2, E7.1, E7.2, E8.1, E9.2
	Γονείς	4	E 1.2, E 2.1, E 3.1, E 5.1,
	Διεύθυνση σχολείου	12	E1.1, E1.2, E2.1, E2.2, E3.1, E4.2, E5.1, E7.1, E8.1, E8.2, E9.2, E11.1
αναφέρουν ελλιπή / μηδαμινή επικοινωνία με	Εκπαιδευτικούς	4	E1.1, E6.1, E10.2, E11.3
	Γονείς	3	E4.1, E11.1, E11.3
	Διεύθυνση σχολείου	4	E6.1, E6.2, E7.2, E9.1

Πίνακας 5

Ως σκοπό της επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, οι συμμετέχοντες διευθυντές αναφέρουν τα εξής:

- Διατήρηση της επαφής/συνέχεια της σχολικής ζωής:

«να μη θεωρήσουνε ότι είναι σε διακοπές»(Δ1),

«Πρώτα πρώτα, να μη χαθούμε, να μην αποκοπούμε από το σχολείο» (Δ2)

- Ενημέρωση για υγεία / ψυχολογική κατάσταση:

«για να δώ ... και να δούνε και αυτοί...πώς είναι η ψυχολογική μας κατάσταση» (Δ1),

«για να μάθω πώς είναι οι οικογένειές τους, οι ίδιοι» (Δ5)

«Κοινωνικοί λόγοι πρωτίστως δηλαδή, τι γίνεται, τι κάνουν οι συνάδελφοι» (Δ6)

- Ενημέρωση για θέματα σχολείου/ανταλλαγή απόψεων:

«ανταλλάσσουμε απόψεις, για το πώς εξελίσσεται η κατάσταση, τι μέλλει γενέσθαι, τι πρόκειται να κάνουμε» (Δ3),

«τα πρακτικά ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία του σχολείου μέσα στην καραντίνα» (Δ6)

«...ανταλλάσσουμε απόψεις ... έχουμε επικοινωνία και ενημέρωση σε θέματα που τους αφορούν, σχολικά, όπως είναι τα tablet, οι πανελλαδικές...» (Δ8)

- Διοικητικά θέματα:

«...ή μπορεί να χρειάζονται κάποιο έγγραφο» (Δ1)

«για άλλα θέματα του σχολείου, ..., διοικητικά και άλλα» (Δ4),

«Διεκπεραιώνουμε κύρια ... ό,τι έχει να κάνει μόνο με τη σχολική πραγματικότητα, το πώς πρέπει να διακινηθεί ... » (Δ9),

- Οργάνωση/πορεία τηλεκπαίδευσης:

«επικοινωνώ για να οργανώσουμε την τηλεκπαίδευση» (Δ1),

«για την πορεία της εξ αποστάσεως διδασκαλίας» (Δ2),

«για να ρυθμίσουμε τα μαθήματα που γίνονται εξ αποστάσεως» (Δ4),

«ανταλλάσσουμε απόψεις και κανένα αρχιάκι για την εξ αποστάσεως διδασκαλία με τους εκπαιδευτικούς...» (Δ8)

- Ενημέρωση για τυχόν ελλείψεις/αδυναμίες

«...δεν τους επαρκεί ο εξοπλισμός που έχουν στο σπίτι, ... δεν μπορούν να κάνουν εγγραφή στο Π.Σ.Δ. γιατί είναι φορτωμένο ή θέλουν βοήθεια» (Δ1)

«για τους συναδέλφους, ... για τα παιδιά το ίδιο, και για τους γονείς, αν χρειαστούν κάτι...» (Δ2)

- ψυχολογική στήριξη/ενθάρρυνση:

«να τους πεις μια καλή κουβέντα, να έχουνε καλή ψυχική κατάσταση» (Δ1),

«αν χρειαστούν κάτι, είτε να στηρίζουμε τα παιδιά» (Δ2),

«ενθάρρυνση και επικοινωνία, για να μάθω πώς είναι οι οικογένειές τους, οι ίδιοι» (Δ5)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, αντίστοιχα, επικοινωνούν με τα υπόλοιπα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας για τα εξής:

- Διατήρηση της επαφής/συνέχεια της σχολικής ζωής

«δηλαδή αυτή η επικοινωνία μας κράτησε ζωντανούς.» (E2.2)

«Μια οικογένεια είμαστε...» (E5.2)

«Με τα παιδιά, για να συνεχίσουμε τη δουλειά που κάναμε, με τους συναδέλφους, ... δεν ήθελα να χάσω την επαφή την κοινωνική.» (E9.2)

- Ενημέρωση για υγεία / ψυχολογική κατάσταση

«Για να δούμε, πρώτα πρώτα, επειδή είμαστε πολλά χρόνια συνάδελφοι, πώς είναι οι οικογένειές μας, ότι είμαστε όλοι καλά» (E3.2)

«Με τους συναδέλφους θέματα οικογενειακά, θέματα υγείας ... και με το διευθυντή Και με τους μαθητές, και προσωπικά θέματα –πώς αισθάνονται τα παιδιά, πώς βιώνουν τον εγκλεισμό τους στα σπίτια» (E6.2)

- Ενημέρωση για θέματα σχολείου

«...ενημερωτικός, με τον διευθυντή και τον υποδιευθυντή. Και με τους άλλους καθηγητές, να δούμε, να συγκρίνουμε, να δούμε με ποιο τρόπο επικοινωνούνε αυτοί με τους μαθητές» (E1.2)

«Μιλώ και με συναδέλφους για θέματα που αφορούν το σχολείο είτε για προσωπικά.»
E2.1)

«για εκπαιδευτικά θέματα, με τους μαθητές μας αν υπήρξε επικοινωνία» (E8.2)

- Διοικητικά θέματα

«Είχαμε επικοινωνία καθημερινή, για να ρυθμίσουμε θέματα που είχαμε με την εξ'αποστάσεως εκπαίδευση... Και για θέματα υγείας, π.χ. σε σχέση με τον κορωνοϊό, μέτρα προστασίας κλπ.» (E3.1)

«Η επικοινωνία (με το διευθυντή) ήταν δια ζώσης, ώστε να οργανώσουμε τις ενέργειες, το πώς θα διαχειριστούμε την όλη κατάσταση.» (E7.1)

«Επικοινωνία με τη διεύθυνση και το υπουργείο όλων των emails. ...δηλαδή...συνεργασία, ... να λάβουν όλοι αυτά που έπρεπε να λάβουν από το Υπουργείο και τη Διεύθυνση.» (E11.2)

- Ψυχολογική στήριξη/ενθάρρυνση από διευθυντή/συναδέλφους αλλά και προς τους μαθητές/γονείς

«(Ο Διευθυντής)..και ήταν πάρα πολύ βοηθητικός σε όλα, να μας ακούσει, να μας βοηθήσει, παντού ήτανε όποτε τον ζητήσαμε...Εξαιρετικός.» (E2.2)

«ο συνάδελφος, ανάλογα με τον ποιο συνάδελφο ένιωθε οικειότητα, επικοινωνούσε για να μπορέσει να μοιραστεί τις ανησυχίες του.» (E9.1)

«εγώ πολλές φορές έχω επικοινωνήσει μαζί τους ... για λόγους ψυχολογικούς και συναισθηματικούς. Πολλά παιδιά έχουν νιώσει την ανάγκη να μιλήσουμε εκτός των θεμάτων του μαθήματος δηλαδή.» (E9.2)

- Τηλεκπαίδευση, αναφερόμενοι κυρίως:

- i) σε σχέση με τους μαθητές, για εκπαιδευτικούς σκοπούς

«Η ουσία της επικοινωνίας έχει να κάνει με την οργάνωση των τηλεμαθημάτων. » (E5.1)

«με το eclass ανεβάζω από την πλατφόρμα μαθήματα και επικοινωνούν οι μαθητές. Στέλνουν εργασίες.» (E10.2)

«Με τα παιδιά ... ο μεγαλύτερος όγκος ήταν σε θέματα μαθημάτων και σχολείου ... για το πώς δουλεύουμε, τι πρέπει τι δεν πρέπει.» (E11.1)

ii) σε σχέση με τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς για την οργάνωση της τηλεεκπαίδευσης και την ανταλλαγή καλών πρακτικών

«ανταλλάσσουμε εμπειρίες, προσπαθούμε να ρυθμίζουμε προβλήματα που παρουσιάζονται κάθε φορά, είτε τεχνικής φύσεως είτε άλλης» (E4.1)

«επικοινωνία για θέματα οργάνωσης, και των μαθημάτων, ..., να βοηθήσει ο ένας τον άλλον ... ποιος θέλει να βάλει ποιο μάθημα, ποια ώρα, ποια μέρα, όλα αυτά» (E5.1)

«Με τους συναδέλφους μου, ...γενικότερα, για εκπαιδευτικά θέματα, με τους μαθητές μας αν υπήρξε επικοινωνία, αν ανταποκρίνονται, ποιο υλικό να ανεβάσουμε, τι είδος ασκήσεων να βάλουμε, κλπ.» (E8.2)

iii) σε σχέση με την υποστήριξη σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό και την παροχή βοήθειας/γνώσεων

«Εμένα μου χορήγησε (ο Διευθυντής) και laptop γιατί δεν είχα» (E2.2)

«πολλοί συνάδελφοι δεν γνώριζαν. ...είχαμε συχνή επαφή με τους καθηγητές της πληροφορικής για να μας δώσουν οδηγίες διάφορες.» (E3.1)

«δηλώνουμεαν έχουμε προβλήματα ... και ο διευθυντής ή ο καθηγητής της πληροφορικής ή κάποιος άλλος που έχει περισσότερες τεχνικές γνώσεις μας βοηθάει» (E4.2)

Συγκεντρωτικά, τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από Διευθυντές και Εκπαιδευτικούς παρουσιάζονται στον Πίνακα 6:

Σκοπός επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας				
	Αρ. Αναφ.	ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ	Αρ. Αναφ.	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ
Διατήρηση της επαφής/συνέχεια της σχολικής ζωής	2	Δ1, Δ2,	14	E1.2, E2.2, E4.1, E4.2, E5.1, E5.2, E7.1, E7.2, E8.2, E9.1, E9.2, E10.2, E11.1, E11.2
Ενημέρωση για υγεία / ψυχολογική κατάσταση	3	Δ1, Δ5, Δ6	5	E1.2, E3.2, E6.2, E7.1, E8.2

Ενημέρωση για θέματα σχολείου/ ανταλλαγή απόψεων	6	Δ3, Δ4, Δ5, Δ6, Δ8, Δ9	9	E1.2, E2.1, E3.2, E4.1, E5.2, E7.2, E8.2, E10.1, E11.1	
Διοικητικά θέματα	5	Δ1, Δ2, Δ4, Δ9, Δ11	5	E2.1, E3.1, E7.1, E9.1, E11.2	
Ενημέρωση για τυχόν ελλείψεις/ αδυναμίες	2	Δ1, Δ2	0		
ψυχολογική στήριξη/ ενθάρρυνση	3	Δ1, Δ2, Δ5	4	E2.2, E8.2, E9.1, E9.2,	
Οργάνωση/πορεία τηλεεκπαίδευσης	7	Δ1, Δ2, Δ3, Δ4, Δ8, Δ9, Δ10	7	E1.1, E2.1, E5.1, E6.2, E7.1, E10.2, E11.1	i) σε σχέση με τους μαθητές/εκπαιδευτικούς σκοπούς
	0		11	E1.2, E2.2, E3.2, E4.1, E4.2, E5.1, E6.1, E6.2, E8.1, E8.2, E11.2	ii) σε σχέση με τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς για την οργάνωση και την ανταλλαγή καλών πρακτικών
	0		4	E2.2, E3.1, E4.2, E9.1	iii) σε σχέση με υποστήριξη σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό και παροχή βοήθειας/γνώσεων

Πίνακας 6

Στην συνέχεια, με την ερώτηση 2:«Ποια μέσα επικοινωνίας χρησιμοποιείτε;», οι συμμετέχοντες Διευθυντές και εκπαιδευτικοί απαντούν όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 7 που ακολουθεί:

Μέσα Επικοινωνίας που χρησιμοποιήθηκαν				
Μέσο επικοινωνίας	Αρ. Αναφορών	ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ	Αρ. Αναφορών	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ
mail	9	Δ1, Δ3, Δ4, Δ5, Δ6, Δ7, Δ8, Δ10, Δ11	21	E1.1, E1.2, E2.1, E2.2, E3.1, E3.2, E4.1, E4.2, E5.1, E5.2, E6.1, E6.2, E7.2, E8.2, E9.1, E9.2, E10.1, E10.2, E11.1, E11.2, E11.3
τηλέφωνο	9	Δ1, Δ2, Δ3, Δ5, Δ6, Δ7, Δ8, Δ10, Δ11	21	E1.1, E1.2, E2.1, E2.2, E3.1, E3.2, E4.1, E5.1, E5.2, E6.1, E6.2, E7.1, E7.2, E8.2, E9.1, E9.2,

				E10.1, E10.2, E11.1, E11.2, E11.3
sms	5	Δ1, Δ2, Δ5, Δ8, Δ9	3	E1.2, E3.2, E5.1
social media (messenger)	2	Δ2, Δ5	8	E1.1, E1.2, E4.1, E5.1, E6.1, E8.1, E8.2, E11.3
social media (viber)	4	Δ3, Δ4, Δ5, Δ9	5	E4.1, E4.2, E5.1, E5.2, E9.2
social media (skype)	0		4	E2.1, E2.2, E7.1, E9.1
social media (Facebook)	0		3	E5.1, E6.1, E8.1
πλατφόρμα σύγχρονης (Webex)	6	Δ2, Δ3, Δ4, Δ5, Δ6, Δ11	14	E1.2, E2.1, E3.1, E4.1, E4.2, E5.2, E6.1, E6.2, E7.1, E8.1, E9.2, E10.1, E11.1, E11.2
πλατφόρμα ασύγχρονης (e-class)	3	Δ2, Δ3, Δ4	10	E1.1, E5.2, E6.2, E7.1, E7.2, E8.2, E9.2, E10.1, E10.2, E11.1
πλατφόρμα ασύγχρονης (E-me)	1	Δ3	0	
πλατφόρμα σύγχρονης (google)	0		1	E4.1
φυσική παρουσία	1	Δ1		
ιστοσελίδα	2	Δ9, Δ10	0	

Πίνακας 7

Στη συνέχεια, με την ερώτηση 3: «Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Εάν ναι, για ποιο επιλέξατε αυτές. Εάν όχι, για ποιο λόγο όχι.», που ακολουθεί, συγκεντρώνονται οι απόψεις των Διευθυντών και των Εκπαιδευτικών σχετικά με τις νέες μορφές διδασκαλίας και επικοινωνίας οι οποίες αξιοποιήθηκαν λόγω της παύσης της δια ζώσης εκπαιδευτικής διαδικασίας και επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας λόγω της πανδημίας. Υπενθυμίζουμε ότι το Υπουργείο πρότεινε ως πλατφόρμα σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευση το Webex, ενώ παράλληλα, μέσω του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου, παρείχε πλατφόρμες, τόσο για ασύγχρονη (e-class, eme) όσο και σύγχρονη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η δευτερεύουσα ερώτηση: «γιατί επιλέξατε αυτές;», όπου οι Διευθυντές επικαλούνται τους εξής λόγους:

- γιατί προτάθηκε από το Υπουργείο:

«Επιλέξαμε τις πλατφόρμες που χρησιμοποιεί το Υπουργείο, τη Webex δηλαδή, γιατί την υπέδειξε το Υπουργείο Παιδείας - είμαστε, εκτός των άλλων, δημόσιοι υπάλληλοι, άρα έχουμε φυσικούς προϊσταμένους, διοικητικούς προϊσταμένους» (Δ1),

- γιατί θεωρήθηκε αποτελεσματική / χρήσιμη για τους χρήστες

«Είναι και πιο πρόσφορες στα παιδιά. Επειδή τα παιδιά έχουν εγγραφεί εκεί και είναι οι περισσότεροι χρήστες δηλαδή στην πλατφόρμα αυτή» (Δ3)

«Την τηλεδιάσκεψη με το σύλλογο με τη Webex την κάναμε, που τη μάθανε και τη χρησιμοποιούν και οι καθηγητές, επειδή κάνουνε τα μαθήματα, τις τηλεδιασκέψεις.» (Δ5)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί που απάντησαν, αιτιολόγησαν τη χρήση των πλατφορμών ΥΠΑΙΘ ως εξής:

- γιατί προτάθηκε και υποστηρίχθηκε από το Υπουργείο

«διότι, το υπουργείο μας διαβεβαιώνει - και δεν έχει ακουστεί και κάτι άλλο - ότι έχει πολύ καλό επίπεδο ασφάλειας» (E2.1)

«επιλέξαμε αυτές γιατί αυτές μας έστειλε το ΥΠΑΙΘ.» (E6.1), (E8.1)

«Εμείς δεν είχαμε εξοικειωθεί με τέτοια πράγματα, και επειδή αυτόν τον τρόπο μας έδειξε, αυτόν μάθαμε, αυτόν χρησιμοποιήσαμε.» (E11.2)

- γιατί υποστηρίχθηκε από Διοίκηση Σχολικής Μονάδας και σύλλογο διδασκόντων

«...όλο το σχολείο - και ο διευθυντής και ο υποδιευθυντής στήριζαν αυτή την προσπάθεια και χρησιμοποιήσαμε όλοι αυτές τις πλατφόρμες, οπότε αυτές τις πλατφόρμες χρησιμοποιήσα και εγώ» (E1.2)

«Δεν χρησιμοποιήσαμε άλλες γιατί είχαμε μια επικοινωνία μεταξύ μας και συμφωνήσαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτές. Τουλάχιστον όλοι οι συνάδελφοι με αυτό τον τρόπο επικοινωνούνε τώρα με τα παιδιά.» (E3.1)

«Το Webex ήταν πρόταση του σχολείου, ... Αυτή χρησιμοποιούσανε. Οπότε, κάποιες οδηγίες μου δώσανε και τη χρησιμοποίησα και γω, δεν είχα κάποιο λόγο έτσι ιδιαίτερο.» (E7.2)

- γιατί ήταν φιλική και αποτελεσματική για τους χρήστες

«γιατί μου φάνηκε πιο σωστό για άμεση επικοινωνία, σε πραγματικό χρόνο επικοινωνία να χρησιμοποιώ μία ενδεδειγμένη πλατφόρμα» (E2.1)

«Όσον αφορά τη σύγχρονη εκπαίδευση, γιατί είναι λειτουργικό, πέρα από τα κάποια προβλημάτια στην αρχή, νομίζω ότι είναι ένα πολύ καλό εργαλείο, γίνεται και καλή δουλειά.» (E4.1)

«...θεωρώ ότι είναι καλύτερη η επικοινωνία με τα παιδιά μέσω αυτών.» (E6.1)

- γιατί επιμορφώθηκαν από συναδέλφους τους για αυτές

«παρόλο που δεν είχα καμία επαφή με τέτοια θέματα, επικοινωνίας, ηλεκτρονικά, μου εξήγησε ένας συνάδελφος της πληροφορικής και ... έμαθα ... πώς να επικοινωνώ με τους μαθητές μου, πώς να τους βάζω ασκήσεις, όλα αυτά.» (E3.2)

Όσοι Διευθυντές απάντησαν αρνητικά, ότι δεν χρησιμοποίησαν τις πλατφόρμες του ΥΠΑΙΘ, ανέφεραν ως αιτία ότι:

- έχουν μειωμένο ωράριο και αυξημένες διοικητικές απαιτήσεις

«τις έχω χρησιμοποιήσει, όχι όμως σε μεγάλο βαθμό, ... επειδή δεν κάνω σε πολλά τμήματα μάθημα λόγω του περιορισμένου ωραρίου, προτιμώ να έχω άλλο τρόπο επικοινωνίας, πιο άμεσο.» (Δ6)

«Εγώ προσωπικά δεν έχω χρησιμοποιήσει καμία. ... Άλλωστε είμαι συνέχεια απασχολημένη με πάρα πολλά πράγματα γιατί στο σχολείο συνεχίσαμε να πηγαίναμε οπότε επικοινωνούσαμε από εκεί...»(Δ9)

Οι εκπαιδευτικοί, από την άλλη πλευρά, διαχωρίζονται

α) σε αυτούς που δεν χρησιμοποίησαν καμία από τις πλατφόρμες (σύγχρονης και ασύγχρονης εκπαίδευσης), επειδή:

- δεν υπήρχε η υποδομή και η προετοιμασία για κάτι τέτοιο

«Όχι, δεν τα χρησιμοποίησα. ...Γενικώς, θεωρώ ότι δεν υπήρξαν οι υποδομές για μια εξαποστάσεως εκπαίδευση, ήταν μια εξ αποστάσεως επικοινωνία περισσότερο.» (E1.2)

«Όταν δεν έχεις προετοιμαστεί –γιατί ήταν όλα ξαφνικά – να κάνεις κάτι τέτοιο σίγουρα δεν, μπορεί να μην είσαι εξίσου καλός όπως στην τάξη.» (E11.3)

- ήταν αντίθετοι ιδεολογικά

«θεωρώ ότι ... μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο μέλλον, να ανοίξει τον ασκό του Αιόλου και κάποια στιγμή, να χρησιμοποιηθούν όλα αυτά τα μαθήματα τα εξ αποστάσεως, να μην διοριστεί καινούριο εκπαιδευτικό δυναμικό, πολλά μπορούν να γίνουν.» (E11.3)

και β) σε αυτούς που επέλεξαν την πλατφόρμα ασύγχρονης και όχι την αντίστοιχη της σύγχρονης, επειδή:

- τη θεωρούσαν αναποτελεσματική μέθοδο διδασκαλίας

«Με τους μαθητές, δεν έκανα τηλεδιδασκαλία, συνειδητά ... δεν μου φάνηκε τόσο αποτελεσματικό. Γιατί, από ό,τι άκουσα και από άλλους συναδέλφους, κυρίως κάναμε πλάκα ...» (E8.2)

«Σύγχρονη, όχι, γιατί στην αρχή με τα δοκιμαστικά, γινότανε χαμός... τα παιδιά μεταξύ τους... γελούσανε, χανότανε χρόνος, δεν μπορούσανε εύκολα να μούνε, δεν είχε πολλή συμμετοχή.» (E11.1)

Στους πίνακες που ακολουθούν, φαίνεται το κατά πόσο χρησιμοποιήθηκαν οι πλατφόρμες από τους συμμετέχοντες Διευθυντές και τους Εκπαιδευτικούς (Πίνακας 8) καθώς και οι απαντήσεις τους για τους λόγους χρήσης (ή μη) των πλατφορμών ΥΠΑΙΘ (Πίνακας 9) :

Χρήση Πλατφορμών Εξ αποστάσεως Σύγχρονης & Ασύγχρονης Εκπ/σης – ΥΠΑΙΘ							
ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ				ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ			
Αρ. αναφ.	ΝΑΙ	Αρ. αναφ.	ΌΧΙ	Αρ. αναφ.	ΝΑΙ	Αρ. αναφ.	ΌΧΙ
9	Δ1, Δ2, Δ3, Δ4, Δ5, Δ7, Δ8, Δ10, Δ11	2	Δ6, Δ9	20	E1.2, E2.1, E2.2, E3.1, E3.2, E4.1, E4.2, E5.1, E5.2, E6.1, E6.2, E7.1, E7.2, E8.1, E9.1, E9.2, E10.1, E10.2, E11.1, E11.2	3	E1.1, E8.2, E11.3

Πίνακας 8

Λόγοι για χρήση ή μη των Πλατφορμών τηλεκπαίδευσης ΥΠΑΙΘ			
	Λόγοι για <u>χρήση</u> των Πλατφορμών	Αρ. Αναφορών	
ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ	Υπόδειξη από ΥΠΑΙΘ	1	Δ1
	Αποτελεσματικότητα/Χρηστικότητα	2	Δ3, Δ5
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	Πρόταση και Υποστήριξη από ΥΠΑΙΘ	9	E1.2, E2.1, E2.2, E4.2, E6.1, E7.1, E8.1, E10.1, E11.2
	Υποστήριξη από Διευθυντή & Σύλλογο Εκπ/κών	3	E1.2, E3.1, E7.2
	Αποτελεσματικότητα/Χρηστικότητα	3	E2.1, E4.1, E6.1
	Επιμόρφωση από συναδέλφους	1	E3.2

	Λόγοι για μη χρήση των Πλατφορμών ΥΠΑΙΘ	Αρ. Αναφορών	
ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ	Μειωμένο διδακτικό ωράριο / Αυξημένες διοικητικές απαιτήσεις	2	Δ6, Δ9
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	Ελλιπής υποδομή/προετοιμασία	2	E1.2, E11.3
	Αντίθετη ιδεολογία	1	E11.3
	Αναποτελεσματικότητα Πλατφορμών Σύγχρονης	2	E8.2, E11.1

Πίνακας 9

Η ερώτηση 4 που ακολουθεί, αποσκοπεί στο να ερευνήσουν το κατά πόσο ήταν έτοιμοι ως προς τις γνώσεις και τον εξοπλισμό τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας ώστε να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες: «Τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους Η/Υ, το διαδίκτυο; Έχετε επιμορφωθεί σχετικά;»

Οι διευθυντές που συμμετείχαν στην έρευνα, διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

- σε αυτούς που είναι εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες και έχουν πιστοποιημένη επιμόρφωση, κυρίως επιπέδου 1

«έχω το αρχικό πρόγραμμα επιμόρφωσης για τους υπολογιστές και ... προσωπική ενασχόληση με το θέμα των ηλεκτρονικών υπολογιστών.» (Δ2), (Δ7)

«Έχω φτάσει μέχρι και το επίπεδο Β1 ...είμαι σχετικά εξοικειωμένη με την τεχνολογία, τα τελευταία 10 χρόνια τη χρησιμοποιώ.» (Δ5)

«Ναι, έχω επιμορφωθεί. Τους χρησιμοποιώ στο βαθμό που μου είναι απαραίτητο.» (Δ6)

- σε αυτούς που διαθέτουν πιστοποίηση β' επιπέδου:

«είμαι αρκετά εξοικειωμένος ... κλείνω τώρα 20 χρόνια ως επιμορφωτής στις νέες τεχνολογίες.» (Δ4)

«Έχω κάνει και το ΤΠΕ το 1 και το ΤΠΕ το 2 και έχω πάρει και στα 2 την πιστοποίηση.» (Δ9)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί παρουσιάζουν διαφορετικές κατηγορίες ως προς τις γνώσεις τους σε ΤΠΕ, ως εξής:

- σε αυτούς που έχουν επιμόρφωση επιπέδου 2 και επομένως, πολύ καλή εξοικείωση:

«Ναι, έχω αρκετά καλή εξοικείωση. Έχω επιμόρφωση β' επιπέδου.» (E2.1), (E9.1)

«Ναι, έχω B2 επίπεδο και γενικά προσπαθώ να μαθαίνω και καινούρια πράγματα.»
(E7.1), (E11.1)

- σε αυτούς που έχουν επιμόρφωση επιπέδου 1 και καλή εξοικείωση:

«έχω πάρει την πιστοποίηση του α' επιπέδου, αλλά είμαι πολύ εξοικειωμένος.» (E4.1)

«Έχω το πρώτο επίπεδο επιμόρφωσης και μια μέτρια εξοικείωση» (E4.2)

- σε αυτούς που έχουν επιμόρφωση επιπέδου 1 αλλά όχι καλή εξοικείωση:

«Έχω κάνει το α' επίπεδο, αλλά το έκανα το 2006. ... Δεν έχω πολύ καλή εξοικείωση και χρειάστηκα βοήθεια ... μέσω τηλεφώνου, μέσω Skype... μόνη μου δεν θα μπορούσα να τα καταφέρω.» (E2.2)

- δεν έχουν καμία επιμόρφωση αλλά έχουν κάποιου είδους εξοικείωση:

«Όχι, δεν έχω επιμορφωθεί. ... Εξοικείωση έχω, ναι, πιο πολύ από δική μου εμπειρία.»(E1.1), (E3.2)

«Αυτοδίδακτος. ... Βεβαίως, όταν μου χρειάζεται και όσο μου χρειάζεται, ναι, χρησιμοποιώ υπολογιστή.» (E7.2)

- σε αυτούς που δεν έχουν καμία επιμόρφωση ούτε έχουν εξοικείωση:

«δεν έχω παρακολουθήσει ποτέ καμία επιμόρφωση. ... δυσκολεύτηκα πάρα πολύ.» (E1.2)

«Όχι, ... δεν είχα μεγάλη εξοικείωση, γιατί, μέχρι και πρότινος, ήμουν και λίγο αρνητική πάνω σ'αυτά.» (E8.2), (E9.2)

Μπορούμε να δούμε πιο παραστατικά τις απαντήσεις των Διευθυντών και Εκπαιδευτικών της έρευνας στον Πίνακα 10:

Επιμόρφωση και Εξοικείωση Διευθυντών & Εκπαιδευτικών σε Τ.Π.Ε.						
Διευθυντές	Επιμόρφωση ΤΠΕ 1	Επιμόρφωση ΤΠΕ2	όχι επιμόρφωση	πολύ καλή εξοικείωση	καλή εξοικείωση	όχι εξοικείωση
Δ1, Δ2, Δ3, Δ5, Δ6, Δ7, Δ8, Δ10, Δ11	9				9	
Δ4, Δ9		2		2		
Εκπαιδευτικοί	Επιμόρφωση ΤΠΕ 1	Επιμόρφωση ΤΠΕ2	όχι επιμόρφωση	πολύ καλή εξοικείωση	καλή εξοικείωση	όχι εξοικείωση
E2.1, E3.1, E5.1, E5.2, E6.1, E6.2, E7.1, E8.1, E9.1, E10.1, E11.1		11		11		
E4.1, E4.2	2				2	
E2.2	1					1
E1.1, E3.2, E7.2			3		3	
E1.2, E8.2, E9.2			3			3

Πίνακας 10

Στη συνέχεια, με την ερώτηση 5, η έρευνα αποσκοπεί να συγκεντρώσει στοιχεία σχετικά με τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό (υπολογιστή, laptop, tablet, παροχή διαδικτύου, περιφερειακών συσκευών όπως κάμερα, εκτυπωτή, κλπ) που θεωρούνται απαραίτητα στοιχεία για την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας που βρίσκονται μακριά από το φυσικό τους χώρο, το σχολείο: « Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό που απαιτείται για την επικοινωνία αυτήν την περίοδο;»

Οι διευθυντές απάντησαν θετικά, ότι διαθέτουν τον απαραίτητο εξοπλισμό:

«Ναι, και στο σχολείο και στο σπίτι.» (Δ2)

«Έχω υπολογιστή, εντάξει. Έχει ενσωματωμένη κάμερα, έχω ηχεία, ...εντάξει.» (Δ3)

«Εγώ προσωπικά διαθέτω. Και το κινητό έχω, και το laptop.» (Δ11)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, από την άλλη πλευρά, ποικίλλουν με τις απαντήσεις τους:

- Οι περισσότεροι διαθέτουν υπολογιστή και περιφερειακά εργαλεία (ακουστικά, κάμερα, κλπ)

«Ναι, τον εξοπλισμό τον έχω... υπολογιστή, laptop, κινητό με αυτές τις δυνατότητες...»
(E1.2), (E3.2)

«Ναι, έχω laptop, έχω μικρόφωνο, έχω ακουστικά.» (E7.1), (E11.3)

«Κυρίως με το tablet έκανα δουλίτσα, ... με διευκόλυνε.» (E8.2)

- Κάποιοι δανείστηκαν εξοπλισμό ή αγόρασαν λόγω της παρούσας κατάστασης:

«...με βοήθησε ο διευθυντής του 1ου λυκείου, που μου έστειλε ... laptop του σχολείου, κάμερα και ακουστικά.» (E2.2)

«Εξοπλισμό, οριακά είχαμε. Είχα ένα laptop και μια κάμερα. Στην πορεία όμως αυτό, χάλασε. Οπότε, χρησιμοποίησα το laptop του σχολείου.» (E5.1)

«Ναι, laptop. Κάμερα...τελευταία στιγμή πριν γίνει η απαγόρευση, πρόλαβα και προμηθεύτηκα, και ηχεία» (E11.2)

- Κάποιοι είχαν παλαιού τύπου εξοπλισμό, ή δεν είχαν κάμερα, κλπ., οπότε επικοινωνούσαν με τους μαθητές χωρίς οπτική επαφή:

«Έχω ένα παλιό υπολογιστή, τουλάχιστον 12 χρόνων. Άρα, επικοινωνώ μέσω των δυνατοτήτων που μου παρέχει ο υπολογιστής μου.» (E1.1), (E3.1)

«Ναι, αλλά δεν έχω κάμερα. ... Οπότε, λειτουργώ μόνο με ήχο. ... Έτσι, κάνουμε στα τυφλά, ακουγόμαστε μόνο.» (E8.1), (E11.2)

- Τέλος, έγινε αναφορά για την ανάγκη για χρήση υπολογιστή από πολλά μέλη της οικογένειας ταυτόχρονα:

«Είμαστε 4 άτομα στην οικογένεια και ο καθένας θέλει για τη δουλειά του να χρησιμοποιήσει υπολογιστές. ... ταυτόχρονα χρειαζόμαστε εξοπλισμό...και εκεί δυσκολεύει η κατάσταση.» (E3.1)

«Είμαστε πέντε άτομα στο σπίτι ... δεν μπορώ να πω ότι έχουμε τον εξοπλισμό τον κατάλληλο, ώστε και εγώ, και ο άντρας μου και τα παιδιά, να κάνουμε αυτή τη δουλειά.» (E5.1)

«Τα 2 laptop που υπάρχουν εδώ, είναι για την εργασία του συζύγου και του γιου, και εγώ μέσω του κινητού μου προσπαθούσα να βγάλω άκρη και μέσω του laptop ανέβαζα διαγωνίσματα, ασκήσεις κλπ στο eclass.» (E9.2)

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων συνοψίζονται στον Πίνακα 11:

Ύπαρξη υλικοτεχνικού εξοπλισμού Τ.Π.Ε.								
	Αρ. αναφ.	Έχουν εξοπλισμό	Αρ. αναφ.	Αγόρασαν / Δανείστηκαν	Αρ. αναφ.	Έχουν ελλιπή εξοπλισμό	Αρ. αναφ.	Ταυτόχρονη χρήση με άλλα μέλη της οικογένειας
Διευθυντές	10	Δ1, Δ2, Δ3, Δ4, Δ5, Δ6, Δ7, Δ9, Δ10, Δ11	1	Δ8	0		0	
Εκπαιδευτικοί	12	E1.2, E2.1, E3.2, E4.1, E4.2, E6.1, E7.1, E7.2, E8.2, E9.2, E10.1, E11.3	4	E2.2, E5.1, E6.2, E11.2	5	E1.1, E3.1, E8.1, E10.2, E11.2	6	E2.2, E3.1, E5.1, E5.2, E9.2, E11.2

Πίνακας 11

Στο ερώτημα 6: «Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε έχουν αντίστοιχες γνώσεις και εξοπλισμό;», ο στόχος είναι η συγκέντρωση δεδομένων σχετικά με την κατοχή γνώσης και εξοπλισμού ΤΠΕ α) από τους εκπαιδευτικούς και β) τους μαθητές.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων Διευθυντών:

α) για τους εκπαιδευτικούς:

- Γνώσεις / Εξοπλισμός:

«Υπάρχουν συνάδελφοι που έχουν laptop, άλλοι που δεν έχουν, ... που δεν έχουν καν mail. Δηλαδή συνάδελφοι που δεν έχουν επαφή με την τεχνολογία.» (Δ1)

«Ναι, τις πιο πολλές φορές ναι, αρκετές φορές και καλύτερα. Και ειδικά οι νεότεροι έχουν μια καλύτερη εξοικείωση.» (Δ6)

«Οι γνώσεις όλων, εκτός από αυτούς που έχουν το β' επίπεδο, είναι στο αρχικό, στο α' επίπεδο. Υπάρχουν και συνάδελφοι που ... το προσπαθούν. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν ο εξοπλισμός.» (Δ10), (Δ5)

- Υποστήριξη από το σχολείο (σε εξοπλισμό / γνώσεις)

«Από το τηλέφωνο τους κατευθύναμε τους εκπαιδευτικούς βήμα βήμα κάναμε και για τους συναδέλφους και για τους μαθητές δύο δίωρες ενημερώσεις μέσω Webex, μέσω Skype, ανάλογα το τι είχε ο καθένας.» (Δ1)

«για να στηρίζουμε τους συναδέλφους... κάναμε τηλεδιασκέψεις ... να τους κατατοπίσουμε, να τους ενημερώσουμε. ... Έχουμε δώσει και laptop σε συναδέλφους που αδυνατούσαν να έχουν ή δεν έφταναν οι υπολογιστές» (Δ2), (Δ10)

«έχω οργανώσει αυτή τη διαδικασία, στο πώς δηλαδή θα κατακτήσουν οι συνάδελφοι που δεν είναι και τόσο εξοικειωμένοι τα νέα αυτά εργαλεία. Χωριστήκαμε σε ομάδες, έγινε υποστήριξη των εκπαιδευτικών που ήταν λιγότερο εξοικειωμένοι με τις ΤΠΕ.» (Δ4)

β) για τους μαθητές:

- Γνώσεις / Εξοπλισμός:

«δεν έχουν όλα τα παιδιά ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Δηλαδή, πολλές οικογένειες, δεν έχουν... Ούτε καν σταθερό τηλέφωνο... κάποιες οικογένειες... δεν έχουν ούτε ρεύμα.» (Δ2)

«Δυστυχώς για τα παιδιά, ... ότι οι περισσότεροι από τους μισούς δεν έχουν τα μέσα. ... Δεν έχουν, τα περισσότερα σπίτια, ούτε υπολογιστές ούτε laptop.» (Δ5)

«...Είναι φτωχά παιδιά, έχουν πολύ μεγάλες δυσκολίες, κοινωνικο-οικονομικές. ... Ελάχιστα... πιστεύω ότι έχουν υπολογιστές στο σπίτι. ... Τα παιδιά έχουν γνώσεις στους υπολογιστές, ... γενικά, ... στις νέες τεχνολογίες.» (Δ9)

«Για τους μαθητές, και κει υπήρχε πρόβλημα Δηλαδή, ειδικά για την σύγχρονη, υπήρχε μεγάλη έλλειψη υπολογιστή, κάμερας, ηχείων και υπήρχαν και κάποιες οικογένειες που δεν είχαν καθόλου, ούτε ίντερνετ ... και άλλα που δεν έχουν το κατάλληλο μηχάνημα.» (Δ10)

- Υποστήριξη από το σχολείο (σε εξοπλισμό / γνώσεις)

«...το σχολείο μας στάθηκε αρωγός ... Ήδη αυτή τη στιγμή έχουμε δώσει 5 laptop σε καθηγητές και μαθητές.» (Δ2)

«...ακόμα και υπολογιστή δανείσαμε του σχολείου σε μαθητή που δεν έχει.» (Δ7)

- Χρήση κινητού για επικοινωνία και εξαποστάσεως διδασκαλία

«τα παιδιά περισσότερο χρησιμοποιούν το κινητό τους τηλέφωνο, έτσι μπαίνουν στην πλατφόρμα, κάνουν τηλεκπαίδευση» (Δ1), (Δ5), (Δ10)

«προσπαθούν μέσω κινητού να δώσουν κάποιες απαντήσεις.» (Δ3)

«το τηλέφωνό τους είναι πολύ πιο χρήσιμο και χρηστικό εργαλείο...» (Δ9)

- Ανάγκη για ταυτόχρονη χρήση εξοπλισμού από πολλά μέλη της οικογένειας

«...με την κρίση, θα έπρεπε να το μοιραστούν το laptop ένας γονιός τουλάχιστον και δύο παιδιά.» (Δ1)

«Κάποια άλλα παιδιά, ... έχουν τα αδέρφια τους που δίνουν τώρα πανελλαδικές και χρησιμοποιούν υπολογιστή που έχουν στο σπίτι οπότε είναι λίγο δύσκολο να επικοινωνήσουμε πολύ συχνά.» (Δ3)

«Υπάρχει πρόβλημα στα σπίτια πρώτα πρώτα. Εκεί, έστω και αν έχουνε ένα laptop, δεν προλαβαίνουν να το χρησιμοποιήσουν. Δηλαδή, το θέλουν σε μία οικογένεια και οι 4.» (Δ4),(Δ2)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, μέσα από τις συνεντεύξεις τους, επίσης αναφέρουν α) για τους συναδέλφους τους εκπαιδευτικούς και β) τους μαθητές με τους οποίους επικοινωνούν, ό,τι αφορά τον υλικοτεχνικό τους εξοπλισμό και τις γνώσεις τους στις νέες τεχνολογίες:

α) για τους εκπαιδευτικούς:

- Γνώσεις / Εξοπλισμός:

«Η σχεδόν απόλυτη πλειοψηφία τους, ναι.» (E1.1), (E7.2), (E11.2)

«Οι περισσότεροι συνάδελφοι δεν έχουν ... άλλος αναγκάστηκε να αγοράσει κάμερα, άλλος να αγοράσει tablet, μέχρι και laptop.» (E3.2), (E4.2)

«συνάδελφοι μεγαλύτερης ηλικίας, συνεπέστατοι και τυπικότεροι μέχρι τώρα στις σχολικές τους υποχρεώσεις, δεν έχουν εξοικείωση για αυτά τα μέσα ή υλικοτεχνική υποδομή» (E9.1), (E6.2).

«γύρω στο 40% έχουν γνώσεις, οι υπόλοιποι, τα βασικά, νομίζω, γνωρίζουνε. Οι νεότεροι νομίζω οπωσδήποτε σε ηλικία, είναι πιο εξοικειωμένοι.» (E10.2), (E11.1)

- Υποστήριξη από το σχολείο (σε εξοπλισμό / γνώσεις)

«Με βοήθεια δική μας ... αυτοί που ήθελαν να κάνουν τηλεδιάσκεψη...Κάποιος που δεν είχε laptop, που δεν μπορούσε να εγκαταστήσει το πρόγραμμα στο δικό του laptop, κτλ.» (E7.1)

«Προσπαθούν, με τη βοήθειά μας, με τη βοήθεια άλλων γνωστών τους. ... όποιος είχε απορία, ... μας τηλεφωνούσε ή μας ρωτούσε μέσω messenger ή μέσω Webex και το λύνουμε.» (E8.1)

- Υπάρχει ανάγκη για ταυτόχρονη χρήση εξοπλισμού από πολλά μέλη της οικογένειας

«...συν τα πρακτικά προβλήματα που είχαν στα σπίτια τους ο καθένας. ... στο σπίτι υπήρχε ένας υπολογιστής με δύο παιδιά φοιτητές και γω να πρέπει να κάνω μαθήματα.» (E2.2)

- Γνώσεις / Εξοπλισμός:

«Μαθητές δύο ταχυτήτων» (E2.2)

«... είναι εξοικειωμένοι και από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. » (E2.1), (E3.1)

«τα παιδιά, όσα τουλάχιστον συμμετέχουν, έχουν πάρα πολύ καλές γνώσεις, θα έλεγα, περισσότερες από τους συναδέλφους.» (E4.2),

« έχουν γνώσεις... αλλά υπάρχει έλλειψη σε εξοπλισμό.» (E5.2), (E9.2), (E1.2), (E3.2)

«είναι εξοικειωμένα με τις νέες τεχνολογίες αλλά είναι συγκεκριμένες οι δεξιότητες που έχουν ... δεν γνωρίζουν καλά το Word και δεν ξέρουν και πολλά ψηφιακά εργαλεία» (E6.2),(E9.1)

- Υποστήριξη από το σχολείο (σε εξοπλισμό / γνώσεις)

«Δεν ήξεραν, έπρεπε να τους κάνουμε εμείς την εγγραφή από το σχολείο...»(E3.1)

- Χρήση κινητού για εξ αποστάσεως διδασκαλία/επικοινωνία

«μπορεί από το κινητό να παρακολουθούν τα μαθήματα, που έχει έναν βαθμό δυσκολίας, γιατί δεν μπορούν καλά να δουν, δεν ακούγονται και πολλές φορές δεν ακούν και καλά.»
(E1.2)

«Αρκεί να σου πω ότι τα περισσότερα παιδιά επικοινωνούν με το κινητό μόνο. ... καταλαβαίνεις τώρα τι μάθημα κάνουν από το κινητό. » (E5.2)

«πολλοί μαθητές δεν έχουν υπολογιστή και προσπαθούν να βγάλουν άκρη με το κινητό.»
(E6.1), (E6.2), (E9.1), (E10.2)

- Ανάγκη για ταυτόχρονη χρήση εξοπλισμού από πολλά μέλη της οικογένειας

«έχουν έναν υπολογιστή σε όλο το σπίτι, που μπορεί να τον παίρνει ο γονιός που πάει το πρωί στη δουλειά του ή να το χρησιμοποιεί ένα αδελφάκι του κλπ» (E2.1)

«Υπάρχουνε συνάδελφοι που έχουν στο σπίτι ένα laptop που έπρεπε να το μοιραστούν με τα δύο τους παιδιά, που ταυτόχρονα είχανε μαθήματα την ίδια χρονική στιγμή. ... ό,τι εξοπλισμό και να έχεις, είναι ανεπαρκής για να καλυφθούν όλες οι οικογενειακές ανάγκες.» (E6.2)

Συνοπτικά παρουσιάζονται τα παραπάνω δεδομένα στον Πίνακα 12:

Απόψεις Διευθυντών και Εκπαιδευτικών για γνώσεις & υλικοτεχνικό εξοπλισμό Τ.Π.Ε. άλλων μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας									
Διευθυντές & εκπαιδευτι	Απόψεις για Εκπαιδευτικούς					Απόψεις για μαθητές			
	Αρ. Αναφ.	ΝΑΙ	Αρ. Αναφ.	ΌΧΙ	Αρ.Αν αφ.	ΝΑΙ	Αρ. Αναφ.	ΌΧΙ	
Γνώσεις/ Εξοπλισμός	7	Δ1, Δ3, Δ5, Δ6, Δ7, Δ10, Δ11	4	Δ1, Δ5, Δ7, Δ10	3	Δ6, Δ9, Δ11	9	Δ1, Δ2, Δ3, Δ5, Δ7, Δ8, Δ9, Δ10, Δ11	

κοί		16	E1.1, E1.2, E2.2, E3.2, E4.1, E5.1, E5.2, E6.1, E6.2, E7.1, E7.2, E8.2, E10.2, E11.1, E11.2, E11.3	13	E1.2, E2.2, E3.2, E4.1, E4.2, E5.1, E6.2, E7.1, E8.1, E9.1, E9.2, E10.2, E11.1	10	E2.1, E3.1, E4.2, E5.2, E6.1, E7.2, E8.2, E10.1, E11.1, E11.2	10	E1.2, E2.2, E3.1, E3.2, E5.2, E6.1, E6.2, E9.1, E9.2, E11
Υποστήριξη σε γνώσεις/ εξοπλισμό από το σχολείο		5	Δ1, Δ2, Δ4, Δ7, Δ10	0		4	Δ1, Δ2, Δ3, Δ7	0	
		3	E1.2, E7.1, E8.1	0		1	E3.1	0	
Χρήση κινητού τηλεφώνου για εξ'αποστάσε ως διδασκαλία/ επικοινωνία		0		0		6	Δ1, Δ2, Δ3, Δ5, Δ9, Δ10	0	
		0		0		8	E1.2, E2.1, E4.2, E5.2, E6.1, E6.2, E9.1, E10.2	0	
Ανάγκη ταυτόχρονης χρήσης εξοπλισμού εντός της οικογένειας		0		0		4	Δ1, Δ2, Δ3, Δ4	0	
		1	E2.2	0		2	E2.1, E6.2		

Πίνακας 12

Πέρα από τα θέματα σχετικά με τις ΤΠΕ, η επόμενη ερώτηση 7: «Πρόέκυψαν άλλου είδους προβλήματα κατά την επικοινωνία; Εάν ναι, πού οφείλονται και πώς τα αντιμετωπίσατε;» σκοπό έχει να διερευνήσει τα σημεία που περισσότερο δυσχέραιναν την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες Διευθυντές, κύρια προβλήματα που προέκυψαν είναι:

- Έλλειψη προετοιμασίας/ πρότερης γνώσης διαχείρισης κρίσης

«η κρίση είναι μια πειστική κατάσταση, και ο χρόνος που έχεις να αντιδράσεις είναι περιορισμένος. ... Έπρεπε να συντονίσουμε τους όσο γίνεται περισσότερους συναδέλφους, ... που δεν έχουν πολύ μεγάλη επαφή με την τεχνολογία» (Δ1)

«Το πρόβλημα που αντιμετωπίζαμε τις πρώτες μέρες ήταν πώς θα εξασφαλίζαμε τις συνθήκες για να μπορούν οι συνάδελφοι να κάνουν την τηλεκπαίδευση, να αισθάνονται κάπως ότι υπάρχει η δυνατότητα από πλευράς υποδομής του σχολείου να τους βοηθήσουμε. » (Δ7)

«Αγχωθήκαμε πάρα πολύ, η επιτροπή συντονισμού, γιατί έπρεπε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να ανταποκριθούμε. Προέκυψε όλη αυτή η ιστορία χωρίς να έχει προηγηθεί κάτι, έστω, και ταχύρρυθμο σεμινάριο επιμόρφωσης από το Υπουργείο, από τη Διεύθυνση. ... πάντα υπάρχει μία αμηχανία στο καινούριο, και αυτό δημιουργεί άγχος.» (Δ8)

«ήταν όλα πολύ βεβιασμένα... δηλαδή, ενώ δεν έχουμε επιμορφωθεί για να κάνουμε εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ξαφνικά, μας είπαν ... τώρα, σε μία εβδομάδα θα φτιάξετε προγράμματα, θα μπειτε...ήταν λίγο αιφνιδιαστικό ... δεν έχουμε καν επιμορφωθεί ... Έπρεπε να είχε γίνει.» (Δ11)

- Κακή ποιότητα σύνδεσης στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο

«Υπάρχουν προβλήματα δικτύου. Δηλαδή, η ταχύτητα μεταφοράς δεδομένων.» (Δ1)

«ειδικά στην αρχή, όταν γινόταν οι εγγραφές και είχε πέσει όλο το σύστημα ...» (Δ3), (Δ7)

«Γενικά, υπήρχε πρόβλημα ... Πολλές φορές ... συνάδελφοι διακόπτανε το μάθημα διότι έπεφτε το σύστημα και έσβηναν όλα» (Δ11)

- Ελλιπής συμμετοχή μαθητών στην τηλεκπαίδευση

«ο αριθμός των μαθητών που συμμετέχει είναι κάτω από τη μέση.» (Δ4)

«η συμμετοχή, ενώ ας πούμε ήταν εγγεγραμμένοι 50, η συμμετοχή ήταν 10.» (Δ10)

«Συμμετέχουν, ... από ότι ακούω από συναδέλφους, ..., 5 , 6,7..., το πολύ 10 παιδιά, ... σε κάθε τμήμα, σε κάθε μάθημα...» (Δ11)

- Δυσκολία παρακολούθησης νέας διαδικασίας από ειδικές περιπτώσεις μαθητών

«... Για παιδιά που έχουνε προβλήματα, που είναι αυτιστικά, κλπ, ... είχαμε ένα θέμα γιατί δεν ήξεραν πότε υπάρχει μάθημα. ... Είχανε χάσει τη σειρά τους. ... Ήταν πιο δύσκολη η επικοινωνία ως προς τον προγραμματισμό των μαθημάτων.» (Δ11)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, από την πλευρά τους, αναδεικνύουν τα προβλήματα που προέκυψαν σε αυτούς κατά την επικοινωνία ή μη, με τους μαθητές και τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς και αναφέρουν τα εξής:

- Μη συμμετοχή μαθητών στην τηλεκπαίδευση

«υπήρχε πρόβλημα διαρκούς αποστασιοποίησης των παιδιών. Και αποδυνάμωσης της όλης διαδικασίας.» (E1.1), (E1.2)

«Δεν υπήρχε μεγάλη συμμετοχή των μαθητών. Δεν συμμετέχουν, ζουν και αυτά στην απομόνωσή τους.» (E2.2)

«...μικρή συμμετοχή, που είναι απογοητευτική...»(E4.1)

«Είναι πολύ χαμηλά τα ποσοστά της τηλεκπαίδευσης στην γ'. Η α' κυρίως συμμετέχει μαζικά, και λίγο λιγότερο η β'. . Αυτοί δεν παρακολουθούν γενικά, δεν έχει να κάνει με το αν είναι σύγχρονη ή ασύγχρονη.» (E4.2), (E5.2), (E9.1)

- Ελλιπή στοιχεία μαθητών για επικοινωνία

«Πολλά παιδιά δεν είχαν δικό τους mail. ... επικοινωνούσαμε με τους γονείς. Τώρα, είτε οι γονείς είχαν τις δουλειές τους, τα προβλήματά τους, και δεν ασχολήθηκαν, είτε τα παιδιά, τοβρήκαν αυτό σαν δικαιολογία και είπαν, ότι δεν είχαν ενημερωθεί.» (E1.2)

«Υπήρξαν κάποια προβλήματα με κάποια παιδιά. ... Δεν κατάφερα να βρω κάποιο mail ή τηλέφωνο να επικοινωνήσω μαζί τους.» (E2.1)

«προέκυψαν προβλήματα στο ότι δεν είχαμε στοιχεία επικοινωνίας μαθητών. Ή είχαμε λανθασμένα στοιχεία μαθητών» (E6.1), (E7.1)

- Κακή ποιότητα σύνδεσης στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, στο ίντερνετ, κλπ

«Το μόνιμο πρόβλημα είναι το κακό streaming, δηλαδή, η κακή ποιότητα επικοινωνίας μέσω γραμμής ίντερνετ και server, από την πλευρά του Υπουργείου ή της εταιρείας. ... » (E2.1), (E11.2)

«Οι μαθητές, για πολύ μεγάλο διάστημα, όπως όλη η Ελλάδα, δεν μπορούσαν να μπουν στην πλατφόρμα του Υπουργείου, ... να κάνουν εγγραφή στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο...» (E3.2), (E10.2)

«το πραγματικό πρόβλημα που είχαμε, ήταν με το eclass. Διότι, αρχικά σερνόταν. Ούτε τα παιδιά μπορούσαν, ούτε εμείς μπορούσαμε να ανεβάσουμε υλικό.» (E4.2)

«Είχαμε προβλήματα κατά τη σύνδεση.π.χ., κατά τις δύο πρώτες εβδομάδες, το σύστημα ήταν μάλλον ανεπαρκώς αναπτυγμένο. » (E6.2), (E7.1), (E11.1)

- Έλλειψη προετοιμασίας/ πρότερης γνώσης διαχείρισης κρίσης

«όλο αυτό μας αιφνιδίασε και σχεδόν μας επιβλήθηκε. ... Μέσα σε μία εβδομάδα μάθαμε να μπαίνουμε σε πλατφόρμα, να χρησιμοποιούμε τα βασικά εργαλεία, έπρεπε να ετοιμάσουμε μαθήματα, να στείλουμε τα email στους μαθητές...» (E4.2), (E11.1)

«Δεν υπάρχει η εμπειρία διαχείρισης της κατάστασης. Υπάρχουν πάρα πολλές απορίες, ανησυχίες που δεν τις έχεις αντιμετωπίσει στο παρελθόν.» (E6.2)

«Όλο αυτό μπήκε πολύ βίαια και όταν δεν είσαι προετοιμασμένος ... σίγουρα θα υπήρχαν προβλήματα, από παντού. δεν είχε γίνει ποτέ αναφορά ότι «θα κλείσουν κάποια στιγμή τα σχολεία» και να συζητήσουμε πώς θα επικοινωνούμε.» (E10.1)

- Κακόβουλες ενέργειες/αδυναμία πραγματοποίησης μαθήματος

«Κάποιοι εκπαιδευτικοί δεν θέλουν το Webex. Θεωρούν ότι μπορεί να το παίρνει σε βίντεο κάποιο παιδί, δε θέλουνε γενικά να υπάρχει ένα τέτοιο στοιχείο. Διαφωνούν με αυτόν τον τρόπο...» (E3.1)

«κάποια στιγμή, σε ένα μάθημα, πήγε να γίνει μία φάρσα από τα παιδιά,... πήγαν να ανεβάσουν μία ταινία άσεμνου περιεχομένου...» (E5.1)

Στον Πίνακα 13 που ακολουθεί μπορούμε να δούμε συνοπτικά τα προβλήματα που προέκυψαν:

Προβλήματα που προέκυψαν - Απόψεις Διευθυντών & Εκπαιδευτικών				
Προβλήματα	Αρ. αναφ.	Διευθυντές	Αρ. αναφ.	Εκπαιδευτικοί
Έλλειψη προετοιμασίας/πρότερης γνώσης διαχείρισης	4	Δ1, Δ7, Δ8, Δ11	5	E4.1, E4.2, E6.2, E10.1, E11.1, E11.2
Κακή ποιότητα σύνδεσης στο ΠΣΔ	4	Δ1, Δ3, Δ7, Δ11	8	E2.1, E3.2, E4.2, E6.2, E7.1, E10.2, E11.1, E11.2
Ταύτιση προγράμματος σχολείου με φροντιστήρια	2	Δ2, Δ7	2	E4.1, E6.2
Μη συμμετοχή μαθητών στην τηλεεκπαίδευση	3	Δ4, Δ10, Δ11	10	E1.1, E1.2, E2.2, E4.1, E4.2, E5.2, E6.1, E9.1, E9.2, E10.2,

Δυσκολία προσαρμογής από μαθητές Φ.Α.	1	Δ11	0	
Ελλιπή στοιχεία μαθητών	0		4	E1.2, E2.1, E6.1, E7.1
Δυσάρεστα περιστατικά σε τηλεεκπαίδευση	0		3	E3.1, E5.1, E11.3

Πίνακας 13

Στο ερώτημα 8 που ακολούθησε: «*Θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;*» η έρευνα στοχεύει στο να ανιχνεύσει τη σημασία της επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας κατά τη διάρκεια του lockdown. Διευθυντές και Εκπαιδευτικοί εξηγούν τις απόψεις τους, ενώ δεν λείπουν και απόψεις που διαφοροποιούνται με την πλειοψηφία.

Πιο συγκεκριμένα, οι Διευθυντές θεωρούν σημαντική την επικοινωνία ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές για τους εξής λόγους:

- συνέχεια στη σχολική ζωή

«...κυρίως, για να μην αποκοπούμε, να μην αποξενωθούμε από το χώρο μας, από τη δουλειά μας και τα παιδιά από το χώρο του σχολείου. ... (Τα παιδιά) το βλέπουν το σχολείο σαν ένα κομμάτι που ρυθμίζει τη ζωή τους και τους κρατάει σε ένα ρυθμό.» (Δ2)

«...ούτως ώστε ούτε και τα παιδιά να μη χάνουν την επαφή τους ... ούτε με το μάθημα ούτε με τον καθηγητή τους. Το ίδιο και εμείς με τους μαθητές μας ... δεν υπάρχει σχολική κοινότητα αν δεν υπάρχει επικοινωνία μεταξύ καθηγητών και μαθητών.» (Δ3)

«να μη χάσουμε εμείς την επαφή με τους μαθητές μας και οι μαθητές μας να καταλάβουν ότι ενδιαφερόμαστε για αυτά, δεν ήταν για μας διακοπές, δουλέψαμε πάρα πολύ.» (Δ10)

- ανάγκη επικοινωνίας & αποφυγή απομόνωσης λόγω του εγκλεισμού

«λείπει η φυσική παρουσία αυτό μπορεί να οδηγήσει ...σε απομόνωση και, συνεπεία αυτού είναι η κοινωνική, προβληματική κοινωνική συμπεριφορά.» (Δ1), (Δ11)

«οι συνθήκες που ζούμε, είναι συνθήκες εγκλεισμού. ... έχουμε την ανάγκη να μιλήσουμε γενικότερα, γιατί είμαστε μέσα, κλεισμένοι. Ένα υποκατάστατο της καθημερινής διαζώσης επικοινωνίας.» (Δ4)

«... Δεν μπορεί να κλείσει το σχολείο και δεν μπορούν τα μέλη του σχολείου, καθηγητές και μαθητές να αποξενωθούνε. Υπάρχει μία αποξένωση αν υπάρχει έλλειψη επικοινωνίας για μεγάλο διάστημα.» (Δ6)

«Τους λείπει το σχολείο, τους λείπουν οι φίλοι τους, τους λείπουμε εμείς... Και μας λείπουν... Το να βλέπεις ένα προαύλιο άδειο, είναι για τον δάσκαλο και τον διευθυντή πολύ περισσότερο, είναι σκηνή από φαντασία. Δεν μπορούσα να φανταστώ ότι θα ζήσω αυτό το πράγμα.» (Δ7)

- ψυχολογική υποστήριξη μαθητών

«Για τα παιδιά είναι πολύ ενθαρρυντικό ... υπάρχει μια ανάγκη ψυχολογική των παιδιών για στήριξη αυτή τη δύσκολη περίοδο ... οι άνθρωποι που μπορούν να τους στηρίζουν είναι οι καθηγητές τους.» (Δ5)

«Ένα παιδί όμως και ειδικά ένας νέος δεν είναι πάντα εύκολο να βρει το σωστό τρόπο και να διαχειριστεί κάποια πράγματα οπότε κάθε φορά που αποκόπτονται από την επικοινωνία με εμάς.» (Δ9)

«πολλά παιδιά ήθελαν να έχουν την επαφή με τους καθηγητές. Άλλα παιδιά, τους έλειπε το σχολείο γενικότερα, σα χώρος επικοινωνίας με τους συμμαθητές τους.» (Δ11)

- ενθάρρυνση / στήριξη στους εκπαιδευτικούς

«περισσότερο για στήριξη, για λόγους ενθάρρυνσης ... Προκύπτει κάποια ανασφάλεια. Είναι ο ρόλος του διευθυντή πολλές φορές καθησυχαστικός προς την πλευρά των συναδέλφων γιατί από εβδομάδα σε εβδομάδα καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε καινούριες προκλήσεις, ... προβλήματα ... επειδή ήταν κάτι πρωτόγνωρο.» (Δ5)

«μπορούν να ισχυροποιηθούν οι δεσμοί και από την άλλη πλευρά να προσεγγίσουμε τους συναδέλφους ... και από την ανθρώπινη πλευρά, ...για την υγεία του άλλου, ... μήπως χρειάζεται κάτι.» (Δ8)

- ανταλλαγή καλών πρακτικών

«ανταλλάσσουμε με τους συναδέλφους απόψεις, λύνουμε απορίες καμιά φορά, που δεν τις έχουμε λύσει με τους συντονιστές μας. Γενικά, έχω πάρει βοήθεια και έχω δώσει πολύ βοήθεια, μέσα από τη συζήτηση... » (Δ10)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί κινήθηκαν στα ίδια πλαίσια με τις απαντήσεις τους, κάποιοι όμως διαφοροποιήθηκαν σε κάποια σημεία.

Πιο συγκεκριμένα, θεωρούν σημαντική την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας για τους εξής λόγους:

- συνέχεια στη σχολική ζωή

«Κρατάει ζωντανό το όραμα του σχολείου, πριν απ'όλα,για συναισθηματικούς λόγους – να ακούς το συνάδελφό σου ... και το κυριότερο, να ξέρεις αν είναι υγιής ή όχι. » (E1.1)

«να μην χαλαρώσουν και οι δεσμοί, να μην απομακρυνθούμε περισσότερο, να μη χάσουν τα παιδιά την επαφή και με το σχολείο και με τους καθηγητές τους και με την όλη διαδικασία.» (E1.2), (E2.1), (E5.1), (E9.2)

«Υπάρχει ακόμα ο δεσμός μεταξύ δασκάλου και μαθητή και πιστεύω ότι αυτό βοηθάει και τα παιδιά να ασχοληθούν με κάτι που έχει σχέση με τη μάθησή τους.» (E3.1), (E5.2)

«για να διατηρείται μία κανονικότητα στο ρυθμό της ζωής όλων. ...το είχαμε ανάγκη να επικοινωνήσουμε ... δεν μπορείς να απαρνηθείς μέρος της ταυτότητάς σου την επόμενη μέρα ξαφνικά και να είσαι μόνο στο σπίτι. ... Η ευθύνη παραμένει, η υποχρέωση παραμένει. ... είναι και ένα επάγγελμα προσφοράς.» (E9.1)

- ρύθμιση ενδοσχολικών θεμάτων

«υπάρχουν θέματα που πρέπει να συζητηθούν ή να παρθούν αποφάσεις ... που αφορούν την πολιτική του σχολείου, πρέπει να συζητηθούν ... όπως θα κάναμε σε ένα σύλλογο.»
(E2.1)

«Πρέπει να έχεις συνεννόηση. ... θα πρέπει να υπάρχει σίγουρα επικοινωνία ανάμεσα σε καθηγητή και διευθυντή και ανάμεσα σε καθηγητές, ... να φτιαχτεί ένα πρόγραμμα για την τηλεεκπαίδευση ... Άρα θα πρέπει να συνεννοούμαστε μεταξύ μας..., και με τους μαθητές»
(E8.1), (E6.1)

«για να προχωρούν διαδικαστικά θέματα, κατ'αρχήν..» (E11.2)

- ανταλλαγή καλών πρακτικών

«ανταλλάσσουμε τις εμπειρίες μας και μέσα από αυτό βρίσκει ο καθένας λύση στα προβλήματά του ή τουλάχιστον ησυχάζει ότι αυτό είναι ένα πρόβλημα που τους αφορά όλους ... » (E2.1), (E3.2)

«Θέλεις την επιβεβαίωση ενός άλλου συναδέλφου, τη γνώμη του, το πώς το διαχειρίστηκε, τι άποψη έχει. Πλέον, είναι ένας χώρος αχαρτογράφητος για μας» (E6.2)

«να δούμε πώς θα κινηθούμε, να ανταλλάζουμε εμπειρίες, για μαθήματα, για να δούμε τα στατιστικά μας, τα ποσοστά μας, σε μαθήματα που έχουμε κοινά να κινηθούμε στο ίδιο μήκος κύματος.» (E11.1)

- ψυχολογική υποστήριξη μαθητών

«Τα παιδιά, ανάλογα βέβαια και με την ηλικιακή τους ομάδα, πάντα θέλουν μία πειθαρχία ... Έστω και αν δεν είναι δια ζώσης, να αισθάνονται ότι κάποιος ενδιαφέρεται για αυτά και ανά πάσα ώρα και στιγμή μπορούν να στραφούν σε αυτόν. Επομένως είναι απαραίτητο οι εκπαιδευτικοί να βρίσκονται σε επαφή με τα παιδιά.» (E7.1), (E11.1)

«Εβγαλαν τα εσώψυχά τους τα παιδιά... » (E8.2)

«(Με την επικοινωνία), το παιδί νιώθει ότι υπάρχει διέξοδος, ότι η διαδικασία συνεχίζεται, ο δρόμος είναι ανοιχτός ... και ότι θα τελειώσει και αυτή η περιπέτεια. Δηλαδή, είναι απαραίτητο σε συναισθηματικό, σε ψυχολογικό επίπεδο η παρουσία και όχι μόνο σε καθαρά διδακτικό. Η παιδαγωγική, η ψυχολογική διάσταση και όχι τόσο η διδακτική το καθιστά αναγκαίο.» (E9.1), (E2.1)

«Πολλά παιδιά έχουν νιώσει την ανάγκη να μιλήσουμε... Γιατί τα έριξε κάτω το ότι άρχισαν να μη διαβάζουν τόσο συστηματικά, γιατί φοβήθηκαν ότι δεν θα ανταποκριθούν, είχαν θέματα με το ότι ήταν όλη την ώρα μέσα στο σπίτι, είχαν θέματα με τους γονείς, και αυτά ήθελαν να τα συζητήσουν με κάποιον, οπότε υπήρχε μία επικοινωνία τέτοια.» (E9.2), (E10.2), (E6.2), (E4.1), (E4.2)

- ανάγκη επικοινωνίας & αποφυγή απομόνωσης λόγω εγκλεισμού

«(Η επικοινωνία είναι) απαραίτητη, για να μείνουμε ζωντανοί σε αυτό το κομμάτι. Γιατί, ο καθένας αν απομονωθεί, θα σπάσει ο κρίκος αυτής της εκπαιδευτικής αλυσίδας.» (E2.2), (E3.1), (E7.1)

«τουλάχιστον ένα δίωρο στην τηλεδιάσκεψη, είμαστε όλοι οι εκπαιδευτικοί μαζί και ανταλλάσσουμε απόψεις. ... Αλλά και στο Viber βλέπεις ότι υπάρχει ανάγκη για επικοινωνία, στέλνουν, βιντεάκια, κλπ» (E4.1), (E4.2)

«υπήρχαν συνάδελφοι που αναγκάστηκαν να μείνουν σε ένα περιβάλλον πιο μοναχικό. Δεν είναι όλοι σε ένα περιβάλλον οικογενειακό, πλούσιο σε ανθρώπους και ερεθίσματα, οπότε ήταν πιο έντονη η ανάγκη για επικοινωνία για κάποιους» (E9.1), (E9.2)

- ανάγκη για ενθάρρυνση / υποστήριξη εκπαιδευτικών

«μοιράζεσαι την αγωνία σου, τους προβληματισμούς σου, αντιμετωπίζεις την κατάσταση, που είναι πρωτόγνωρη για όλους, οπότε χρειάζεται να επικοινωνείς. Υπάρχουν και συνάδελφοι που το έχουν και περισσότερο ανάγκη ενδεχομένως από κάποιους άλλους.» (E4.1)

«ξαφνιαστήκαμε όλοι και στην προσπάθειά μας, να βγάλουμε υλικό, ... δόθηκε περισσότερη έμφαση σε αυτό. Αλλά μετά, υπήρξε και η επικοινωνία, η κριτική στις επιλογές της κυβέρνησης, αστεία βίντεο που ανεβάζαμε, αστεία, αστείο διάλογο, σαρκαστικό, ειρωνικό, προβληματισμένο διάλογο...» (E8.2)

«για να νιώθουμε ότι υπάρχουμε...» (E11.2)

Διαφοροποιημένες απαντήσεις έδωσαν δύο συμμετέχοντες, ως προς την ανάγκη και τη σημασία της επικοινωνίας με τους συναδέλφους:

«εγώ μιλάω με 2-3 πρόσωπα (εκπαιδευτικούς) που έχουμε μια πιο προσωπική σχέση» (E10.2)

«μιλάω με την υποδιευθύντρια, με ενημερώνει αν έχει έρθει κάτι καινούριο, αλλά με όλους...όχι, ...δε νομίζω ότι χρειάζεται.» (E11.3)

Συνοπτικά, ο Πίνακας 14 παρουσιάζει πώς αντικατοπτρίζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων για τη σημασία της επικοινωνίας στα κλειστά σχολεία.

Η σημασία της επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας κατά την περίοδο του lockdown				
Απόψεις	Αρ. αναφ.	Διευθυντές	Αρ. αναφ.	Εκπαιδευτικοί
συνέχεια στη σχολική ζωή	6	Δ1, Δ2, Δ3, Δ6, Δ10, Δ11	9	E1.1, E1.2, E2.1, E3.1, E5.1, E5.2, E6.2, E9.1, E9.2
αποφυγή απομόνωσης λόγω εγκλεισμού	5	Δ1, Δ4, Δ6, Δ7, Δ11	9	E2.2, E3.1, E3.2, E4.1, E4.2, E7.1, E7.2, E9.1, E9.2
ψυχολογική υποστήριξη μαθητών	3	Δ5, Δ9, Δ11	11	E2.1, E4.1, E4.2, E6.2, E7.1, E8.2, E9.1, E9.2, E10.1, E10.2, E11.1
ενθάρρυνση/στήριξη εκπαιδευτικών	2	Δ5, Δ8	3	E4.1, E8.2, E11.2,
ανταλλαγή καλών πρακτικών	1	Δ10	4	E2.1, E3.2, E6.2, E11.1

ρύθμιση ενδοσχολικών θεμάτων			4	E2.1, E6.E8.1, E11.2
------------------------------	--	--	---	----------------------

Πίνακας 14

Στη συνέχεια, με την ερώτηση 9 ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αξιολογήσουν τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποίησαν: *«Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε μέχρι τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψή σας;»* Έτσι, παρουσιάζουμε τις θετικές (Θ) και τις αρνητικές (Α) αναφορές ανά μέσο επικοινωνίας.

Αναφορές Διευθυντών για:

- Τηλέφωνο:
 - (Θ) *«Η τηλεφωνική επικοινωνία είναι άμεση, πολύ καλή, γιατί καταλαβαίνεις τον συνομιλητή σου, τη διάθεσή του και έχεις άμεσα απάντηση.»* (Δ1)
 - (Θ) *«...προτιμούσα και το τηλέφωνο, που ήταν πολύ πιο άμεσο.»* (Δ10)
- sms (=μηνύματα σε κινητό τηλέφωνο):
 - (Θ) *«Το sms ... είναι καλύτερο ...είναι πιο εύκολο να το δει ο άλλος στο κινητό του»* (Δ1)
 - (Α) *«Με sms από το MySchool όλες οι ενημερώσεις οι σύντομες, γιατί έχει συγκεκριμένο αριθμό χαρακτήρων, δεν μπορείς να γράψεις πολλά.»* (Δ5)
- email (αλληλογραφία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου):
 - (Θ) *«Με τα email, το θετικό είναι ότι ενημερώνονται άμεσα, και τα παιδιά και οι καθηγητές, στα θέματα που τους αφορούν.»* (Δ2)
 - (Θ) *«Με τα email μια χαρά, νομίζω είναι και πάρα πολύ καλός τρόπος επικοινωνίας.»* (Δ3)
 - (Α) *«Το ότι εμείς χρησιμοποιούμε το mail και η ακαδημαϊκή κοινότητα, δε σημαίνει ότι το χρησιμοποιούν οι γονείς και οι μαθητές.»* (Δ1)
 - (Α) *«ίσως κάποιοι συνάδελφοι δεν μπαίνουν συχνά στο email οπότε δεν παίρνουν και τις πληροφορίες πουερχόταν η μια πάνω στην άλλη και ήταν υπέρ-επείγοντα όλα, από τα ΠΕΚΕΣ, κλπ»*(Δ10)

- ιστοσελίδα:
 - (Θ) *«και από την ιστοσελίδα του σχολείου ενημερώνονται, η οποία βέβαια έχει κάποιον κόπο. ... ανεβάζουμε πράγματα για τους μαθητές και τους γονείς τους.»* (Δ7)
 - (Θ) *«Η ιστοσελίδα είναι πολύ ζωντανή στο σχολείο ... έχουμε και πολλές επισκέψεις, να δουν και να μάθουν τι γίνεται»* (Δ9)
 - (Θ) *«Ιστοσελίδα του σχολείου υπάρχει για ανακοινώσεις, για όλες τις πληροφορίες ... από το πώς θα μπειτε στο eclass, πώς θα εγγραφείτε, όλα τα βήματα αναλυτικά, έτσι ώστε να μην συναντήσουν καμία δυσκολία.»* (Δ10)
- socialmedia (Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης):(ουδέτερες αναφορές:)
 - (Ο) *«Εμείς μεταξύ μας οι εκπαιδευτικοί έχουμε οπωσδήποτε μία ομάδα, τώρα, από κει και πέρα, ... υπάρχει ας πούμε, πληροφορικός που έχει μια κλειστή ομάδα στο facebook. Το facebook – που δεν είναι καθόλου επίσημο-δεν έχει μπει πουθενά, και αυτό είναι περίεργο γιατί είναι το πιο διαδεδομένο»* (Δ4)
 - (Ο) *«Χρησιμοποιούν οι συνάδελφοι ... και ένα viber και ένα messenger . Κάνουν μικρές ομάδες με τους μαθητές. Αυτό είναι λίγο άτυπο, αλλά υποτίθεται ο καθένας παίρνει το ρίσκο, την ευθύνη δηλαδή για να τους στείλει ασκήσεις, υλικό μέσω Viber, μέσω Messenger»* (Δ5)
- Πλατφόρμες Ασύγχρονης Εκπαίδευσης (Π.Σ.Δ. eclass, eme):
 - (Α) *«είναι απρόσωπη, δεν κάνεις μάθημα εκεί, η ασύγχρονη είναι απλά υποστηρικτικό υλικό.Τη δοκίμασαν την ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση γιατί τη θεωρήσανε πιο εύκολη, φοβούμενοι την πλατφόρμα, τελικά ταλαιπωρήθηκαν πάρα πολύ»* (Δ1)
 - (Α) *«οι πλατφόρμες, στην αρχή υπήρχαν αρκετά προβλήματα ίσως λόγω φόρτου... υπήρχε εκεί μια δυσκολία.»* (Δ3)
- Πλατφόρμες Σύγχρονης Εκπαίδευσης (Webex, meeting)
 - (Θ) *«η σύγχρονη, είναι μια τέλος πάντων καλή προσομοίωση τάξης.»* (Δ1)

- (Θ) «Και το Webex λειτουργεί, και το eclass λειτουργεί – μετά από 3-4 μέρες που όλα αυτά πήγαιναν με πολύ χαμηλές ταχύτητες ...Τα προβλήματα είναι ελάχιστα.» (Δ4), (Δ3)
- (Α) «μαθητής που τον βλέπεις ότι είναι μέσα, αλλά δεν είναι μέσα... δεν ξέρω αν ο Γιαννάκης, που φαίνεται ότι είναι μέσα και φαίνεται ότι δουλεύει το μικρόφωνό του, ότι είναι στην πλατφόρμα ή είναι ξαπλωμένος στο κρεβάτι του και να κοιμάται.» (Δ1)
- (Α) «στην αρχή, είχαμε κάποια προβλήματα με το Webex, δηλαδή δεν είχαμε καλή εικόνα, καλό ήχο, έπρεπε να προσαρμοστούμε και μεις, γιατί δεν είχαμε ούτε σχετική επιμόρφωση και έπρεπε να αυτό-επιμορφωθούμε, στον τρόπο λειτουργίας του.» (Δ2)
- (Α) «υπήρχαν προσωπικά δεδομένα τα οποία ήτανε έωλα, δεν μπορούσαμε δηλαδή να ελέγξουμε ποιος βλέπει τι κάνεις. ... κληθήκαμε και οι συνάδελφοι και τα παιδιά και οι γονείς, κατ'επέκταση, να δώσουν προσωπικά δεδομένα σε μια ιδιωτική εταιρεία με την παρότρυνση του δημοσίου.» (Δ5), (Δ8), (Δ10)
- (Α) «πολύ πιο δύσκολο ήταν για τους μαθητές και τους γονείς τους, γιατί δυσκολευόντουσαν πολύ να κατεβάσουν το Webex, να εγγραφούν, να βγάλουν κωδικούς, κλπ.» (Δ7)

Αντίστοιχα, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί αξιολόγησαν τους τρόπους επικοινωνίας ως εξής:

- Τηλέφωνο:
 - (Θ) «με το τηλέφωνο πιστεύω ότινιώθει ο άλλος ότι νοιάζεσαι περισσότερο... παρά με ένα mail που στέλναμε σε όλα τα παιδιά.» (E3.1)
 - (Θ) «(Οι γονείς) Ήταν πολύ χαρούμενοι, τους άρεσε που τους τηλεφωνούσαμε. ... Έβλεπαν ότι τους σκεφτόμαστε από το σχολείο.» (E8.2)
- sms (=μηνύματα σε κινητό τηλέφωνο): Δεν υπάρχουν αναφορές από εκπαιδευτικούς.
- email (αλληλογραφία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου):

- (Θ) «*Το mail έχει ένα καλό ότι μπορείς να στείλεις σε πολύ κόσμο ταυτόχρονα.*» (E3.1)
- (Θ) «*απαραίτητο και το email, πιο πολύ στο να στέλνεις κάποιες εργασίες. Δηλαδή, να τις επεξεργάζονται τα παιδιά και να τις συζητάς μετά.*» (E5.2), (E10.2)
- (Θ) «*Κάποια mail που είχαμε δεν ήταν των παιδιών, ήταν των κηδεμόνων τους και έστειλα κάποιες ασκήσεις, κάποια φυλλάδια, κτλ. Κάποιοι ανταποκρίθηκαν*» (E7.1)
- (Α) «*το email που έχουμε ήταν των κηδεμόνων, αλλά ουσιαστικά, εμείς θέλαμε επικοινωνία κατευθείαν με τα παιδιά-για τα μαθήματα, κλπ, άρα δεν ήτανε πολύ προσφιλής αυτός ο τρόπος.*» (E5.1)
- (Α) «*τα email ίσως έχουν το αρνητικό μιας σχετικής καθυστέρησης, ότι δεν υπάρχει άμεση ανταπόκριση και άμεση απάντηση. Και μπορεί κάποιος να πει "Δεν έλεγξα τα email μου" κλπ.*» (E6.1)
- (Α) «*υπάρχει αυτό το στοιχείο το λακωνικό, το συμπυκνωμένο, ... δε νομίζω ότι γίνεται ουσιαστική επικοινωνία με mail.*» (E10.2), (E1.2)
- ιστοσελίδα: (δεν υπάρχουν αναφορές)
 - socialmedia (Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης):
 - (Θ) «*και με το Skype...μιλήσαμε κάποιοι, κάναμε μια παρεούλα. Γενικά, εμένα με κράτησε ζωντανή. Και νομίζω και τους υπόλοιπους*» (E2.2)
 - (Θ) «*ως πιο άμεσο τρόπο επικοινωνίας, είχαμε, μέσω ομαδικών, στο messenger για να συνεννοούμαστε ... επικοινωνία άμεση και γρήγορη*» (E5.1), (E6.1)
 - (Θ) «*είναι πρόσφορο μέσο, ξέρουμε όλοι να το χρησιμοποιούμε, και είναι και άμεσο.*» (E6.2), (E8.1)
 - (Α) «*αυτό που με προβληματίζει είναι το κατά πόσο ... είναι θεμιτό και επιτρεπόμενο από το Υπουργείο Παιδείας, κλπ.*» (E6.1)
 - Πλατφόρμες Ασύγχρονης Εκπαίδευσης (Π.Σ.Δ. eclass, eme):

- (Θ) *«με τους μαθητές μπορούμε να επικοινωνήσουμε μέσω αυτών των πλατφορμών είτε στέλνοντας μηνύματα, είτε ανεβάζοντας κάποιο υλικό. ...» (E3.2)*
- (A) *«αυτή η διαδικασία για μας τους καθηγητές είναι πολύ πιο χρονοβόρα και επίπονη από ό,τι είναι το μάθημα μέσα στην τάξη... Να στείλουμε στα παιδιά τις σημειώσεις, να μας απαντήσουν, να τις διορθώσουμε, να τους ξαναστείλουμε.» (E1.2), (E6.2), (E8.2),(E11.1)*
- (A) *«η πλατφόρμα ... είναι λίγο απόμακρη,... απλώς αναθέτεις κάποιες εργασίες, δε σου απαντάει. Δεν υπάρχει τόσο στενή επαφή.» (E3.1), (E8.1)*
- (A) *«οι πλατφόρμες δεν είχαν την υποστήριξη που έπρεπε για να μπει όλος αυτός ο κόσμος και να αρχίσει να δουλεύει έτσι.» (E3.2)*
- Πλατφόρμες Σύγχρονης Εκπαίδευσης (Webex, meeting)
 - (A) *«βασίζεται σε μια εικόνα ότι έχουμε την ψευδαίσθηση ότι τα παιδιά θα ανταποκριθούν. Δεν ισχύει κάτι τέτοιο. ... είναι μια διαδικασία που αποδυναμώνεται και χάνει κόσμο.» (E1.1), (E6.2)*
 - (A) *«δεν μπορούμε εμείς να καταλάβουμε, οι εκπαιδευτικοί, ποιος μας έχει καταλάβει και ποιος όχι, εάν συμμετέχουν όντως ή αν δεν συμμετέχουν. » (E1.2), (E6.1)*
 - (A)*«είναι και ένας τρόπος που εισβάλλει και ο μαθητής στον προσωπικό σου χώρο.» (E7.1), (E11.2), (E11.3)*

Συγκεντρωτικά η αξιολόγηση των μέσων επικοινωνίας από τους συμμετέχοντες στον Πίνακα 15 που ακολουθεί:

Αξιολόγηση των Μέσων Επικοινωνίας						
Μέσο Επικοινωνίας	Θετικές Αναφορές		Αρνητικές Αναφορές		Ουδέτερες Αναφορές	
	Αρ. Αναφ.: Διευθυντές	Αρ. Αναφ.: Εκπαιδευτικοί	Αρ.Αναφ.: Διευθυντές	Αρ.Αναφ.: Εκπαιδευτικοί	Διευθυντές	Εκπαιδευτικοί
Τηλέφωνο	2: Δ1, Δ10	2: E3.1, E8.2				
SMS	1: Δ1		1: Δ5			

Email	2: Δ2, Δ3	5: E2.2, E3.1, E5.2, E7.1, E10.2	2: Δ1, Δ10	4: E1.2, E5.1, E6.1, E10.2,		
Ιστοσελίδα	2: Δ7, Δ9, Δ10					
Social Media		5: E2.2, E5.1, E6.1, E6.2, E8.1		1: E6.1	2: Δ4, Δ5	
Πλατφόρμες Ασύγχρονης	2: Δ1, Δ3	E3.2,		7: E1.2, E3.1, E3.2, E6.2, E8.1, E8.2, E11.1		
Πλατφόρμες Σύγχρονης	4: Δ1, Δ2, Δ3, Δ4		6: Δ1, Δ2, Δ5, Δ7, Δ8, Δ10	8: E1.1, E1.2, E4.2, E6.1, E6.2, E7.1, E11.2, E11.3		

Πίνακας 15

Μετά την αξιολόγηση των μέσων επικοινωνίας, οι συμμετέχοντες καλούνται να απαντήσουν τι από όλα αυτά τα μέσα θα επιθυμούσαν να αξιοποιήσουν μετά, στη λειτουργία του σχολείου σε κανονικές συνθήκες, με την ερώτηση 10: «Μετά την πανδημία θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;». Πιο συγκεκριμένα:

- ανέφεραν ότι θα χρησιμοποιούν όσα μέσα ήταν ήδη σε χρήση και πριν την πανδημία:

«έτσι και αλλιώς, sms, mail και τηλέφωνα υπήρχαν και πριν την πανδημία» (Δ1), (Δ11)

«για την ασύγχρονη, τα είχαμε ήδη ξεκινήσει πολλοί συνάδελφοι πριν την πανδημία. ... Δε συζητάμε για τα email κλπ που υπήρχαν έτσι και αλλιώς...» (Δ2)

«έτσι και αλλιώς χρησιμοποιούσαμε τα sms» (Δ5)

«Εμείς ούτως ή άλλως στο σχολείο εδώ και αρκετό καιρό, επικοινωνούμε μόνο με email, με γονείς και μαθητές... και όσοι γονείς δεν έχουν, επικοινωνούμε με sms. ...και από την ιστοσελίδα του σχολείου ενημερώνονται.» (Δ7)

- ανέφεραν ότι είναι θετικοί / ίσως χρησιμοποιούσαν και μετά την πανδημία, τα εξής :

«με το μάθημα δια ζώσης, να υπάρχει και το eclass με υποστηρικτικό υλικό του μαθήματος ... αντί να τα δίνουν σε έγχαρτη μορφή, να τα ανεβάζουν εκεί και έτσι να γλυτώνουν πολλά λεφτά από τη βιβλιοδεσία και τη φωτοτύπηση. Εκεί, βολεύει.» (Δ1)

«αυτή η παράπλευρη συνάντηση μαθητών και καθηγητών με ασύγχρονο τρόπο, στο eclass...ήρθε για να μείνει ... Θα μας γλιτώσει από πολλά πράγματα ... Τουλάχιστον εγώ θα το επιδιώξω να υπάρξει και μετά.» (Δ4), (Δ5)

«Ναι, ναι. Αν τα παιδιά είναι δεκτικά, ναι, θα το ήθελα. Αν όχι με το Webex, αλλά με την eclass που έχει πολύ ωραία πράγματα.» (Δ10)

- ανέφεραν ότι θα τα χρησιμοποιήσουν μόνο αν παραστεί παρόμοια ανάγκη για επικοινωνία

«προς το παρόν, όχι, σίγουρα προτιμώ τη δια ζώσης. Αλλά στην ανάγκη ή μερικές στιγμές που θα το κρίνουμε απαραίτητο, έχουμε εξοικειωθεί και μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε εάν μας το διαθέτει βέβαια και το Υπουργείο.» (Δ2), (Δ3), (Δ4).

- αναφέρουν ότι σίγουρα δεν θα χρησιμοποιήσουν αυτά τα μέσα:

«Όχι, όχι, θα το αποφύγω. Και με τους μαθητές και με τους συναδέλφους. ... Αυτήν θεωρώ εγώ ουσιαστική επικοινωνία.» (Δ6)

Οι εκπαιδευτικοί, από τη δική τους μεριά, εκθέτουν τις απόψεις τους αντίστοιχα, και απαντώντας στις ίδιες ερωτήσεις:

- ανέφεραν ότι θα συνεχίσουν να χρησιμοποιούν τα μέσα που ήταν ήδη σε χρήση και πριν την πανδημία, δηλ. τα εξής:

«Εγώ έτσι και αλλιώς χρησιμοποιούσα πλατφόρμες για να ανεβάζω υλικό για τα μαθήματά μου. Έτσι έκανα και οικονομία στις φωτοτυπίες. Θα το συνεχίσω γιατί με βόλεψε και πριν.» (E4.1)

«Νομίζω ότι αυτό που μάλλον θα κρατηθεί, είναι οι ομαδικές, όπως πχ στο Viber ή στο Messenger, για μια γρήγορη και άμεση ενημέρωση, μαζική.» (E5.1), (E6.1), (E9.2)

«Με τους συναδέλφους ... μπορεί να είχαμε ένα τηλέφωνο, ένα email, ένα μήνυμα στο κινητό, οπότε θα είναι το ίδιο και μετά την πανδημία.» (E11.1), (E11.2)

- ανέφεραν ότι είναι θετικοί / ίσως χρησιμοποιούσαν και μετά, τα εξής:

«σε περιπτώσεις όπου μπορεί να λείπουν κάποια παιδιά από την τάξη, που μπορεί εμείς να είμαστε άρρωστοι και να μην μπορούμε να πάμε σχολείο. ... Σίγουρα θα μπορούμε και να βελτιώσουμε τη διαδικασία.» (E1.2)

«είναι μια αναγκαστική γνωριμία με διάφορους τρόπους επικοινωνίας, οι οποίοι νομίζω θα συνεχιστούν και μετά την κρίση ... Θα διευρύνει νομίζω ο καθένας τα εργαλεία του.» (E9.1)

«Το eclass θα το ξαναχρησιμοποιούσα μόνο για να ανεβάζω τις σημειώσεις μου, τις ασκήσεις, να μειωθούν και οι φωτοτυπίες ... οπότε ... θα είναι πολύ εύκολο για τα παιδιά που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο να μπαίνουν να βλέπουν τις σημειώσεις.» (E9.2), (E4.2), (E5.1), (E6.2), (E8.2), , (E11.1)

- ανέφεραν ότι θα τα χρησιμοποιήσουν μόνο αν παραστεί παρόμοια ανάγκη για επικοινωνία:

«Εκτός αν υπάρχει κάτι έκτακτο για το οποίο θέλω να τους ενημερώσω, οπότε έχω ήδη τη βάση δεδομένων και μπορώ να το κάνω.» (E3.2), (E2.1)

«Με τους καθηγητές, ναι (θα επικοινωνώ με messenger κλπ). Με τη διευθύντρια, άμα χρειαστεί κάτι, ναι. Δεν υπάρχει θέμα.» (E8.1), (E10.2)

«Εάν δεν είναι δυνατόν η επικοινωνία δια ζώσης, βεβαίως και θα τους συνεχίσω. Μετά από συζήτηση με τα παιδιά, βεβαίως, θα τους ανεβάζω υλικό, εφόσον η κατάσταση το επιβάλλει. Όσα θέλουν...» (E10.1), (E7.1)

«μόνο αν μας πει κάποιος ότι αυτό είναι απαραίτητο.» (E11.2), (E7.2)

- αναφέρουν ότι σίγουρα δεν θα χρησιμοποιήσουν αυτά τα μέσα:

«δεν ξέρω αν ο καθένας θα έχει την θέληση, να το πω έτσι, να έχει όλη τη μέρα αυτό το θέμα να ασχολείται με την επικοινωνία.» (E3.1), (E3.2)

«Από τη στιγμή που θα έχω επαφή με τα παιδιά μέσα στο σχολείο, δε νομίζω, όχι. Ούτε με τους συναδέλφους, αφού θα βρισκόμαστε στο σχολείο.» (E5.2), (E6.1)

«Με τους μαθητές όχι, ούτε με την πλατφόρμα ούτε και στο messenger θα επικοινωνώ.» (E8.1), (E11.3)

Συγκεντρωτικά, φαίνονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στον Πίνακα 16.

Χρήση Μέσων Επικοινωνίας μετά την πανδημία								
Μέσο Επικοινωνίας	ήδη σε χρήση		πιθανόν να		μόνο σε ανάγκη		σίγουρα όχι	
	Αρ.Αν αφ.: Δ/ντές	Αρ.Ανα φ.: Εκπ/κοί	Αρ.Αν αφ.: Δ/ντές	Αρ.Ανα φ.: Εκπ/κοί	Αρ.Αναφ. : Δ/ντές	Αρ.Ανα φ.: Εκπ/κοί	Δ/ντές	Εκπ/κοί
Τηλέφωνα	1: Δ1	2: E11.1, E11.2						
Sms	4: Δ1, Δ2, Δ5, Δ7	1: E11.1						
Email	4: Δ1, Δ2, Δ7, Δ11	2: E11.1, E11.2						
Social Media		3: E5.1, E6.1, E9.2,					1: E8.1	1: E8.1
Ιστοσελίδα	1: Δ7							

Πλατφόρμες Ασύγχρονης	1: Δ2	1: E4.1	4: Δ1, Δ4, Δ5, Δ10	6: E4.2, E5.1, E6.2, E8.2, E9.2, E11.1		4: E7.1, E7.2, E10.1, E11.2		2: E2.2, E8.1
Πλατφόρμες Σύγχρονης				1: E1.2	3: Δ2, Δ3, Δ4	1: E11.2		3: E2.2, E7.1, E8.1
Γενικά επικοινωνία μέσω νέων τεχνολογιών			1: Δ3	1: E9.1		3: E2.1, E3.2, E10.2	Δ6	6: E1.1, E3.1, E3.2, E5.2, E6.1, E11.3

Πίνακας 16

Η ερώτηση 11 είναι προσανατολισμένη στην προσωπική εμπειρία του κάθε συμμετέχοντος: «Πώς βιώνετε αυτήν την κατάσταση σε προσωπικό επίπεδο; Τι ιδιαιτερότητες έχει;»

Πιο συγκεκριμένα, σκοπός είναι να συγκεντρωθούν οι προσωπικές απόψεις και εμπειρίες διευθυντών και εκπαιδευτικών σχετικά με το χρονικό διάστημα που, όχι μόνο ήταν κλειστά τα σχολεία αλλά υπήρχε και απαγόρευση κυκλοφορίας. Ως αναγκαίο μέτρο από την Πολιτεία θεωρήθηκε η παραμονή στο σπίτι και η κυκλοφορία μόνο για όσους η εργασία ήταν αναγκαία.

Υπενθυμίζεται ότι οι διευθυντές πέρασαν το διάστημα αυτό διαφορετικά από τους εκπαιδευτικούς, γιατί σύμφωνα με τηνεγκύκλιο του ΥΠΑΙΘ, οι διοικητικές υπηρεσίες έπρεπε να λειτουργήσουν κανονικά. Ήταν λοιπόν υποχρεωμένοι να πηγαίνουν καθημερινά στο σχολείο μαζί με τους υποδιευθυντές τους και από κει να ρυθμίζουν θέματα λειτουργικά, διοικητικά και εκπαιδευτικά. Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί έμειναν σπίτι και ασχολήθηκαν με τη διδασκαλία εξ αποστάσεως, είτε σύγχρονα είτε ασύγχρονα.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων διευθυντών στη συγκεκριμένη ερώτηση επικεντρώνονται στα εξής:

- επηρεάστηκαν ελάχιστα έως καθόλου από τον εγκλεισμό

«Ψυχολογικά πάντως δεν με επηρέασε ιδιαίτερα.» (Δ1), (Δ11)

«ζω σε συνθήκες τέτοιες, εγκλεισμού, και γω προφανώς, δεν είναι και το καλύτερο. Δεν είναι καθόλου καλό.» (Δ4), (Δ10)

- επηρεάστηκαν ψυχολογικά πολύ από τον εγκλεισμό

«την πρώτη εβδομάδα, ήμουν σε κατάσταση σοκ ... λόγω του εγκλεισμού. Δεν μπορούσα να το παραδεχτώ εύκολα. » (Δ5)

«Το βιώνω δύσκολα, δύσκολα. ...αυτός ο περιορισμός, τώρα, δημιουργεί άλλου είδους προβλήματα. Νιώθω σαν να μου αφαιρείται ένα κομμάτι από τη ζωή μου. Είναι δύσκολο, και συναισθηματικά έχει τις επιπτώσεις του αυτό. » (Δ6)

- ήταν πολυάσχολοι με τις εργασίες του σχολείου τους

«Εντάξει, εγώ πηγαίνω και στο σχολείο το πρωί λίγο και όσο και να'ναι, έρχεσαι σε επαφή, λες και 2 κουβέντες με 2 ανθρώπους, μιλάς. Τα θέματα της δουλειάς λίγο σε απορροφούν, λίγο το ένα, λίγο το άλλο και ξεχνιέσαι.» (Δ3), (Δ1)

«Επειδή έχω το διοικητικό ρόλο, έρχομαι στο σχολείο και αυτό το κάνω γιατί θέλω να βγω έξω και να περπατήσω περισσότερο... έρχομαι ακόμα και το Σάββατο, μέσα στις διακοπές του Πάσχα.» (Δ4), (Δ7)

- αισθάνθηκαν ανησυχία, φόβο

«έχω τρομάζει κατά κάποιο τρόπο ... για το εύρος και την έκταση αυτού του πράγματος.» (Δ7)

«ανησυχώ ...για το πόσο θα κρατήσει, πότε θα βρεθεί το φάρμακο, πότε θα βγει το εμβόλιο, πώς θα ζήσουμε ξανά μια καθημερινότητα όπως παλιά» (Δ9)

«ήταν μια πολύ αγχωτική περίοδος» (Δ10)

- είχαν χρόνο στο σπίτι για οικογένεια και ασχολίες

«το απόγευμα ασχολούμαι με τη δουλειά που πρέπει να ετοιμάσω για την επόμενη μέρα αλλά τώρα έχω περισσότερο χρόνο το απόγευμα να ασχοληθώ με κάτι, με διάβασμα, με λογοτεχνία, και τέτοια.» (Δ3)

«προσπάθησα να βάλω τον εαυτό μου σε ένα πρόγραμμα ... βρίσκω χρόνο, κάνω πράγματα και για τον εαυτό μου και για την οικογένειά μου» (Δ5), (Δ10)

Γενικά, για τον εγκλεισμό και τις συνέπειές του, οι διευθυντές είπαν:

«Είναι δύσκολο, δεν είναι κάτι ευχάριστο. Το να παραμένεις εγκλωβισμένος, είτε στο σπίτι είτε... Να μην μπορείς να μετακινηθείς ελεύθερα, άνετα, εκ των πραγμάτων περιορίζεις τις ανάγκες σου, τη δραστηριότητά σου.» (Δ2)

«Εντάξει, είμαστε όλοι λίγο πιεσμένοι, ψυχολογικά πιεσμένοι, προσπαθούμε να κρατήσουμε κάποιες δυνάμεις. Εντάξει, είναι λίγο περίεργη η φάση.» (Δ3)

«ο αναγκαστικός εγκλεισμός από τα πράγματα δημιουργεί πάντα προβλήματα. Ε, από την άλλη πλευρά, και ο ίδιος να έχεις μια διαφορετική οπτική, αναγκάζεσαι να προσαρμοστείς στη λογική των πολλών. Επομένως, δεν έχεις πολλά περιθώρια, αναγκάζεσαι να ακολουθήσεις την ψυχολογία της μάζας, την ψυχολογία της αγέλης.» (Δ8)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, εξέφρασαν αντίστοιχα τα συναισθήματά τους για την περίοδο του εγκλεισμού και μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους ως εξής:

- επηρεάστηκαν ελάχιστα έως καθόλου από τον εγκλεισμό

«Μου λείπουν κάποιοι άνθρωποι που δεν βλέπω, σε πραγματική, φυσική παρουσία δηλαδή, αλλά όχι, δεν μπορώ να πω ότι με έχει επηρεάσει σοβαρά.» (E2.1)

«εγώ προσωπικά δεν το έχω βιώσει άσχημα» (E3.2), (E4.1), (E5.1), (E7.2), (E8.2)

«Δεν με είχε επηρεάσει ψυχολογικά ...Το Πάσχα, μέσα στις γιορτές, ναι. Εκεί με επηρέασε.» (E8.1)

«Ήταν λίγο δύσκολα, κυρίως στην αρχή...Μετά το συνήθισα και απλώς βρήκα τους ρυθμούς μου και έκανα κάποια πράγματα.» (E9.2), (E7.1), (E11.2)

- Το πέρασαν δύσκολα ψυχολογικά, μοναχικά

«Με πολύ άγχος και φόβο. Για μένα ήταν πολύ χάλια η κατάσταση. ... Είμαι τρομοκρατημένη μπορώ να πω. ... Γιατί έχω και κάποια προβλήματα υγείας...και φοβάμαι, και για τον εαυτό μου και για τα παιδιά μου, τους γονείς μου...» (E2.2), (E6.2)

«είμαστε όλοι μέσα στο σπίτι και, έχουνε σταματήσει και οι δουλειές, και η δική μου και του συζύγου που δεν έχει τώρα, και των παιδιών μου. ...έχει επηρεάσει την ψυχολογία μας.» (E3.1)

«Με πολλή μοναξιά και απομόνωση ... επειδή ζω μόνη.» (E6.1), (E11.3)

- Ήταν πολύ απασχολημένοι με τηλεκπαίδευση

«ήμουν πολύ απασχολημένος με την εξ'αποστάσεως εκπαίδευση. Δηλαδή, είχα να μάθω πολλά πράγματα και να υποστηρίζω, να εκπαιδεύσω, να βοηθήσω πολλούς συναδέλφους.» (E2.1), (E8.1)

«είχα να ασχοληθώ καιγώ και η γυναίκα μου και η κόρη μου, με τα μαθήματα, σαν να πηγαίνουμε κανονικά σχολείο» (E4.1)

«Από τότε που ξεκίνησα την τηλεκπαίδευση, περνάω άπειρο χρόνο μπροστά στον υπολογιστή.» (E4.2), (E6.2)

- Ένωθαν αγωνία, φόβο

«από τη μία πλευρά υπάρχει ο φόβος. Και λόγω ηλικίας και για λόγους υγείας.» (E1.1), (E5.2), (E10.1)

«Μεγάλη αγωνία για το μετά, όχι για το τώρα, το μετά.» (E8.1), (E9.1)

«Ανασφάλεια για τη δουλειά του συζύγου, πάρα πολύ. Και φόβος για να είμαστε καλά και εμείς και οι δικοί μας άνθρωποι. Γονείς, μεγαλύτερης ηλικίας, κτλ.» (E11.1),

- Βρήκαν χρόνο για οικογένεια και σπίτι

«ανακάλυψα ότι έχω σπίτι. Δε χρειάζεται να υπάρχω, να καταναλώνω για να υπάρχω συνεχώς.» (E1.1)

«κάνουμε διάφορα πράγματα, ασχολούμαστε με το διάβασμα, θα δούμε μία ταινία...Σίγουρα προσπαθούμε να γεμίσουμε την ημέρα μας με διάφορα, ένα βιβλίο» (E3.1), (E7.2)

«βρήκα ευκαιρία να ασχοληθώ με πράγματα στο σπίτι που πάντα τα παρέπεμπα στο μέλλον και στο μέλλον και ποτέ δεν έκανα» (E5.1), (E9.2), (E10.2)

Γενικά, για τον εγκλεισμό είπαν:

«κατά κάποιο τρόπο, η φύση ανακουφίστηκε. Γιατί είμαστε και προϊόν της φύσης. ...σαν πρόταση έμμεσα, ίσως θα ήταν χρήσιμο ένα 10ήμερο lockdown ετήσια, παγκόσμια, ώστε να αποκαθίστανται κάποιες ισορροπίες μέσα στη φύση, ανάμεσα στη φύση και τον άνθρωπο, τον άνθρωπο και τη φύση, και ανάμεσα στους ανθρώπους και τους εαυτούς τους.» (E1.1)

«Αυτό που ανατρέπεται και επίσης, αυτό που θεωρούσαμε αυτονόητο, ξαφνικά έγινε πολύτιμο. Δηλαδή και το να βγεις μια βόλτα και να μιλήσεις με μια φίλη σου, το να μιλήσεις, το να πάς σε μια καφετέρια ή σε μία ταβέρνα, με μια παρέα, να πας σε ένα σπίτι.... Ξαφνικά, απέκτησε πολύ μεγαλύτερη αξία.» (E1.2)

«Υπάρχουν και τα προβλήματα που απασχολούν τον κόσμο, πιστεύω. Ειδικά όταν κάποιος είναι ελεύθερος επαγγελματίας και θα πρέπει να δει τι θα γίνει με τη δουλειά του, αργότερα..» (E3.1)

«Το βασικό είναι ο εγκλεισμός, ότι δεν μπορείς να κάνεις πράγματα που έκανες πριν, δεν μπορείς να βγεις έξω, δεν μπορείς να δεις ανθρώπους, δεν μπορείς να πας

κινηματογράφο, θέατρο, να δεις ένα φίλο, οτιδήποτε, αυτό μπορεί να είναι ό,τι χειρότερο, για μένα τουλάχιστον.» (E3.2)

«Είναι όντως μια πρωτόγνωρη κατάσταση. Μας έδωσε χρόνο να σκεφτούμε και άλλα πράγματα και να δουλέψουμε περισσότερο με τον εαυτό μας αλλά και με το συνάνθρωπό μας, με όσους συγκατοικούμε, είτε είναι η οικογένειά μας, είτε τα παιδιά μας, είτε ο σύντροφος, και σίγουρα αφιερώσαμε περισσότερο χρόνο στον εαυτό μας. Προγραμματίσαμε καλύτερα κάποιες ενέργειες, ίσως εκτιμήσαμε και κάποια πράγματα πιο πολύ και αναπροσαρμόσαμε την καθημερινότητά μας.» (E7.1)

«Δεν είναι ό,τι ευχάριστο. Λείπουν οι δραστηριότητες οι έξω που είχες, η επαφή με τον κόσμο που είχες, τους φίλους, τους μαθητές.» (E7.2)

«είναι περισσότερο το γεγονός ότι μερικά πράγματα, είσαι υποχρεωμένος. Σου λένε ότι πρέπει να το κάνεις. Αυτό το πρέπει, πρέπει, πρέπει, με εκνευρίζει λιγάκι. Έχουν περιοριστεί οι ελευθερίες μας.» (E8.2)

«Υπάρχουν μεταπτώσεις... η διάθεσή μας η συναισθηματική, διάθεση, αλλάζει...είναι μια καινούρια συνθήκη για όλους...κάποιες φορές νιώθουμε ικανοί να τη διαχειριστούμε και κάποιες άλλες, θα θέλαμε να επιστρέψουμε στην πραγματικότητα όπως την ξέρουμε τώρα.» (E9.1)

«μας έκανε και λίγο καλό αυτή η ανάπαυλα, να σκεφτούμε κάποια πράγματα, να αναστοχαστούμε, δηλαδή.» (E10.2)

Οι απόψεις των συμμετεχόντων συνοψίζονται στον Πίνακα 17 που ακολουθεί.

Απόψεις των συμμετεχόντων για τον εγκλεισμό				
	Αρ. αναφ.	Διευθυντές	Αρ. αναφ.	Εκπαιδευτικοί
επηρέαστηκαν ελάχιστα ψυχολογικά	4	Δ1, Δ4, Δ10, Δ11	11	E2.1, E3.2, E4.1, E5.1, E7.1, E7.2, E8.1, E8.2, E9.2, E11.1, E11.2
επηρέαστηκαν πάρα πολύ ψυχολογικά	2	Δ5, Δ6,	7	E2.2, E3.1, E4.2, E6.1, E6.2, E10.1, E11.3

με πολλή δουλειά	4	Δ1, Δ3, Δ4, Δ7	7	E2.1, E3.1, E4.1, E4.2, E6.2, E8.1, E10.1
με φόβο/ανησυχία	3	Δ7, Δ9, Δ10	8	E1.1, E1.2, E5.2, E8.1, E9.1, E10.1, E10.2, E11.1
με αξιοποίηση χρόνου για οικογένεια/σπίτι	3	Δ3, Δ5, Δ10	7	E1.1, E3.1, E5.1, E6.2, E7.2, E9.2, E10.2

Πίνακας 17

Εκτός από το πώς βίωσαν την περίοδο της απομόνωσης, η έρευνα αποσκοπεί να συγκεντρώσει στοιχεία πιο εξειδικευμένα, για τις ανησυχίες των συμμετεχόντων, με την ερώτ.12: «*Τι σας απασχολεί περισσότερο ως διευθυντή για την επόμενη μέρα της πανδημίας;*»

Καθώς διεξήχθη το διάστημα που τα σχολεία ήταν κλειστά και φαινόταν αδιανόητο το άνοιγμά τους λόγω της πανδημίας, κατεγράφησαν οι ανησυχίες των Διευθυντών για την επόμενη μέρα, τόσο σε θεωρητικό όσο σε πρακτικό και διαχειριστικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες Διευθυντές:

- Εκφράζουν το φόβο και την ανησυχία τους για το αν θα καταφέρουν να παρέχουν συνθήκες ασφάλειας και να εξασφαλίσουν τη σωματική και τη ψυχολογική υγεία όλων, εκπαιδευτικών και μαθητών:

«αυτό που μέσα μου είναι πρωταρχικό είναι να διασφαλίσω όσα είναι δυνατόν συνθήκες ασφάλειας και υγείας για τους συναδέλφους και για τα παιδιά. ... Είμαστε και ένας κλάδος που έχει ανέβει ο μέσος όρος ηλικίας και επομένως, ... είμαστε στις ευπαθείς ομάδες, πολλοί από εμάς.» (Δ6), (Δ2), (Δ4), (Δ10)

«πώς θα αντιμετωπίσουμε τα θέματα ασφαλείας και τα θέματα της υγιεινής και της καθαριότητας των παιδιών» (Δ7), (Δ3), (Δ5)

«έχω χάσει και τον ύπνο μου αυτές τις μέρες, για το πώς θα μπορέσω να αντιμετωπίσω μία κοινότητα που θα είναι 200 άνθρωποι, την πρώτη μέρα, με μία ψυχολογία του φοβισμένου ανθρώπου, πώς εγώ μπορώ να αντιστρέψω αυτό το πράγμα και να τους κάνω να νιώσουν ασφάλεια μέσα στο χώρο» (Δ8)

- Ανησυχούν για την πρακτική εφαρμογή των μέτρων προστασίας που προτείνουν οι ειδικοί - δηλαδή τη χρήση μάσκας, τις αποστάσεις που πρέπει να τηρούνται μέσα στις τάξεις αλλά και στα διαλείμματα, την καθαριότητα και την υγιεινή που πρέπει να τηρείται - καθώς εμπλέκονται παιδιά και έφηβοι:

«με απασχολεί σε ποιο βαθμό θα έχουμε ατομική υπευθυνότητα, όλοι οι συντελεστές της σχολικής ζωής.» (Δ1), (Δ4)

«Εκεί λίγο υπάρχει μια αγωνία, για το τι θα γίνει και κυρίως για το πώς θα ανταποκριθούν τα παιδιά, τι θα γίνει στις μεταξύ τους επαφές και σχέσεις. ... Είναι κάτι που δεν μπορούμε να ελέγξουμε και ειδικά όταν έχουμε να κάνουμε με τέτοιες ηλικιακές ομάδες, είναι πολύ δύσκολο.» (Δ3), (Δ9), (Δ10)

- Επιπλέον, οι διευθυντές καλούνται να ασκήσουν τα διοικητικά τους καθήκοντα και να διευθετήσουν πρακτικά ενδοσχολικά ζητήματα που αφορούν το διαχωρισμό των τμημάτων, τη δημιουργία νέου προγράμματος, τις εγγραφές κ.ά., με τα νέα δεδομένα, μέσα σε συνθήκες αβεβαιότητας και ανασφάλειας, καθώς την εποχή της διεξαγωγής της έρευνας δεν τους είχαν δοθεί ακόμα σαφείς οδηγίες από το Υπουργείο Παιδείας:

«Αυτό που με απασχολεί για την επόμενη μέρα είναι τεχνικό θέμα. Ποια τάξη θα έρθει πρώτη στο σχολείο, πώς θα κατανεμηθεί, σε ποια αίθουσα, ποιοι συνάδελφοι θα μπουν για μάθημα αφού τους χρειάζονται καινούριες αναθέσεις.» (Δ1), (Δ3), (Δ8), (Δ10)

«Και θέλω να ξέρω και γω με ποιες συνθήκες θα ανοίξουμε. Νομίζω ότι πολύ δύσκολα θα ξαναγυρίσουμε, να επανέλθουμε και να επαναλειτουργήσουμε.» (Δ4)

«Με προβληματίζει πάρα πολύ όταν θα έρθει η α' και η β' λυκείου γιατί εκεί είναι το μεγάλο θέμα, πού θα τους χωρέσεις ... είναι πολλά τα παιδιά.... στο ίδιο προαύλιο είμαστε και άλλα 300 παιδιά του γυμνασίου, οπότε είναι πολύ πιο δύσκολο.» (Δ7), (Δ9)

- Ένα θέμα επίσης σημαντικό που αναφέρουν οι Διευθυντές είναι το αν εκπαιδευτικοί και μαθητές θα επιστρέψουν στις θέσεις τους με το άνοιγμα των σχολείων. Υπενθυμίζεται ότι, οι μεν εκπαιδευτικοί, αν ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες ή αν έχουν ανήλικα παιδιά, δύναται να πάρουν άδειες ειδικού σκοπού, ενώ οι μαθητές, αν ανήκουν οι ίδιοι σε ευπαθείς ομάδες ή αν υπάρχει άτομο με σοβαρά θέματα υγείας στην οικογένειά τους,

μπορούν με μια απλή αίτηση-δήλωση των γονέων τους να απουσιάζουν χωρίς συνέπειες στην επίδοση ή τη φοίτησή τους:

«και θα λείψουν και πολλοί συνάδελφοι, που έχουν παιδιά στο δημοτικό, με άδεια ειδικού σκοπού, είναι και συνάδελφοι που είναι σε ευπαθείς ομάδες. ... Επίσης, κάποιοι γονείς εξέφραζαν κάποιους δισταγμούς γιατί κάποιοι έχουν παππούδες στο σπίτι... Με μια απλή υπεύθυνη δήλωση μπορούν να μείνουν σπίτι..» (Δ3)

«Όχι, δεν θα έρθουν τα παιδιά. Τους έχουν βέβαια βαρεθεί να τους έχουν σπίτι, θέλουν από τη μια μεριά να βγουν από το σπίτι αλλά από την άλλη, φοβούνται για όλο αυτό το θέμα.» (Δ4), (Δ11)

«με αγχώνει το ότι έχουμε συναδέλφους με νοσήματα - δεν θα έρθουν στο σχολείο»(Δ10)

- Ανησυχούν για το ότι, με το άνοιγμα των σχολείων, θα κληθούν να αντιμετωπίσουν καταστάσεις επανένταξης και ψυχολογικής υποστήριξης μετά τον εγκλεισμό, για τις οποίες δεν έχουν προετοιμαστεί:

«Με απασχολεί η ομαλή ένταξη των μαθητών στη σχολική ζωή» (Δ1)

- κάποιοι θέτουν θέμα προσωπικής ευθύνης και ηθικής:

«εμείς θα αναγκαστούμε να επωμιστούμε πάρα πολλά προβλήματα και να διαχειριστούμε, ως πούμε, γονείς, παιδιά, συναδέλφους. Πιστεύω να πάνε όλα καλά.» (Δ3),

«Αυτό με απασχολεί πάρα πολύ...αν παρουσιαστεί ένα κρούσμα, είτε σε συνάδελφο, είτε σε μαθητή, νομίζω ότι από μένα θα ζητήσουν ευθύνη. ... Αν σου αρρωστήσει ένα παιδί της γ' λυκείου και δεν έχει συμμετοχή μετά στις πανελλήνιες... Θα εγκалέσουν εμένα, αλλά αυτοί, οι γονείς έστειλαν το παιδί στο σχολείο. ... Και είναι και ηθικό πρόβλημα. Δηλαδή αν αρρωστήσει ένας συνάδελφός μου και βρεθεί στο νοσοκομείο, ή εγώ η ίδια; ... Για μένα ενέχει μεγάλο μερίδιο ευθύνης. ... Είναι μια κοινότητα, είναι σαν την οικογένειά σου το σχολείο.» (Δ5)

«Βεβαίως, η ευθύνη τώρα των σχολείων είναι πάρα πολύ μεγάλη. Το τι προτεραιότητες θα δώσει το κάθε σχολείο, ανάλογα και με τις οδηγίες που θα έρθουν από την υπουργό.» (Δ7).

- Ανησυχούν και για την αναπλήρωση της ύλης που χάθηκε κατά τη διάρκεια των κλειστών σχολείων:

«Η ύλη των δυο μηνών που δεν διδάχθηκε, πώς θα αναπληρωθεί. Και δεν είναι εύκολη η απάντηση «στην επόμενη σχολική χρονιά», γιατί θα είναι εις βάρος της ύλης της επόμενης χρονιάς.» (Δ1)

«Θεωρώ ότι και με το εναλλάξ που θα έρχονται τα παιδιά - Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή και Τρίτη, Πέμπτη- η ύλη δε βγαίνει. Ειδικά με τα μονόωρα μαθήματα, θα υπάρξει μεγάλο πρόβλημα.» (Δ10)

Η ερώτηση αυτή τροποποιήθηκε για τους εκπαιδευτικούς ως εξής: «Τι σας απασχολεί ως εκπαιδευτικό για την επόμενη μέρα της πανδημίας;», ώστε να συλλεχθούν δεδομένα για αυτή την κατηγορία της σχολικής κοινότητας που είναι ακόμα σε πιο άμεση σχέση με τους μαθητές.

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, φαίνεται ότι ανησυχούν για αντίστοιχα θέματα και εκφράζουν τις ανησυχίες και τους φόβους τους για τα εξής:

- για την υγεία (σωματική και ψυχική) και την ασφάλεια τη δική τους αλλά και για των μαθητών τους:

«αυτό που με απασχολεί είναι να μου εξασφαλίσουνε ότι δεν θα αρρωστήσω μετά την πανδημία ... και δεν θα χρησιμοποιηθώ και εγώ και οι συνάδελφοί μου, για τη δημιουργία ανοσίας της αγέλης.Θέλω να μου εξασφαλιστεί η φυσική μου υγεία και η οικονομική μου αυτάρκεια. Τα βασικότερα δηλαδή.» (E1.1), (E10.1), (E11.1)

«με απασχολεί κυρίως το πώς θα λειτουργήσουμε, δεδομένου ότι υπάρχει ασφαλώς μια επιφυλακτικότητα από πολύ κόσμο, και παιδιά, και γονείς και πολύ πιθανόν από συναδέλφους ... Κατά πόσο το άνοιγμα των σχολείων είναι ασφαλές.» (E2.1), (E1.2), (E3.2), (E6.2)

«υπάρχει δυσκολία να διαχειριστώ αυτή την κατάσταση και από τη στιγμή που πάω και σε 3 σχολεία επίσης με ανησυχεί αυτό ... Είναι ένα πρόβλημα αυτό για τους καθηγητές που μετακινούνται.» (E2.2), (E9.2)

«για τους καθηγητές οι οποίοι έχουν προβλήματα πώς θα γίνει, για τα παιδιά τα οποία έχουν προβλήματα υγείας, και στο σχολείο μας έχουμε κιάλας, τι θα γίνει. Είναι πολλά.»
(E8.1), (E7.1), (E8.2), (E6.1)

- για τις πρακτικές δυσκολίες που θα αντιμετωπίσουν στο σχολείο με τα νέα δεδομένα

«Προσπαθώ να σκεφτώ πώς θα μπορέσει να λειτουργήσει το σχολείο. Πώς, με αυτό με τα λιγότερα παιδιά μέσα στην τάξη, πόσες βάρδιες θα πρέπει να γίνουν, πόσα μέτρα προφύλαξης θα πρέπει να πάρουμε» (E1.2), (E4.1), (E10.2), (E11.1)

«Να μην ξεχνάμε ότι έχουμε να κάνουμε με παιδιά τα οποία ξέρουμε ότι δεν ακολουθούν πάντα τις οδηγίες. ... Πρέπει να αντιμετωπίσουμε αυτά τα πράγματα πρώτα, δηλαδή, και να είμαστε αλλά και να νιώθουν όλοι ασφαλείς.» (E2.1), (E8.1)

«πώς θα είναι η πραγματικότητα με τα παιδιά που θα έρθουν σχολείο, ... κατά πόσο και αυτά είναι τρομοκρατημένα, πώς θα γίνει το μάθημα από τη στιγμή που ξέρουμε ότι οι αίθουσες είναι πάρα πολύ μικρές και η απόσταση του 1,5 μέτρου δε νομίζω ότι μπορεί να κρατηθεί. Και πόσο οικονομικά θα αντέξουμε να αγοράζουμε και μάσκες και γάντια και όλο το υλικό που πρέπει να αγοράσουμε για κάθε μέρα. Δηλαδή, είναι και ένα κόστος για τον εκπαιδευτικό αυτή τη στιγμή. Όλα αυτά με προβληματίζουν.» (E2.2)

«πώς θα γίνουν τώρα οι εξετάσεις, ιδιαιτέρως οι πανελλαδικές...» (E8.2)

- για το ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί και μαθητές δεν θα επιστρέψουν στο σχολείο λόγω θεμάτων υγείας αλλά και φόβου, βασιζόμενοι στο ελαστικό πλαίσιο λειτουργίας που προβλέπεται για τις ευπαθείς ομάδες:

«Ήδη, κάποια παιδιά, κάποιοι γονείς έχουν πάρει τηλέφωνο και έχουν ζητήσει να μάθουν πια είναι η διαδικασία ώστε τα παιδιά να μην έρθουν στο σχολείο. ... πιστεύω ότι θα έχουμε σοβαρές διαρροές.» (E2.1), (E9.2)

«Πιστεύω ότι γ' λυκείου δεν θα έχει μεγάλη συμμετοχή με το άνοιγμα. ... θα βρουν και κάποια δικαιολογητικά ότι έχουν κάποιον υπερήλικα, ή κάποιον ηλικιωμένο, με υποκείμενα νοσήματα, ... ούτως ώστε να μην έρθουν στο σχολείο.» (E7.2)

- για τη σωστή εφαρμογή των οδηγιών και των μέτρων υγιεινής και ασφάλειας

«τα παιδιά σε αυτή την ηλικία, δεν έχουν και την αίσθηση του κινδύνου, οπότε δεν είναι εύκολο να τους πεις να τηρήσουν όλους τους κανόνες ... Παρόλο που τους κάνουμε συστάσεις, ... δεν τηρούνται πάντα. Και αυτό μας φοβίζει.» (E3.1), (E10.2)

«Θεωρώ το ότι δε θα υπάρξουν τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας. Δεν υπάρχουν ούτε οι κτιριακές εγκαταστάσεις οι οποίες εγγυώνται την τήρηση των μέτρων. » (E6.2)

«(Με απασχολεί) το κατά πόσον τα παιδιά θα μπορέσουν να τηρήσουν τις αποστάσεις ασφαλείας, τους κανόνες υγιεινής και εμείς συστεγαζόμαστε και με γυμνάσιο που έχει άλλα τόσα παιδιά, σε ένα χώρο κάποιων τετραγωνικών εκεί να είναι 600 μαθητές» (E7.2)

«νομίζω ότι θα είναι πολύ μανούβρα και πολύ δύσκολη εξίσωση πώς θα τηρήσουμε όλοι αυτούς τους κανόνες. Γιατί, το θεωρώ και αστείο όταν μιλάμε για απολύμανση δύο φορές την ημέρα, όταν μία καθαρίστρια έχει την ευθύνη όχι για ένα αλλά για δύο κτίρια...» (E11.1)

- για την αναπλήρωση της ύλης

«θα πρέπει να δούμε ... τι θα κάνουν με την ύλη. Πρέπει να βγει. Δηλαδή, τα παιδιά της γ' λυκείου πρέπει να δώσουν πανελλήνιες, των άλλων τάξεων πρέπει να προχωρήσουν.» (E2.1)

«Τα παιδιά της στ' δημοτικού πώς θα πάνε στο γυμνάσιο όταν δεν έχει ολοκληρωθεί η ύλη του δημοτικού; Είναι ένας προβληματισμός μου πολύ μεγάλος.» (E6.1)

«το θέμα είναι να γίνει σωστή διαχείριση του χρόνου για τις ώρες που χάθηκαν Ειδικά για τις τάξεις τις πιο μικρές, την α' και τη β' λυκείου και για το γυμνάσιο, ... να υπάρχει ένας σωστός προγραμματισμός ώστε να αναπληρώσουν τα κενά όλα» (E7.1)

- για την ομαλή ένταξη μαθητών μετά την μακρόχρονη διακοπή

«Την επόμενη μέρα, με απασχολεί τα υπόλοιπα παιδιά, πώς θα μπορέσουν να ενταχθούν - που έχουν αποκοπεί τελείως από την εκπαιδευτική διαδικασία και πώς τα παιδιά που παρακολουθούν την τηλεκπαίδευση ... θα έρθουν στο σχολείο χωρίς να είναι φοβισμένα.»(E4.2)

«να υπάρχει ένας σωστός προγραμματισμός ώστε να αναπληρώσουν τα κενά όλα, και τα συναισθηματικά και την επικοινωνία με τον καθηγητή και το γνωστικό αντικείμενο, και όχι μόνο, να μιλήσουμε και για την κοινωνικοποίηση γιατί για πολλά παιδιά το σχολείο ήταν μια διέξοδος τους από το σπίτι. Γιατί κακά τα ψέματα, υπάρχουν αρκετά προβλήματα στο σπίτι.» (E7.1)

«το ενδιαφέρον των παιδιών ... Δηλαδή αν τα παιδιά ακόμα είναι ακόμα ζωντανά, και θέλουνε, έχουν ενδιαφέρον ή έχει κοπεί η όρεξή τους για το οτιδήποτε. » (E11.2)

Όλες οι ανησυχίες των συμμετεχόντων Διευθυντών και Εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον πίνακα 18 που ακολουθεί:

Τι απασχολεί τους συμμετέχοντες για την επόμενη μέρα της πανδημίας				
	Αρ. αναφ.	Διευθυντές	Αρ. αναφ.	Εκπαιδευτικούς
φόβος/ανασφάλεια για ψυχολογική & σωματική υγεία	8	Δ2, Δ3, Δ4, Δ5, Δ6, Δ7, Δ8, Δ10	16	E1.1, E1.2, E2.1, E2.2, E3.2, E4.1, E6.1, E6.2, E7.1, E7.2, E8.1, E8.2, E9.2, E10.1, E11.1, E11.3
αμφιβολία για εφαρμογή μέτρων υγιεινής	5	Δ1, Δ3, Δ4, Δ9, Δ10	5	E3.1, E6.2, E7.2, E10.2, E11.1
πρακτικά ενδοσχολικά ζητήματα	7	Δ1, Δ3, Δ4, Δ7, Δ8, Δ9, Δ10	10	E1.2, E2.1, E2.2, E4.1, E5.1, E6.1, E8.1, E8.2, E10.2, E11.1

αμφιβολία επιστροφής εκπαιδευτικών & μαθητών στο σχολείο	4	Δ3, Δ4, Δ10, Δ11	6	E2.1, E4.2, E6.1, E7.2, E9.2, E11.1
διαχείριση επανένταξης	1	Δ1	4	E4.2, E7.1, E11.1, E11.2
θέματα προσωπικής ευθύνης & ηθικής	3	Δ3, Δ5, Δ7	0	
αναπλήρωση ύλης	2	Δ1, Δ10	3	E2.1, E6.1, E7.1

Πίνακας 18

Οι συμμετέχοντες, αφού κατέθεσαν τις εμπειρίες τους μέσα από τις ερωτήσεις που τους τέθηκαν, απαντώντας στην ερώτηση 13, έδωσαν και τις προτάσεις που εκείνοι θεωρούν ότι θα βοηθήσουν στην καλύτερη διαχείριση της κρίσης, κυρίως, μέσα από ενέργειες της Πολιτείας:

“Τι προτείνετε για την περίπτωση που χρειαστεί να ξαναδιαχειριστούμε μια τέτοια κρίση;”

Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες Διευθυντές προτείνουν τα εξής:

- παροχή υλικοτεχνικού εξοπλισμού σε μαθητές και εκπαιδευτικούς

«Η κοινωνία αν θέλει να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση, πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εξοπλίσει τις όλες τις οικογένειες με ένα laptop...» (Δ1), (Δ2), (Δ4), (Δ10)

«Αυτή τη στιγμή πρέπει να ανασκουμπωθούνε, να υπάρχει τεχνολογικός εξοπλισμός, αν το ζητάνε αυτό να ξαναγίνει τον Οκτώβρη ... Εγώ θέλω, αν ξαναβιώσω αυτή την κρίση, να ξέρω ότι έχει χορηγήσει στους 200 μαθητές μου ... ένα tablet ή ένα laptop....» (Δ5)

«Για να έχεις επικοινωνία, πρέπει να έχεις μέσα. Δεν μπορεί τώρα να έχεις ένα δίκτυο το οποίο να στηρίζεται στο '94-'95 που μπήκε στο σχολείο το ίντερνετ. Θέλει σύγχρονους υπολογιστές, θέλει καινούρια πράγματα, εκεί πρέπει να επενδύσουμε, στο να είναι τα σχολεία όσο πιο πολύ γίνεται εξασφαλισμένα ως προς τις επικοινωνίες.» (Δ7)

«να εφοδιάσουν τα παιδιά με tablet ή με laptop, θα ήταν μια ιδέα πολύ καλή, γιατί θα μπορούσε και πιο εύκολα και το κάθε παιδί να, ακόμα και να μιλήσει, και να έρθει σε

επαφή προσωπικά με κάποιον από εμάς. ... Θα μπορούσε να δώσει δανεικά tablet και laptop στους συναδέλφους μου γιατί μπορεί να μην έχουν και οι συνάδελφοί μου, και να ντρέπονται να το πούνε....» (Δ9)

- παροχή ίντερνετ

«(θα πρέπει) να υπάρχει ευρυγωνικό σύστημα για να μην έχουν πρόβλημα στην ταχύτητα μετάδοσης των δεδομένων.» (Δ1)

«να υπάρχει η πρόσβαση για όλα τα παιδιά στο διαδίκτυο, γιατί δεν έχουν όλα τα παιδιά... Πολλές οικογένειες, δεν έχουνε ούτε καν σταθερό τηλέφωνο.» (Δ2)

- επιμόρφωση στους εκπαιδευτικούς για τις νέες Τεχνολογίες

«Επιμόρφωση για τους εκπαιδευτικούς ... έστω και διαδικτυακά, σε μέρες και ώρες που δεν λειτουργούν τα μαθήματα.» (Δ2)

«να υπάρξει μια καλύτερη ενημέρωση και μια καλύτερη διδασκαλία, ένας καλύτερος τρόπος να διαχειριστούμε τα μέσα αυτά, της σύγχρονης και της ασύγχρονης επικοινωνίας για να επικοινωνήσουμε με τους μαθητές μας.» (Δ6)

«πρώτον, επιμόρφωση όλοι οι εκπαιδευτικοί, στην τηλεδιάσκεψη. Βέβαια, οι περισσότεροι, οι περισσότεροι έχουν ήδη μπει μέσα στο κλίμα τώρα, αλλά, καλύτερα είναι να γίνει με επιμόρφωση ...ώστε να'μαστε προετοιμασμένοι.» (Δ11)

- ατομική υπευθυνότητα

«Όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας, που εμπλέκονται στη σχολική ζωή, να έχουνε υψηλότερη ατομική υπευθυνότητα.» (Δ1)

«όπως διαχειριζόμαστε τις μικρές, με σοβαρότητα και υπευθυνότητα, πρέπει το ίδιο αίσθημα ευθύνης να δείχνουμε οι πάντες και στις μεγάλες, όπως αυτή εδώ η οποία ταλανίζει όλο τον κόσμο.» (Δ7)

«Στο χτίσιμο μιας προσωπικότητας πολύπλευρης, που δεν έχει μόνο στόχο να περάσουν στο πανεπιστήμιο, περισσότερο υπεύθυνη, περισσότερη κοινωνικοποιημένη, να συνδέσει τη μοίρα του με τη μοίρα του συνόλου. Δηλαδή, φίλε, δεν είναι ότι θα αρρωστήσεις εσύ, και δεν σε ενδιαφέρει η ζωή σου. Σημαίνει ότι, πριν συμβεί κάτι σε σένα που το κυνηγάς, θα έχεις στείλει και άλλους 10. Πρέπει να το ξεκαθαρίσει μέσα του, ότι έχει ευθύνη απέναντι στον εαυτό του και απέναντι στο σύνολο.» (Δ8)

- υποχρεωτικότητα συμμετοχής σε τηλεεκπαίδευση

«θα πρέπει, στους αδιάφορους μαθητές που περίπου τους ξέρουμε, να βρούμε ένα τρόπο να τους πείσουμε να μπουν, να συμμετέχουν.» (Δ1)

«θα πρότεινα να είχαμε την ίδια επικοινωνία με τα παιδιά, μέσω της σύγχρονης και της ασύγχρονης εκπαίδευσης, μόνο που θα πρότεινα ... να είναι υποχρεωτικό... ώστε να γίνεται μάθημα για όλα όμως τα παιδιά.» (Δ10)

- καλή οργάνωση για επικοινωνία με γονείς/μαθητές εγκαίρως

«θα πρέπει (να γίνουν) όλα αυτά τα πράγματα που έπρεπε να τα είχαμε κάνει και δεν τα είχαμε κάνει γιατί δεν υπήρχε ανάγκη. Το να εγγραφούν οι μαθητές στο myschool, να έχουμε δρομολογήσει ένα κανάλι επικοινωνίας. ... κατ'αρχάς στο sms, κατά δεύτερο λόγο στο email. Τώρα όλο αυτό το κανάλι θα πρέπει να δουλεύει άψογα.» (Δ4)

«Τηλεδιάσκεψη και ηλεκτρονική επικοινωνία και μεταξύ παιδιών και καθηγητών και μεταξύ καθηγητών. Δεν νομίζω ότι υπάρχει κάτι άλλο.» (Δ11)

- προετοιμασία για διαχείριση κρίσης

«για κρίσεις γενικώς πρέπει να είμαστε πάντα προετοιμασμένοι. Όχι μόνο ως υπάλληλοι και ως στελέχη στην εκπαίδευση αλλά και ως άνθρωποι.... Θέλει πάρα πολλή ψυχραιμία, θέλει να είμαστε ώριμοι και συνεχώς σε ετοιμότητα.» (Δ7)

« Και τα παιδιά και οι γονείς να περιορίσουν την επαφή τους με τον εικονικό κόσμο και να δουν ποια είναι η πραγματικότητα ...και αρρώστιες θα'χει, και επιδημίες ... και φτώχεια και θα πρέπει να έχεις πανοπλία για να τα αντιμετωπίζεις όλα αυτά ... γνώση, υπομονή, πειθαρχία, ευελιξία, ομαδικό πνεύμα, συνεργασία.» (Δ8)

- στήριξη εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και στα ανοιχτά σχολεία

«Θα πρέπει επίσης να στηρίζουμε πολύ την ασύγχρονη τάξη, το eclass, να είναι δηλαδή, δεδομένο και να τρέχει παράλληλα με το καθημερινό μάθημα.» (Δ4)

«εμένα μου άρεσαν κάποιοι συνάδελφοί μου που πολύ γρήγορα ανεβάσανε υλικό για τα παιδιά, ... που έκαναν τη σύγχρονη και έκαναν και βιντεοδιασκέψεις και μεταξύ τους και προσπαθούσαν να ενθαρρύνουν ο ένας τον άλλον ... Και οι άλλοι συνάδελφοι που ανέβαζαν υλικό είτε στα blogs, είτε στην ιστοσελίδα του σχολείου.» (Δ9)

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί τονίζουν τη σημασία αρκετών από τις προτάσεις των Διευθυντών και θεωρούν ότι η Πολιτεία και το σχολείο πρέπει να προετοιμάσουν την επόμενη φορά που θα χρειαστεί να αντιμετωπιστεί η κρίση, ως εξής:

- παροχή υλικοτεχνικού εξοπλισμού σε μαθητές και εκπαιδευτικούς

«όλο τον υλικό τομέα να αποκαταστήσει (η Πολιτεία) μέσα στα σχολεία» (E1.1), (E10.1), (E11.1), (E8.1)

«με μία ενίσχυση,... θα μπορούσαν να προμηθευτούν έναν υπολογιστή, ένα laptop» (E1.2)

«Η πολιτεία θα έπρεπε οπωσδήποτε να εξασφαλίσει καλύτερα μέσα για τη διδασκαλία. ... αν είσαι καθηγητής δεν μπορείς να κάνεις μάθημα με το κινητό. Χρειάζεται να έχεις έναν υπολογιστή που να έχει κάμερα, που να έχει μικρόφωνο, χρειάζεσαι ακουστικά, χρειάζεσαι ο υπολογιστής να είναι στη διάθεσή σου, όχι να είναι ο υπολογιστής του σπιτιού, που να πρέπει να τον χρησιμοποιήσουν και οι άλλοι.» (E2.1), (E3.2), (E5.1)

«Επικοινωνία μπορούμε να έχουμε μόνο αν δώσουμε στα παιδιά τον απαραίτητο εξοπλισμό.» (E3.1),(E7.2), (E8.2), (E9.2)

«θα πρέπει να υπάρχει πρόβλεψη ώστε και τα παιδιά και οι συνάδελφοι που δεν έχουν τη δυνατότητα, ή, για κάποιο λόγο, δεν έχουν τον εξοπλισμό, να τον προμηθευτούνε. Είτε να δοθεί ο εξοπλισμός είτε με μια επιδότηση ... είτε, σε τελευταία ανάλυση, με δανεισμό.» (E5.2), (E6.1), (E10.2)

- παροχή ίντερνετ

«να βελτιωθούνε όλα αυτά τα συστήματα, να μην είναι τόσο αργό το ίντερνετ» (E1.2), (E8.2)

«η πολιτεία θα έπρεπε να εξασφαλίσει να έχουμε τουλάχιστον οι καθηγητές καλύτερες ποιότητες διαδικτύου. Δεν μπορώ δηλαδή εγώ να κάνω μάθημα με 10 μαθητές και με το που μπαίνει ο 11ος μαθητής να μην ακούγομαι, ή να κόβεται η σύνδεση, κλπ. Δηλαδή, θα έπρεπε να έχουμε καλύτερα δίκτυα ή καλύτερους server...» (E2.1)

«πιο αναβαθμισμένες πλατφόρμες, να μην πέφτει το σύστημα, να έχει εξασφαλιστεί, για κάθε παιδί, η αντίστοιχη υποδομή, να έχουνε δωρεάν ίντερνετ, δωρεάν δεδομένα, να μπορούν να έχουν πρόσβαση και από τα κινητά τους τηλέφωνα, πάλι δωρεάν.» (E11.1), (E4.1)

- επιμόρφωση στους εκπαιδευτικούς για τις νέες τεχνολογίες

«να προετοιμάσει τους εκπαιδευτικούς ... με κάποια εφόδια να μπορούν να το διαχειριστούν πιο εύκολα, καλύτερα και πιο αποδοτικά.» (E1.1), (E11.1)

«να γίνουν κάποιες επιμορφώσεις, κάποια σεμινάρια και στους εκπαιδευτικούς που έχουν κάποια αδυναμία να κάνουνε πράγματα πάνω στην τηλεεκπαίδευση. Δεν μπορείς ξαφνικά να βρεθείς να κάνεις τηλεεκπαίδευση χωρίς να το'χεις δει ποτέ σου το έργο.» (E2.2), (E8.1)

«να υπάρξει μία επιμόρφωση ώστε όλοι να ξέρουμε πώς θα τα κάνουμε όλα αυτά. Εγώ ας πούμε αισθάνομαι πολύ άσχημα γιατί επιβάρυνα το συνάδελφο της πληροφορικής να μου δείξει. Η επιμόρφωση για μένα είναι απαραίτητη. ... χωρίς να έχουμε τις τεχνικές γνώσεις, μπορεί για πολλούς να είναι πολύ εύκολο, για μένα δεν είναι, εγώ το θεωρώ δύσκολο.» (E3.2)

«Επιμόρφωση, σε πολύ μεγαλύτερο επίπεδο και πολύ οργανωμένα. Τώρα δηλαδή κληθήκαμε να μάθουμε να χρησιμοποιούμε τις πλατφόρμες, μέσα από μηνύματα, τηλέφωνα και πολύ προσωπική μας προσπάθεια. ... Άρα θα πρέπει να υπάρχει πολύ μεγαλύτερη επιμόρφωση, πολύ μεγαλύτερη ενημέρωση. Προς τους εκπαιδευτικούς βασικά, αλλά και τους μαθητές, και ας είναι καλύτεροι στην τεχνολογία από μας.» (E6.1), (E7.2), (E9.1)

«χρειάζεται με απόλυτη προτεραιότητα επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. ... να γίνει μία επιμόρφωση η οποία όμως δεν θα είναι μαζική – ένα πρόγραμμα για όλους. Η επιμόρφωση στους εκπαιδευτικούς έχει νόημα αν είναι επικεντρωμένη στις ανάγκες του καθένα... ... Άλλος θέλει επιμόρφωση στα βασικά, άλλος στα πιο προχωρημένα.» (E6.2)

- ατομική υπευθυνότητα

«η πρόληψη είναι πάντα το καλύτερο. ... Να είναι πάντα καθαρό το σχολείο, να το σέβονται βέβαια και τα ίδια το σχολείο, τους συμμαθητές τους, να ακολουθούν ατομική υγιεινή. Σίγουρα θα πρέπει να είμαστε πιο προσεκτικοί.» (E7.1)

«όχι να γίνονται στην τύχη. ...ο καθένας να κάνει ό,τι θέλει. Ευτυχώς, σε αυτή την περίπτωση, υπήρξε μια σοβαρότητα. Από δω και πέρα να δούμε τι θα γίνει. Εγώ πολύ φοβάμαι.» (E10.2)

- υποχρεωτικότητα συμμετοχής σε τηλεκπαίδευση

«με παρουσίες, με εξέταση κανονικά, να μετράει σαν χρόνος. ... κάνουμε που κάνουμε όλη αυτή τη δουλειά ...Δεν θα πρέπει αυτή κάπως να μετρήσει;» (E1.2), (E5.1)

«Εγώ θα πρότεινα να δημιουργηθεί ένα νομικό καθεστώς, μια νομολογία τέτοια, που να θεωρεί την εκπαίδευση μέσω τηλεδιάσκεψης και τηλεκπαίδευσης, υποχρεωτικό. Διασφαλίζοντας βέβαια και τις περιπτώσεις τις οποίες υπάρχουν αντικειμενικές δυσκολίες για να γίνει αυτό το πράγμα από όλους.» (E4.1), (E4.2), (E11.1)

«αν ξανασυμβεί κάτι τέτοιο, πρέπει να είναι συστηματικό. Δηλαδή, να ακολουθείται εξ αποστάσεως ένα πρόγραμμα σταθερό και οπωσδήποτε, κάποιες απουσίες... Να είναι κάπως πιο οργανωμένο αυτό το πράγμα και να είναι υποχρεωτικό, και για μας και πολύ περισσότερο, για τους μαθητές.» (E8.2), (E11.2)

«Η ίδια η προαιρετικότητα, η προαιρετική εμπλοκή μαθητών και εκπαιδευτικών αποκαλύπτει την απουσία ετοιμότητας του συστήματος για μία τέτοια κρίση. Μόνο τέτοια θα μπορούσε να είναι η εμπλοκή όλων, όταν δεν έχουν διατεθεί τα αναγκαία μέσα.» (E9.1)

- καλή οργάνωση για επικοινωνία με γονείς/μαθητές εγκαίρως

«ίσως να βάλουμε τους γονείς να υπογράψουν από την αρχή της χρονιάς ότι επιτρέπεται η επικοινωνία με τους μαθητές, και μέσω messenger και μέσω άλλων ...κοινωνικών δικτύων.» (E8.1)

- καλύτερη οργάνωση και προετοιμασία για τηλεκπαίδευση

«Δεν ήμασταν συνηθισμένοι και δεν λειτούργησαν όλα όπως έπρεπε να λειτουργήσουν. Να είναι πιο οργανωμένα, ώστε να μπορέσουμε να λειτουργήσουμε όπως σε μία ζωντανή τάξη» (E1.2), (E4.2), (E6.1)

«Θα βοηθούσε να υπάρχει και υποστήριξη σε επίπεδο διδακτικών εργαλείων. ... Δηλαδή, θα ήταν να υπάρχει και διδακτικό υλικό ψηφιακό έτοιμο, αν κάποιος θέλει να το χρησιμοποιήσει και δεν έχει δικό του ή δεν θέλει να ψάχνει από δω και από κει να βρει υλικό.» (E2.1), (E4.1), (E8.2)

«Να είναι δηλαδή καλύτερα προετοιμασμένοι. 80% θα ξαναγίνει. Από Σεπτέμβρη, θα πρέπει να ξεκινήσει όλα αυτά να τα προετοιμάζει.» (E8.1)

«υποστήριξη της εξ αποστάσεως αλλά κυρίως για την πληθυντικότητα παιδαγωγικών και διδακτικών επιλογών στη δια ζώσης διδασκαλία» (E9.1)

- προετοιμασία για διαχείριση κρίσης

«Προτείνω να είμαστε περισσότερο έτοιμοι. ... Σε μια τέτοια κρίση δοκιμάζονται οι δομές ενός συστήματος και είναι ακριβώς αυτές που πρέπει να αναδιαρθρωθούν... Πρακτικά αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων, καταγραφή των αναγκών και άμεση κάλυψή τους, εντοπισμός των περιορισμών και ουσιαστική προσπάθεια άρσης αυτών, ισχυρή τελικά δημόσια υγεία και εκπαίδευση.» (E9.1)

«Πρέπει να γίνουν κάποια ενημερωτικά σεμινάρια. Διαχείριση κρίσεων, όχι μόνο μέσα στη σχολική μονάδα, παιδιών και καθηγητών, σε θέματα ανάλογα της πανδημίας από διάφορους φορείς του Υπουργείου Παιδείας ...σε περίπτωση που απομακρυνθούμε από τα σχολεία ... να μάθουμε τους τρόπους επικοινωνίας με τα παιδιά, την υποστήριξη που πρέπει να παρέχουμε, και ενημέρωση πάνω στην υλικοτεχνική υποδομή.» (E10.1)

«να γίνονται κυλιόμενες επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών. Πώς γίνεται, πχ για την περίπτωση σεισμού, να έχουμε σχέδιο, ...θα πρέπει αυτά να γίνουν με σοβαρό τρόπο να αντιμετωπίζονται, με πρωτόκολλα...» (E10.2)

- πρόβλεψη για ψυχολογική υποστήριξη σε μαθητές και εκπαιδευτικούς

«θα έπρεπε να υπάρχουν και κάποιες ψυχολογικές υποστηρίξεις, σε όλους, σε όλη την εκπαιδευτική κοινότητα. ... μεταξύ μας κάναμε τους ψυχολόγους και κρατηθήκαμε σε αυτό. Δηλαδή, ο ένας έδινε κουράγιο στον άλλο. Ίσως αν υπήρχε και από κάποιον ειδικό κάποια συμβουλευτική, και για τους εκπαιδευτικούς και για τα παιδιά, σε μόνιμη βάση, ίσως θα εξυπηρετούσε την κατάσταση, θα μας έβγαζε και από κάποιες αγωνίες, θα μας έδινε μια οπτική πιο διαφορετική, πιο αισιόδοξη ίσως.» (E2.2)

«Ας πούμε, ένας ψυχολόγος στα σχολεία, που θα 'πρεπε να συζητήσει για αυτά τα θέματα και να προετοιμάσει τα παιδιά...» (E9.2), (E9.1)

Ας δούμε τις προτάσεις των συμμετεχόντων για την επόμενη φορά που θα χρειαστεί να ξαναδιαχειριστούμε μία αντίστοιχη υγειονομική κρίση, συνολικά, στον Πίνακα 19 που ακολουθεί:

Προτάσεις για διαχείριση επόμενης αντίστοιχης κρίσης				
	Αρ. Αναφ.	Διευθυντές	Αρ. Αναφ.	Εκπαιδευτικοί
παροχή υλικοτεχνικού εξοπλισμού σε μαθητές και εκπαιδευτικούς	8	Δ1, Δ2, Δ4, Δ5, Δ7, Δ9, Δ10	19	E1.1, E1.2, E2.1, E2.2, E3.1, E3.2, E4.2, E5.1, E5.2, E6.1, E6.2, E7.2, E8.1, E8.2, E9.1, E9.2, E10.1, E10.2, E11.1
παροχή ίντερνετ	2	2: Δ1, Δ2	5	E1.2, E2.1, E4.1, E8.2, E11.1
επιμόρφωση στους εκπαιδευτικούς για τις νέες Τεχνολογίες	3	Δ2, Δ6, Δ11	11	E1.1, E2.2, E3.2, E5.1, E6.1, E6.2, E7.2, E8.1, E9.1, E11.1, E11.3
ατομική υπευθυνότητα	3	Δ7, Δ1, Δ8	2	E7.1, E10.2
υποχρεωτικότητα συμμετοχής σε τηλεεκπαίδευση	2	Δ1, Δ10	8	E1.2, E4.1, E4.2, E5.1, E8.2, E9.1, E11.1, E11.2
καλή οργάνωση για επικοινωνία με γονείς/μαθητές εγκαίρως	2	Δ4, Δ11	1	E8.1
προετοιμασία για διαχείριση κρίσης	2	Δ7, Δ8	3	E9.1, E10.1, E10.2
στήριξη εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και στα ανοιχτά σχολεία	2	Δ4, Δ9	0	
καλύτερη οργάνωση και προετοιμασία για τηλεεκπαίδευση	0		8	E1.2, E2.1, E4.1, E4.2, E6.1, E8.1, E8.2, E9.1
πρόβλεψη για ψυχολογική υποστήριξη	0		3	E2.2, E9.1, E9.2

Πίνακας 19

7^ο Κεφάλαιο: Συμπεράσματα

7.1 Σχολιασμός Ευρημάτων και Εξαγωγή Συμπερασμάτων

Ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας : “Πώς γίνεται η επικοινωνία μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας την περίοδο της πανδημίας”, συμπεραίνουμε τα εξής:

Οι διευθυντές, όπως προβλέπει ο ρόλος τους, επικοινωνήσαν και με το εσωτερικό αλλά και με το εξωτερικό περιβάλλον του σχολείου. Πιο συγκεκριμένα, στο εσωτερικό ανέφεραν επικοινωνία με εκπαιδευτικούς και μαθητές, ενώ στο εξωτερικό περιβάλλον με γονείς, με τη διεύθυνση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με τον Δήμο στον οποίο ανήκει η σχολική μονάδα, με συντονιστές εκπαίδευσης, και, τέλος, με διευθυντές άλλων σχολείων. Στον αντίποδα, κάποιοι διευθυντές ανέφεραν ελάχιστη ή καθόλου επικοινωνία με τον Δήμο τους (εκφράζοντας ίσως και κάποιο παράπονο για αυτό), ενώ κάποιοι δεν επικοινωνήσαν με εκπαιδευτικούς και γονείς, συνειδητά, ως μία προσπάθεια διατήρησης του σχολικού κλίματος χωρίς παρακινήσεις, πιέσεις, συγκρούσεις, κλπ για θέματα εξ αποστάσεως επικοινωνίας και διδασκαλίας, αφήνοντας τους εκπαιδευτικούς να αυτενεργήσουν και να επικοινωνήσουν εκείνοι μαζί τους.

Οι εκπαιδευτικοί, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις τους, ανέφεραν (με σειρά συχνότητας) επικοινωνία με τους συναδέλφους τους, με τους μαθητές τους, με τη διεύθυνση του σχολείου και τέλος, με τους γονείς. Ελλιπή επικοινωνία κάποιοι εκπαιδευτικοί ανέφεραν με συναδέλφους τους, κυρίως γιατί δεν είχαν καλή επικοινωνία και σχέση και πριν την πανδημία αλλά και με τη διεύθυνση του σχολείου, πράγμα που επιβεβαιώνει την αποστασιοποίηση των συγκεκριμένων διευθυντών. Τέλος, κάποιοι, κυρίως εκπαιδευτικοί Λυκείων, μίλησαν για ελλιπή επικοινωνία με τους γονείς.

Παρατηρείται ότι, εντός σχολείου υπήρξε επικοινωνία μεταξύ διευθυντών, εκπαιδευτικών και μαθητών, ενώ εκτός σχολείου, κυρίως ο διευθυντής ήταν αυτός που εκπροσωπούσε το σχολείο και επικοινωνούσε με εξωτερικούς παράγοντες, όπως το Δήμο στον οποίο ανήκει το σχολείο.

Ως προς το σκοπό της επικοινωνίας αυτής, οι απαντήσεις των Διευθυντών και των Εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα ταυτίζονται. Η ανάγκη να δουν αν οι συνάδελφοι και οι μαθητές είναι καλά στην υγεία τους, το να συζητήσουν για τα πρακτικά θέματα του

σχολείου, διοικητικής - όσοι είναι υποδιευθυντές αποκλειστικά - αλλά και εκπαιδευτικής φύσεως, το να στηρίζουν ο ένας τον άλλο ψυχολογικά και το να συζητήσουν για το πώς θα οργανωθεί η τηλεεκπαίδευση και θα επιτευχθούν εκπαιδευτικά αποτελέσματα, ήταν από τις πιο συχνές απαντήσεις τους. Μονομερώς, αναφέρθηκε από κάποιους διευθυντές ως σκοπός της επικοινωνίας η καταγραφή των ελλείψεων σε εξοπλισμό, ενώ στους εκπαιδευτικούς πολύ έντονα αναφέρθηκαν η διατήρηση της επαφής και η τηλεεκπαίδευση, εστιασμένη όμως στα ζητήματα της αλληλοβοήθειας μεταξύ συναδέλφων και της ανταλλαγής καλών πρακτικών.

Σύμφωνα με τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τις συνεντεύξεις, χρησιμοποιήθηκαν τα συνήθη μέσα, όπως το τηλέφωνο, σε ένα βαθμό, αλλά σε μεγαλύτερο, τα μέσα που παρέχονται από τις νέες τεχνολογίες, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, οι ιστοσελίδες, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, και, επιπρόσθετα οι πλατφόρμες τηλεδιάσκεψης και τηλεεκπαίδευσης, λόγω της ανάγκης για συνέχιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Πιο συγκεκριμένα, υπήρξε χρήση του τηλεφώνου και του email από την πλειοψηφία των συμμετεχόντων, διευθυντών και εκπαιδευτικών, ακόμα και των μεγαλύτερων σε ηλικία. Παρατηρείται διαφοροποίηση ως προς τη χρήση πλατφορμών ανάμεσα σε συμμετέχοντες Διευθυντές και εκπαιδευτικούς, μια και οι πρώτοι τις χρησιμοποίησαν κυρίως ως μέσο επικοινωνίας (π.χ. για συνεδρίαση του συλλόγου), ενώ οι δεύτεροι, πιο ενεργά, για τους σκοπούς της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και την εκπλήρωση των εκπαιδευτικών τους καθηκόντων. Και εδώ φαίνεται ότι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη ηλικία τις χρησιμοποίησαν λιγότερο, παρόλο που δεν είχαν ιδιαίτερες δυσκολίες με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν αρκετά, και για την μεταξύ τους επικοινωνία αλλά και με τους μαθητές τους, σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες διευθυντές που τα επέλεξαν ελάχιστα. Τέλος, οι Διευθυντές αναφέρθηκαν και στη χρήση της ιστοσελίδας και στα sms περισσότερο από τους εκπαιδευτικούς, μια και αυτά αποτελούν μορφές επικοινωνίας και προβολής του σχολείου ευθύνης τους, προς τα έξω, δηλαδή προς τους γονείς και την κοινωνία γενικά.

Ως προς τις πλατφόρμες σύγχρονης και ασύγχρονης εκπαίδευσης, παρατηρείται ότι γενικά ακολουθήθηκε η γραμμή που πρότεινε το Υπουργείο για την αξιοποίησή τους, τόσο από τους φορείς διοίκησης των σχολείων όσο και από τους εκπαιδευτικούς τους, ακολουθώντας τη διοικητική ιεραρχία, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων που υποστήριζαν την αντίθεσή τους.

Όσοι τις χρησιμοποίησαν, το έκαναν γιατί ήταν οδηγία του Υπουργείου και απόφαση του διευθυντή και του συλλόγου διδασκόντων, ενώ υπήρξαν θετικές αναφορές στην

αποτελεσματικότητα των πλατφορμών. Υπήρχαν όμως και αρκετοί συμμετέχοντες που ήταν αρνητικοί. Συμμετέχοντες διευθυντές έκαναν λόγο για αυξημένες διοικητικές απαιτήσεις και μειωμένο διδακτικό ρόλο, ενώ συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί μίλησαν για ελλιπή προετοιμασία και υποδομή, αναποτελεσματικότητα και δεν έλλειψε και η έκφραση ιδεολογικής αντίθεσης, κυρίως για τις πλατφόρμες της σύγχρονης τηλεεκπαίδευσης και τη σχέση τους με τα προσωπικά δεδομένα.

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα: “Έχουν τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας τις απαραίτητες δεξιότητες και προϋποθέσεις για αποτελεσματική επικοινωνία την περίοδο της πανδημίας;” προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

Όλοι ανεξαρτήτως οι συμμετέχοντες Διευθυντές ήταν πιστοποιημένοι στη χρήση ΤΠΕ, καθώς αυτό αποτελούσε βασικό κριτήριο κατά τη διαδικασία επιλογής στελεχών εκπαίδευσης και επομένως, είχαν πολύ καλή εξοικείωση. Από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς, οι μισοί ήταν πιστοποιημένοι στο β' επίπεδο και από τους άλλους μισούς, κάποιοι είχαν πιστοποίηση α' επιπέδου και εξοικείωση και κάποιοι άλλοι, κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας, δήλωσαν ότι δεν ήταν καθόλου εξοικειωμένοι και δεν χρησιμοποιούσαν υπολογιστές στην καθημερινότητά τους.

Όλοι οι συμμετέχοντες διευθυντές διέθεταν δικό τους μέσο (υπολογιστή, laptop, tablet, κλπ). Οι συμμετέχοντες στην έρευνα εκπαιδευτικοί, ανήκουν σε δύο κατηγορίες. Στους μισούς που είχαν κάποιο δικό τους υπολογιστή ή tablet, κλπ και στους άλλους μισούς, οι οποίοι είτε προέβησαν σε αγορά εξοπλισμού ή χρησιμοποίησαν κάποιο τέτοιο μέσο μαζί με άλλο μέλος της οικογένειας. Βλέπουμε ότι, προκειμένου να επιτευχθεί η εξ αποστάσεως επικοινωνία, οι εκπαιδευτικοί κατάφεραν να αποκτήσουν πρόσβαση σε υπολογιστή και συναφή μέσα. Αυτό όμως που καταγράφηκε έντονα ήταν η ανάγκη για ταυτόχρονη χρήση του υπολογιστή, του laptop, του tablet μέσα σε ένα σπίτι, από γονείς που έκαναν τηλεεργασία, φοιτητές ή μαθητές που έκαναν τηλεεκπαίδευση, καθώς, π.χ. σε μία τετραμελή οικογένεια δεν υπήρχε δυνατότητα για εξατομικευμένα μέσα και ένας υπολογιστής ήταν δύσκολο να καλύψει τις ανάγκες όλων των μελών της για εκπαίδευση, εργασία και επικοινωνία.

Οι συμμετέχοντες διευθυντές εξέφρασαν την άποψη ότι οι περισσότεροι συνάδελφοί τους εκπαιδευτικοί διέθεταν εξοπλισμό και γνώσεις, ενώ κάποιοι, μάλλον λιγότεροι, δεν είχαν. Για τους μαθητές, δήλωσαν ότι οι περισσότεροι δεν διέθεταν εξοπλισμό και μάλιστα το σχολείο τους υποστήριξε με όποιο τρόπο μπορούσε αλλά ότι γενικά, ήταν πιο εξοικειωμένοι με την

τεχνολογία. Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί είπαν ότι κατά τη γνώμη τους, οι μισοί συνάδελφοί τους διέθεταν γνώσεις και εξοπλισμό ενώ οι άλλοι μισοί όχι. Για τους μαθητές, υποστήριξαν ότι κάποιοι είχαν πρόσβαση σε εξοπλισμό και είχαν εξοικείωση, ενώ αναφέρθηκαν και αυτοί σε στήριξη που παρείχε το σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί όμως, λόγω της πιο άμεσης σχέσης με τους μαθητές τους, ανέδειξαν και άλλα δύο θέματα: την χρήση κινητού από τους μαθητές ως μέσο επικοινωνίας και τηλεκπαίδευσης (αντί για υπολογιστή) και το γεγονός ότι τα παιδιά αναγκάζονταν να μοιράζονται με άλλα μέλη της οικογένειας τον υπολογιστή του σπιτιού.

Πέρα από τα θέματα της εξοικείωσης και της πρόσβασης σε υπολογιστή/tablet, κλπ, αναφέρθηκαν μία σειρά από άλλα προβλήματα από τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Αρχικά, και οι διευθυντές και οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν την έλλειψη πρότερης γνώσης διαχείρισης και προετοιμασίας για μία τέτοια κρίση, με ό,τι αυτό μπορεί να συνεπάγεται. Άλλο πρόβλημα που αναδείχθηκε ήταν η κακή ποιότητα σύνδεσης, ειδικά τις πρώτες μέρες, στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, που οφείλεται στη μαζική προσπάθεια απόκτησης κωδικών από μαθητές και εκπαιδευτικούς μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι διευθυντές αναφέρθηκαν στη δυσκολία εγγραφής στο ΠΣΔ, ενώ οι εκπαιδευτικοί στο ότι το σύστημα δεν “άντεχε” και δυσχέραινε κάθε διαδικασία επικοινωνίας, δημιουργίας ψηφιακής τάξης, ανάρτησης υλικού, κλπ, ειδικά τις πρωινές ώρες αιχμής. Αυτό σχετίζεται και με το πρόβλημα που προέκυψε σχετικά με τα ελλιπή στοιχεία μαθητών στα αρχεία των σχολείων, με αποτέλεσμα, όπως αναφέρθηκε από κάποιους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς, να μην μπορούν να ενημερώσουν γονείς και μαθητές για τη νέα διαδικασία. Κάποιοι διευθυντές ανέφεραν τη μειωμένη συμμετοχή των μαθητών στην τηλεκπαίδευση, κάτι που επιβεβαίωσαν οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς, με συνέπεια να αποδυναμωθεί η όλη προσπάθεια και σιγά σιγά να απαξιωθεί η διαδικασία. Τέλος, από τους εκπαιδευτικούς αναδείχθηκε το γεγονός ότι υπήρξαν κακόβουλα / δυσάρεστα περιστατικά από μαθητές κατά τη διάρκεια των μαθημάτων σύγχρονης τηλεκπαίδευσης, αλλά και η δυσκολία που αντιμετώπισαν παιδιά με ειδικές ανάγκες να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα.

Ως προς το τρίτο ερευνητικό ερώτημα: “Πόσο σημαντική είναι η επικοινωνία αυτή την περίοδο και πόσο αποτελεσματικοί είναι οι τρόποι που επιλέχθηκαν;”, προέκυψαν τα εξής:

Η επικοινωνία κατά τη διάρκεια του απαγορευτικού αποτιμήθηκε από όλους τους συμμετέχοντες, διευθυντές και εκπαιδευτικούς, ως υψίστης σημασίας. Οι λόγοι ήταν σαφείς: με την επικοινωνία, δινόταν η ευκαιρία για κάποιου είδους συνέχεια στη σχολική ζωή, για

αποφυγή απομόνωσης λόγω του εγκλεισμού και ενθάρρυνση και στήριξη των εκπαιδευτικών. Όσοι διατήρησαν την επικοινωνία με τους μαθητές μέσα από τα εξ αποστάσεως μαθήματα, ανέφεραν πολλά περιστατικά εξωτερίκευσης συναισθημάτων από μαθητές και ανάγκη να τα μοιραστούν με τους εκπαιδευτικούς ώστε να τους στηρίξουν ψυχολογικά και να καταφέρουν να περάσουν το δύσκολο αυτό διάστημα. Αυτή την ανάγκη για ψυχολογική υποστήριξη και ενθάρρυνση εξέφρασαν και οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, κυρίως όσοι αντιμετώπισαν έντονα τη μοναξιά κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού. Ωστόσο, έμφαση δόθηκε και στην ανάγκη για επικοινωνία με σκοπό την ανταλλαγή καλών πρακτικών με τους συναδέλφους και τη ρύθμιση των ενδοσχολικών θεμάτων που εκκρεμούσαν. Υπήρξε, τέλος, και η περίπτωση των εκπαιδευτικών εκείνων που για τους δικούς τους λόγους επέλεξαν να επικοινωνήσουν με ένα πολύ στενό κύκλο συναδέλφων, γιατί δεν θεωρούσαν ότι είναι σημαντική η επαφή με το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Οι συμμετέχοντες διευθυντές και εκπαιδευτικοί αξιολόγησαν τα μέσα επικοινωνίας που χρησιμοποίησαν κατά τη διάρκεια των κλειστών σχολείων. Όσοι αναφέρθηκαν στο τηλέφωνο, μίλησαν μόνο θετικά, λόγω της αμεσότητας της ζωντανής επικοινωνίας. Για την ιστοσελίδα των σχολείων, θετικά αναφέρθηκαν μόνο οι διευθυντές, αξιοποιώντας την ως μέσο ενημέρωσης και πληροφόρησης της εκπαιδευτικής κοινότητας. Θετικές αλλά και αρνητικές αναφορές είχαμε για το email, μια και παρουσιάστηκε ως τρόπος άμεσης και μαζικής επικοινωνίας από τη μία, αλλά μη αποτελεσματικός για τους μη εξοικειωμένους με τις νέες τεχνολογίες τρόπος, από την άλλη. Επίσης, ως προς τη χρήση του για εκπαιδευτικούς σκοπούς, ήταν πολύ χρονοβόρο και ψυχρό μέσο για όσους εκπαιδευτικούς το χρησιμοποίησαν για αποστολή υλικού στα παιδιά. Τα socialmedia, τα μέσoακοινωνικής δικτύωσης δηλαδή, χρησιμοποιήθηκαν αρκετά από εκπαιδευτικούς, τόσο για την μεταξύ τους επικοινωνία όσο και για την επικοινωνία με μαθητές, μέσα από ομαδικές συζητήσεις. Χαρακτηρίστηκαν ως πολύ γρήγορη και αποτελεσματική επικοινωνιακή διαδικασία, που εξυπηρέτησε ως τρόπος ανταλλαγής ιδεών και ψυχολογικής ανάτασης από τον εγκλεισμό. Αντιθέτως, τα μέσα αυτά δεν αξιοποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες διευθυντές, καθώς δεν τα θεώρησαν διοικητικά επίσημο εργαλείο επικοινωνίας. Τέλος, οι πλατφόρμες σύγχρονης και ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης, παρόλο που αξιολογήθηκαν ως ένα καλό εργαλείο από κάποιους συμμετέχοντες διευθυντές, οι εκπαιδευτικοί τις αξιολόγησαν κυρίως αρνητικά γιατί σε καμία περίπτωση δεν μπορούσαν να αντικαταστήσουν τη διά ζώσης διδασκαλία, γιατί δεν υπήρχε καμία προετοιμασία για τέτοιου είδους διδασκαλία και γιατί, στο βαθμό που πραγματοποιήθηκαν τηλε-μαθήματα, είχαν τόσο μειωμένη συμμετοχή που δεν υπήρχε

ουσιαστική πρόοδος. Τέλος, τέθηκαν και θέματα προσωπικών δεδομένων, κακόβουλων περιστατικών και γενικά απαξίωσης της διαδικασίας από το σύνολο της κοινότητας, λόγω της μη υποχρεωτικότητας και της μη ίσης πρόσβασης όλων σε ψηφιακά μέσα.

Σχετικά με το ποια μέσα θα συνέχιζαν να χρησιμοποιούν και μετά την πανδημία, τηλέφωνο, sms, email και socialmedia, τα μέσα δηλαδή που ήταν σε χρήση και πριν, αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες διευθυντές και εκπαιδευτικούς ως αυτά που θα εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούν, στις κανονικές συνθήκες λειτουργίας. Σχετικά με τις πλατφόρμες τηλεεκπαίδευσης, μία μερίδα των συμμετεχόντων διευθυντών και εκπαιδευτικών απάντησαν ότι ίσως αξιοποιούσαν τις δυνατότητες της ασύγχρονης εκπαίδευσης ώστε να ανεβάσουν επιπλέον υλικό, να αποφύγουν τις φωτοτυπίες και γενικά να έχουν οι μαθητές πρόσβαση στη γνώση και εκτός σχολείου. Υπήρξαν εκπαιδευτικοί που απάντησαν ότι είτε δεν θα τις χρησιμοποιούσαν καθόλου είτε ότι θα τις χρησιμοποιήσουν μόνο σε κατάσταση ανάγκης. Ως προς τις σύγχρονες μεθόδους τηλεεκπαίδευσης, διευθυντές και εκπαιδευτικοί συμφώνησαν ότι είτε καθόλου είτε μόνο σε έκτακτη ανάγκη θα τις χρησιμοποιούσαν, αφού με κανέναν τρόπο δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τη διά ζώσης διδασκαλία. Τέλος, εκφράστηκε η άποψη ότι εφόσον υπάρχει η καθημερινή επαφή ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας όταν επανέλθουν στις κανονικές συνθήκες, δεν υπάρχει λόγος να χρησιμοποιούνται οι νέες τεχνολογίες για εκπαιδευτικούς και διδακτικούς σκοπούς.

Ως προς το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα: “Πώς επηρέασε τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας η περίοδος της πανδημίας σε συναισθηματικό και επαγγελματικό επίπεδο;” συμπεραίνονται τα εξής:

Οι περισσότεροι διευθυντές και εκπαιδευτικοί με καθήκοντα υποδιευθυντή βίωσαν ομαλά την περίοδο του εγκλεισμού γιατί πήγαιναν καθημερινά στο σχολείο και αναφέρουν ότι δεν άλλαξε πολύ η καθημερινότητά τους. Αντιθέτως, οι περισσότεροι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι επηρεάστηκαν από λίγο έως πάρα πολύ γιατί παρέμειναν μέσα στο σπίτι, άλλοι οικογενειακώς και άλλοι μοναχικά, άλλοι ήρεμοι και άλλοι τρομαγμένοι με την κατάσταση. Διευθυντές και εκπαιδευτικοί που απάντησαν στην έρευνα ανέφεραν φόβο και ανησυχία για την υγεία τους, την υγεία των δικών τους ανθρώπων αλλά και για την κατάσταση που θα ακολουθούσε. Βασικό χαρακτηριστικό και των Διευθυντών και των εκπαιδευτικών ήταν η αναφορά στο φόρτο εργασίας κατά την περίοδο της πανδημίας. Οι μεν διευθυντές με τα διοικητικά τους κυρίως καθήκοντα, ενώ οι εκπαιδευτικοί με τα διδακτικά τους καθήκοντα και την προετοιμασία για την τηλεεκπαίδευση, ανέφεραν πολλές εργατοώρες μπροστά στον

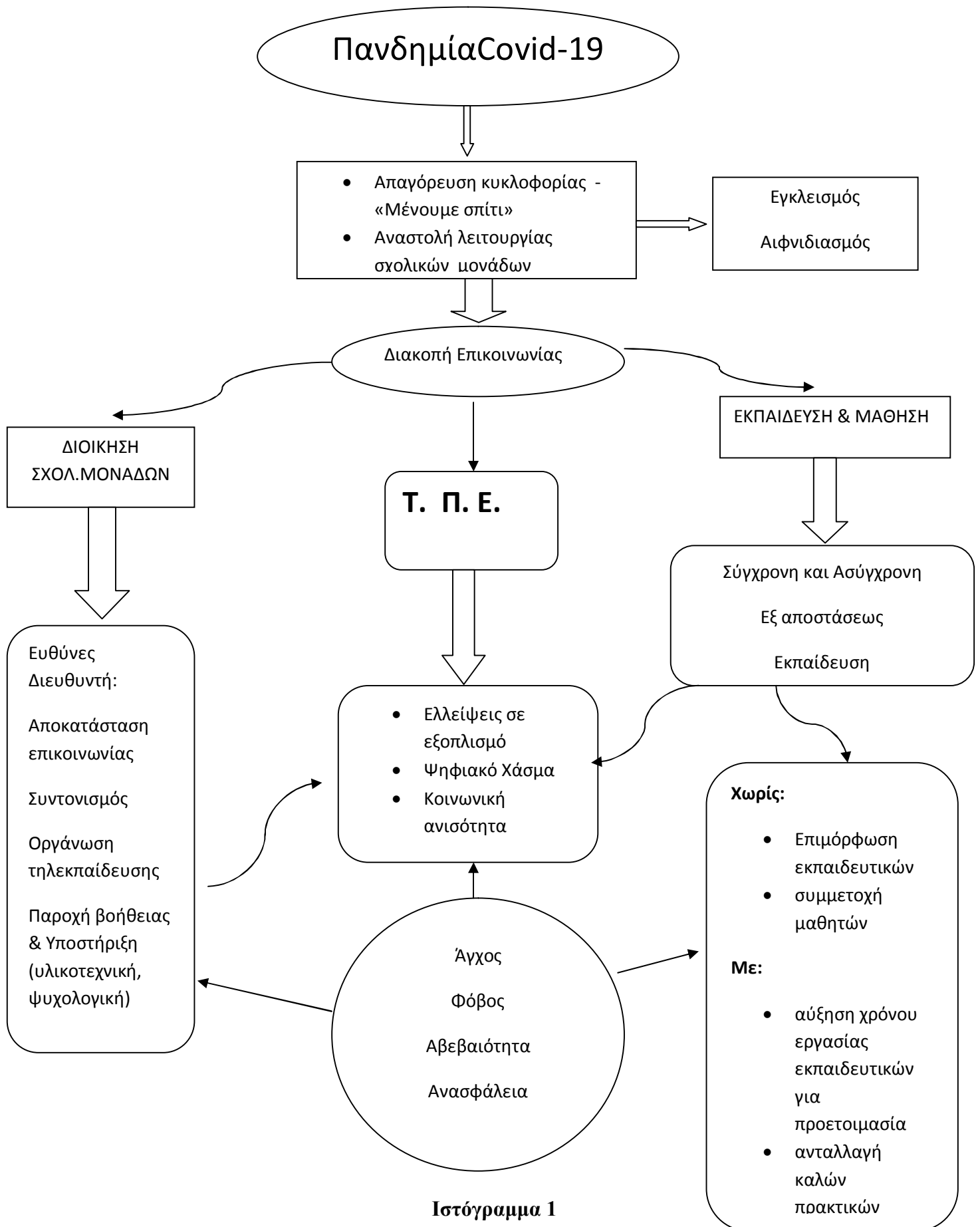
υπολογιστή. Τέλος, αρκετοί συμμετέχοντες και των δύο κατηγοριών αναφέρθηκαν στην αξιοποίηση του χρόνου για εργασίες, για την οικογένεια και το σπίτι και για ασχολίες που πάντα ήθελαν και δεν είχαν τον χρόνο να κάνουν στην καθημερινότητά τους προ πανδημίας. Επίσης, έγινε μικρή αναφορά στο γεγονός ότι με την αναστολή όλων των εργασιών, δόθηκε ο χρόνος στη φύση να αναγεννηθεί αλλά και στους ανθρώπους να κάνουν ενδοσκόπηση και να αναθεωρήσουν αξίες και να επανεξετάσουν το τι τελικά είναι σημαντικό στη ζωή. Συμπερασματικά, πολλοί από τους συμμετέχοντες βίωσαν αυτό το διάστημα ήρεμα και εποικοδομητικά, αξιοποιώντας το χρόνο τους για όσα δεν προλάβαιναν πριν, ενώ άλλοι το βίωσαν δύσκολα, μοναχικά και έδωσαν μάχη ακόμα και με τον εαυτό τους για να τα καταφέρουν.

Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες Διευθυντές και εκπαιδευτικοί ανέφεραν ως πρωταρχική αγωνία και ανησυχία για την επόμενη μέρα της πανδημίας, όταν δηλαδή θα επαναλειτούργουσαν τα σχολεία, για το πώς θα εξασφαλιζόταν η υγεία, ψυχική και σωματική, και η ασφάλεια, τόσο η δική τους όσο και όλων μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Έθεσαν υπό αμφισβήτηση την τήρηση των μέτρων από τους μαθητές λόγω του νεαρού της ηλικίας τους και πολλοί εξέφρασαν την πεποίθηση ότι οι μαθητές δεν θα επέστρεφαν στο σχολείο λόγω του φόβου αλλά και του ελαστικού νομικού πλαισίου. Οι συμμετέχοντες διευθυντές εξέφρασαν τις ανησυχίες τους για το πώς θα έφερναν σε πέρας πρακτικά ενδοσχολικά ζητήματα, όπως η ρύθμιση του προγράμματος, ο διαχωρισμός των τμημάτων, τα διαλείμματα, κλπ, ενώ κάποιοι έθεσαν και θέμα προσωπικής ευθύνης για την υγεία όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Τέλος, από τους συμμετέχοντες στην έρευνα διευθυντές και εκπαιδευτικούς τέθηκε και το ζήτημα της αναπλήρωσης της ύλης, κυρίως για τα παιδιά που δεν συμμετείχαν στην τηλεεκπαίδευση αλλά και το ζήτημα της ομαλής επανένταξης των μελών της κοινότητας μετά από τον δίμηνο εγκλεισμό.

Οι περισσότερες προτάσεις που έκαναν οι συμμετέχοντες διευθυντές και εκπαιδευτικοί για την επόμενη φορά που θα προέκυπτε μία παρόμοια κρίση στην επικοινωνία, ταυτίστηκαν. Αναφέρθηκαν με έμφαση στα θέματα παροχής υλικοτεχνικού εξοπλισμού και καλής ποιότητας διαδικτύου, ως τα πιο σημαντικά που θα έπρεπε να διευθετηθούν, ώστε να υπάρχει ισότητα στην πρόσβαση σε ψηφιακά μέσα και αποτελεσματικότητα στην επικοινωνία. Επίσης, συμφώνησαν στην αναγκαιότητα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στις Νέες Τεχνολογίες και στην οργάνωση και προετοιμασία της εξαποστάσεως εκπαίδευσης, με εξειδίκευση στη χρήση των συγκεκριμένων πλατφορμών. Συμμετέχοντες διευθυντές μίλησαν για στήριξη της

ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την κανονική λειτουργία των σχολείων, ενώ κάποιοι εκπαιδευτικοί μίλησαν για γενικότερη προετοιμασία και καλύτερη οργάνωση της τηλεεκπαίδευσης για την επόμενη φορά, εγκαίρως. Συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην αναγκαιότητα παρακολούθησης σεμιναρίων σχετικών με τη διαχείριση κρίσεων στις σχολικές μονάδες, ώστε όλοι να γνωρίζουν τα πρωτόκολλα που θα πρέπει να εφαρμόζονται κατά περίπτωση, ενώ μία μερίδα εκπαιδευτικών πρότεινε την παροχή ψυχολογικής υποστήριξης, τόσο σε εκπαιδευτικούς όσο και σε μαθητές, εξαιτίας της ανάγκης για διαχείριση του φόβου και της ανασφάλειας λόγω του εγκλεισμού.

Συνοπτικά παρουσιάζεται ένα πανόραμα της έρευνας στο Ιστόγραμμα 1 που ακολουθεί:

7.2 Συζήτηση συμπερασμάτων και σύνδεση με θεωρητικό μέρος

Τα συμπεράσματα που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα αντικατοπτρίζουν μία νέα πραγματικότητα στην επικοινωνία εντός της εκπαιδευτικής κοινότητας, που σε κάποια σημεία ταυτίζεται με τη βιβλιογραφία, σε κάποια όμως άλλα σημεία, παρέχουν νέα δεδομένα, κυρίως εξαιτίας των πρωτόγνωρων καταστάσεων που έφερε η πανδημία.

Ο αιφνιδιασμός ήταν το στοιχείο που αναδείχθηκε από τους περισσότερους συμμετέχοντες ως ο πιο βασικός παράγοντας για τη διαχείριση της κατάστασης. Το μνημόνιο διαχείρισης κρίσεων εντός των σχολικών μονάδων, για το οποίο έγινε αναφορά στο θεωρητικό μέρος, δεν εξασφάλιζε ετοιμότητα και γνώση για διαχείριση υγειονομικής κρίσης, καθώς μία τέτοια πανδημία δεν είχε προβλεφθεί, ούτε υπήρξε σχεδιασμός για αντιμετώπιση μίας μακροχρόνιας αναστολής της φυσικής λειτουργίας των σχολείων και επομένως, η διαχείριση της κρίσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας έπρεπε να ξεκινήσει από το μηδέν. Οδηγίες για την αντιμετώπιση της κατάστασης δίνονταν ανάλογα με την εξέλιξή της, παράλληλα με όσα συνέβαιναν, γεγονός που απαιτούσε συνεχή εγρήγορση και επαναπροσδιορισμό των ρόλων και των ευθυνών εντός της σχολικής κοινότητας.

Όσα αναφέρονται στον Σαΐτη (Σαΐτης, 2008:278-279) ως στοιχεία που απαιτούνται για την αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων στα σχολεία, με βασικότερα το συντονισμό, την επικοινωνία, κλπ, δεν είναι άμεσα αξιοποιήσιμα, καθώς αφορούν ανοιχτά σχολεία με πλήρη λειτουργία. Η βασική διαφορά με τη συγκεκριμένη πραγματική κατάσταση είναι τα σχολεία βρέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας εντελώς ξαφνικά, ότι δεν υπήρχε η διά ζώσης καθημερινή επαφή και άρα, για να υπάρξει αποτελεσματική διαχείριση κρίσης έπρεπε προηγουμένως να αποκατασταθεί στοιχειωδώς η επικοινωνία και να βρεθούν τα κανάλια μέσα από τα οποία θα προκύψει εν συνεχεία ο συντονισμός των ενεργειών.

Αυτή η κατάσταση έκτακτης ανάγκης, άλλαξε τα δεδομένα και εισήγαγε νέους τρόπους, όχι μόνο επικοινωνίας, αλλά και εργασίας. Οι νέες τεχνολογίες Οι Τ.Π.Ε. (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών) που ήδη έπαιζαν πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή μας, όπως προαναφέρθηκε και στο θεωρητικό μέρος (Σιώκας- Παναγιωτόπουλος, 2016 • Κ.Τ.Π., 2000) επεκτάθηκαν ακόμα περισσότερο και το διαδίκτυο έγινε αναντικατάστατο εργαλείο για επικοινωνία, για εκπαίδευση, για ψυχαγωγία, κλπ, εφόσον η διά ζώσης επικοινωνία και καθημερινή επαφή έπαυε να υπάρχει.

Διευθυντές και εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα, περιέγραψαν τον αγώνα δρόμου που έκαναν κυρίως τις πρώτες μέρες της αναστολής λειτουργίας των σχολείων για να στήσουν το μηχανισμό εκείνο που θα εξασφάλιζε κάποιας μορφής επικοινωνία στα μέλη της σχολικής κοινότητας, μετά την απότομη διακοπή, κυριολεκτικά από τη μία μέρα στην άλλη. Οι υπηρεσίες του τηλεφώνου, των sms και των email, ήταν τα εργαλεία που αξιοποιήθηκαν πρώτα, κυρίως για να εξυπηρετηθούν οι σκοποί της διοίκησης και να τακτοποιηθούν πρακτικά ζητήματα. Η επίσημη υπηρεσιακή αλληλογραφία (Σαΐτης, 2008:431-432 • Κατσαρός, 2008) έπρεπε να διαβιβαστεί άμεσα προς όλους τους ενδιαφερομένους ώστε να λάβουν γνώση των οδηγιών από το ΥΠΑΙΘ, τον ΕΟΔΥ, κλπ. Επίσης, ο διευθυντής του σχολείου, έπρεπε να εξασφαλίσει την αμφίδρομη επικοινωνία τόσο εντός του σχολείου όσο και εκτός αυτού, δηλ. με τον Δήμο, την τοπική κοινότητα, διάφορους φορείς, κλπ (Σαΐτης, 2007:136-137 & 277-284 • Κατσαρός, 2008:160 • Αγγελοπούλου, 2015:26).

Ως προς την ανεπίσημη επικοινωνία, αυτή που σε κανονικές συνθήκες θα λάμβανε χώρα στους διαδρόμους του σχολείου, στην καθημερινή επαφή εκπαιδευτικών, μαθητών, κλπ, από την έρευνα προκύπτει ότι κατά ένα μεγάλο μέρος εξυπηρετήθηκε από τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (socialmedia). Εφαρμογές όπως το Viber, Messenger, Facebook, αξιοποιήθηκαν και λειτούργησαν πολύ αποτελεσματικά ως προς την επικοινωνία των εκπαιδευτικών μεταξύ τους αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις, ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές, λόγω της αμεσότητας, της μαζικότητας και της ταχύτητας της επικοινωνίας παρόλο που, όπως αναγνωρίστηκε από κάποιους συμμετέχοντες, δεν προβλεπόταν ως επίσημος τρόπος επικοινωνίας.

Σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης όμως, όπως είναι μία πανδημία, ο καθένας έπρεπε να επιβιώσει επικοινωνιακά, χρησιμοποιώντας ό,τι εργαλεία διαθέτει, ώστε να αντιμετωπιστεί η απότομη διακοπή της καθημερινής και διάζωσης επικοινωνίας και είτε επίσημα είτε ανεπίσημα, να επιτευχθούν οι λειτουργίες της επικοινωνίας για την εκπλήρωση των ατομικών και των συλλογικών σκοπών. (Ζαβλανός, 2002:297-8)

Από τη βιβλιογραφία σχετικά με την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας, ο όρος “εμπόδια” είναι αυτός που περιγράφει πολύ καλά την παρούσα κατάσταση (Κουτούζης, 1999: 234 • Αθανασούλα-Ρέππα et al, 1999 • Ζαβλανός, 2002:303 • Μερκούρη, 2015:32). Αρχικό εμπόδιο που αναφέρθηκε από Διευθυντές και εκπαιδευτικούς ήταν οι ελλείψεις σε στοιχεία μαθητών, κυρίως σε ό,τι αφορά διευθύνσεις email, αριθμοί τηλεφώνου οικίας και κινητών τηλεφώνων γονέων και μαθητών, κλπ, ώστε να μπορέσουν να τους ενημερώσουν. Η κατάσταση αυτή

περιγράφηκε πολύ έντονα σε περιπτώσεις περιοχών με πολύ χαμηλά οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπου ήταν αδύνατη γενικότερα η επικοινωνία λόγω έλλειψης στοιχειωδών παροχών όπως το ηλεκτρικό ρεύμα. Αυτό με τη σειρά του παραπέμπει και στα υπόλοιπα εμπόδια που αφορούν το μέσο μετάδοσης του μηνύματος, το μορφωτικό επίπεδο και τις ικανότητες των συνομιλούντων, κλπ. για τα οποία επίσης υπάρχουν πολλές σχετικές αναφορές στην έρευνα.

Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες διευθυντές και εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, με τους μαθητές και τους γονείς, χωρίς να έχουν όλοι τον κατάλληλο τεχνολογικό εξοπλισμό ούτε τις κατάλληλες δεξιότητες για τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί δε, δυσκολεύτηκαν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, καθώς κάποιοι δεν είχαν καν διεύθυνση email, πόσο μάλλον να μπορούν να χειριστούν υπολογιστή (Σιώκας- Παναγιωτόπουλος, 2016).

Όλα τα παραπάνω επιβεβαιώνουν αυτό που αναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος ως ψηφιακό χάσμα (Κουτσογιάννης, 2020 • Zissi&Chtouris, 2020 • Angelico, 2020), το οποίο ενισχύεται ακόμα περισσότερο ως προς τη διάσταση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Ως προς την επικοινωνία που λαμβάνει χώρα ως αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Σαΐτης, 2007:251 • Ζαβλανός, 2002), κατά τη διάρκεια της αναστολής λειτουργίας των σχολείων έγινε προσπάθεια να αντικατασταθεί με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Όπως ήταν απρόβλεπτη η ξαφνική διακοπή στην επικοινωνία λόγω της αναστολής λειτουργίας του σχολείου, έτσι απρόβλεπτη ήταν και η ανακοίνωση του ΥΠΑΙΘ ότι η εκπαιδευτική διαδικασία επρόκειτο να διεξαχθεί μέσα από πλατφόρμες σύγχρονες και ασύγχρονες. Οι συμμετέχοντες διευθυντές και εκπαιδευτικοί εξέφρασαν ποικιλοτρόπως τον αιφνιδιασμό τους αλλά και τις εμπειρίες τους το διάστημα αυτό, σε μία προσπάθεια να γίνει αντιληπτός ο αγώνας τους για να επιτευχθεί ένα τόσο μεγαλεπήβολο σχέδιο.

Οι συμμετέχοντες διευθυντές μίλησαν για τις νέες αρμοδιότητες και ευθύνες που απέκτησαν ως προς την υποστήριξη που έπρεπε να παρέχουν σε εκπαιδευτικούς και μαθητές. Ήταν εκεί για να ακούσουν και να καλύψουν όσο μπορούσαν τις ελλείψεις σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό αλλά και να επιμορφώσουν, να εξηγήσουν και να υποστηρίξουν με κάθε τρόπο όποιον είχε ανάγκη.

Από την άλλη πλευρά, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί μίλησαν για τη μη ετοιμότητά τους να χρησιμοποιήσουν τις πλατφόρμες τηλεκπαίδευσης, ακόμα και εκείνοι που είχαν πιστοποίηση β' επιπέδου στις ΤΠΕ και είχαν επιμορφωθεί στα γνωστικά τους αντικείμενα, σε άλλες πλατφόρμες.

Η εικόνα που προκύπτει για τους μαθητές που δεν είχαν φανταστεί ποτέ ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να τους συμβεί, είναι ότι συμμετείχαν με μικρό ποσοστό στην τηλεκπαίδευση. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί είτε επειδή τα παιδιά δεν είχαν πρόσβαση σε μέσα κατάλληλα (υπολογιστή, tablet, κλπ) είτε γιατί δεν ήταν υποχρεωτικό να συμμετέχουν. Οι εκπαιδευτικοί υποστήριξαν ότι υπήρχαν μαθητές που συμμετείχαν μέσω του κινητού τους τηλεφώνου, ενώ σε άλλες περιπτώσεις υπήρχε ένας μόνο υπολογιστής στο σπίτι και έπρεπε να χρησιμοποιηθεί και από τους μαθητές για το σχολείο και από τους γονείς τους για την εξ αποστάσεως εργασία τους.

Ταυτόχρονα, εμπόδιο για την τηλεκπαίδευση αποτέλεσε το κακό δίκτυο που ειδικά τις πρώτες μέρες, δεν μπορούσε να υποστηρίξει τη μαζική ζήτηση που είχε ως αποτέλεσμα την κόπωση των εκπαιδευτικών με την πολύωρη αναμονή και, σε συνδυασμό με τα προηγούμενα, το ότι αποθαρρύνθηκαν και οι μαθητές από το να συμμετέχουν.

Αυτό που προκύπτει ως γενικό συμπέρασμα είναι η απαξίωση της διαδικασίας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από την πλευρά της κοινωνίας. Μαθητές και γονείς φαίνεται από τα δεδομένα της έρευνας, ότι από τη μία δεν συμμετείχαν λόγω έλλειψης υλικοτεχνικού εξοπλισμού, από την άλλη γιατί δεν υπήρχε υποχρεωτικό πλαίσιο. Πολλοί συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί εισέπραξαν τέτοιου είδους αντιδράσεις όταν προσπαθούσαν να εκμαιεύσουν από τους συμμετέχοντες στην τηλεκπαίδευση μαθητές, γιατί δεν συμμετείχαν οι συμμαθητές τους. Επίσης, παρατήρησαν ότι όσο περνούσε ο καιρός, οι μαθητές συμμετείχαν όλο και λιγότερο, πράγμα που σημαίνει ότι οι τόσες εργατοώρες που πέρασαν οι εκπαιδευτικοί μπροστά στον υπολογιστή τους για να προετοιμάσουν το απαραίτητο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία τους, δεν αξιοποιούταν πλήρως, παρά μόνο από ελαχίστους, δίνοντάς τους την αίσθηση της προσωπικής ματαίωσης και τελικά, της απαξίωσης της διαδικασίας, κάτι που αναφέρεται και στη βιβλιογραφία (Κουτσογιάννης, 2020).

Μέσα από την έρευνα κατεγράφησαν και απόψεις συμμετεχόντων διευθυντών και εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδεολογική τους αντίθεση ως προς τη χρήση πλατφορμών για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, στοιχεία που επίσης δεν εντοπίστηκαν στο θεωρητικό μέρος. Πιο συγκεκριμένα, υπήρξαν αναφορές σχετικά με τα εκτεθειμένα προσωπικά δεδομένα των

μαθητών και των εκπαιδευτικών σε άγνωστους παρόχους που πιθανόν να τους έθεταν σε κίνδυνο. Επίσης, αναφορές για περιστατικά κακόβουλων ενεργειών από πλευράς μαθητών κατά τη διάρκεια των τηλε-μαθημάτων, παραβίαση της ιδιωτικότητας μέσω της εισβολής των μαθητών στον προσωπικό χώρο των εκπαιδευτικών και το αντίστροφο, μέσα από τις ανοιχτές κάμερες καθώς και τον κίνδυνο βιντεοσκόπησης και προβολής στο διαδίκτυο. Τέλος, εκφράστηκε και η ανησυχία για την επόμενη μέρα, με την εξάπλωση των μηχανισμών της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε βάρος της διά ζώσης διδασκαλίας. Αρκετοί συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί εξέφρασαν τέτοιες επιφυλάξεις για τον εκπαιδευτικό της τάξης που πιθανόν να αντικατασταθεί από έναν υπολογιστή, όπως π.χ. την περίπτωση αντί του διορισμού εκπαιδευτικών σε ακριτικά νησιά, να αντικαθίστανται από συναδέλφους εκπαιδευτικούς πχ στην Αθήνα, μέσω τηλεκπαίδευσης. Όλα τα παραπάνω προβλημάτισαν τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς και σε κάποιες περιπτώσεις, είχαν ως αποτέλεσμα τη συνειδητή μη συμμετοχή εκπαιδευτικών στην τηλεκπαίδευση.

Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα διευθυντές και εκπαιδευτικούς, τονίστηκε η σημασία της διά ζώσης διδασκαλίας και η αναντικατάστατη αλληλεπίδραση με τους μαθητές με ρόλους που δεν μπορεί καμία πλατφόρμα να εκπληρώσει. Επίσης, η ίδια η εκπαιδευτική διαδικασία που στοχεύει στη μάθηση απαιτεί αλληλεπίδραση εκπαιδευτικών και μαθητών και οι μαρτυρίες των συμμετεχόντων επιβεβαιώνουν τη βιβλιογραφία (Hargie, 2018)

Τα ευρήματα επίσης επιβεβαιώνουν την αξία και τη σημασία της μη λεκτικής επικοινωνίας (Κόκκος, Λιοναράκης, 1998 •Hargie, 2018), μέσα από την απουσία της κατά το διάστημα της αναστολής λειτουργίας των σχολείων, με συνέπειες την ελλιπή μετάδοση των πληροφοριών. Όταν μεταξύ διευθυντή και εκπαιδευτικών, ή μεταξύ των ίδιων των εκπαιδευτικών η επικοινωνία γίνεται εξ αποστάσεως, στοιχεία όπως οι εκφράσεις του προσώπου, οι κινήσεις των χεριών και γενικότερα η γλώσσα του σώματος δεν παρέχουν επιπλέον μηνύματα για πομπό και δέκτη. Επίσης, όταν η διά ζώσης επικοινωνία και η καθημερινή επαφή έχουν αντικατασταθεί από email, τηλέφωνα, τηλεδιασκέψεις, τα μηνύματα που ανταλλάσσονται στερούνται των πολύτιμων πληροφοριών που αποκτά κανείς μέσα από το συγκεκριμένο, το χώρο και την προσωπικότητα των ατόμων που επικοινωνούν.

Ως προς την επικοινωνία και τη σχέση της με τη διοίκηση του σχολείου, η βιβλιογραφία είναι σαφής για το ρόλο του διευθυντή (Φαναριώτης, 1996 • Σαΐτης, 2008 • Akinnubiet al, 2012 • Μερκούρη, 2015)ως προς την οργάνωση του ανθρώπινου δυναμικού, την επίλυση προβλημάτων κλπ, καθώς και για τη δημιουργία καλού σχολικού κλίματος

(Παπακωνσταντίνου & Αναστασίου, 2013 • Σαΐτης, 2007 • Ζαβλανός, 2002 • Μερκούρη, 2015). Στην παρούσα περίοδο, με την πανδημία σε εξέλιξη και τα σχολεία σε αναστολή λειτουργίας, ο ρόλος του διευθυντή παραμένει ηγετικός, όμως διαφοροποιείται γιατί στην ουσία καλείται να ασκήσει διοίκηση εξ αποστάσεως - εκείνος στο σχολείο και ο σύλλογος των εκπαιδευτικών και οι μαθητές, στο σπίτι τους - με ό,τι αυτό σημαίνει για την αποτελεσματικότητα του σχολείου.

Όπως προκύπτει από την έρευνα, η πλειοψηφία των διευθυντών, όντας στην κορυφή της διοικητικής πυραμίδας του σχολείου, προσπάθησαν να συντονίσουν κάθε προσπάθεια επικοινωνίας, να υποστηρίξουν τους εκπαιδευτικούς τους και τους μαθητές, να κρατήσουν την επαφή εντός και εκτός σχολείου και να επιτύχουν ενός είδους συνέχεια στη σχολική ζωή.

Μεμονωμένοι συμμετέχοντες διευθυντές ανέφεραν την επιθυμία τους να μη συντονίσουν καμία ενέργεια και να μη συμμετέχουν σε αποφάσεις για την αποκατάσταση της επικοινωνίας και της εκπαιδευτικής διαδικασίας, επειδή θεώρησαν ότι με τη διακριτική και αποστασιοποιημένη τους στάση θα συντηρήσουν το καλό κλίμα και τις σχέσεις με τους συναδέλφους, και θα αποφύγουν συγκρούσεις λόγω του ελέγχου και της επιβολής των οδηγιών άνωθεν για εξ αποστάσεως εκπαίδευση κλπ, αφήνοντάς τους το ελεύθερο να αποφασίσουν μόνοι τους για το τι θα κάνουν.

Στα σχολεία της πρώτης περίπτωσης, που διοικητικά ήταν άρτια, το σχολικό κλίμα ήταν πολύ θετικό και όλοι μαζί, διευθυντής και σύλλογος, βρήκαν τρόπους επικοινωνίας, συντονισμού, αλληλοϋποστηρίχτηκαν και, τις περισσότερες φορές, διευθέτησαν και επίλυσαν ζητήματα, με αποτέλεσμα να δοθεί μια αξιοπρεπής συνέχεια στην σχολική ζωή της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Στα σχολεία της δεύτερης περίπτωσης, αντίθετα, οι διευθυντές εξέφρασαν την άποψη ότι απέχοντας από την άσκηση των καθηκόντων τους, θα διασφάλιζαν το σχολικό κλίμα και δεν θα έφεραν ρήξη στις σχέσεις τους εξαιτίας αποφάσεων και εντολών τους προς τους συναδέλφους. Το αποτέλεσμα φάνηκε ότι ήταν το αντίθετο, καθώς τελικά, δεν υπήρχε το κατάλληλο σχολικό κλίμα που θα διατηρούσε ζωντανή την εκπαιδευτική κοινότητα. Η έλλειψη ηγεσίας, η έλλειψη οργανωμένου σχεδίου αποκατάστασης της επικοινωνίας μετά την αναστολή λειτουργίας, οδήγησε σε ασυνεννοησία, υπέρογκες προσπάθειες από υποδιευθυντές να κρατήσουν το σχολείο και σε μεμονωμένες προσπάθειες εκπαιδευτικών να επικοινωνήσουν

μεταξύ τους και να αλληλοβοηθηθούν προκειμένου να επιβιώσουν εκπαιδευτικά απέναντι στους μαθητές τους - όσους από αυτούς κατάφεραν να βρουν και να επικοινωνήσουν.

Γενικά, φαίνεται ότι ο ρόλος του διευθυντή επιβαρύνθηκε ως προς τα αντικείμενα που έπρεπε να διαχειριστεί αλλά και ως προς τις ευθύνες. Κινούμενος προς ένα άλλο μοντέλο ηγεσίας, εκτός από τη διαχείριση της σχολικής μονάδας και την επίλυση προβλημάτων, φαίνεται να αναλαμβάνει και την τεχνική αλλά και την ψυχολογική υποστήριξη, την ενσυναίσθηση και την ανάγκη να συνεχιστεί η επικοινωνία και να κρατηθεί το σχολείο ζωντανό (Argyropoulou et al. 2021).

Κατά το διάστημα της αναστολής λειτουργίας, όπως προαναφέρθηκε, δεν υπήρχε ανάγκη για διαχείριση κρίσης εντός των σχολικών μονάδων. Όμως, με την ανακοίνωση της επαναλειτουργίας τους, πρώτα για τη Γ' Λυκείου και μετά για τις υπόλοιπες τάξεις, οι ειδικοί έδωσαν οδηγίες αντιμετώπισης της πανδημίας, που στην ουσία, είχαν να κάνουν με εκ περιτροπής παρουσία των μαθητών στο σχολείο, με χρήση μάσκας και αντισηπτικών και με απαλλαγή όσων ανήκαν σε ευπαθείς ομάδες. Η ανακοίνωση της επαναλειτουργίας υπό αυτές τις συνθήκες, είχε ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, την αγωνία για την ψυχολογική και σωματική υγεία εκπαιδευτικών και μαθητών και κυρίως, την αμφιβολία αν θα είναι τελικά εφικτό να τηρηθούν τα μέτρα υγιεινής και ασφάλειας στο σχολείο. Για τα συγκεκριμένα πρωτόκολλα διαχείρισης της κατάστασης, διευθυντές και εκπαιδευτικοί απάντησαν ότι μπορεί τα μέτρα να σχεδιάστηκαν από τους ειδικούς σε θεωρητικό επίπεδο αλλά η πρακτική εφαρμογή τους σε μαθητές - παιδιά όλων των ηλικιών, σε αίθουσες μικρές και σε σχολεία συστεγαζόμενα, έκανε την πρακτική εφαρμογή τους ένα πολύ δύσκολο στοίχημα, με επιπτώσεις σε όλη την εκπαιδευτική κοινότητα αλλά και με αυξημένες ευθύνες για τον Διευθυντή, που έτσι και αλλιώς φέρει όλη την ευθύνη, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Σαϊτής, 2007: 318-322).

Τέλος, οι ελλείψεις σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό, η ελλιπής πρόσβαση στο διαδίκτυο αλλά και στη γνώση, ως αποτέλεσμα κυρίως της κοινωνικο-οικονομικής ανισότητας, αναδείχθηκαν ως οι βασικότερες αιτίες προβλημάτων για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας, μαζί με την αύξηση του εργασιακού χρόνου και φόρτου για το εκπαιδευτικό κι λοιπό προσωπικό των σχολείων, όχι μόνο στην παρούσα έρευνα, αλλά και σε άλλες που μελετούν χώρες όπως η Αυστραλία, η Ιταλία και Κύπρος (Angelico, 2020 •Girelli et al., 2020•Kafa, Pashiardis, 2020).

7.3 Η προσφορά της παρούσας έρευνας στο πεδίο

Η παρούσα έρευνα, εξαιτίας της πραγματοποίησής της ταυτόχρονα με την εξέλιξη του προς διερεύνηση φαινομένου, ανάδειξε σημαντικά στοιχεία για το θέμα της επικοινωνίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Πρώτον, από τις προτάσεις των συμμετεχόντων διευθυντών και εκπαιδευτικών γυμνασίων και λυκείων, τα εξής:

- Απαίτηση για νέο σχέδιο διαχείρισης κρίσεων για τα σχολεία, στο οποίο να περιλαμβάνονται πρωτόκολλα ενεργειών και οδηγίες αντιμετώπισης υγειονομικής κρίσης / πανδημίας και να προβλέπονται τρόποι για τη γρήγορη αποκατάσταση της επικοινωνίας μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Επίσης, να υπάρχει επιμόρφωση και εξάσκηση πάνω σε αυτό το σχέδιο, στην κανονική λειτουργία των σχολείων, όπως ακριβώς συμβαίνει για το σεισμό, την πυρκαγιά, κλπ., ώστε σε αντίστοιχες συνθήκες να ξέρουν όλοι τι να κάνουν και πώς να συντονιστούν.
- Ανάδειξη της εξ'αποστάσεως εκπαίδευσης ως εργαλείο για την αποκατάσταση της διδασκαλίας μόνο κατά τη διάρκεια εκτάκτων αναγκών, με συντονισμένες επιμορφώσεις όλων -εκπαιδευτικών και μαθητών - πάνω σε συγκεκριμένες πλατφόρμες που θα πληρούν όλα τα πρωτόκολλα ασφαλείας και δεν θα θέτουν σε κίνδυνο τους συμμετέχοντες και μέσα από την υποχρεωτική συμμετοχή των μαθητών σε αυτήν, ώστε να μην απαξιώνεται η διαδικασία.
- Ανάγκη για παροχή ψυχολογικής υποστήριξης σε μαθητές και εκπαιδευτικούς που παρουσιάζουν προβλήματα λόγω της διακοπής της επικοινωνίας, της απομόνωσης και του εγκλεισμού και της απομάκρυνσης από το γνώριμο χώρο του σχολείου

Δεύτερον, κυρίως ως προς το θέμα της πανδημίας, φαίνεται πολύ ενδιαφέρουσα η παραδοχή από τους συμμετέχοντες που βίωσαν το λεγόμενο πρώτο κύμα, ότι με την πανδημία επήλθε μία σημαντική αλλαγή ως προς τη θεώρηση της ζωής και για το τι τελικά είναι σημαντικό. Πιο συγκεκριμένα, οι πρότεροι γρήγοροι ρυθμοί ζωής, η έντονη δραστηριότητα, το άγχος, η ανάγκη να τρέχουμε για να προλάβουμε περισσότερα πράγματα σε λιγότερο χρόνο, με συνέπειες στην οικογενειακή ζωή, στην σωματική και ψυχολογική ζωή, ακόμα και στη φύση, πέρασαν σε μία φάση ριζικών αλλαγών καθώς η ανθρώπινη δραστηριότητα έπρεπε να μειωθεί.

Εφόσον η επαφή των ανθρώπων αποτελούσε τρόπο εξάπλωσης του θανατηφόρου ιού, η απόφαση για μείωση μετακινήσεων, επαγγελματικών συναντήσεων και γενικά,

επαγγελματικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων και παραμονή εντός της οικίας για λόγους ασφαλείας, αυτομάτως έκανε τους ανθρώπους να ανακαλύψουν ξανά το σπίτι τους, τα παιδιά τους, τον εαυτό τους. Ξαφνικά, βρέθηκαν να έχουν χρόνο διαθέσιμο για ό,τι θέλουν να κάνουν και κυρίως, να κοιτάζουν μέσα τους και να αναλογιστούν το αυτονόητο: ότι η υγεία προέχει και ό,τι ο χρόνος θα πρέπει να διατίθεται για τους ανθρώπους και όχι για τα υλικά. Επιπλέον, με τη μείωση της ανθρώπινης δραστηριότητας και την παραμονή στο σπίτι, δόθηκε χρόνος και στη φύση να αναπνεύσει. Δελφίνια παρουσιάστηκαν κοντά σε λιμάνια και καθάρισε η ατμόσφαιρα ακόμα και σε επιβεβαυμμένες αστικές περιοχές, κάτι που έστειλε μηνύματα προς όλες τις κατευθύνσεις ότι η φύση αντέδρασε θετικά και αποτελεί μία από τις ελάχιστες θετικές συνέπειες της πανδημίας.

7.4 Περιορισμοί της παρούσας έρευνας

Στους περιορισμούς της παρούσας έρευνας μπορεί να αναφερθεί το γεγονός ότι εξαιτίας της πανδημίας και των μέτρων κατά της διασποράς του κορωνοϊού, που ήταν σε ισχύ την περίοδο διεξαγωγής της, δεν ήταν εφικτή η δια ζώσης πραγματοποίηση των συνεντεύξεων.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να καταγραφούν στοιχεία μη λεκτικής επικοινωνίας, όπως κινήσεις χεριών, εκφράσεις προσώπου, γλώσσα σώματος κλπ, στοιχεία που πιθανόν να προσέδιδαν περισσότερες πληροφορίες για τα συναισθήματα ή άλλα νοήματα, πέρα από τα λεκτικά.

Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας, οπότε τα μόνα εξω-λεκτικά στοιχεία που μπόρεσαν να καταγραφούν ήταν οι παύσεις, οι δισταγμοί, το γέλιο, κλπ που είχαν μορφή ήχου και μπόρεσαν να αξιοποιηθούν σε κάποιες περιπτώσεις ως πληροφορίες.

Ως περιορισμός θα μπορούσε επίσης να είναι το γεγονός ότι παρόλο που το σύνολο των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν ήταν 34 και θεωρητικά, είναι υπέρ αρκετές για μία ποιοτική έρευνα, το γεγονός ότι η Αττική συγκεντρώνει το 1/3 του πληθυσμού της Ελλάδας, παρουσιάζει το δείγμα ως μικρό.

7.5 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη το διάστημα Απριλίου - Μαΐου 2020, κατά τη διάρκεια του πρώτου κύματος της πανδημίας του κορωνοϊού στην Ελλάδα. Οι συμμετέχοντες, Διευθυντές και Εκπαιδευτικοί σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αστικών και ημιαστικών περιοχών της Αττικής, εξέφρασαν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους σχετικά με την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας κατά τη διάρκεια της αναστολής λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ως μέτρο αποφυγής της διασποράς του κορωνοϊού. Τα λόγια τους ήταν γεμάτα από συναισθήματα ανασφάλειας, αγωνίας, φόβου για τα νέα δεδομένα και τις πρωτόγνωρες συνθήκες που ζούσαν.

Εκτός από τις περιγραφές τους για την περίοδο αυτή και τους τρόπους που επικοινωνήσαν με τους συναδέλφους, τους μαθητές, τους γονείς, κλπ, οι συμμετέχοντες διευθυντές και εκπαιδευτικοί έκαναν προτάσεις για τη βελτίωση της διαχείρισης μιας μελλοντικής παρόμοιας κατάστασης, με το δεδομένο ότι ήδη προβλεπόταν από τους επιστήμονες ένα δεύτερο, μεγαλύτερο κύμα πανδημίας το φθινόπωρο. Θα ήταν λοιπόν εξαιρετικά ενδιαφέρον, μελλοντική έρευνα να ασχοληθεί με το δεύτερο αυτό κύμα. Να μελετηθεί η επικοινωνία και οι τρόποι που θα χρησιμοποιηθούν για την αποκατάστασή της μετά από μία νέα απόφαση αναστολής λειτουργίας των σχολείων. Οι μελλοντικοί ερευνητές να λάβουν υπόψη τις προτάσεις της παρούσας έρευνας και να ερευνήσουν κατά πόσο εισακούστηκαν από την Πολιτεία. Επειδή αυτές οι προτάσεις αφορούσαν κυρίως την επιμόρφωση στις νέες τεχνολογίες για εκπαιδευτικούς και μαθητές, αλλά και την ίση πρόσβαση όλων σε ψηφιακά μέσα, με την παροχή υλικοτεχνικού εξοπλισμού από την πολιτεία προς όλους, μαθητές και εκπαιδευτικούς, θα ήταν σημαντικό να καταγραφεί μέσω μίας νέας έρευνας, η πρόοδος στους τομείς αυτούς.

Ένα ακόμη στοιχείο που θα ενδιέφερε μελλοντικούς ερευνητές, είναι το αν τα ευρήματα της παρούσας έρευνας που διεξήχθη σε ημιαστικές και αστικές περιοχές της Αττικής, ταυτίζονται με περιοχές εκτός της περιφέρειας της Αττικής, δηλαδή, σε αστικές και ημιαστικές περιοχές άλλων νομών και ίσως, να μελετηθεί και η κατάσταση σε περιοχές της επαρχιακής Ελλάδας, ακόμα και της Νησιωτικής, όπου οι συνθήκες διαφοροποιούνται έτσι και αλλιώς, λόγω γεωγραφικών και κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών.

Τέλος, θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να εξεταστεί το κατά πόσο, τα νέα δεδομένα που δημιουργήθηκαν ως προς τις λειτουργίες της επικοινωνίας, στη διοίκηση και στην εκπαιδευτική διαδικασία, διατηρήθηκαν μετέπειτα και στις κανονικές συνθήκες λειτουργίας.

Αυτά που κατεγράφησαν σε αυτή την έρευνα, ανοίγουν το δρόμο στο ερευνητικό πεδίο της επικοινωνίας ώστε να συλλεχθούν όσο περισσότερα στοιχεία γίνεται και να περιγραφούν οι πρωτόγνωρες συνθήκες που βίωσαν τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας με την αναστολή λειτουργίας του φυσικού τους χώρου, του σχολείου και που θα συνεχίσουν να βιώνουν εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού, που από ό,τι φαίνεται, ήρθε για να μείνει και να αλλάξει την επικοινωνία στους εκπαιδευτικούς κύκλους μια για πάντα.

Επίλογος

Όταν ξέσπασε η πανδημία του κορωνοϊού και ανεστάλη η λειτουργία όλων των δομών εκπαίδευσης, όλα έγιναν πολύ γρήγορα. Οι διευθυντές βρέθηκαν μπροστά σε νέα δεδομένα και σε καταστάσεις πρωτόγνωρες, τις οποίες έπρεπε να διαχειριστούν και ως κορυφή της πυραμίδας, να συντονίσουν εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς και να αντιμετωπίσουν προβλήματα και δυσκολίες και να λάβουν αποφάσεις για όλα αυτά, άλλοτε επιτυχώς και άλλοτε ανεπιτυχώς.

Χωρίς την πολυτέλεια του χρόνου, εκπαιδευτικοί και μαθητές αναγκάστηκαν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και να χωριστούν σε αυτούς που ήταν εξοικειωμένοι τεχνολογικά και διέθεταν τον απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό και σε αυτούς που είτε δεν ήταν εξοικειωμένοι είτε σε αυτούς που δεν διέθεταν τον απαραίτητο εξοπλισμό. Αποτέλεσμα αυτού του διαχωρισμού ήταν η μη συμμετοχή σε αυτού του τρόπου την επικοινωνία και διδασκαλία αλλά και την αποκοπή τους από τη σχολική κοινότητα.

Οι εκπαιδευτικοί βίωσαν πολύ πιο έντονα την κρίση στην επικοινωνία με τους συναδέλφους και τους μαθητές, με τους οποίους ήταν σε καθημερινή διά ζώσης επαφή και κατάφεραν με ό,τι μέσα διέθεταν, με αλληλοβοήθεια, με αλληλοϋποστήριξη, να ανταπεξέλθουν αυτών των πρωτόγνωρων καταστάσεων.

Οι αλλαγές που έλαβαν χώρα σε όλα τα επίπεδα (διοικητικά, εκπαιδευτικά, μαθησιακά) ήταν τόσο αιφνίδιες και απρόβλεπτες που όλοι οι εμπλεκόμενοι έπρεπε να τις υιοθετήσουν και να προσαρμοστούν χωρίς προηγούμενη προετοιμασία. Ειδικά η εξ αποστάσεως επικοινωνία και εκπαίδευση, με όποιο τρόπο και μέσα διεξήχθη, αναδείχτηκε από την παρούσα έρευνα ως ένα πραγματικό κατόρθωμα των εκπαιδευτικών, οι οποίοι, χωρίς αντίστοιχη επιμόρφωση και χωρίς υλικοτεχνικό εξοπλισμό κατάλληλο για τηλεκπαίδευση, υπερέβαλλαν εαυτούς και αποκατέστησαν την επικοινωνία σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό και σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

Επειδή σύμφωνα με τους ειδικούς, η πανδημία πρόκειται να επανέλθει, το πιο σημαντικό είναι να εισακουστούν οι προτάσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα και να γίνουν όλες οι απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να διορθωθούν όσα προβλημάτισαν την εκπαιδευτική κοινότητα, ώστε η εμπειρία του πρώτου κύματος της πανδημίας να αποτελέσει τον οδηγό που

θα καταφέρει να αποκαταστήσει τους διαύλους της επικοινωνίας και να φέρει κοντά όσους η πανδημία κρατάει μακριά.

Από την άλλη, αυτή η περίοδος της κρίσης και οι ευκαιρίες για απομόνωση θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν θετικά προς μία αναγέννηση της εκπαίδευσης. Εφόσον υπάρχει η προοπτική της διαφορετικής μετά covid-19 κοινωνίας, θα πρέπει ο στόχος των σχολείων και η εκπαιδευτική διαδικασία να εναρμονιστούν και να διαφοροποιηθούν από το μοντέλο που διαμορφώθηκε 250 χρόνια πριν, με την βιομηχανική επανάσταση. Ίσως θα πρέπει οι νέοι στόχοι να είναι μακριά από τον παραδοσιακό ακαδημαϊκό προσανατολισμό, προς τη δημιουργία νέων ευκαιριών μάθησης δεξιοτήτων και συμπεριφορών όπως η κριτική σκέψη, η επικοινωνία, η αυτό-διαχείριση, η έρευνα και η κοινωνική ανάλυση, στοιχεία που ίσως μας οδηγήσουν σε μία πιο επιτυχή και συνεκτική κοινωνία του μέλλοντος (Ο' Connell, Clarke, 2020).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνικές

Αγγελοπούλου, Μ. (2015). Ο ρόλος της επικοινωνίας στην αποτελεσματική λειτουργία της εκπαιδευτικής μονάδας: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών. Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣΣπουδές στην Εκπαίδευση, Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Πάτρα: ΕΑΠ.

Αθανασούλα-Ρέππα, Α.(1999). “Η επικοινωνία στον εκπαιδευτικό οργανισμό”. Στο Α. Αθανασούλα-Ρέππα, Α. κ.ά. (1999). *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων*, τόμος Β΄. Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού, Πάτρα: ΕΑΠ.

Βικιπαίδεια (2020). “πανδημία” (διαθέσιμο στο: <https://el.wikipedia.org/wiki/πανδημία>)

Γενική Γραμματεία Δημόσιας Τάξης, (2019). Εσωτερικός Κανονισμός Σχολικής Μονάδας (Δ.Α.Ι) & Μνημόνιο Ενεργειών για τη διαχείριση πυρκαγιών, ακραίων καιρικών φαινομένων, τεχνολογικών καταστροφών και ΧΒΡΠ περιστατικών, Σχ.Έτος 2019-20, σύμφωνα με την αριθμ. 107/1/158/17-4-91 οδηγία της Δ/νσης ΠΣΕΑ

Γρηγοροπούλου, Σ.(2012). Η Επικοινωνία ως παράγοντας αποτελεσματικότητας στη σχολική μονάδα: Ο ρόλος του Διευθυντή και του συλλόγου διδασκόντων. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ.

Ε.Ο.Δ.Υ.(2020).Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας, Ιστοσελίδα. (διαθέσιμη στο: <https://eody.gov.gr/>)

Ε.Ο.Δ.Υ. (2020). (Α) Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Διαδικασία Καθαρισμού και Εφαρμογής Απολυμαντικών Σε Επιφάνειες και Εξοπλισμό. (διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/koronoios-kentriki>).

Ε.Ο.Δ.Υ.(2020). (Β) Διαχείριση ύποπτου κρούσματος στην εκπαιδευτική μονάδα. (διαθέσιμο στο:<https://www.minedu.gov.gr/koronoios-kentriki>).

Ζαβλανός, Μ., 2002. *Οργανωτική Συμπεριφορά*, Αθήνα: εκδ. Σταμούλης.

Ίσαρη, Φ.&Πουρκός,Μ., (2015).*Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, www.kallipos.gr. (Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826>).

Καραμάνου, Μ. (2020). Ιστορική αναδρομή στις πανδημίες γρίπης του 20ου αιώνα, στο: Καραμάνου Μ., Μουζιάς, Ι., Τσιαούσης Ι. (2020) *Μέρες Πανδημίας - Αφιέρωμα στην πανδημία Covid-2019*, Ηράκλειο Κρήτης: Μουσείο Ιατρικής Κρήτης.

Κατσαρός, Ι., (2008).*Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Κόκκος, Α.&Λιοναράκης, Α.,(1998). *Ανοιχτή και εξαποστάσεως εκπαίδευση. Σχέσεις διδασκόντων-διδασκομένων, Τόμος Β΄*, Πάτρα: Ε.Α.Π.

Κουτούζης, Μ., (1999). *Γενικές Αρχές Μάνατζμεντ. Τόμος Α΄*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Κουτσογιάννης, Δ. (2020). Ψηφιακή τεχνολογία, κοινωνική ανισότητα και σχολείο: σκέψεις με αφετηρία τις συζητήσεις την περίοδο του κορονοϊού, ιστοσελίδα esos. (Διαθέσιμο στο: <https://www.esos.gr/arthra/67137/psifiaki-tehnologia-koinoniki-anisotita-kai-sholeio-skepseis-me-afetiria-tis-syzitiseis>)

Λυμπεράκη-Besson, Α. (2020). Η ένταση των ανισοτήτων στην εκπαίδευση και η πανδημία, Επαγγελματικό Επιμελητήριο Ελλάδος (Διαθέσιμο στο: <https://www.eea.gr/arthra-eea/i-entasi-ton-anisotiton-stin-ekpedefsi-ke-i-pandimia/>).

Μαυρογιώργος, Γ. (2008). Η Εκπαιδευτική Μονάδα ως Φορέας Διαμόρφωσης και Άσκησης Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Στο: Αθανασούλα-Ρέππα, Α. κ.ά.(2008). *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων*, β΄ έκδοση, τόμος Α΄. Εκπαιδευτική Διοίκηση και Πολιτική, Πάτρα: ΕΑΠ.

Μερκούρη, Α.Ελ. (2015). Ο ρόλος της επικοινωνίας στη Διοίκηση του Σχολείου-Το αίτημα για αποτελεσματικό σχολείο στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Νομοθεσία για τον covid-19, 2020, <https://covid19.gov.gr/nomothesia-gia-ton-covid-19>

Παπαδάκης, Δ.(2020). Ιοί της γρίπης, Κορωνοϊοί και COVID-19: Βασικά Σημεία, στο: Καραμάνου Μ., Μουζιάς, Ι., Τσιαούσης Ι. (2020) *Μέρες Πανδημίας - Αφιέρωμα στην πανδημία Covid-2019*, Ηράκλειο Κρήτης: Μουσείο Ιατρικής Κρήτης.

Παπακωνσταντίνου, Γ.& Αναστασίου, Σ.(2013). *Αρχές Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού: Η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού στην εκπαίδευση*, Αθήνα:Gutenberg.

Παππά, Π. (2017). Τα μέσα επικοινωνίας στην Εκπαίδευση. Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ στην “Επικοινωνία και τα ΜΜΕ” Σχολή Οικονομικών & Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Επικοινωνίας & Μ.Μ.Ε. (Διαθέσιμη στο: <http://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2279689>).

Πασιάς, Γ. (2019). *Το σχολείο ως Οργανισμός και ως Κοινότητα Μάθησης*. Σημειώσεις του μαθήματος Γ’ Εξαμήνου του ΠΜΣ “Εκπαιδευτική Πολιτική και Διοίκηση” του ΦΠΨ, Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Προύντζος, Δ.(2020). Το Μοντέλο Αποδοχής της Τεχνολογίας στον χώρο της Εκπαίδευσης: Υπάρχουσα κατάσταση, τάσεις και μελλοντικές έρευνες. Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ Τομέα Πληροφορική στην Εκπαίδευση, Σχολή Επιστημών της Αγωγής, Παιδαγ. Τμήμα Δημοτ. Εκπαίδευσης. Αθήνα: ΕΚΠΑ, <http://pergamos.lib.uoa.gr/object/2925829>

Σαΐτης, Αθ.Χρ.(2002). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*, Αθήνα: αυτοέκδοση.

Σαΐτης, Αθ. Χρ.(2007). *Ο Διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο. Από τη θεωρία... στην πράξη*. Αθήνα: αυτοέκδοση.

Σαΐτης, Αθ.Χρ.(2007). *Οργάνωση και Λειτουργία των Σχολικών Μονάδων*, Αθήνα: αυτοέκδοση.

Σιώκας, Ε.& Παναγιωτόπουλος, Π. (2016). Εργαλεία και Εφαρμογές Πληροφορικής στην Εκπαίδευση και στην Έρευνα, [Κεφάλαιο Συγγραμματος]. Στο Καλογήρου, Γ. κ.ά. (2016) *Κοινωνία της πληροφορίας και οικονομία της γνώσης*. [ηλεκτρ. Βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, κεφ. 11. Διαθέσιμο στο <http://hdl.handle.net/11419/6213> .

Σχίζα, Σ. (2020). Οι πανδημίες από την αρχαιότητα έως τον 20ο αιώνα, στο: Καραμάνου Μ., Μουζάς, Ι., Τσιαούσης Ι. (2020) *Μέρες Πανδημίας - Αφιέρωμα στην πανδημία Covid-2019*, Ηράκλειο Κρήτης: Μουσείο Ιατρικής Κρήτης.

Τσιώλης, Γ. (2017). Θεματική Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων. ΠΜΣ Επιστήμες της Αγωγής, ΕΚΠ51, Διδακτικό Υλικό, Πάτρα: ΕΑΠ.

ΥΠΑΙΘ, (2020). Εγκύκλιος “Εξαποστάσεως Ασύγχρονη”, Οδηγίες για την Εξαποστάσεως Εκπαίδευση (διαθέσιμο στο:<https://www.minedu.gov.gr/koronoios-kentriki>).

ΥΠΑΙΘ, (2020). Εγκύκλιος “Εξαποστάσεως Σύγχρονη”, Οδηγίες για την Εξαποστάσεως εκπαίδευση (διαθέσιμο στο:<https://www.minedu.gov.gr/koronoios-kentriki>).

ΥΠΑΙΘ, (2020). ΚΥΑ Δ1α/ΓΠ.οικ. 16838, “Επιβολή του μέτρου της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, νηπιαγωγείων, σχολικών μονάδων, ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, κέντρων ξένων γλωσσών, φροντιστηρίων και πάσης φύσεως εκπαιδευτικών δομών, φορέων και ιδρυμάτων, δημοσίων και ιδιωτικών χώρων, κάθε Τύπου και βαθμού της χώρας για το χρονικό διάστημα από 11.3.2020 έως 24.3.2020”, ΦΕΚ τ. Β’ 783/10.03.2020

ΥΠΕΠΘ / Π.Ι. (2000). Η κοινωνία της Πληροφορίας, Βιβλίο για ΤΕΕ, Τομέας Πληροφορικής - Δικτύων Η/Υ, Αθήνα: εκδ. Λιβάνη.

Φαναριώτης, Π., (1999). *Επιχειρησιακή Επικοινωνία*, Αθήνα: εκδ. Σταμούλης.

Χατζηπαναγιώτου, Π. (2001). *Η Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών. Ζητήματα Οργάνωσης, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός

Ξενόγλωσσες

Akinnubi, O.P.etal. (2012). “Effective Communication:A Tool for Improvement of SecondarySchoolManagement”.In:*Journal of Education and Practice* ISSN 2222-1735 (Paper) ISSN 2222-288X (Online) Vol 3, No 7.

Angelico, T. (2020).“Educational Inequality and the Pandemic in Australia: TimetoShift the Educational Paradigm”. In: *International Studies in Educational Administration*, Volume 48, No. 1., 46-53.

Argyropoulou, E., Syka, C.H., Papaioannou, M.(2021). “SchoolLeadership in DireStraits: Fighting the VirusorChallenging the Concequences?”. In: *International Studies in Educational Administration*, Volume 49, No. 1., 18-27.

Creswell, J., (2017). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση-Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση, Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*, Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος ΙΩΝ.

Eurofound (2020), Living, working and COVID-19. In: *COVID-19 series*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fulk, J. & Steinfield, C. H. (1987). "Organizations and communication Technology". In: *A social information processing model of media use in organizations*, Communication Research.

Girelli, C., Bevilacqua, A., Acquaro, (2020). "Covid-19: What Have We Learned From Italy's Education System Lockdown?" In: *International Studies in Educational Administration* Volume 48, No. 3, 51-58.

Goleman, D., (1998). *Η συναισθηματική νοημοσύνη. Γιατί το EQ είναι πιο σημαντικό από το IQ*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Gurr, D. & Drysdale, L. (2020). "Leadership for challenging Times". In: *International Studies in Educational Administration*, Volume 48, No. 1, 24-30

Hargie, O., (2018). *The Handbook of Communication Skills*, Routledge, 4th Edition.

Kafa, A. & Pashiardis, P. (2020). "Coping with the Global Pandemic Covid-19 Through the Lenses of the Cyprus Education System". In: *International Studies in Educational Administration*, Volume 48, No. 2, 42-48.

Montana, J. P. & Charnov, H. B. (2008). *Management*. Barrons Educational Series

Montoya, S. & Barbosa, A. (2020). "The importance of Monitoring and Improving ICT Use in Education Post-Confinement", Unesco (<http://uis.unesco.org/en/blog/importance-monitoring-and-improving-ict-use-education-post-confinement>)

Nikola, M. Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M., Agha, R. (2020). "The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review". In: *International Journal of Surgery*, 78, 185-193.

O'Connell, A. & Clarke, S. (2020). "A school in the Grip of COVID-19: Musings From the Principal's Office". In: *International Studies in Educational Administration* Volume 48, No. 2, 4-11.

Tran, H., Hardie, S., Cunningham, M.W K. (2020). “Leading with Empathy and Humanity: Why Talent-Centred Education Leadership is Especially Critical Amidst Pandemic Crisis”.

In: *International Studies in Educational Administration*, Volume 48, No. 1, 39-45.

UNESCO (2020). COVID-19, Educational Disruption and Response. (Διαθέσιμο στο: <https://en.unesco.org/themes/education-emergencies/coronavirus-schoolclosures>).

Zissi, A. & Chtouris, S. (2020). “Η πανδημία Covid-19: Επιταχυντής των ανισοτήτων και εγκαταστάτης νέων μορφών ανισοτήτων” . Στο: *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154, 65-73, doi: <https://doi.org/10.12681/grsr23229>.

Παράρτημα 1 : Συνοδευτική Επιστολή

Αγαπητοί συνάδελφοι,

στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών μου στο Πρόγραμμα «Πολιτική, Διοίκηση & Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση» του τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, πρόκειται να διεξάγω μία έρευνα για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας. Το θέμα της είναι «Η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης την εποχή της πανδημίας του κορωνοϊού - COVID 19» και η μέθοδος συλλογής δεδομένων είναι οι συνεντεύξεις σε Διευθυντές και Εκπαιδευτικούς Γυμνασίων, Γενικών και Επαγγελματικών Λυκείων Αστικών περιοχών. Σκοπός της έρευνας είναι να αποτυπωθούν: α) η πρωτόγνωρη κατάσταση που βιώνουν τα μέλη των σχολικών κοινοτήτων με το κλείσιμο των σχολείων λόγω πανδημίας και β) οι τρόποι που χρησιμοποιούνται για την αποκατάσταση της επικοινωνίας μεταξύ τους.

Η συναίνεσή σας στη διαδικασία της έρευνας είναι πολύ σημαντική. Η συνέντευξη θα διαρκέσει περίπου 20 λεπτά. Τα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν θα είναι ανώνυμα και απόρρητα και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για την έρευνα και τους σκοπούς της εργασίας. Εφόσον το επιθυμείτε, μπορώ να σας κοινοποιήσω τα αποτελέσματά της.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συνεργασία στην υλοποίηση του επιστημονικού μου έργου.

Με εκτίμηση,

Χριστίνα Ερριέττα Συκά

Παράρτημα 2 : Πρωτόκολλο Συνέντευξης

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΦΥΛΟ

ΗΛΙΚΙΑ

ΙΔΙΟΤΗΤΑ

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ

ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΒΑΘΜΙΔΑ

Ερωτήσεις:

-1) Την περίοδο που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας; (Δ/νση, Εκπαιδευτικούς/Μαθητές/Διεύθυνση **Β/μιας/Δήμο(*1)**)? Αν ναι, με ποια; Ποιος ο σκοπός της επικοινωνίας αυτής;

- 2) Ποια μέσα επικοινωνίας χρησιμοποιείτε;

- 3) Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Εάν ναι, για ποιο λόγο επιλέξατε αυτές. Εάν όχι, για ποιο λόγο όχι.

- 4)Τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους Η/Υ, το διαδίκτυο; Έχετε

επιμορφωθεί σχετικά;

- 5)Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό που απαιτείται για την επικοινωνία αυτήν την περίοδο;

- 6)Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε έχουν αντίστοιχες γνώσεις και εξοπλισμό;

- 7)Προέκυψαν άλλου είδους προβλήματα κατά την επικοινωνία; Εάν ναι, πού οφείλονται και πώς τα αντιμετωπίσατε;

- 8) Θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;
 - 9) Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε μέχρι τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψή σας;
 - 10) Μετά την πανδημία θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;
 - 11) Πώς βιώνετε αυτήν την κατάσταση σε προσωπικό επίπεδο; Τι ιδιαιτερότητες έχει;
 - 12) Τι σας απασχολεί περισσότερο ως **εκπαιδευτικό / διευθυντή(*2)** για την επόμενη μέρα της πανδημίας;
 - 13) Τι προτείνετε για την περίπτωση που χρειαστεί να ξαναδιαχειριστούμε μια τέτοια κρίση;
- (*1) & (2) είναι οι διαφοροποιήσεις ως προς το αν ο συμμετέχων είναι Διευθυντής ή Εκπαιδευτικός.

Παράρτημα 3: Πλήρεις Συνεντεύξεις

1. Πλήρης Συνέντευξη Διευθυντή Σχολικής Μονάδας –Δ1

Φύλο: άνδρας

Ηλικία: 63

Ειδικότητα: ΠΕ02 φιλόλογος

Ιδιότητα: Διευθυντής

Περιοχή σχολείου:

Είδος σχολείου: ΓΕΛ

Αρ. μαθητών : 240

Την περίοδο που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικούς, μαθητές, κτλ); Αν ναι, με ποια;

Βεβαίως. Και με τους συναδέλφους, και με τους μαθητές, και τους γονείς.

Ποιος ο σκοπός της επικοινωνίας αυτής, για την κάθε περίπτωση ξεχωριστά;

Πρώτα πρώτα, να μη χαθούμε, να μην αποκοπούμε από το σχολείο. Δεύτερον, είναι πολλοί οι λόγοι. Και για τους συναδέλφους, για την πορεία της εξ αποστάσεως διδασκαλίας, και για τα παιδιά το ίδιο, και για τους γονείς, αν χρειαστούν κάτι, είτε να στηρίξουμε τα παιδιά είτε διοικητικά. Δηλαδή και για παιδαγωγικούς και για εκπαιδευτικούς και για διοικητικούς λόγους υπάρχει αυτή η επικοινωνία.

Με τη Διεύθυνση και με το Δήμο υπάρχει επικοινωνία αυτή την περίοδο;

Και βέβαια, με τη διεύθυνση σχεδόν καθημερινά. Με το δήμο όποτε χρειάζεται για τρέχουσες ανάγκες. Γιατί το σχολείο δεν έχει κλείσει, απλά έχει αναστείλει κάθε λειτουργία, οπότε, και στα κτιριακά υπάρχουνε θέματα, ώστε όταν θα ξανανοίξουμε, όταν θα ξαναυποδεχτούμε τα παιδιά δηλαδή, να είναι έτοιμα τα πάντα.

Ποια μέσα επικοινωνίας χρησιμοποιείτε για την επικοινωνία με όλους αυτούς;

Ξεκινάμε από το τηλέφωνο, μετά έχουμε τα sms, μετά, την εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με το Webex...ε..., εμείς, χρησιμοποιούμε και το eclass και το endmodo – ένα άλλο πρόγραμμα για ασύγχρονη εκπαίδευση, το οποίο το είχαμε ξεκινήσει από το Νοέμβρη, πριν ξεκινήσει όλη αυτή η ιστορία με τον κορωνοϊό.

Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Αν ναι, γιατί επιλέξατε αυτές, αν όχι, για ποιο λόγο όχι;

Τις έχουμε επιλέξει, το Webex λειτουργεί, το eclass λειτουργεί αλλά είναι πιο δύσκολο το θέμα. Δεν είναι τόσο εύκολη η πρόσβαση σε αυτό και από μας και από τα παιδιά αλλά και αυτό το χρησιμοποιούμε και παράλληλα και το endmodo.

Εσείς, τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους υπολογιστές, το διαδίκτυο; Έχετε επιμορφωθεί σχετικά;

Ναι, βέβαια, έχω το αρχικό πρόγραμμα επιμόρφωσης για τους υπολογιστές και από κει και πέρα είναι προσωπική η ενασχόληση με το θέμα των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε διάφορα προγράμματα.

Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό για την επικοινωνία αυτή την περίοδο;

Ναι, και στο σχολείο και στο σπίτι.

Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε, διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις και εξοπλισμό;

Όχι πάντα, όχι πάντα. Γι'αυτό και ανάλογα προσαρμόζουμε και την ε., τα μέσα επικοινωνίας. Δηλαδή, με γονείς επικοινωνούμε και με sms και με το τηλέφωνο, πολλές φορές έρχονται και από το σχολείο. Ε, το ίδιο και με τα παιδιά. Με τα παιδιά, είναι πιο εύκολη η επικοινωνία με τους υπολογιστές, αν δεν έχουν υπολογιστή χρησιμοποιούν κινητά ή tablet. Ανάλογα δηλαδή προσαρμόζουμε τον τρόπο επικοινωνίας μας. Ανάλογα με τα μέσα που διαθέτουμε οι οικογένειες, τα παιδιά, το προσαρμόζουμε και εμείς.

Οι συνάδελφοι αντίστοιχα, γνώσεις και εξοπλισμό;

Εεε., και με τους συναδέλφους παρόμοιο θέμα συμβαίνει αλλά...ό,τι μπορούσαμε να διαθέσουμε σα σχολείο για να στηρίζουμε τους συναδέλφους το έχουμε κάνει. Έχουμε δώσει και laptop σε συναδέλφους που αδυνατούσαν να έχουν ή δεν έφταναν οι υπολογιστές γιατί

κάποιοι συνάδελφοι έχουν παιδιά που πρέπει να μπαίνουν κάποιες ώρες, ίδιες ώρες. Με ένα laptop στην οικογένεια δεν επαρκούσε για τις ανάγκες και το σχολείο μας στάθηκε αρωγός.

Μάλιστα. Προέκυψαν άλλα προβλήματα κατά την επικοινωνία; Αν ναι, πού προέκυψαν και πώς τα αντιμετωπίσατε;

Όχι, δεν προέκυψαν άλλα θέματα. Εκτός από αυτό, της στήριξης συναδέλφων και κάποιων μαθητών, γιατί και μαθητές έχουμε στηρίζει με υλικοτεχνική υποδομή.

Τα παιδιά συμμετέχουν στα μαθήματα; Ανταποκρίνονται στα emails;

Όχι, όχι, οι μαθητές...γιατί, εντάξει, ...τόρα, ανάλογα και με το ενδιαφέρον των μαθητών για τα μαθήματα, με την ενασχόλησή τους με τα μαθήματα και το άλλο είναι ότι, πολλές φορές έχουνε βάλει και τα φροντιστήρια τα διαδικτυακά μαθήματα σε ίδιες ώρες λειτουργίας. Οπότε, τα παιδιά επιλέγουν καλύτερα αυτά, γιατί πληρώνουν κιόλας, παρά το σχολείο, που δεν το πληρώνουν ... Υπάρχουν και αυτά τα παιδιά που δεν ενδιαφέρονται και πολύ, είναι και τα μαθήματα του φροντιστηρίου σε ώρες που λειτουργεί και το σχολείο οπότε, τα παιδιά επιλέγουν το φροντιστήριο.

Τα emails τα λαμβάνουν;

Ναι, το διασταυρώνουμε ότι τα διαβάζουν. Ας πούμε το email που τους στείλαμε για τις Πανελλήνιες εξετάσεις, ήταν απαραίτητο να το διαβάσουν και είχαμε τις απαντήσεις από όλους. Τα ανάλογα mails πάνε και στους καθηγητές για ενημέρωση.

Θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;

Ναι, απαραίτητη. Κυρίως, για να μην αποκοπούμε...ε.., να μην αποξενωθούμε από το χώρο μας, από τη δουλειά μας και τα παιδιά από το χώρο του σχολείου. Που, άσχετα αν συμμετέχουν ή δεν συμμετέχουν στα διαδικτυακά, στα σύγχρονα ή στα ασύγχρονα μαθήματα, ε..., το βλέπουν το σχολείο σαν ένα κομμάτι που ρυθμίζει τη ζωή τους και τους κρατάει σε ένα ρυθμό, σε ένα τέλμα.

Εσείς ενθαρρύνετε τους εκπαιδευτικούς για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ή τους αφήσατε να επιλέξουν μόνοι τους τι θα κάνουν;

Και τους ενθαρρύνουμε και... σχεδόν όλοι συμμετέχουν. Ακόμα και αυτοί που δεν έχουν ε... , ας πούμε, ίντερνετ στο σπίτι, έρχονται στο σχολείο και κάνουν το μάθημα από το σχολείο.

Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε μέχρι τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψή σας;

Εε.., εντάξει... τα θετικά είναι ότι ... παραμένουμε ζωντανοί (λίγο γέλιο), σε σχέση με την επικοινωνία μας με τα παιδιά, με το χώρο της εργασίας μας... Με τα email, το θετικό είναι ότι ενημερώνονται άμεσα, και τα παιδιά και οι καθηγητές, στα θέματα που τους αφορούν. Για το ... την σύγχρονη εκπαίδευση, στην αρχή, είχαμε κάποια προβλήματα με το... Webex, δηλαδή δεν είχαμε καλή εικόνα, καλό ήχο, έπρεπε να προσαρμοστούμε και μεις, γιατί, κακά τα ψέματα, δεν είχαμε ούτε σχετική επιμόρφωση και έπρεπε να αυτό-επιμορφωθούμε στη χρήση του Webex, στον τρόπο λειτουργίας του. Βέβαια, είχαμε κάνει σαν καθηγητές στην αρχή 2 συναντήσεις μέσω Webex για να εξοικειωθούμε μεταξύ μας. Δύο συνολικά, και μετά, υπήρξε και η ενδο-επικοινωνία μεταξύ των καθηγητών για να εξοικειωθούν πριν αντιμετωπίσουν το σύνολο των παιδιών, να είναι πιο προετοιμασμένοι και 2 ομαδικές που κάναμε, υπήρξαν και οι κατά μόνας, μεταξύ τους οπότε κατάφεραν να εξοικειωθούνε.

Υπήρχε συμμετοχή σε αυτές τις τηλεδιασκέψεις;

Ναι, ναι, σε απόλυτο αριθμό. Όλοι. Δεν το είχαμε περάσει ως υποχρεωτικό βέβαια, αλλά συμμετείχαν από ενδιαφέρον. Και για να μην χαθούμε, και για να μάθουμε και για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα αυτά.

Μετά την πανδημία, θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;

Ε...σίγουρα προτιμάμε το δια ζώσης...το μάθημα, έχει άλλα πλεονεκτήματα, είναι τελείως διαφορετικό. Βέβαια, αυτό τώρα... , τα εργαλεία αυτά, της σύγχρονης και της ασύγχρονης εκπαίδευσης, δεν παύουν να είναι εργαλεία χρήσιμα, τα οποία για την ασύγχρονη, τα είχαμε ήδη ξεκινήσει πολλοί συνάδελφοι πριν την πανδημία. Γιατί είναι ένα εργαλείο που προσφέρει μία επικοινωνία και μπορεί ένα παιδί να μπει, να δει κάποια πράγματα σχετικά με το μάθημα. Δε συζητάμε για τα email κλπ...για τα εργαλεία αυτά. Webex βέβαια, δεν είχαμε χρησιμοποιήσει, εντάξει. Είχαμε χρησιμοποιήσει Skype, κάτι ανάλογο, αλλά νομίζω ότι είναι πιο ασφαλές το Webex μέσω του school, μέσω του Υπουργείου. Τώρα αν θα το χρησιμοποιήσουμε στη συνέχεια, προς το παρόν ε... , όχι προς το παρόν, σίγουρα προτιμώ τη δια ζώσης. Αλλά στην ανάγκη ή ...μερικές στιγμές που θα το κρίνουμε απαραίτητο, βέβαια,

έχουμε εξοικειωθεί και μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε εάν μας το διαθέτει βέβαια και το Υπουργείο.

Τώρα, πώς βιώνετε αυτή την κατάσταση σε προσωπικό επίπεδο; Τι ιδιαιτερότητες έχει για σας;

Είναι δύσκολο...δεν είναι κάτι ευχάριστο. Το να παραμένεις εγκλωβισμένος, είτε στο σπίτι είτε... Να μην μπορείς να μετακινηθείς ..ελεύθερα, άνετα...εκ των πραγμάτων περιορίζεις τις ανάγκες σου, τη δραστηριότητά σου. Ελπίζω να τελειώσει γρήγορα και να μπούμε σε κανονικούς ρυθμούς. Αυτό.

Τι σας απασχολεί περισσότερο ως διευθυντή για την επόμενη μέρα της πανδημίας;

Εε..., η ασφάλεια των παιδιών και των συναδέλφων στο σχολείο. Δηλαδή, όταν θα επανέλθουμε, να είμαστε σίγουροι ότι θα είμαστε ασφαλείς...από πλευράς υγείας εννοώ. Και...αν όλα αυτά που είχαμε πριν, ο τρόπος ζωής, παραμένει ο ίδιος ή θα αλλάξει από πολλούς και διάφορους λόγους.

Στο κομμάτι της ύλης, των μαθημάτων, υπάρχει κάτι που σας απασχολεί;

Ε..., δεν με απασχολεί γιατί οι περισσότεροι έχουν βγάλει την ύλη και εν πάση περιπτώσει, κάποια μαθήματα που δεν είχαν προλάβει να ολοκληρώσουν την ύλη πιστεύω σε μία εβδομάδα λειτουργίας, θα έχει ολοκληρωθεί, θα έχει καλυφθεί και αυτό. Οπότε δεν νομίζω να αντιμετωπίσουμε πρόβλημα εκεί.

Ωραία. Και πάμε στην τελευταία ερώτηση. Τι προτείνετε για την περίπτωση που χρειαστεί να ξαναδιαχειριστούμε μία τέτοια κρίση;

Απλά...ενημέρωση, ..., εμπιστοσύνη στον κόσμο,ε..., τι άλλο;

Για το σχολείο σκεφτείτε, για την επικοινωνία, που τώρα αιφνιδιαστήκαμε και δεν διαχειριστήκαμε ίσως σωστά; Αν ξέρουμε ότι θα ξαναγίνει, σε ποιο βαθμό μπορούμε να προετοιμαστούμε και με ποιο τρόπο;

Ε..., να υπάρχει η πρόσβαση για όλα τα παιδιά στο διαδίκτυο, γιατί δεν έχουν όλα τα παιδιά ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Δηλαδή, πολλές οικογένειες, δεν έχουνε... Ούτε καν σταθερό τηλέφωνο. Ε..., κάποιες οικογένειες που ξέρω από το σχολείο δεν έχουν ρεύμα. Εντάξει, αυτά είναι βασικά, οπότε δεν μιλάμε για επικοινωνία, ε..., με αυτά τα προγράμματα.

Δεν μπορείς να κάνεις χρήση. Τώρα, το πώς γίνεται; Πολλές φορές τα παιδιά μπαίνουν από κινητά ή πάνε σε έναν συμμαθητή τους, κλπ. Δηλαδή, εδώ πέρα μέσα τα οποία πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την εκπαίδευση πρέπει να είναι δωρεάν για τα παιδιά ή στις οικογένειες που διαθέτουν μαθητές. Ε., γιατί, τώρα μας στείλανε 4 tablet στο σχολείο. Δεν θα φτάσουνε. Ήδη αυτή τη στιγμή έχουμε δώσει 5 laptop στο...σε καθηγητές και μαθητές. Και υπάρχουνε και ένα σωρό άλλοι, μάλιστα μου έχουν στείλει και mail «αν σας στείλουν laptop υπολογίστε με και μένα γιατί δεν έχω» και λέω «παιδί μου δεν έχω τίποτα». Δεν είναι ευχάριστο...

Για τους συναδέλφους, από την Πολιτεία, θα πρέπει να προτείνουμε κάτι;

Ναι. Επιμόρφωση. Επιμόρφωση και όχι εν ώρα λειτουργίας των μαθημάτων. Θα μπορεί να γίνει επιμόρφωση, έστω και διαδικτυακά, σε μέρες και ώρες που δεν λειτουργούν τα μαθήματα. Ή έστω δεν μπορούμε να παίρνουμε για επιμόρφωση καθηγητές σε ώρες μαθημάτων γιατί μετά τα παιδιά, όταν είναι στο σχολείο, τι μάθημα θα κάνουν χωρίς καθηγητές; Γιατί αν αυτό συμβεί – που έχει συμβεί -κανα 2 φορές το χρόνο, αν υπολογίσουμε τους καθηγητές επί 3 μέρες, βγαίνει ένας μεγάλος αριθμός απουσιών. Ε, εκ των πραγμάτων, πολλοί εκπαιδευτικοί επιλέγουν να μην πάνε στην επιμόρφωση για να μην δημιουργήσουν πρόβλημα στο σχολείο, να μην μείνουν πίσω στην ύλη και να μην δημιουργήσουν πρόβλημα στα παιδιά. Δηλαδή είναι βασικά ερωτήματα που δεν λαμβάνονται υπόψη πολλές φορές. Από συμβούλους από...Ο καθένας κοιτάει να κάνει τη δουλειά του αλλά η δουλειά όλων μας είναι τα παιδιά.

Έχετε κάτι άλλο να προσθέσετε;

Όχι, νομίζω ήταν πολύ σαφείς οι ερωτήσεις και προσπάθησα και γω να είμαι όσο πιο σαφής γίνεται στις απαντήσεις.

Ωραία...ευχαριστώ πάρα πολύ.

2. Πλήρης Συνέντευξη Εκπαιδευτικού Ε1.1 (& Υποδιευθυντή)

Θα πάρουμε πρώτα κάποια δημογραφικά στοιχεία. Φύλο, άνδρας, ηλικία;

53

Ιδιότητα;

Εκπαιδευτικός & Υποδιευθυντής

Ειδικότητα;

ΠΕ04.01 Φυσικός

Περιοχή σχολείου

Σχολείο ΓΕΛ....

Αρ. Μαθητών;

230

Ωραία. Λοιπόν, πρώτη ερώτηση: Τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (δ/νση, εκπαιδευτικούς, μαθητές);

Ναι, ναι, επικοινωνούμε.

Με ποιους επικοινωνείτε; Και ποιος ο σκοπός της επικοινωνίας ;

Κάνω διαδικτυακά μαθήματα σε όλες τις τάξεις που έχω και επιπλέον μιλάω κα με συναδέλφους για θέματα που αφορούν το σχολείο είτε για προσωπικά.

Με ποιο τρόπο γίνεται αυτή η επικοινωνία;

Αυτή η επικοινωνία γίνεται μέσα από τις πλατφόρμες του Υπουργείου –δηλαδή κυρίως τη Webex που γίνεται το διαδικτυακό μάθημα. Με τους συναδέλφους προτιμάμε να μιλάμε με το Skype και μερικές φορές από το τηλέφωνο. Για ασύγχρονη εκπαίδευση δεν χρησιμοποιώ το eclass παρόλο που έχω φτιάξει τάξη γιατί έχει πάρα πολλά προβλήματα και χρησιμοποιώ το Endmodo. Και από κει και πέρα έχω και με τους μαθητές μια επικοινωνία με την ασύγχρονη εκπαίδευση δηλαδή.

Θα μιλήσουμε και για αυτά παρακάτω. Να ρωτήσω, σύλλογο έχετε κάνει;

Ναι, 2 φορές.

Μέσω Skype;

Με το Webex.

Χρησιμοποιείτε καθόλου το mail, ας πούμε για να επικοινωνήσετε με μαθητές και γονείς;

Ναι, ναι. Και με mail. Και μάλιστα, πριν αρχίσω να χρησιμοποιώ το Endmodo, εε, με τους μαθητές κάναμε με τους μαθητές κατά κάποιο τρόπο ασύγχρονη εκπαίδευση μέσω mail, δηλαδή τους έστελνα κάποιες ασκήσεις, κάποιοι μου έστελναν πίσω απαντήσεις. Επίσης, από το mail τους ειδοποιώ – στην αρχή τους ειδοποιούσα συνέχεια – τους ειδοποιώ για οποιαδήποτε αλλαγή στο πρόγραμμα, που αφορά τη σύγχρονη εκπαίδευση. Με τους συναδέλφους, όταν υπάρχει κάτι που βολεύει το mail, και δεν είναι κάτι που ας πούμε συνοδεύεται από κάποια άλλα αρχεία, κλπ. και εκεί προτιμάω το mail. Με τους γονείς, λίγες φορές.

Λίγες φορές γιατί;

Γιατί δεν έχει χρειαστεί. Δηλαδή, στην αρχή έστειλα...προς τα mail –ό,τι διέθετε το σχολείο, που τα περισσότερα ήταν των γονιών, τα είχαμε για να ειδοποιούνται οι γονείς- αλλά γρήγορα αποκτήσαμε και τα email των παιδιών, για να μην ενοχλούμε τις οικογένειες. Ο γονιός να το πει στο παιδί και το παιδί μετά να κάνει κάτι.

Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Αν ναι, για ποιο λόγο επιλέξατε αυτές, αν όχι, για ποιο λόγο όχι.

Ναι. Το Webex το επέλεξα αφενός γιατί μου φάνηκε πιο σωστό για άμεση επικοινωνία, σε πραγματικό χρόνο επικοινωνία να χρησιμοποιώ μία ενδεδειγμένη πλατφόρμα, αφετέρου διότι, το υπουργείο μας διαβεβαιώνει – και δεν έχει ακουστεί και κάτι άλλο – ότι έχει πολύ καλή, πολύ καλό επίπεδο ασφάλειας.

Τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους υπολογιστές, το διαδίκτυο; Έχετε επιμορφωθεί σχετικά;

Ναι, έχω αρκετά καλή εξοικείωση. Έχω επιμόρφωση β' επιπέδου.

Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό που απαιτείται για την επικοινωνία αυτή την περίοδο;

Εε, όχι τέλειο, αλλά ικανοποιητικό. Δηλαδή έχω έναν υπολογιστή που είναι αρκετά γρήγορος – όχι όσο θα’θελα – μία κάμερα που είναι παλιά, ένα σετ ακουστικών με μικρόφωνο που είναι φτηνό. Δηλαδή κάνω τη δουλειά μου. Θα’θελα να έχω καλύτερα, ασφαλώς θα ήταν πιο εύκολη η ζωή μου αλλά και αυτά που έχω είναι ικανοποιητικά. Α, έχω και μία γραφίδα που τη χρησιμοποιώ στο μάθημα.

Αυτή την αγοράσατε τώρα;

Όχι, αυτό το είχαν οι κόρες μου και μου το δώσανε.

Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε, έχουν αντίστοιχες γνώσεις υπολογιστών και εξοπλισμό;

Ε, όχι, νομίζω ότι είναι από τις καλύτερες περιπτώσεις. Ε.., δεν είναι τελείως άσχετοι με την τεχνολογία που χρειάζεται, υπάρχουν και μαθητές που δεν χρειάζεται να ξέρουν, να είναι εξοικειωμένοι με κάποια συγκεκριμένη τεχνολογία. Μπαίνουν απλώς από το laptop τους ή το κινητό τους και παρακολουθούν το μάθημα και το μόνο που έχουν να κάνουν ουσιαστικά είναι να πατήσουν το κουμπάκι και να ενεργοποιήσουν την κάμερα ή το μικρόφωνό τους. Δε θέλουμε κάτι παραπάνω. Για την ασύγχρονη εκπαίδευση το μόνο που χρειάζεται να ξέρουν είναι να βγάζουν φωτογραφία με το κινητό τους τη λύση της άσκησης και να το ανεβάζουνε. Και σε αυτό είναι εξοικειωμένοι από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οπότε δεν χρειάζεται...Περισσότερες απαιτήσεις έχει ο ρόλος του καθηγητή, ο οποίος πρέπει να διαχειριστεί όλα αυτά τα πράγματα.

Μπορούμε να καταλάβουμε, ίσως από τη συμμετοχή τους, αν τα παιδιά έχουν εξοπλισμό ή όχι;

Εε.., δεν έχουν το σωστό εξοπλισμό...Πολλά δεν έχουνε ...υπολογιστή στο σπίτι ή έχουν έναν υπολογιστή σε όλο το σπίτι, που μπορεί να τον παίρνει ο γονιός που πάει το πρωί στη δουλειά του ή να το χρησιμοποιεί ένα αδελφάκι του κλπ, αλλά βολεύει το ότι, για την ώρα που έχουμε μάθημα, σύγχρονη εκπαίδευση, μπορούν και μπαίνουν από τα κινητά τους. Οπότε για τη σύγχρονη εκπαίδευση, αυτό δεν είναι πρόβλημα. Για την ασύγχρονη, ε, αυτό θα ήταν ίσως λίγο πρόβλημα, αλλά εκεί δεν χρειάζεται να το κάνουν σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Άρα κάποια στιγμή που θα είναι διαθέσιμος ο υπολογιστής μπορούν να το χρησιμοποιήσουν. Από

ό,τι έχω καταλάβει, επίσης, όλα έχουν στο σπίτι ίντερνετ, τουλάχιστον αυτά που συμμετέχουν, οπότε, θα έλεγα πως ναι, αυτά που συμμετέχουν έχουν τον απαραίτητο εξοπλισμό.

Προέκυψαν άλλου είδους προβλήματα κατά την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας; Είτε με συναδέλφους, είτε με παιδιά. Αν ναι, πού οφείλονται και πώς τα αντιμετωπίσατε;

Υπήρξαν κάποια προβλήματα με...κάποια παιδιά. Εγώ τουλάχιστον δεν κατάφερα να επικοινωνήσω μαζί τους. Δεν κατάφερα να βρω κάποιο mail ή τηλέφωνο να επικοινωνήσω μαζί τους. Το μόνιμο πρόβλημα είναι το κακό streaming, δηλαδή, η κακή ποιότητα επικοινωνίας μέσω ε..., γραμμής ίντερνετ και server, από την πλευρά του Υπουργείου ή της εταιρείας, δεν ξέρω ακριβώς πώς είναι στημένο. Δηλαδή, όταν έχω πολλούς μαθητές στην τάξη, και 10 μαθητές να έχω, ειδικά τις μεσημεριανές ώρες μετά τις 11:00, το μάθημα είναι προβληματικό.

Και τα παιδιά που δεν μπορέσατε ποτέ να επικοινωνήσετε, δεν σας βοήθησαν τα υπόλοιπα που ίσως τα ήξεραν;

Όχι , όταν λέω ότι δεν κατάφερα να επικοινωνήσω, ναι ,με κάποια δεν είχαμε αρκετά στοιχεία στο σχολείο ή είχαμε λάθος στοιχεία, αλλά κάτι το ένα παιδί με το άλλο ή με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τα βρήκαμε. Είναι δηλαδή πολύ λίγα αυτά που δεν βρήκαμε, μπορεί 5 σε όλο το σχολείο που δεν κατάφερα να επικοινωνήσω. Εγώ τουλάχιστον δεν κατάφερα, οι άλλοι δεν ξέρω.

Εσείς θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;

Ναι, βέβαια. Το ένα είναι ότι υπάρχουν θέματα που πρέπει να συζητηθούν ή να παρθούν αποφάσεις, εε., δηλαδή σε ό,τι αφορούν το πώς γίνονται κάποια πράγματα, αυτά που αφορούν την πολιτική του σχολείου, θα λέγαμε, πρέπει να συζητηθούν με τους συναδέλφους, με τη διεύθυνση του σχολείου και να παρθούν και κάποιες αποφάσεις, όπως θα κάναμε και σε ένα σύλλογο. Πρέπει, είναι πολύ καλό επίσης, είναι απαραίτητο θα έλεγα, που ανταλλάσσουμε τις εμπειρίες μας και πολλές φορές μέσα από αυτό βρίσκει ο καθένας λύση στα προβλήματά του ή τουλάχιστον ησυχάζει ότι αυτό είναι ένα πρόβλημα που τους αφορά όλους όπως η κακή ποιότητα λόγω γραμμών server που λέγαμε προηγουμένως και δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Τώρα, με τους μαθητές, νομίζω ότι πέρα από το να διατηρηθεί η επαφή με τη μαθητική

διαδικασία, ας το πούμε έτσι, ήταν σοβαρός και ο ρόλος της ψυχολογικής υποστήριξης των παιδιών. Κακά τα ψέματα, όσο και να λέμε ότι τα παιδιά δε θέλουν να έρθουν στο σχολείο, ότι μας βαριούνται, κλπ, το σχολείο είναι η ζωή τους, είναι η δουλειά τους. Νομίζω, το είδα κιόλας στην τάξη, ότι έλειψε στα παιδιά αυτό το πράγμα, να έχουν μια επαφή μαζί μας, με το μάθημα και ...τους έκανε πολύ καλό, τους έβαλε σε ένα ρυθμό, σε μια ψυχολογία, ότι συνεχίζουμε τη ζωή μας. Και μάλιστα βοήθησε και το ότι το μάθημα δεν είναι και τόσο πειστικό όσο είναι μέσα στην τάξη. Δηλαδή, αυτή η...γενική κατεύθυνση πως ό,τι κάνουμε είναι κυρίως επανάληψη και ότι θα τα ξαναπούμε έτσι και αλλιώς στην τάξη, έχει κάνει το μάθημα λίγο πιο χαλαρό, μπορούμε και συζητάμε και άλλα πράγματα, μπορούμε και συζητάμε απορίες που ίσως να μην προλαβαίναμε να λύσουμε μέσα στην τάξη και νομίζω όλα αυτά βοηθάνε τα παιδιά και ψυχολογικά.

Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε έως τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψή σας;

Με όλους γενικά τους τρόπους, έτσι;

Ναι.

Θα το έβαζα στο πολύ καλά, όχι άριστα αλλά πολύ καλά.

Μετά την πανδημία, θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;

Ε.., δεν ξέρω αν θα υπάρχει αυτή η ανάγκη. Δηλαδή, αυτή η καθημερινή επαφή, ε, νομίζω δίνει την ευκαιρία για αρκετή επικοινωνία. Εε...Το σίγουρο είναι ότι έχουμε βρει και έχουμε δοκιμάσει ΚΑΙ έναν άλλο τρόπο. Οπότε, ε.., αυτό είναι καλό. Ίσως και να τον χρησιμοποιήσουμε, δεν ξέρω να πω από τώρα. Αν υπάρχει ανάγκη, τώρα ξέρουμε και τον τρόπο.

Εσείς σε προσωπικό επίπεδο πώς βιώνετε αυτή την κατάσταση της πανδημίας;

Ε.., δεν έχει αλλάξει πολύ τη ζωή μου γιατί...είναι γεγονός ότι ήμουν πολύ απασχολημένος με την εξαποστάσεως εκπαίδευση. Δηλαδή, είχα να μάθω πολλά πράγματα και να υποστηρίξω, να εκπαιδεύσω, να βοηθήσω πολλούς συναδέλφους, οπότε ήμουν πολύ απασχολημένος με αυτό. Δεν πρόλαβα ούτε να βαρεθώ, ούτε να νιώσω μοναξιά, ούτε τίποτα από αυτά. Ο χρόνος μου μάλιστα είναι πιο περιορισμένος τώρα, αυτό τον καιρό, γιατί ακριβώς πρέπει να ασχοληθώ με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Λίγο ψυχολογικά με έχει επηρεάσει, δηλαδή, ε.., αυτή η

αίσθηση περιορισμού, σε κάποιο βαθμό με στενοχωρεί αλλά όχι κάτι σημαντικό. Έχω τόσα πολλά πράγματα να κάνω που δεν έχω προλάβει να στενοχωρηθώ ή να μην έχω τι να κάνω. Μου λείπουν κάποιοι άνθρωποι που δεν βλέπω...σε πραγματική, φυσική παρουσία δηλαδή, αλλά κατά τα άλλα, όχι, δεν μπορώ να πω ότι με έχει επηρεάσει σοβαρά.

Τι σας απασχολεί ως εκπαιδευτικό και υποδιευθυντή για την επόμενη μέρα της πανδημίας;

Δηλαδή όταν τελειώσει όλο αυτό ή όταν γυρίσουμε στα σχολεία;

Όταν γυρίσουμε στα σχολεία, που δεν ξέρουμε αν θα έχει τελειώσει όλο αυτό.

Όταν ανοίξουν τα σχολεία, με απασχολεί κυρίως το πώς θα λειτουργήσουμε, δεδομένου ότι, αν μη τι άλλο, υπάρχει ασφαλώς μια επιφυλακτικότητα από πολύ κόσμο, και παιδιά, και γονείς και πολύ πιθανόν από συναδέλφους, από ό,τι συζητάω μαζί τους. Κατά πόσο το άνοιγμα των σχολείων ε., είναι ασφαλές. Επειδή τώρα είμαστε επαγγελματίες, θα πρέπει να προσέξουμε όσο μπορούμε να νιώθουν όλοι ασφαλείς. Δηλαδή, να εφαρμόσουμε κάποιες δράσεις, να κάνουμε κάπως τα πράγματα, ώστε να νιώθουν όλοι ασφαλείς, όσο ασφαλείς μπορούν να νιώσουν. Να μην κουβαλάει ο καθένας ένα άγχος ότι έρχεται στο σχολείο άρα μπορεί να του συμβεί κάτι κακό, να κολλήσει τον ιό και να αρρωστήσει, αλλά να αποφευχθούν και κάποιες συγκρούσεις, ίσως. Να μην ξεχνάμε ότι έχουμε να κάνουμε με παιδιά τα οποία ξέρουμε ότι δεν ακολουθούν πάντα τις οδηγίες. Μπορεί κάποια άλλα παιδιά, κάποιοι άλλοι συνάδελφοι, κάποιοι γονείς να ενοχληθούν από αυτό. Άρα, ας πούμε, αν πάει ένα παιδί και αγγίζει ένα άλλο, αυτό θα είναι ένα πρόβλημα που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί, ενώ παλιά δεν ήταν. Θα έπρεπε να γίνει κάτι κακό για να επέμβουμε, τώρα θα πρέπει να επέμβουμε και σε αυτό. Ή, όταν ένα παιδί δεν πλένει τα χέρια του ή δεν βάζει αντισηπτικό, ας πούμε, ή ένας συνάδελφος μπορεί να φοβάται πολύ, να έχει λόγους υγείας και να πει «Όχι, εγώ δεν θέλω να μπω σε αυτή την τάξη με τόσα παιδιά», ας πούμε, ή ότι «Δεν θέλω να κάνω μάθημα όταν το άλλο το παιδί βήχει», ας πούμε. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε αυτά τα πράγματα πρώτα, δηλαδή, και να είμαστε αλλά και να νιώθουν όλοι ασφαλείς. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, θα πρέπει να δούμε, και επειδή είμαστε και γενικό λύκειο και τα παιδιά έχουν στόχους, τι θα κάνουν με την ύλη. Πρέπει να βγει. Δηλαδή, τα παιδιά πρέπει να δώσουν πανελλήνιες, τα παιδιά της γ' λυκείου, των άλλων τάξεων πρέπει να μάθουν κάποια πράγματα για να πάνε να δώσουν κάποτε πανελλήνιες. Θα πρέπει να γίνουν αυτά. Και τέλος, θα πρέπει με το που ανοίξουμε, κάποια παιδιά, πιθανώς, να μην έρθουν στο σχολείο, πάλι. Επειδή στο σπίτι θα υπάρχουν ευαίσθητα

άτομα , κλπ. νομίζω ότι αυτά τα 3 πράγματα πρέπει να κοιτάξουμε. Το κυριότερο είναι η ασφάλεια, το δεύτερο είναι η ύλη και το τρίτο το πώς τα παιδιά που θα μείνουν στο σπίτι θα συνεχίσουν να έχουν κάποια υποστήριξη.

Έχετε εικόνα από τα μαθήματα που κάνετε τώρα, αν τα παιδιά θα έρθουν στο σχολείο; Σας έχουν εκφράσει κάτι;

Ναι, ήδη, κάποια παιδιά, κάποιοι γονείς έχουν πάρει τηλέφωνο και έχουν ζητήσει να μάθουν πια είναι η διαδικασία ώστε τα παιδιά να μην έρθουν στο σχολείο. Η εμπειρία μου επίσης, και από τη χρονιά και από τα διαδικτυακά μαθήματα τώρα δείχνει, όχι μόνο από φέτος, γενικά η εμπειρία μου, δείχνει ότι πολλά παιδιά ψάχνουν να βρουν ένα τρόπο να μην έρθουν στο σχολείο. Δε θα θέλανε πολλά παιδιά, δε θέλουν να έρχονται στο σχολείο. Άρα, πιστεύω ότι θα έχουμε σοβαρές διαρροές. Ελπίζω, να έρχονται τουλάχιστον τα μισά. Αν έρχονται τα μισά, εγώ θα είμαι πολύ ευχαριστημένος.

Για την γ' λυκείου λέτε ή για όλες τις τάξεις;

Η γ' λυκείου, το τι θα κάνει, είναι πολύ ενδιαφέρον πράγμα, γιατί άλλες χρονιές, η γ' λυκείου εξαφανίζονται οι μαθητές τους για να κάτσουν να διαβάσουν. Αλλά τώρα, είχανε το χρόνο τους. Οπότε, μπορεί και να έρχονται για να βγαίνουν από το σπίτι τους. Δεν ξέρω τι θα κάνει η γ' λυκείου.

Τι προτείνετε για την περίπτωση που κληθούμε να ξαναδιαχειριστούμε μια τέτοια κρίση; Να ξαναέχουμε κλειστά σχολεία...τι θα μπορούσαμε να αξιοποιήσουμε από την τωρινή μας εμπειρία;

Ναι. Ε, εγώ νομίζω ότι τελικά, κυρίως με το ... φιλότιμο των καθηγητών – τουλάχιστον αυτή την εικόνα έχω από το σχολείο μου – δούλεψε σε κάποιο βαθμό η εξαποστάσεως εκπαίδευση. Θα μπορούσε να δουλέψει καλύτερα, δηλαδή, να είχαμε, να είμαστε καλύτεροι στο μάθημα ή να είμαστε πιο γοητευτικοί σαν προσωπικότητες και να έχουμε περισσότερους μαθητές. Θα μπορούσαμε να κάνουμε καλύτερο μάθημα από άποψη τρόπων, μέσων, κλπ. Δηλαδή αυτό που κάνω εγώ με τη γραφίδα, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν το κάνουν. Είναι βέβαια και η φύση του μαθήματος τέτοια. Δηλαδή, όταν έχεις ένα φιλολογικό μάθημα και δείχνεις ένα έγγραφο pdf, χρειάζεται απλώς να μιλάς και να έχεις ένα pointer να υπογραμμίζεις τη λέξη που κάνουμε συντακτικό, για παράδειγμα, ή την πρόταση που θέλουμε να αναλύσουμε. Στη Φυσική, στη Χημεία ή στα Μαθηματικά δεν μπορεί να γίνει αυτό. Πρέπει

να γράφεις εξισώσεις, άρα χρειάζεται οπωσδήποτε ο πίνακας, ένα είδος πίνακα, ας πούμε. Παρ' όλα αυτά, θα μπορούσαμε να κάνουμε καλύτερο μάθημα. Να ψάξουμε λίγο καλύτερα τα μέσα, τα εποπτικά μέσα, θα λέγαμε, τα εποπτικά εργαλεία, για να κάνουμε καλύτερο μάθημα. Νομίζω όμως ότι δεν θα ξεκινούσαμε από το 0, όπως τώρα, να πρέπει να τα μάθουμε όλα, που δεν είχαμε καμία τέτοια εμπειρία, και νομίζω ότι θα είναι τα πράγματα πολύ καλύτερα σε αυτό το επίπεδο. Βέβαια, ψυχολογικά, φοβάμαι ότι δεν θα είναι καλύτερα, το να ξανακλείσουν τα σχολεία, για κανένα λόγο.

Από την πλευρά της πολιτείας, κάποια πρόταση;

Η πολιτεία θα έπρεπε οπωσδήποτε να εξασφαλίσει καλύτερα μέσα για τη διδασκαλία. Δηλαδή, πολλοί συνάδελφοι, δεν έχουν τα εργαλεία που θα θέλανε. Είπαμε, άμα μαθητής μπορείς να κάνεις μάθημα με το κινητό, αν όμως είσαι καθηγητής δεν μπορείς να κάνεις μάθημα με το κινητό. Χρειάζεται να έχεις έναν υπολογιστή που να έχει κάμερα, που να έχει μικρόφωνο, χρειάζεσαι ακουστικά, χρειάζεσαι ο υπολογιστής να είναι στη διάθεσή σου, όχι να είναι ο υπολογιστής του σπιτιού, που να πρέπει να τον χρησιμοποιήσουν και οι άλλοι. Και θα βοηθούσε βέβαια, κάποια ... περιφερειακά εργαλεία, όπως είπαμε, η γραφίδα, στα πλαίσια του εξοπλισμού. Στο επίπεδο τώρα της ποιότητας επικοινωνίας, νομίζω ότι η πολιτεία θα έπρεπε να εξασφαλίσει να έχουμε τουλάχιστον οι καθηγητές καλύτερες ποιότητες διαδικτύου. Δεν μπορώ δηλαδή εγώ να κάνω μάθημα με 10 μαθητές και με το που μπαίνει ο 11^{ος} μαθητής να μην ακούγομαι, ή να κόβεται η σύνδεση, κλπ. Δηλαδή, θα έπρεπε να έχουμε καλύτερα δίκτυα ή καλύτερους server, δεν ξέρω και τόσο πολύ τι ακριβώς φταίει. Άρα εξοπλισμό και υπηρεσίες διαδικτύου. Επίσης, θα βοηθούσε, θα βοηθούσε τώρα ένα που μου ήρθε, να υπάρχει και υποστήριξη σε επίπεδο διδακτικών εργαλείων. Δηλαδή κάποια πράγματα υπάρχουν και είναι πολύ βολικά. Για παράδειγμα, σε ό,τι αφορά το δικό μου μάθημα, το studyforexams έχει πάρα πολύ ωραία πράγματα, έχει οργανωμένα μαθήματα, έχει πολύ ωραία βίντεο, έχει λυμένες ασκήσεις, έχει άλτρες, έχει και πολύ και καλό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς. Δε συμβαίνει το ίδιο σε ό,τι αφορά, για παράδειγμα, τη Βιολογία, το οποίο έχει ας πούμε μαθήματα από το 2000, από τότε που φτιαχτήκανε, ή τα Μαθηματικά ή ένα σωρό άλλα μαθήματα. Δηλαδή, θα ήταν να υπάρχει και διδακτικό υλικό ψηφιακό έτοιμο, αν κάποιος θέλει να το χρησιμοποιήσει και δεν έχει δικό του ή δεν θέλει να ψάχνει από δω και από κει να βρει υλικό. Σε όλα τα μαθήματα, σε όλες τις τάξεις. Γιατί αυτό που λέω είναι για τη Φυσική της γ' λυκείου καλό, δεν είναι για άλλα μαθήματα και βέβαια δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα στις άλλες τάξεις.

Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να προσθέσετε;

Όχι, όχι, δε νομίζω.

Ωραία, ευχαριστώ πάρα πολύ για τη συνεργασία.

3. Πλήρης Συνέντευξη ΕκπαιδευτικούΕ1.2

Θα πάρουμε πρώτα κάποια δημογραφικά στοιχεία. Φύλο, γυναίκα, ηλικία;

53

Ιδιότητα;

Εκπαιδευτικός

Ειδικότητα;

ΠΕ05 Γαλλικών

Περιοχή σχολείου ...

Είδος σχολείου: Λύκειο

Αρ. Μαθητών: 240

Ωραία. Λοιπόν, πρώτη ερώτηση: Τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (δ/νση, εκπαιδευτικούς, μαθητές);

Φυσικά, φυσικά, ναι. Ναι, σε πολύ συχνή βάση. ..Επικοινωνούμε, ανταλλάσσουμε τις επικοινωνίες μας, δίνουμε προτάσεις ο ένας στον άλλον, λύσεις, βοήθειες...Υπήρξε πολύ καλό κλίμα όλο αυτό..δηλαδή, με την...Και τηλεδιασκέψεις κάναμε, και με Skype και με αυτά, για να μιλάμε..Ήταν...δηλαδή αυτό μας κράτησε ζωντανούς.

Το λέτε σαν σύλλογος;

Ναι, ήταν πολύ καλή η επικοινωνία με το σύλλογο και με το διευθυντή. Με το διευθυντή μιλούσαμε πάρα πολύ και εκείνος βοήθησε πάρα πολύ..Εμένα μου χορήγησε και laptop γιατί δεν είχα..Ε..και ήταν πάρα πολύ βοηθητικός σε όλα, να μας ακούσει, να μας βοηθήσει, παντού ήτανε όποτε τον ζητήσαμε...Εξαιρετικός, δεν έχω κάτι άλλο να πω, εξαιρετικός.

Με τους μαθητές επικοινωνείτε το διάστημα αυτό;

Με τους μαθητές, έκανα ασύγχρονη, αλλά με mail γιατί είχαμε τεχνικά προβλήματα, δεν ήτανε...Με email των γονιών δηλαδή που απαντήσανε σε κάποια. Γιατί στο γυμνάσιο. Στο λύκειο έκανα ασύγχρονη αλλά δεν είχα συμμετοχή.

Ποια μέσα επικοινωνίας χρησιμοποιείτε;

Για την ασύγχρονη, μέσω mail αλλά κυρίως των γονιών, όχι να μπουν τα παιδιά κατευθείαν.

Και με τους συναδέλφους;

Και με Skype και με τηλεφώνημα, και με mail, δηλαδή ποικιλοτρόπως. Γενικώς έχουμε πολύ καλή επικοινωνία.

Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Αν ναι, για ποιο λόγο επιλέξατε αυτές, αν όχι, για ποιο λόγο όχι.

Ναι, ναι. Το Cisco Webex, αυτό. Προσπάθησα να το χρησιμοποιήσω και την πλατφόρμα της ασύγχρονης που κάναμε εγγραφή και....Του υπουργείου δηλαδή, ότι πρότεινε.

Τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους υπολογιστές, το διαδίκτυο; Έχετε επιμορφωθεί σχετικά;

Έχω κάνει το α' επίπεδο, αλλά το έκανα το 2006. Έδωσα εξετάσεις το 2008. Δεν έχω πολύ καλή εξοικείωση και χρειάστηκα βοήθεια. Δηλαδή από ανθρώπους μέσω τηλεφώνου, μέσω Skype, να με βοηθήσουν σε πολλά πράγματα. Δηλαδή μόνη μου δεν θα μπορούσα να τα καταφέρω.

Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό που απαιτείται για την επικοινωνία αυτή την περίοδο;

Όχι, όχι, όχι. Δεν είχα εξοπλισμό, είχα ένα laptop στο σπίτι το οποίο το χρησιμοποιεί η κόρη μου που είναι φοιτήτρια και ο γιος μου που είναι φοιτητής. Και αυτό ήταν το πρόβλημά μου, ε.., δηλαδή, είχα και πρόβλημα με τα γυμνάσια.Ε., με το ένα γυμνάσιο κυρίως, ενώ έλεγα ότι δεν έχω εξοπλισμό, επέμεναν να κάνω τηλεεκπαίδευση αλλά δεν μπορούσα να την κάνω λόγω έλλειψης εξοπλισμού και με βοήθησε ο διευθυντής του 1^{ου} λυκείου, που μου έστειλε ο άνθρωπος και laptop του σχολείου, και κάμερα και ακουστικά.

Γιατί «επέμεναν» στο γυμνάσιο; Το επέβαλε ο διευθυντής;

Ε, μου έκανε παρατήρηση ο διευθυντής ότι εγώ δεν ασχολούμαι εε., και ότι πρέπει να κρατήσω επαφή με τους μαθητές μου και του εξήγησα ότι έχω πρακτικό πρόβλημα, δεν έχω εξοπλισμό. Δεν έχω και την κατάρτιση. Τη διάθεση την είχα, εννοείται, αλλά οι συνθήκες δεν με ευνόησαν. Εντάξει, για μένα ήταν πρόβλημα αυτό. Ένιωσα πολύ άσχημα και προσβλητικά. Δηλαδή δεν έχω δώσει εικόνα φυγόπονης αλλά υπήρχαν πρακτικά προβλήματα.

Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε, έχουν τις αντίστοιχες γνώσεις υπολογιστών και εξοπλισμό;

Όχι. Πολύ λίγοι, πολύ μικρό ποσοστό έχει. Κυρίως καθηγητές πληροφορικής είναι πιο εξοικειωμένοι. Εεε..., οι υπόλοιποι προσπαθούν μέσω γνωστών, μεταξύ μας, εε.., δηλαδή ήταν κάπως αιφνίδια αυτή η κατάσταση. Ήταν για όλους αιφνίδια συν, εντάξει, την ψυχολογική φόρτιση των ημερών με όλα αυτά που γινόντουσαν. Εε.. και συν τα πρακτικά προβλήματα που είχαν στα σπίτια τους ο καθένας. Έτσι; Σας λέω εγώ στο σπίτι υπήρχε ένας υπολογιστής με δύο παιδιά φοιτητές και γω να πρέπει να κάνω μαθήματα. Και το οικιακό ίντερνετ δεν σήκωνε και, σας λέω, μου πήρε χρόνο για να εξοικειωθώ λίγο με όλα αυτά και να το βάλω μπροστά.

Οι μαθητές έχουν γνώση και εξοπλισμό για να μπορέσουν να επικοινωνήσουν;

Όχι.

Απόλυτο όχι; (γέλιο)

Όχι, όχι. (γέλιο) Απόλυτο όχι. Πολύ λίγα αυτά που διαθέτουν τον εξοπλισμό που χρειάζεται για την τηλεεκπαίδευση. Και δεν μου κάνει εντύπωση, γιατί είναι μια φτωχή περιοχή.

Προέκυψαν άλλου είδους προβλήματα κατά την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας; Αν ναι, πού οφείλονται και πώς τα αντιμετωπίσατε;

Με τα παιδιά;

Γενικώς, στην επικοινωνία.

Για την επικοινωνία, εγώ επικεντρώνομαι στο θέμα του ενός διευθυντή που, εντάξει, με πίεσε πάρα πολύ, με έκανε να νιώσω πολύ άσχημα και...από κει και πέρα, δεν...δηλαδή, αυτή τη στιγμή, έχω προσβληθεί πάρα πολύ από την συμπεριφορά του ε., και δεν ξέρω πώς θα το αντιμετωπίσω από δω και πέρα. Για μένα ήταν ένα χτύπημα αυτή τη στιγμή γιατί δεν έχω δώσει ποτέ κανένα δικαίωμα σε κανέναν να πει ότι δεν δουλεύω ή ότι δεν είμαι συνεπής.

Άλλα προβλήματα;

Αυτά που είπαμε...με το οικιακό ίντερνετ, με τα 2 παιδιά φοιτητές που είχαν ένα laptop και εγώ, δηλαδή έλλειψη εξοπλισμού, κλπ

Τα παιδιά τα βρίσκατε; Για να τους πείτε να μπου να κάνουν τα μαθήματα;

Όχι πολλούς, όχι πολλούς. Δεν υπήρχε μεγάλη συμμετοχή.

Εσείς θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;

Απαραίτητη, απαραίτητη. Για να μείνουμε ζωντανοί σε αυτό το κομμάτι. Γιατί, ο καθένας αν απομονωθεί, δεν θα μπορέσει μετά ξανά να...Θα σπάσει ο κρίκος αυτής της εκπαιδευτικής αλυσίδας.

Για τα παιδιά είναι σημαντικό;

Για τα παιδιά...και για τα παιδιά είναι σημαντικό...Απλώς, να συμμετέχουνε. Δεν συμμετέχουν, ζουν και αυτά στην απομόνωσή τους.

Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε έως τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψή σας;

Κοιτάζτε...Το θετικό είναι ότι υπήρξε μια υποτυπώδης επικοινωνία με τους μαθητές. Υποτυπώδης. Το αρνητικό είναι ότι υπήρξαν διαφοροποιήσεις ως προς τους εξοπλισμούς και γίνονται και διακρίσεις ποιοι θα επικοινωνήσουν και ποιοι όχι. Αυτόματα δημιουργείται ένα...Μαθητές, ας πούμε, δύο ταχυτήτων. Αυτοί που έχουν εξοπλισμό και αυτοί που δεν έχουν. Οπότε, εκεί το θεωρώ άδικο για αυτούς που δεν έχουν να μην έχουν το δικαίωμα...Και

ούτε μπορείς να υποχρεώσεις...Όπως και γω δεν είχα εξοπλισμό, και δεν μπορούσα να αγοράσω laptop, έτσι και κάποιοι μαθητές είναι ακόμα χειρότερα από μένα, που δεν έχουνε... είναι άνεργοι οι γονείς τους, ζούνε σε 40 τ.μ. Δεν μπορώ εγώ να τους πω «Πάρτε laptop και επικοινωνήστε μαζί μου».

Η επικοινωνία με mail με συναδέλφους; Θετικά – αρνητικά;

Με mail...ναι, κάναμε επικοινωνία με συναδέλφους και με mail...εε..., και τα τηλέφωνα δούλευαν τα σταθερά μας, συνέχεια...Εε... και με το Skype...μιλήσαμε κάποιοι, κάναμε μια παρεούλα. Γενικά, εμένα με κράτησε ζωντανή. Και νομίζω και τους υπόλοιπους. Αυτό.

Μετά την πανδημία, θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;

Δε νομίζω, δε νομίζω. Το δια ζώσης μάθημα είναι το καλύτερο.

Εσείς σε προσωπικό επίπεδο πώς βιώνετε αυτή την κατάσταση της πανδημίας;

Με πολύ άγχος. Πολύ άγχος και φόβο και...είμαι πάρα πολύ διστακτική το πώς θα μπορέσουμε να ξαναεπιστρέψουμε σε μία κανονικότητα τώρα..

Θα μιλήσουμε και για αυτό αργότερα. Γενικά, εκτός από το άγχος, βρήκατε χρόνο να κάνετε πράγματα; Πώς το περάσατε;

Για μένα ήταν πολύ χάλια η κατάσταση. Το βίωσα πολύ άσχημα. Δεν...δεν..ηρέμησα καθόλου. Είμαι τρομοκρατημένη μπορώ να πω. Δεν έχω πολύ αισιοδοξία. Ίσως γιατί είχα και πολύ πληροφόρηση, έβλεπα συνέχεια τις εξελίξεις και ίσως λειτούργησε αρνητικά. Τώρα το 'χω κόψει και ...αλλά είχα τρομερή αγωνία και άγχος με όλα αυτά. Επειδή έβλεπα συνέχεια ειδήσεις για αυτό το θέμα, νομίζω ότι μου έκανε κακό. Με πότισε με αγωνία και τώρα μου είναι δύσκολο, η επαναφορά δηλαδή, το πώς θα πάμε στο σχολείο και πώς θα γίνουν...Γιατί, η αλήθεια είναι, έχω και κάποια προβλήματα υγείας...και κάπου φοβάμαι, και για τον εαυτό μου και για τα παιδιά μου.

Τι σας απασχολεί ως εκπαιδευτικό αλλά και ως υποδιευθύντρια για την επόμενη μέρα της πανδημίας;

Το πώς θα μπορέσουμε να υλοποιήσουμε την επαναφορά μας. Το πώς θα είναι η επαναφορά μας στην καινούρια πραγματικότητα που θα βιώσουμε, έτσι; Γιατί υπάρχει από την πλευρά μου, υπάρχει δυσκολία να διαχειριστώ αυτή την κατάσταση και από τη στιγμή που πάω και σε

3 σχολεία επίσης με ανησυχεί αυτό. Εγώ θα πέσω σε τριπλές φωτιές τώρα. Δηλαδή, αν θεωρήσουμε ότι γίνει κάτι σε κάποιο από τα τρία σχολεία, και εγώ από το ένα στο άλλο μεταφέρω υποτίθεται κάτι. Η ιχνηλάτιση επαφών μετά θα είναι τεράστια. Είναι ένα πρόβλημα αυτό για τους καθηγητές που μετακινούνται και με απασχολεί και αυτό. Εε..., και από κει και πέρα, πώς θα είναι η πραγματικότητα με τα παιδιά που θα έρθουν σχολείο. Δηλαδή, δεν ξέρω κατά πόσο και αυτά είναι τρομοκρατημένα. Εε., και πώς θα γίνει το μάθημα από τη στιγμή που ξέρουμε ότι οι αίθουσες είναι πάρα πολύ μικρές και η απόσταση του 1,5 μέτρου δε νομίζω ότι μπορεί να κρατηθεί. Και πόσο οικονομικά θα αντέξουμε να αγοράζουμε και μάσκες και γάντια και όλο το υλικό που πρέπει να αγοράσουμε για κάθε μέρα. Δηλαδή, είναι και ένα κόστος για τον εκπαιδευτικό αυτή τη στιγμή. Όλα αυτά με προβληματίζουν... Γιατί, θα είμαι συνέχεια στο άγχος, από το ένα σχολείο στο άλλο, να είμαι... Εδώ δεν έχω πού να καθίσω, σε κάποιο, δεν έχω καρέκλα. Δηλαδή, δεν ξέρω, πρέπει να υπάρξει μία πρόβλεψη για τους καθηγητές που μετακινούνται. Να πάνε για το πρώτο διάστημα μέχρι να ανοίξουν και τα γυμνάσια, ξέρω γω... να πηγαίνουν σε ένα σχολείο από τα τρία. Να μην κάνουμε tour τα σχολεία. Γιατί συγχρωτισμός, θα υπάρχει, όταν έχει ο σύλλογος 30-40 άτομα και γω πηγαίνω σε 3 μέρη, εντάξει, θα έρχομαι σε επαφή με τόσα άτομα; Δηλαδή, και αυτό με προβληματίζει.

Σας απασχολεί και το θέμα της ύλης, των μαθημάτων;

Κοιτάζτε, όχι, δεν με απασχολεί γιατί στην ξένη γλώσσα, το πάμε και ανάλογα με το επίπεδο. Δεν είναι τόσο αυστηρά τα πλαίσια να βγάλεις κάποια κομμάτια. Το πάς ανάλογα και με το πώς είναι τα παιδιά. Αν δεν τραβάνε, το πάς πιο σιγά. Αν τραβάνε, το πάς λίγο πιο γρήγορα. Ε.. εγώ είμαι ικανοποιημένη με το θέμα της ύλης γιατί, σύμφωνα με το υλικό που έχω, με τα παιδιά δηλαδή, με τους μαθητές, είμαι καλά.

Τι προτείνετε για την περίπτωση που κληθούμε να ξαναδιαχειριστούμε μια τέτοια κρίση;

Καταρχάς, να έχουμε όλοι τον απαραίτητο εξοπλισμό, και μαθητές και εκπαιδευτικοί. Βασικό. Δεύτερον, να γίνουν κάποιες επιμορφώσεις, κάποια σεμινάρια και στους εκπαιδευτικούς που έχουν κάποια αδυναμία να κάνουνε πράγματα πάνω στην τηλεεκπαίδευση. Δεν μπορείς ξαφνικά να βρεθείς να κάνεις τηλεεκπαίδευση χωρίς να τ'χεις δει ποτέ σου το έργο. Και ... από κει και πέρα, ίσως, θα έπρεπε να υπάρχουν και κάποιες ψυχολογικές ... υποστηρίξεις, σε όλους, σε όλη την εκπαιδευτική κοινότητα. Για όλο αυτό, γιατί, νομίζω, μεταξύ μας κάναμε τους ψυχολόγους και κρατηθήκαμε σε αυτό. Δηλαδή, ο ένας έδινε

κουράγιο στον άλλο. Ίσως αν υπήρχε και από κάποιον ειδικό κάποια συμβουλευτική, και για τους εκπαιδευτικούς και για τα παιδιά, σε μόνιμη βάση, εε.., ίσως θα εξυπηρετούσε την κατάσταση, θα μας έβγαζε και από κάποιες αγωνίες, θα μας έδινε μια οπτική πιο διαφορετική, πιο αισιόδοξη ίσως. Γιατί όταν βρίσκεσαι σε δυσκολία να κάνεις πράγματα, ε.., κάπου κουμπώνεσαι και τελικά δεν μπορείς να λειτουργήσεις το 100% σου. Εμένα θα με βοηθούσε.

Πολύ ωραία ιδέα.

Ναι. Το πάω λίγο παραπέρα γιατί νομίζω ότι θα λειτουργούσε το θέμα των ψυχολόγων, να βάλουν και τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, και σε μία άλλη διάσταση, πέρα από το φόβο και την αγωνία.

Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να προσθέσετε;

Όχι, νομίζω ότι τα είπα όλα στην πραγματική τους διάσταση. Και χαίρομαι που τα είπαμε γιατί ίσως κάποιοι τα δουν και ίσως κάποιοι τα αξιολογήσουν και προχωρήσουν σε βήματα.

Ωραία, ευχαριστώ πάρα πολύ για τη συνεργασία.

Παράρτημα 4 – Ανάλυση Συνεντεύξεων

Ανάλυση Συνέντευξης Διευθυντή Δ1

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ Πώς γίνεται η επικοινωνία μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας την περίοδο της πανδημίας.					
	1) Τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπ/κής κοινότητας (συναδέλφους εκπ/κούς, μαθητές, γονείς);	Με Δήμο/ ΔΔΕ;	Ποιος ο σκοπός της επικοινωνίας αυτής;	2) Ποια μέσα επικοινωνίας χρησιμοποιείτε;	3) Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Εάν ναι, για ποιο επιλέξατε αυτές. Εάν όχι, για ποιο λόγο όχι.
Δ2	Βεβαίως. Και με τους συναδέλφους, και με τους μαθητές, και τους γονείς.	Και βέβαια, με τη διεύθυνση σχεδόν καθημερινά. Με το δήμο όποτε χρειάζεται για τρέχουσες ανάγκες. Γιατί το σχολείο δεν έχει κλείσει, απλά έχει αναστείλει κάθε λειτουργία, οπότε, και στα κτιριακά υπάρχουνε θέματα, ώστε όταν θα ξανανοιξουμε, όταν θα ξαναυποδεχόμε τα παιδιά δηλαδή, να είναι έτοιμα τα πάντα.	Πρώτα πρώτα, να μη χαθούμε, να μην αποκοπούμε από το σχολείο. Δεύτερον, είναι πολλοί οι λόγοι. Και για τους συναδέλφους, για την πορεία της εξ αποστάσεως διδασκαλίας, και για τα παιδιά το ίδιο, και για τους γονείς, αν χρειαστούν κάτι, είτε να στηρίξουμε τα παιδιά είτε διοικητικά. Δηλαδή και για παιδαγωγικούς και για εκπαιδευτικούς και για διοικητικούς λόγους υπάρχει αυτή η επικοινωνία.	Ξεκινάμε από το τηλέφωνο, μετά έχουμε τα sms, μετά, την εξ'αποστάσεως εκπαίδευσης με το Webex...ε..., εμείς, χρησιμοποιούμε και το eclass και το endmodo - ένα άλλο πρόγραμμα για ασύγχρονη εκπαίδευση, το οποίο το είχαμε ξεκινήσει από το Νοέμβρη, πριν ξεκινήσει όλη αυτή η ιστορία με τον κορωνοϊό.	Τις έχουμε επιλέξει, το Webex λειτουργεί, το eclass λειτουργεί αλλά είναι πιο δύσκολο το θέμα. Δεν είναι τόσο εύκολη η πρόσβαση σε αυτό και από μας και από τα παιδιά αλλά και αυτό το χρησιμοποιούμε και παράλληλα και το endmodo.

<p style="text-align: center;">ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ : ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ Έχουν τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας τις απαραίτητες δεξιότητες και προϋποθέσεις για αποτελεσματική επικοινωνία την περίοδο της πανδημίας;</p>				
	<p>4) Τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους Η/Υ, το διαδίκτυο; Έχετε επιμορφωθεί σχετικά;</p>	<p>5) Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό που απαιτείται για την επικοινωνία αυτήν την περίοδο;</p>	<p>6) Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε έχουν αντίστοιχες γνώσεις και εξοπλισμό;</p>	<p>7) Προέκυψαν άλλου είδους προβλήματα κατά την επικοινωνία; Εάν ναι, πού οφείλονται και πώς τα αντιμετωπίσατε;</p>
Δ2	<p>Ναι, βέβαια, έχω το αρχικό πρόγραμμα επιμόρφωσης για τους υπολογιστές και από κει και πέρα είναι προσωπική η ενασχόληση με το θέμα των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε διάφορα προγράμματα</p>	<p>Ναι, και στο σχολείο και στο σπίτι.</p>	<p>Όχι πάντα, όχι πάντα. Γι' αυτό και ανάλογα προσαρμόζουμε και την ε.., τα μέσα επικοινωνίας. Δηλαδή, με γονείς επικοινωνούμε και με sms και με το τηλέφωνο, πολλές φορές έρχονται και από το σχολείο. Ε, το ίδιο και με τα παιδιά. Με τα παιδιά, είναι πιο εύκολη η επικοινωνία με τους υπολογιστές, αν δεν έχουν υπολογιστή χρησιμοποιούν κινητά ή tablet. Ανάλογα δηλαδή προσαρμόζουμε τον τρόπο επικοινωνίας μας. Ανάλογα με τα μέσα που διαθέτουμε οι οικογένειες, τα παιδιά, το προσαρμόζουμε και εμείς. Εε.., και με τους συναδέλφους παρόμοιο θέμα συμβαίνει αλλά... ό,τι μπορούσαμε να διαθέσουμε σα σχολείο για να στηρίξουμε τους συναδέλφους το έχουμε κάνει. Έχουμε δώσει και laptop σε συναδέλφους που αδυνατούσαν να έχουν ή δεν έφταναν οι υπολογιστές γιατί κάποιοι συνάδελφοι έχουν παιδιά που πρέπει να μπαίνουν κάποιες ώρες, ίδιες ώρες. Με ένα laptop στην οικογένεια δεν επαρκούσε για τις ανάγκες και το σχολείο μας στάθηκε αρωγός. Εκτός από αυτό, της στήριξης συναδέλφων και κάποιων μαθητών, γιατί και μαθητές έχουμε στηρίζει με υλικοτεχνική υποδομή. Επίσης, δεν έχουν όλα τα παιδιά ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Δηλαδή, πολλές οικογένειες, δεν έχουνε... Ούτε καν σταθερό τηλέφωνο. Ε..., κάποιες οικογένειες που ξέρω από το σχολείο δεν έχουν ρεύμα. Εντάξει, αυτά είναι βασικά, οπότε δεν μιλάμε για επικοινωνία, ε..., με αυτά τα προγράμματα. Δεν μπορείς να κάνεις χρήση. Τώρα, το πώς γίνεται; Πολλές φορές τα παιδιά μπαίνουν από κινητά ή πάνε σε έναν συμμαθητή τους, κλπ. Δηλαδή, εδώ πέρα μέσα τα οποία πρέπει να χρησιμοποιηθούν</p>	<p>Όχι, δεν προέκυψαν άλλα θέματα.</p>

			για την εκπαίδευση πρέπει να είναι δωρεάν για τα παιδιά ή στις οικογένειες που διαθέτουν μαθητές. Ε.., γιατί, τώρα μας στείλανε 4 tablet στο σχολείο. Δεν θα φτάσουν. Ήδη αυτή τη στιγμή έχουμε δώσει 5 laptop στο...σε καθηγητές και μαθητές. Και υπάρχουν και ένα σωρό άλλοι, μάλιστα μου έχουν στείλει και mail «αν σας στείλουν laptop υπολογίστε με και μένα γιατί δεν έχω» και λέω «παιδί μου δεν έχω τίποτα».	
--	--	--	--	--

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ :ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ - ΑΠΟΨΕΙΣ

Πόσοσημαντικήείναι η επικοινωνία αυτήνητην περίοδο και πόσο αποτελεσματικοίείναι οιτρόποι που επιλέχθηκαν;

	8)Θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;	9)Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε μέχρι τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψή σας;	10)Μετά την πανδημία θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;
Δ2	Ναι, απαραίτητη. Κυρίως, για να μην αποκοπούμε...ε., να μην αποξενωθούμε από το χώρο μας, από τη δουλειά μας και τα παιδιά από το χώρο του σχολείου. Που, άσχετα αν συμμετέχουν ή δεν συμμετέχουν στα διαδικτυακά, στα σύγχρονα ή στα ασύγχρονα μαθήματα, ε..., το βλέπουν το σχολείο σαν ένα κομμάτι που ρυθμίζει τη ζωή τους και τους κρατάει σε ένα ρυθμό, σε ένα τέλμα.	Εε., εντάξει... τα θετικά είναι ότι ...παραμένουμε ζωντανοί (λίγο γέλιο), σε σχέση με την επικοινωνία μας με τα παιδιά, με το χώρο της εργασίας μας... Με τα email, το θετικό είναι ότι ενημερώνονται άμεσα, και τα παιδιά και οι καθηγητές, στα θέματα που τους αφορούν. Για το ...την ασύγχρονη εκπαίδευση, στην αρχή, είχαμε κάποια προβλήματα με το... Webex, δηλαδή δεν είχαμε καλή εικόνα, καλό ήχο, έπρεπε να προσαρμοστούμε και μεις, γιατί, κακά τα ψέματα, δεν είχαμε ούτε σχετική επιμόρφωση και έπρεπε να αυτό-επιμορφωθούμε στη χρήση του Webex, στον τρόπο λειτουργίας του. Βέβαια, είχαμε κάνει σαν καθηγητές στην αρχή 2 συναντήσεις μέσω Webex για να εξοικειωθούμε μεταξύ μας. Δύο συνολικά, και μετά, υπήρξε και η ενδο-επικοινωνία μεταξύ των καθηγητών για να εξοικειωθούν πριν αντιμετωπίσουν το σύνολο των παιδιών, να είναι πιο προετοιμασμένοι και 2 ομαδικές που κάναμε, υπήρξαν και οι κατά	Ε...σίγουρα προτιμάμε το δια ζώσης...το μάθημα, έχει άλλα πλεονεκτήματα, είναι τελείως διαφορετικό. Βέβαια, αυτό τώρα..., τα εργαλεία αυτά, της σύγχρονης και της ασύγχρονης εκπαίδευσης, δεν παύουν να είναι εργαλεία χρήσιμα, τα οποία για την ασύγχρονη, τα είχαμε ήδη ξεκινήσει πολλοί συνάδελφοι πριν την πανδημία. Γιατί είναι ένα εργαλείο που προσφέρει μία επικοινωνία και μπορεί ένα παιδί να μπει, να δει κάποια πράγματα σχετικά με το μάθημα. Δε συζητάμε για τα email κλπ...για τα εργαλεία αυτά. Webex βέβαια, δεν είχαμε χρησιμοποιήσει, εντάξει. Είχαμε χρησιμοποιήσει Skype, κάτι ανάλογο, αλλά νομίζω ότι είναι πιο ασφαλές το Webex μέσω του school, μέσω του Υπουργείου. Τώρα αν θα το χρησιμοποιήσουμε στη συνέχεια, προς το παρόν ε..., όχι προς το παρόν, σίγουρα προτιμώ τη δια ζώσης. Αλλά στην ανάγκη ή ...μερικές στιγμές που θα το κρίνουμε απαραίτητο, βέβαια, έχουμε εξοικειωθεί και μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε εάν μας το διαθέτει βέβαια και το Υπουργείο.

		μόνας, μεταξύ τους οπότε κατάφεραν να εξοικειωθούν.	
--	--	---	--

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΒΙΩΜΑΤΑ					
Πώς επηρέασε τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας η περίοδος της πανδημίας σε συναισθηματικό και επαγγελματικό επίπεδο;					
	11) Πώς βιώνετε αυτήν την κατάσταση σε προσωπικό επίπεδο; Τι ιδιαιτερότητες έχει;	12) Τι σας απασχολεί περισσότερο ως διευθυντή για την επόμενη μέρα της πανδημίας;	13) Τι προτείνετε για την περίπτωση που χρειαστεί να ξαναδιαχειριστούμε μια τέτοια κρίση;	Προτάσεις προς την Πολιτεία;	14) Έχετε να προσθέσετε κάτι άλλο;
Δ2	Είναι δύσκολο...δεν είναι κάτι ευχάριστο. Το να παραμένεις εγκλωβισμένος, είτε στο σπίτι είτε... Να μην μπορείς να μετακινηθείς...ελεύθερα, άνετα...εκ των πραγμάτων περιορίζεις τις ανάγκες σου, τη δραστηριότητά σου. Ελπίζω να τελειώσει γρήγορα και να μπούμε σε κανονικούς ρυθμούς. Αυτό.	Εε.., η ασφάλεια των παιδιών και των συναδέλφων στο σχολείο. Δηλαδή, όταν θα επανέλθουμε, να είμαστε σίγουροι ότι θα είμαστε ασφαλείς...από όλη πλευράς υγείας εννοώ. Και...αν όλα αυτά που είχαμε πριν, ο τρόπος ζωής, παραμένει ο ίδιος ή θα αλλάξει από πολλούς και διάφορους λόγους.	Απλά... ενημέρωση, ..., εμπιστοσύνη στον κόσμο, ε... , τι άλλο; Ε... , να υπάρχει η πρόσβαση για όλα τα παιδιά στο διαδίκτυο, γιατί δεν έχουν όλα τα παιδιά ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Δηλαδή, πολλές οικογένειες, δεν έχουνε... Ούτε καν σταθερό τηλέφωνο. Ε... , κάποιες οικογένειες που ξέρω από το σχολείο δεν έχουν ρεύμα. Εντάξει, αυτά είναι βασικά, οπότε δεν μιλάμε για επικοινωνία, ε... , με αυτά τα προγράμματα. Δεν μπορείς να κάνεις χρήση. Τώρα, το πώς γίνεται; Πολλές φορές τα παιδιά μπαίνουν από κινητά ή πάνε σε έναν συμμαθητή τους, κλπ. Δηλαδή, εδώ πέρα μέσα τα οποία πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την εκπαίδευση πρέπει να είναι δωρεάν για τα παιδιά ή στις οικογένειες που διαθέτουν μαθητές. Ε... , γιατί, τώρα μας στείλανε 4 tablet στο	Ναι. Επιμόρφωση για τους εκπαιδευτικούς. Επιμόρφωση και όχι εν ώρα λειτουργίας των μαθημάτων. Θα μπορεί να γίνει επιμόρφωση, έστω και διαδικτυακά, σε μέρες και ώρες που δεν λειτουργούν τα μαθήματα. Ή έστω δεν μπορούμε να παίρνουμε για επιμόρφωση καθηγητές σε ώρες μαθημάτων γιατί μετά τα παιδιά, όταν είναι στο σχολείο, τι μάθημα θα κάνουν χωρίς καθηγητές; Γιατί αν αυτό συμβεί - που έχει συμβεί - κανα 2 φορές το χρόνο, αν υπολογίσουμε τους καθηγητές επί 3 μέρες, βγαίνει ένας μεγάλος αριθμός απουσιών. Ε, εκ των πραγμάτων, πολλοί εκπαιδευτικοί επιλέγουν να μην πάνε στην επιμόρφωση για να μην δημιουργήσουν πρόβλημα στο σχολείο, να μην	

			<p>σχολείο. Δεν θα φτάσουν. Ήδη αυτή τη στιγμή έχουμε δώσει 5 laptop στο...σε καθηγητές και μαθητές. Και υπάρχουν και ένα σωρό άλλοι, μάλιστα μου έχουν στείλει και mail «αν σας στείλουν laptop υπολογίστε με και μένα γιατί δεν έχω» και λέω «παιδί μου δεν έχω τίποτα». Δεν είναι ευχάριστο...</p>	<p>μείνουν πίσω στην ύλη και να μην δημιουργήσουν πρόβλημα στα παιδιά. Δηλαδή είναι βασικά ερωτήματα που δεν λαμβάνονται υπόψη πολλές φορές. Από συμβούλους από...Ο καθένας κοιτάει να κάνει τη δουλειά του αλλά η δουλειά όλων μας είναι τα παιδιά.</p>	
--	--	--	---	--	--

Ανάλυση Συνέντευξης Εκπαιδευτικών E2.1 και E2.2

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ Πώς γίνεται η επικοινωνία μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας την περίοδο της πανδημίας.				
	1) Τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας, επικοινωνείτε με τα μέλη της εκπ/κής κοινότητας (διευθυνση σχολείου, συναδέλφους εκπ/κούς, μαθητές, γονείς);	Ποιος ο σκοπός της επικοινωνίας αυτής;	2) Ποια μέσα επικοινωνίας χρησιμοποιείτε;	3) Έχετε χρησιμοποιήσει τις πλατφόρμες που προτείνει το ΥΠΑΙΘ; Εάν ναι, για ποιο επιλέξατε αυτές. Εάν όχι, για ποιο λόγο όχι.
E 2.1	Ναι, ναι, επικοινωνούμε.	Κάνω διαδικτυακά μαθήματα σε όλες τις τάξεις που έχω και επιπλέον μιλάω κα με συναδέλφους για θέματα που αφορούν το σχολείο είτε για προσωπικά. Μάλιστα έχουμε κάνει και σύλλογο, 2 φορές μέσω τηλεδιάσκεψης, με το Webex. Επίσης, χρησιμοποιώ το mail, για να επικοινωνήσω με μαθητές και γονείς; Και μάλιστα, πριν αρχίσω να χρησιμοποιώ το Endmodo, εε, με τους μαθητές κάναμε με τους μαθητές κατά κάποιο τρόπο ασύγχρονη εκπαίδευση μέσω mail, δηλαδή τους έστειλα κάποιες ασκήσεις, κάποιοι μου έστειλαν πίσω απαντήσεις. Επίσης, από το mail τους ειδοποιώ – στην αρχή τους ειδοποιούσα συνέχεια – τους ειδοποιώ για οποιαδήποτε αλλαγή στο πρόγραμμα, που αφορά τη σύγχρονη εκπαίδευση. Με τους συναδέλφους, όταν υπάρχει κάτι που βολεύει το mail, και δεν είναι κάτι που ας πούμε συνοδεύεται από κάποια	Αυτή η επικοινωνία γίνεται μέσα από τις πλατφόρμες του Υπουργείου - δηλαδή κυρίως τη Webex που γίνεται το διαδικτυακό μάθημα. Με τους συναδέλφους προτιμάμε να μιλάμε με το Skype και μερικές φορές από το τηλέφωνο. Για ασύγχρονη εκπαίδευση δεν χρησιμοποιώ το eclass παρόλο που έχω φτιάξει τάξη γιατί έχει πάρα πολλά προβλήματα και χρησιμοποιώ το Endmodo. Και από κει και πέρα έχω και με τους μαθητές μια επικοινωνία με την ασύγχρονη εκπαίδευση δηλαδή. Επίσης, μέσω email επικοινωνώ με γονείς και μαθητές.	Ναι. Το Webex το επέλεξα αφενός γιατί μου φάνηκε πιο σωστό για άμεση επικοινωνία, σε πραγματικό χρόνο επικοινωνία να χρησιμοποιώ μία ενδεδειγμένη πλατφόρμα, αφετέρου διότι, το υπουργείο μας διαβεβαιώνει - και δεν έχει ακουστεί και κάτι άλλο - ότι έχει πολύ καλή, πολύ καλό επίπεδο ασφάλειας.

		<p>άλλα αρχεία, κλπ. και εκεί προτιμάω το mail. Με τους γονείς, λίγες φορές, γιατί δεν έχει χρειαστεί. Δηλαδή, στην αρχή έστειλα...προς τα mail –ό,τι διέθετε το σχολείο, που τα περισσότερα ήταν των γονιών, τα είχαμε για να ειδοποιούνται οι γονείς- αλλά γρήγορα αποκτήσαμε και τα email των παιδιών, για να μην ενοχλούμε τις οικογένειες. Ο γονιός να το πει στο παιδί και το παιδί μετά να κάνει κάτι.</p>		
E 2.2	<p>Φυσικά, φυσικά, ναι. Ναι, σε πολύ συχνή βάση.</p>	<p>..Επικοινωνούμε, ανταλλάσσουμε τις επικοινωνίες μας, δίνουμε προτάσεις ο ένας στον άλλον, λύσεις, βοήθειες... Υπήρξε πολύ καλό κλίμα όλο αυτό..δηλαδή, με την...Και τηλεδιασκέψεις κάναμε, και με Skype και με αυτά, για να μιλάμε..Ήταν...δηλαδή αυτό μας κράτησε ζωντανούς. Με το διευθυντή μιλούσαμε πάρα πολύ και εκείνος βοήθησε πάρα πολύ..Εμένα μου χορήγησε και laptop γιατί δεν είχα..Ε..και ήταν πάρα πολύ βοηθητικός σε όλα, να μας ακούσει, να μας βοηθήσει, παντού ήτανε όποτε τον ζητήσαμε...Εξαιρετικός, δεν έχω κάτι άλλο να πω, εξαιρετικός.</p>	<p>Με τους μαθητές, έκανα ασύγχρονη, αλλά με mail γιατί είχαμε τεχνικά προβλήματα, δεν ήτανε...Με email των γονιών δηλαδή που απαντήσανε σε κάποια. Γιατί στο γυμνάσιο. Στο λύκειο έκανα ασύγχρονη αλλά δεν είχα συμμετοχή. Με τους συναδέλφους...Και με Skype και με τηλέφωνο, και με mail, δηλαδή ποικιλοτρόπως. Γενικώς έχουμε πολύ καλή επικοινωνία.</p>	<p>Ναι, ναι. Το Cisco Webex, αυτό. Προσπάθησα να το χρησιμοποιήσω και την πλατφόρμα της ασύγχρονης που κάναμε εγγραφή και...Του υπουργείου δηλαδή, ότι πρότεινε.</p>

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ				
Έχουν τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας τις απαραίτητες δεξιότητες και προϋποθέσεις για αποτελεσματική επικοινωνία την περίοδο της πανδημίας;				
	4) Τι εξοικείωση έχετε με τις νέες τεχνολογίες, τους Η/Υ, το διαδίκτυο; Έχετε επιμορφωθεί σχετικά;	5) Διαθέτετε τον κατάλληλο εξοπλισμό που απαιτείται για την επικοινωνία αυτήν την περίοδο;	6) Τα άτομα με τα οποία επικοινωνείτε έχουν αντίστοιχες γνώσεις και εξοπλισμό;	7) Προέκυψαν άλλου είδους προβλήματα κατά την επικοινωνία; Εάν ναι, πού οφείλονται και πώς τα αντιμετωπίσατε;
E 2.1	Ναι, έχω αρκετά καλή εξοικείωση. Έχω επιμόρφωση β' επιπέδου.	Εε, όχι τέλειο, αλλά ικανοποιητικό. Δηλαδή έχω έναν υπολογιστή που είναι αρκετά γρήγορος - όχι όσο θα'θελα - μία κάμερα που είναι παλιά, ένα σετ ακουστικών με μικρόφωνο που είναι φτηνό. Δηλαδή κάνω τη δουλειά μου. Θα'θελα να έχω καλύτερα, ασφαλώς θα ήταν πιο εύκολη η ζωή μου αλλά και αυτά που έχω είναι ικανοποιητικά. Α, έχω και μία γραφίδα που τη χρησιμοποιώ στο μάθημα.	Ε, όχι, νομίζω ότι είναι από τις καλύτερες περιπτώσεις. Ε.., δεν είναι τελείως άσχετοι με την τεχνολογία που χρειάζεται, υπάρχουν και μαθητές που δεν χρειάζεται να ξέρουν, να είναι εξοικειωμένοι με κάποια συγκεκριμένη τεχνολογία. Μπαίνουν απλώς από το laptop τους ή το κινητό τους και παρακολουθούν το μάθημα και το μόνο που έχουν να κάνουν ουσιαστικά είναι να πατήσουν το κουμπάκι και να ενεργοποιήσουν την κάμερα ή το μικρόφωνό τους. Δε θέλουμε κάτι παραπάνω. Για την ασύγχρονη εκπαίδευση το μόνο που χρειάζεται να ξέρουν είναι να βγάζουν φωτογραφία με το κινητό τους τη λύση της άσκησης και να το ανεβάζουν. Και σε αυτό είναι εξοικειωμένοι από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οπότε δεν χρειάζεται...Περισσότερες απαιτήσεις έχει ο ρόλος του καθηγητή, ο οποίος πρέπει να διαχειριστεί όλα αυτά τα πράγματα. Τώρα, τα παιδιά που δεν συμμετέχουν...από ό,τι φαίνεται..Εε.., δεν έχουν το σωστό εξοπλισμό...Πολλά δεν έχουνε ... υπολογιστή στο σπίτι ή έχουν έναν υπολογιστή σε όλο το σπίτι,	Υπήρξαν κάποια προβλήματα με...κάποια παιδιά. Εγώ τουλάχιστον δεν κατάφερα να επικοινωνήσω μαζί τους. Δεν κατάφερα να βρω κάποιο mail ή τηλέφωνο να επικοινωνήσω μαζί τους. Το μόνιμο πρόβλημα είναι το κακό streaming, δηλαδή, η κακή ποιότητα επικοινωνίας μέσω ε... , γραμμής ίντερνετ και server, από την πλευρά του Υπουργείου ή της εταιρείας, δεν ξέρω ακριβώς πώς είναι στημένο. Δηλαδή, όταν έχω πολλούς μαθητές στην τάξη, και 10 μαθητές να έχω, ειδικά τις μεσημεριανές ώρες μετά τις 11:00, το μάθημα είναι προβληματικό.

			<p>που μπορεί να τον παίρνει ο γονιός που πάει το πρωί στη δουλειά του ή να το χρησιμοποιεί ένα αδελφάκι του κλπ, αλλά βολεύει το ότι, για την ώρα που έχουμε μάθημα, σύγχρονη εκπαίδευση, μπορούν και μπαίνουν από τα κινητά τους. Οπότε για τη σύγχρονη εκπαίδευση, αυτό δεν είναι πρόβλημα. Για την ασύγχρονη, ε, αυτό θα ήταν ίσως λίγο πρόβλημα, αλλά εκεί δεν χρειάζεται να το κάνουν σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Άρα κάποια στιγμή που θα είναι διαθέσιμος ο υπολογιστής μπορούν να το χρησιμοποιήσουν. Από ό,τι έχω καταλάβει, επίσης, όλα έχουν στο σπίτι ίντερνετ, τουλάχιστον αυτά που συμμετέχουν, οπότε, θα έλεγα πως ναι, αυτά που συμμετέχουν έχουν τον απαραίτητο εξοπλισμό.</p>	
E 2.2	<p>Έχω κάνει το α' επίπεδο, αλλά το έκανα το 2006. Έδωσα εξετάσεις το 2008. Δεν έχω πολύ καλή εξοικείωση και χρειάστηκε βοήθεια. Δηλαδή από ανθρώπους μέσω τηλεφώνου, μέσω Skype, να με βοηθήσουν σε πολλά πράγματα. Δηλαδή μόνη μου δεν θα μπορούσα να τα καταφέρω.</p>	<p>Όχι, όχι, όχι. Δεν είχα εξοπλισμό, είχα ένα laptop στο σπίτι το οποίο το χρησιμοποιεί η κόρη μου που είναι φοιτήτρια και ο γιος μου που είναι φοιτητής. Και αυτό ήταν το πρόβλημά μου, ε., δηλαδή, είχα και πρόβλημα με τα γυμνάσια.Ε., με το ένα γυμνάσιο κυρίως, ενώ έλεγα ότι δεν έχω εξοπλισμό, επέμεναν να κάνω τηλεεκπαίδευση αλλά δεν μπορούσα να</p>	<p>Όχι. Πολύ λίγοι, πολύ μικρό ποσοστό έχει. Κυρίως καθηγητές πληροφορικής είναι πιο εξοικειωμένοι. Εεε..., οι υπόλοιποι προσπαθούν μέσω γνωστών, μεταξύ μας, εε., δηλαδή ήταν κάπως αιφνίδια αυτή η κατάσταση. Ήταν για όλους αιφνίδια συν, εντάξει, την ψυχολογική φόρτιση των ημερών με όλα αυτά που γινόντουσαν. Εε.. και συν τα πρακτικά προβλήματα που είχαν στα σπίτια τους ο καθένας. Έτσι; Σας λέω εγώ στο σπίτι υπήρχε ένας υπολογιστής με δύο παιδιά φοιτητές και γω να πρέπει να κάνω μαθήματα. Και το οικιακό ίντερνετ δεν σήκωνε και, σας λέω, μου πήρε χρόνο για να εξοικειωθώ λίγο με όλα</p>	<p>Για την επικοινωνία, εγώ επικεντρώνομαι στο θέμα του ενός διευθυντή που, εντάξει, με πίεσε πάρα πολύ, με έκανε να νιώσω πολύ άσχημα και... από κει και πέρα, δεν... δηλαδή, αυτή τη στιγμή, έχω προσβληθεί πάρα πολύ από την συμπεριφορά του ε., και δεν ξέρω πώς θα το αντιμετωπίσω από δω και πέρα. Για μένα ήταν ένα χτύπημα αυτή τη στιγμή γιατί δεν έχω δώσει ποτέ κανένα δικαίωμα σε κανέναν να πει ότι δεν δουλεύω ή ότι δεν είμαι συνεπής. Άλλα προβλήματα; Αυτά που είπαμε... με το οικιακό ίντερνετ, με τα 2 παιδιά φοιτητές που είχαν ένα laptop και εγώ, δηλαδή έλλειψη εξοπλισμού, κλπ</p>

		<p>την κάνω λόγω έλλειψης εξοπλισμού και με βοήθησε ο διευθυντής του 1ου λυκείου, που μου έστειλε ο άνθρωπος και laptop του σχολείου, και κάμερα και ακουστικά. Γιατί «επέμεναν» στο γυμνάσιο; Το επέβαλε ο διευθυντής; Ε, μου έκανε παρατήρηση ο διευθυντής ότι εγώ δεν ασχολούμαι εε., και ότι πρέπει να κρατήσω επαφή με τους μαθητές μου και του εξήγησα ότι έχω πρακτικό πρόβλημα, δεν έχω εξοπλισμό. Δεν έχω και την κατάρτιση. Τη διάθεση την είχα, εννοείται, αλλά οι συνθήκες δεν με ευνόησαν. Εντάξει, για μένα ήταν πρόβλημα αυτό. Ένωσα πολύ άσχημα και προσβλητικά. Δηλαδή δεν έχω δώσει εικόνα φυγόπονης αλλά υπήρχαν πρακτικά προβλήματα. Σας λέω εγώ στο σπίτι υπήρχε ένας υπολογιστής με δύο παιδιά</p>	<p>αυτά και να το βάλω μπροστά. Οι μαθητές έχουν γνώση και εξοπλισμό για να μπορέσουν να επικοινωνήσουν; Όχι. Απόλυτο όχι; (γέλιο) Όχι, όχι. (γέλιο) Απόλυτο όχι. Πολύ λίγα αυτά που διαθέτουν τον εξοπλισμό που χρειάζεται για την τηλεεκπαίδευση. Και δεν μου κάνει εντύπωση, γιατί είναι μια φτωχή περιοχή.</p>	
--	--	--	--	--

		φοιτητές και γω να πρέπει να κάνω μαθήματα. Και το οικιακό ίντερνετ δεν σήκωνε και, σας λέω, μου πήρε χρόνο για να εξοικειωθώ λίγο με όλα αυτά και να το βάλω μπροστά.		
--	--	--	--	--

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ - ΑΠΟΨΕΙΣ

Πόσο σημαντική είναι η επικοινωνία αυτήνητην περίοδο και πόσο αποτελεσματικοί είναι οι τρόποι που επιλέχθηκαν;

	8)Θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;	9)Πώς αξιολογείτε τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιήσατε μέχρι τώρα; Ποια θετικά ή αρνητικά είχαν κατά την άποψή σας;	10)Μετά την πανδημία θα συνεχίσετε να επικοινωνείτε και με αυτούς τους τρόπους;
E 2.1	Ναι, βέβαια. Το ένα είναι ότι υπάρχουν θέματα που πρέπει να συζητηθούν ή να παρθούν αποφάσεις, εε..., δηλαδή σε ό,τι αφορούν το πώς γίνονται κάποια πράγματα, αυτά που αφορούν την πολιτική του σχολείου, θα λέγαμε, πρέπει να συζητηθούν με τους συναδέλφους, με τη διεύθυνση του σχολείου και να παρθούν και κάποιες αποφάσεις, όπως θα κάναμε και σε ένα σύλλογο. Πρέπει, είναι πολύ καλό επίσης, είναι απαραίτητο θα έλεγα, που ανταλλάσσουμε τις εμπειρίες μας και πολλές φορές μέσα από αυτό βρίσκει ο καθένας λύση στα προβλήματά του ή τουλάχιστον ησυχάζει ότι αυτό είναι ένα πρόβλημα που	Θα το έβαζα στο πολύ καλά, όχι άριστα αλλά πολύ καλά.	Ε.., δεν ξέρω αν θα υπάρχει αυτή η ανάγκη. Δηλαδή, αυτή η καθημερινή επαφή, ε, νομίζω δίνει την ευκαιρία για αρκετή επικοινωνία. Εε... Το σίγουρο είναι ότι έχουμε βρει και έχουμε δοκιμάσει ΚΑΙ έναν άλλο τρόπο. Οπότε, ε.., αυτό είναι καλό. Ίσως και να τον χρησιμοποιήσουμε, δεν ξέρω να πω από τώρα. Αν υπάρχει ανάγκη, τώρα ξέρουμε και τον τρόπο.

	<p>τους αφορά όλους όπως η κακή ποιότητα λόγω γραμμών server που λέγαμε προηγουμένως και δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Τώρα, με τους μαθητές, νομίζω ότι πέρα από το να διατηρηθεί η επαφή με τη μαθητική διαδικασία, ας το πούμε έτσι, ήταν σοβαρός και ο ρόλος της ψυχολογικής υποστήριξης των παιδιών. Κακά τα ψέματα, όσο και να λέμε ότι τα παιδιά δε θέλουν να έρθουν στο σχολείο, ότι μας βαριούνται, κλπ, το σχολείο είναι η ζωή τους, είναι η δουλειά τους. Νομίζω, το είδα κιόλας στην τάξη, ότι έλειψε στα παιδιά αυτό το πράγμα, να έχουν μια επαφή μαζί μας, με το μάθημα και ...τους έκανε πολύ καλό, τους έβαλε σε ένα ρυθμό, σε μια ψυχολογία, ότι συνεχίζουμε τη ζωή μας. Και μάλιστα βοήθησε και το ότι το μάθημα δεν είναι και τόσο πιεστικό όσο είναι μέσα στην τάξη. Δηλαδή, αυτή η...ενική κατεύθυνση πως ό,τι κάνουμε είναι κυρίως επανάληψη και ότι θα τα ξαναπούμε έτσι και αλλιώς στην τάξη, έχει κάνει το μάθημα λίγο πιο χαλαρό, μπορούμε και συζητάμε και άλλα πράγματα, μπορούμε και συζητάμε απορίες που ίσως να μην προλαβαίναμε να λύσουμε μέσα στην τάξη και νομίζω όλα αυτά βοηθάνε τα παιδιά και ψυχολογικά.</p>		
<p>E 2.2</p>	<p>Απαραίτητη, απαραίτητη. Για να μείνουμε ζωντανό σε αυτό το κομμάτι. Γιατί, ο καθένας αν απομονωθεί, δεν θα μπορέσει μετά ξανά να... Θα σπάσει ο κρίκος αυτής της εκπαιδευτικής αλυσίδας. Για τα παιδιά είναι σημαντικό; Για τα παιδιά...και για τα παιδιά είναι σημαντικό...Απλώς, να συμμετέχουν. Δεν συμμετέχουν, ζουν και αυτά στην απομόνωσή τους.</p>	<p>Κοιτάζτε...Το θετικό είναι ότι υπήρξε μια υποτυπώδης επικοινωνία με τους μαθητές. Υποτυπώδης. Το αρνητικό είναι ότι υπήρξαν διαφοροποιήσεις ως προς τους εξοπλισμούς και γίνονται και διακρίσεις ποιοι θα επικοινωνήσουν και ποιοι όχι. Αυτόματα δημιουργείται</p>	<p>Δε νομίζω, δε νομίζω. Το δια ζώσης μάθημα είναι το καλύτερο.</p>

	<p>ένα...Μαθητές, ας πούμε, δύο ταχυτήτων. Αυτοί που έχουν εξοπλισμό και αυτοί που δεν έχουν. Οπότε, εκεί το θεωρώ άδικο για αυτούς που δεν έχουν να μην έχουν το δικαίωμα...Και ούτε μπορείς να υποχρεώσεις...Όπως και γω δεν είχα εξοπλισμό, και δεν μπορούσα να αγοράσω laptop, έτσι και κάποιοι μαθητές είναι ακόμα χειρότερα από μένα, που δεν έχουνε... είναι άνεργοι οι γονείς τους, ζούνε σε 40 τ.μ. Δεν μπορώ εγώ να τους πω «Πάρτε laptop και επικοινωνήστε μαζί μου».</p> <p>Η επικοινωνία με mail με συναδέλφους; Θετικά – αρνητικά; Με mail...ναί, κάναμε επικοινωνία με συναδέλφους και με mail...εε..., και τα τηλέφωνα δούλευαν τα σταθερά μας, συνέχεια...Εε... και με το Skype...μιλήσαμε κάποιοι, κάναμε μια παρεούλα. Γενικά, εμένα με κράτησε ζωντανή. Και νομίζω και τους υπόλοιπους. Αυτό.</p>	
--	---	--

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΒΙΩΜΑΤΑ					
Πώς επηρέασε τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας η περίοδος της πανδημίας σε συναισθηματικό και επαγγελματικό επίπεδο;					
	11) Πώς βιώνετε αυτήν την κατάσταση σε προσωπικό επίπεδο; Τι ιδιαιτερότητες έχει;	12) Τι σας απασχολεί περισσότερο ως εκπαιδευτικό για την επόμενη μέρα της πανδημίας;	Πιστεύετε θα υπάρχει συμμετοχή των μαθητών όταν ανοίξουν τα σχολεία;	13) Τι προτείνετε για την περίπτωση που χρειαστεί να ξαναδιαχειριστούμε μια τέτοια κρίση;	Προτάσεις προς την Πολιτεία;
E 2.1	Ε... δεν έχει αλλάξει πολύ τη ζωή μου γιατί... είναι γεγονός ότι ήμουν πολύ απασχολημένος με την εξ'αποστάσεως εκπαίδευση. Δηλαδή, είχα να μάθω πολλά πράγματα και να υποστηρίξω, να εκπαιδεύσω, να βοηθήσω πολλούς συναδέλφους, οπότε ήμουν πολύ απασχολημένος με αυτό. Δεν πρόλαβα ούτε να βαρεθώ, ούτε να νιώσω μοναξιά, ούτε τίποτα από αυτά. Ο χρόνος μου μάλιστα είναι πιο περιορισμένος τώρα, αυτό τον	Όταν ανοίξουν τα σχολεία, με απασχολεί κυρίως το πώς θα λειτουργήσουμε, δεδομένου ότι, αν μη τι άλλο, υπάρχει ασφαλώς μια επιφυλακτικότητα από πολύ κόσμο, και παιδιά, και γονείς και πολύ πιθανόν από συναδέλφους, από ό,τι συζητάω μαζί τους. Κατά πόσο το άνοιγμα των σχολείων ε... είναι ασφαλές. Επειδή τώρα είμαστε επαγγελματίες, θα πρέπει να προσέξουμε όσο μπορούμε να νιώθουν όλοι ασφαλείς. Δηλαδή, να εφαρμόσουμε κάποιες δράσεις, να κάνουμε κάπως τα πράγματα, ώστε να νιώθουν όλοι ασφαλείς, όσο ασφαλείς	Ήδη, κάποια παιδιά, κάποιοι γονείς έχουν πάρει τηλέφωνο και έχουν ζητήσει να μάθουν πια είναι η διαδικασία ώστε τα παιδιά να μην έρθουν στο σχολείο. Η εμπειρία μου επίσης, και από τη χρονιά και από τα διαδικτυακά μαθήματα τώρα δείχνει, όχι μόνο από φέτος, γενικά η εμπειρία μου, δείχνει ότι πολλά παιδιά ψάχνουν να βρουν ένα τρόπο να μην έρθουν στο σχολείο. Δε θα θέλανε πολλά παιδιά, δε θέλουν να έρχονται στο σχολείο. Άρα, πιστεύω ότι θα έχουμε σοβαρές διαρροές. Ελπίζω, να έρχονται τουλάχιστον τα μισά. Αν έρχονται τα μισά, εγώ θα είμαι πολύ ευχαριστημένος. Η γ' λυκείου, το τι θα κάνει, είναι πολύ ενδιαφέρον πράγμα, γιατί	Ναι. Ε, εγώ νομίζω ότι τελικά, κυρίως με το... φιλότιμο των καθηγητών - τουλάχιστον αυτή την εικόνα έχω από το σχολείο μου - δούλεψε σε κάποιο βαθμό η εξ'αποστάσεως εκπαίδευση. Θα μπορούσε να δουλέψει καλύτερα, δηλαδή, να είχαμε, να είμαστε καλύτεροι στο μάθημα ή να είμαστε πιο γοητευτικοί σαν προσωπικότητες και να έχουμε περισσότερους μαθητές. Θα μπορούσαμε να κάνουμε καλύτερο μάθημα από άποψη τρόπων, μέσων, κλπ. Δηλαδή αυτό που κάνω εγώ με τη γραφίδα, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν το κάνουν. Είναι βέβαια και η φύση του μαθήματος τέτοια. Δηλαδή, όταν έχεις ένα φιλολογικό μάθημα και δείχνεις ένα έγγραφο pdf, χρειάζεται απλώς να μιλάς και να έχεις ένα pointer να υπογραμμίζεις τη λέξη που κάνουμε συντακτικό, για παράδειγμα, ή την πρόταση που θέλουμε	Η πολιτεία θα έπρεπε οπωσδήποτε να εξασφαλίσει καλύτερα μέσα για τη διδασκαλία. Δηλαδή, πολλοί συναδέλφοι, δεν έχουν τα εργαλεία που θα θέλανε. Είπαμε, άμα μαθητής μπορείς να κάνεις μάθημα με το κινητό, αν όμως είσαι καθηγητής δεν μπορείς να κάνεις μάθημα με το κινητό. Χρειάζεται να έχεις έναν υπολογιστή που να έχει κάμερα, που να έχει μικρόφωνο, χρειάζεσαι ακουστικά, χρειάζεσαι υπολογιστή να είναι στη διάθεσή σου, όχι να είναι ο υπολογιστής του σπιτιού, που να πρέπει να τον χρησιμοποιήσουν και οι άλλοι. Και θα βοηθούσε βέβαια, κάποια... περιφερειακά εργαλεία, όπως

<p>καιρό, γιατί ακριβώς πρέπει να ασχοληθώ με την εξ'αποστάσεως εκπαίδευση. Λίγο ψυχολογικά με έχει επηρεάσει, δηλαδή, ε..., αυτή η αίσθηση περιορισμού, σε κάποιο βαθμό με στενοχωρεί αλλά όχι κάτι σημαντικό. Έχω τόσα πολλά πράγματα να κάνω που δεν έχω προλάβει να στενοχωρηθώ ή να μην έχω τι να κάνω. Μου λείπουν κάποιοι άνθρωποι που δεν βλέπω...σε πραγματική, φυσική παρουσία δηλαδή, αλλά κατά τα άλλα, όχι, δεν μπορώ να πω ότι με έχει επηρεάσει σοβαρά.</p>	<p>μπορούν να νιώσουν. Να μην κουβαλάει ο καθένας ένα άγχος ότι έρχεται στο σχολείο άρα μπορεί να του συμβεί κάτι κακό, να κολλήσει τον ιό και να αρρωστήσει, αλλά να αποφευχθούν και κάποιες συγκρούσεις, ίσως. Να μην ξεχνάμε ότι έχουμε να κάνουμε με παιδιά τα οποία ξέρουμε ότι δεν ακολουθούν πάντα τις οδηγίες. Μπορεί κάποια άλλα παιδιά, κάποιοι άλλοι συνάδελφοι, κάποιοι γονείς να ενοχληθούν από αυτό. Άρα, ας πούμε, αν πάει ένα παιδί και αγγίζει ένα άλλο, αυτό θα είναι ένα πρόβλημα που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί, ενώ παλιά δεν ήταν. Θα έπρεπε να γίνει κάτι κακό για να επέμβουμε, τώρα θα πρέπει να επέμβουμε και σε αυτό. Ή, όταν ένα παιδί δεν πλένει τα χέρια του ή δεν βάζει αντισηπτικό, ας</p>	<p>άλλες χρονιές, η γ' λυκείου εξαφανίζονται οι μαθητές τους για να κάτσουν να διαβάσουν. Αλλά τώρα, είχανε το χρόνο τους. Οπότε, μπορεί και να έρχονται για να βγαίνουν από το σπίτι τους. Δεν ξέρω τι θα κάνει η γ' λυκείου.</p>	<p>να αναλύσουμε. Στη Φυσική, στη Χημεία ή στα Μαθηματικά δεν μπορεί να γίνει αυτό. Πρέπει να γράφεις εξισώσεις, άρα χρειάζεται οπωσδήποτε ο πίνακας, ένα είδος πίνακα, ας πούμε. Παρ' όλα αυτά, θα μπορούσαμε να κάνουμε καλύτερο μάθημα. Να ψάξουμε λίγο καλύτερα τα μέσα, τα εποπτικά μέσα, θα λέγαμε, τα εποπτικά εργαλεία, για να κάνουμε καλύτερο μάθημα. Νομίζω όμως ότι δεν θα ξεκινούσαμε από το 0, όπως τώρα, να πρέπει να τα μάθουμε όλα, που δεν είχαμε καμία τέτοια εμπειρία, και νομίζω ότι θα είναι τα πράγματα πολύ καλύτερα σε αυτό το επίπεδο. Βέβαια, ψυχολογικά, φοβάμαι ότι δεν θα είναι καλύτερα, το να ξανακλείσουν τα σχολεία, για κανένα λόγο.</p>	<p>είπαμε, η γραφίδα, στα πλαίσια του εξοπλισμού. Στο επίπεδο τώρα της ποιότητας επικοινωνίας, νομίζω ότι η πολιτεία θα έπρεπε να εξασφαλίσει να έχουμε τουλάχιστον οι καθηγητές καλύτερες ποιότητες διαδικτύου. Δεν μπορώ δηλαδή εγώ να κάνω μάθημα με 10 μαθητές και με το που μπαίνει ο 11ος μαθητής να μην ακούγομαι, ή να κόβεται η σύνδεση, κλπ. Δηλαδή, θα έπρεπε να έχουμε καλύτερα δίκτυα ή καλύτερους server, δεν ξέρω και τόσο πολύ τι ακριβώς φταίει. Άρα εξοπλισμό και υπηρεσίες διαδικτύου. Επίσης, θα βοηθούσε, θα βοηθούσε τώρα ένα που μου ήρθε, να υπάρχει και υποστήριξη σε επίπεδο διδακτικών εργαλείων. Δηλαδή κάποια πράγματα υπάρχουν και είναι πολύ βολικά. Για παράδειγμα, σε ό,τι αφορά το δικό μου μάθημα, το study for</p>
--	---	--	---	--

		<p>πούμε, ή ένας συνάδελφος μπορεί να φοβάται πολύ, να έχει λόγους υγείας και να πει "Όχι, εγώ δεν θέλω να μπω σε αυτή την τάξη με τόσα παιδιά", ας πούμε, ή ότι "Δεν θέλω να κάνω μάθημα όταν το άλλο το παιδί βήχει", ας πούμε. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε αυτά τα πράγματα πρώτα, δηλαδή, και να είμαστε αλλά και να νιώθουν όλοι ασφαλείς. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, θα πρέπει να δούμε, και επειδή είμαστε και γενικό λύκειο και τα παιδιά έχουν στόχους, τι θα κάνουν με την ύλη. Πρέπει να βγει. Δηλαδή, τα παιδιά πρέπει να δώσουν πανελλήνιες, τα παιδιά της γ' λυκείου, των άλλων τάξεων πρέπει να μάθουν κάποια πράγματα για να πάνε να δώσουν κάποτε πανελλήνιες. Θα πρέπει να γίνουν αυτά. Και τέλος, θα πρέπει με το που ανοίξουμε,</p>			<p>exams έχει πάρα πολύ ωραία πράγματα, έχει οργανωμένα μαθήματα, έχει πολύ ωραία βίντεο, έχει λυμένες ασκήσεις, έχει άλυτες, έχει και πολύ και καλό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς. Δε συμβαίνει το ίδιο σε ό,τι αφορά, για παράδειγμα, τη Βιολογία, το οποίο έχει ας πούμε μαθήματα από το 2000, από τότε που φτιαχτήκανε, ή τα Μαθηματικά ή ένα σωρό άλλα μαθήματα. Δηλαδή, θα ήταν να υπάρχει και διδακτικό υλικό ψηφιακό έτοιμο, αν κάποιος θέλει να το χρησιμοποιήσει και δεν έχει δικό του ή δεν θέλει να ψάχνει από δω και από κει να βρει υλικό. Σε όλα τα μαθήματα, σε όλες τις τάξεις. Γιατί αυτό που λέω είναι για τη Φυσική της γ' λυκείου καλό, δεν είναι για άλλα μαθήματα και βέβαια δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα στις άλλες τάξεις.</p>
--	--	--	--	--	--

		<p>κάποια παιδιά, πιθανώς, να μην έρθουν στο σχολείο, πάλι. Επειδή στο σπίτι θα υπάρχουν ευαίσθητα άτομα, κλπ. νομίζω ότι αυτά τα 3 πράγματα πρέπει να κοιτάξουμε. Το κυριότερο είναι η ασφάλεια, το δεύτερο είναι η ύλη και το τρίτο το πώς τα παιδιά που θα μείνουν στο σπίτι θα συνεχίσουν να έχουν κάποια υποστήριξη.</p>			
E 2.2	<p>Με πολύ άγχος. Πολύ άγχος και φόβο και... είμαι πάρα πολύ διστακτική το πώς θα μπορούσαμε να ξαναεπιστρέψουμε σε μία κανονικότητα τώρα.. Για μένα ήταν πολύ χάλια η κατάσταση. Το βίωσα πολύ άσχημα. Δεν...δεν..ηρέμησα καθόλου. Είμαι τρομοκρατημένη μπορώ να πω. Δεν έχω πολύ αισιοδοξία. Ίσως γιατί είχα και</p>	<p>Το πώς θα μπορούσαμε να υλοποιήσουμε την επαναφορά μας. Το πώς θα είναι η επαναφορά μας στην καινούρια πραγματικότητα που θα βιώσουμε, έτσι; Γιατί υπάρχει από την πλευρά μου, υπάρχει δυσκολία να διαχειριστώ αυτή την κατάσταση και από τη στιγμή που πάω και σε 3 σχολεία επίσης με ανησυχεί αυτό. Εγώ θα πέσω σε τριπλές φωτιές τώρα. Δηλαδή, αν θεωρήσουμε ότι γίνει κάτι σε κάποιο από τα τρία σχολεία, και εγώ από το ένα στο άλλο</p>		<p>Καταρχάς, να έχουμε όλοι τον απαραίτητο εξοπλισμό, και μαθητές και εκπαιδευτικοί. Βασικό. Δεύτερον, να γίνουν κάποιες επιμορφώσεις, κάποια σεμινάρια και στους εκπαιδευτικούς που έχουν κάποια αδυναμία να κάνουνε πράγματα πάνω στην τηλεεκπαίδευση. Δεν μπορείς ξαφνικά να βρεθείς να κάνεις τηλεεκπαίδευση χωρίς να το 'χεις δει ποτέ σου το έργο. Και ... από κει και πέρα, ίσως, θα έπρεπε να υπάρχουν και κάποιες ψυχολογικές ... υποστηρίξεις, σε όλους, σε όλη την εκπαιδευτική κοινότητα. Για όλο αυτό, γιατί, νομίζω, μεταξύ μας κάναμε τους ψυχολόγους και κρατηθήκαμε σε αυτό. Δηλαδή, ο ένας έδινε κουράγιο στον άλλο. Ίσως αν υπήρχε και από</p>	

	<p>πολύ πληροφόρησ η, έβλεπα συνέχεια τις εξελίξεις και ίσως λειτούργησε αρνητικά. Τώρα το 'χω κόψει και ... αλλά είχα τρομερή αγωνία και άγχος με όλα αυτά. Επειδή έβλεπα συνέχεια ειδήσεις για αυτό το θέμα, νομίζω ότι μου έκανε κακό. Με πότισε με αγωνία και τώρα μου είναι δύσκολο, η επαναφορά δηλαδή, το πώς θα πάμε στο σχολείο και πώς θα γίνουν... Για τί, η αλήθεια είναι, έχω και κάποια προβλήματα υγείας... και κάπου φοβάμαι, και για τον εαυτό μου και για τα παιδιά μου.</p>	<p>μεταφέρω υποτίθεται κάτι. Η ιχνηλάτιση επαφών μετά θα είναι τεράστια. Είναι ένα πρόβλημα αυτό για τους καθηγητές που μετακινούνται και με απασχολεί και αυτό. Εε..., και από κει και πέρα, πώς θα είναι η πραγματικότητα με τα παιδιά που θα έρθουν σχολείο. Δηλαδή, δεν ξέρω κατά πόσο και αυτά είναι τρομοκρατημένα. Εε..., και πώς θα γίνει το μάθημα από τη στιγμή που ξέρουμε ότι οι αίθουσες είναι πάρα πολύ μικρές και η απόσταση του 1,5 μέτρου δε νομίζω ότι μπορεί να κρατηθεί. Και πόσο οικονομικά θα αντέξουμε να αγοράζουμε και μάσκες και γάντια και όλο το υλικό που πρέπει να αγοράσουμε για κάθε μέρα. Δηλαδή, είναι και ένα κόστος για τον εκπαιδευτικό αυτή τη στιγμή. Όλα αυτά με προβληματίζουν</p>		<p>κάποιον ειδικό κάποια συμβουλευτική, και για τους εκπαιδευτικούς και για τα παιδιά, σε μόνιμη βάση, εε..., ίσως θα εξυπηρετούσε την κατάσταση, θα μας έβγαζε και από κάποιες αγωνίες, θα μας έδινε μια οπτική πιο διαφορετική, πιο αισιόδοξη ίσως. Γιατί όταν βρίσκεσαι σε δυσκολία να κάνεις πράγματα, ε..., κάπου κουμπώνεσαι και τελικά δεν μπορείς να λειτουργήσεις το 100% σου. Εμένα θα με βοηθούσε. Το πάω λίγο παραπέρα γιατί νομίζω ότι θα λειτουργούσε το θέμα των ψυχολόγων, να βάλουν και τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, και σε μία άλλη διάσταση, πέρα από το φόβο και την αγωνία.</p>	
--	--	---	--	---	--

		<p>...Γιατί, θα είμαι συνέχεια στο άγχος, από το ένα σχολείο στο άλλο, να είμαι...Εδώ δεν έχω πού να καθίσω, σε κάποιο, δεν έχω καρέκλα. Δηλαδή, δεν ξέρω, πρέπει να υπάρξει μία πρόβλεψη για τους καθηγητές που μετακινούνται. Να πάνε για το πρώτο διάστημα μέχρι να ανοίξουν και τα γυμνάσια, ξέρω γω...να πηγαίνουν σε ένα σχολείο από τα τρία. Να μην κάνουμε tour τα σχολεία. Γιατί συγχρωτισμός, θα υπάρχει, όταν έχει ο σύλλογος 30-40 άτομα και γω πηγαίνω σε 3 μέρη, εντάξει, θα έρχομαι σε επαφή με τόσα άτομα; Δηλαδή, και αυτό με προβληματίζει.</p>			
--	--	---	--	--	--

Παράρτημα 5: Υπόδειγμα Κωδικοποίησης ερωτήσεων σε Θέματα

Κωδικοποίηση Ερώτησης 8 για απαντήσεις Διευθυντών

	8)Θεωρείτε ότι είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας τώρα που τα σχολεία είναι κλειστά λόγω πανδημίας; Γιατί;	
Δ1	Ναι. Είναι σημαντική η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας γιατί πρέπει να φανεί ότι δεν έχει διακοπεί και, ε., υπάρχει συνέχεια στη σχολική ζωή και το μόνο που έχει διακοπεί είναι η φυσική παρουσία με ... ό,τι κακό αυτό συνεπάγεται. Η διακοπή της φυσικής παρουσίας έχει ένα πολύ μεγάλο μειονέκτημα, έχει μια πολύ μεγάλη συνέπεια. Ο καθένας δουλεύει μόνος του, άρα οδηγεί σε απομόνωση η κοινωνική συμπεριφορά. Άρα, έπρεπε να υπάρχει, να έχουμε όλοι την αίσθηση της συνέχειας. Είναι μία δύσκολη κατάσταση, που θα αλλάξουμε λίγο τον τρόπο, θα αλλάξουμε λίγο τον τρόπο που εργαζόμαστε ΟΛΟΙ μαζί, αλλά συνεχίζουμε. ... Να το πω αλλιώς. Αν δεν υπήρχε επικοινωνία, τότε, θα ήταν σαν να σταματούσε το σχολείο, να μην υπήρχε. Πώς σταματάει τον Αύγουστο και λέμε «τώρα πάμε διακοπές» και δεν σκεφτόμαστε καθόλου, ούτε τους μαθητές μας ούτε τους συναδέλφους μας, κανέναν. Θέλουμε να είμαστε με τα παιδιά μας, θέλουμε να αδειάσει το κεφάλι μας.	συνέχεια στη σχολική ζωή αποφυγή απομόνωσης
Δ2	Ναι, απαραίτητη. Κυρίως, για να μην αποκοπούμε...ε., να μην αποξενωθούμε από το χώρο μας, από τη δουλειά μας και τα παιδιά από το χώρο του σχολείου. Που, άσχετα αν συμμετέχουν ή δεν συμμετέχουν στα διαδικτυακά, στα σύγχρονα ή στα ασύγχρονα μαθήματα, ε..., το βλέπουν το σχολείο σαν ένα κομμάτι που ρυθμίζει τη ζωή τους και τους κρατάει σε ένα ρυθμό, σε ένα τέλμα.	αποφυγή απομόνωσης σημασία σχολείου στη ζωή τους
Δ3	Οποσδήποτε, εννοείται. Δεν πρέπει να χάνεται η επικοινωνία. Δεν πρέπει να χάνεται η επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας. Γιατί; Κοιτάξτε, τώρα δεν είναι μια καλοκαιρινή περίοδος που δεν έχουμε...εντάξει,...που είμαστε πιο ανέμελοι...Τώρα είναι μία δύσκολη φάση την οποία πρέπει όλοι να την παλέψουμε. Πρέπει όλοι και οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να είμαστε σε μια συχνή επικοινωνία ούτως ώστε ούτε και τα παιδιά να μη χάνουν την επαφή τους έστω και όχι δια ζώσης αλλά μέσω της σύγχρονης ή της ασύγχρονης εκπαίδευσης, να μην χάνουν την επαφή τους, ούτε με το μάθημα ούτε με τον καθηγητή τους. Το ίδιο και εμείς με τους μαθητές μας. Είναι πολύ σημαντικό γιατί δεν υπάρχει σχολική κοινότητα αν δεν υπάρχει επικοινωνία μεταξύ καθηγητών και μαθητών οπότε είναι απαραίτητο αυτό. Σου λέει, δεν είμαστε σε διακοπές, όπως είναι κάποιες άλλες φυσιολογικές περίοδοι του χρόνου. Πιστεύω την ίδια ανάγκη έχουν και οι εκπαιδευτικοί. Από ό,τι έχω επικοινωνήσει με τους συναδέλφους, αρκετοί μου το έχουν πει και...(λίγο γέλιο) θα ήθελαν πάρα πολλοί να είναι και στο σχολείο, δηλαδή να είναι κοντά με τα παιδιά...θα το ήθελαν αυτό. Πολύ. Όχι βέβαια ότι... Πολλοί συναδέλφοι προσπαθούν να κάνουν ό,τι καλύτερο και μέσα από τη...μέσα από τα διαδικτυακά μαθήματα, μέσα από τις πλατφόρμες, όπως μπορεί ο καθένας. Νομίζω είναι σε συχνή επικοινωνία με τα παιδιά, από ό,τιβλέπω...Έχουν κάνει και μαθήματα, και σύγχρονα και ασύγχρονα.	συνέχεια στη σχολική ζωή

<p>Δ4</p>	<p>Ναι, ναι, γιατί οι συνθήκες που ζούμε, είναι εγκλεισμού, συνθήκες εγκλεισμού. Πέρα από το ότι η ανάγκη για επικοινωνία είναι ...για να πούμε τα πράγματα της καθημερινότητας, και αυτό φαίνεται στο ότι συναντιόμαστε κάθε Σάββατο, ας πούμε. Σταθερά κάθε Σάββατο, σε μία δώρη, ή και λίγο παραπάνω, τηλεδιάσκεψη, οι καθηγητές, η πλειοψηφία των καθηγητών. Αυτό, αυτό φαίνεται ότι είναι ανάγκη. Δεν είναι μόνο για να μιλήσουμε για θέματα διδασκαλίας, για τα διοικητικά αλλά γιατί έχουμε την ανάγκη να μιλήσουμε γενικότερα, γιατί είμαστε μέσα, κλεισμένοι. Ένα υποκατάστατο της καθημερινής δια ζώσης επικοινωνίας. Υπάρχει ανάγκη γι' αυτό δηλαδή. Για τους μαθητές, Οι μαθητές, δεν φαίνονται πρόθυμοι να κάνουν πράγματα... άμα κρίνω από τον αριθμό, είναι πάρα πολύ λίγοι. Είναι λίγοι, πραγματικά δεν ξέρω τι κάνουν οι μαθητές, ώστε να έχω διαμορφωμένη άποψη για την πλειοψηφία. Αυτό που μπορώ να καταλάβω είναι ότι, που φαίνεται εκ των πραγμάτων, είναι το ότι δεν συμμετέχουν σε αυτή τη διαδικασία.</p> <p>Για σας γιατί είναι σημαντικό να συμμετέχουν τα παιδιά, άσχετα από το μαθησιακό κομμάτι;</p> <p>Μου λείπουν στοιχεία για αυτό το πράγμα. Δεν μπορώ να πω. Αν τους έλειπε, θα μπαίνανε έτσι από περιέργεια. Τι να πώ; Αυτό που ίσως είναι σημαντικό, δύο στους τρεις μαθητές γραφήκανε στο my school. Έτσι έχουν πρόσβαση μέσω αυτού στο eclass. Μετά, γραφήκανε στα μαθήματα πολύ λιγότεροι.</p>	<p>ανάγκη για επικοινωνία λόγω του εγκλεισμού</p>
<p>Δ5</p>	<p>Ναι, βέβαια, απαραίτητη, δεν μπορείς να πας παρακάτω, πώς θα γίνει αλλιώς; Για τα παιδιά είναι πολύ ενθαρρυντικό και πολύ... πιστεύω ότι έτσι τους δίνεις τη δυνατότητα της επικοινωνίας για να μπορείς να βοηθήσεις και ψυχολογικά να περάσουν αυτή τη δύσκολη περίοδο. Δηλαδή θυμάμαι ότι από την πρώτη φορά, είχαν, έτσι, μεγάλη αγωνία και μας στέλνανε τα mail τους για να επικοινωνήσουν μαζί μας γιατί θεωρούσαν και αυτά ότι βρίσκουνε ένα ασφαλές περιβάλλον. Βέβαια, το κατά πόσον είναι ασφαλές αυτό το περιβάλλον της επικοινωνίας, δεν είμαστε απόλυτα σίγουροι. Εγώ τουλάχιστον δεν είμαι ικανοποιημένη από όλες αυτές τις πλατφόρμες με τις οποίες επικοινωνούμε. Αλλά υπάρχει μια ανάγκη ψυχολογική των παιδιών για στήριξη, πώς αλλιώς να τους στηρίξεις... οι άνθρωποι που μπορούν να τους στηρίζουν είναι οι καθηγητές τους. Εμείς έτυχε να έχουμε σε αυτή τη φάση και μία κοινωνική λειτουργό και μία ψυχολόγο στο σχολείο. Προσπάθησαν οι κοπέλες να επικοινωνήσουν, αλλά όχι με θεαματικά αποτελέσματα. Δηλαδή και αυτές τελικά κατέφυγαν στο τηλέφωνο για ψυχολογική στήριξη κάποιων. Για τους εκπαιδευτικούς γιατί είναι σημαντική η επικοινωνία;</p> <p>Ε, και αυτοί περισσότερο για στήριξη, για λόγους ενθάρρυνσης, ίσως, για οτιδήποτε πρόκειται να προκύψει στο μέλλον σχετικά με τη δουλειά τους. Προκύπτει κάποια ανασφάλεια. Είναι δηλαδή και ο ρόλος του διευθυντή πολλές φορές καθησυχαστικός προς την πλευρά των συναδέλφων γιατί από εβδομάδα σε εβδομάδα καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε καινούριες προκλήσεις, από τις πλατφόρμες, το πώς θα κάνουνε εξ αποστάσεως, το αν θα κάνουνε σύγχρονη. Όλα τα προβλήματα δηλαδή έπρεπε να λυθούνε από το διευθυντή και την υποδιευθύντρια και κυρίως την υποδιευθύντρια η οποία επειδή ήταν της πληροφορικής τους βοηθούσε. Λόγους περισσότερο ανασφάλειας έβλεπα δηλαδή εγώ στους συναδέλφους. Αν δεν ήμασταν δηλαδή και εμείς από κοντά, αισθανόντουσαν ότι δεν θα τα καταφέρουνε. Δε λέω ότι ήταν πάντα πολύ δύσκολο, γιατί αρκετοί από αυτούς είχαν περισσότερες γνώσεις πληροφορικής από εμένα ή την υποδιευθύντρια. Αλλά επειδή ήταν κάτι πρωτόγνωρο, προφανώς χρειαζόντουσαν ενθάρρυνση και, έτσι, να τους βοηθήσεις δηλαδή στους τρόπους που θα βρουν για να επικοινωνήσουν.</p>	<p>ψυχολογική υποστήριξη μαθητών ενθάρρυνση στην ανασφάλεια των καθηγητών</p>

<p>Δ6</p>	<p>Νομίζω πως ναι. είναι απαραίτητη, εε..., γιατί, δεν θα πρέπει να υπάρχει αποξένωση και γιατί θα πρέπει να υπάρχει και μία ανταλλαγή απόψεων. Είναι απαραίτητη η επικοινωνία ούτως ή άλλως, ανάμεσα στα μέλη μίας κοινότητας. Πρέπει να υπάρχει μια συνέχεια, έτσι; Ναι, ναι. Δεν μπορεί να κλείσει το σχολείο και δεν μπορούν τα μέλη του σχολείου, καθηγητές και μαθητές να αποξενωθούνε... Υπάρχει μία αποξένωση αν υπάρχει έλλειψη επικοινωνίας για μεγάλο διάστημα. Τα παιδιά πώς το βιώνουν; Επιδιώκουν την επικοινωνία αυτή; Εε., τα παιδιά, ... Ορισμένα παιδιά, ναι. εγώ νομίζω ότι, ορισμένες μορφές επικοινωνίας και η διάθεση για επικοινωνία είναι μια συνέχεια των αναγκών επικοινωνίας που υπήρχε από πριν. Υπάρχουν παιδιά και συνάδελφοι που δεν θέλουν ούτε τόσο να επικοινωνήσουν και άλλοι που την επιδιώκουν. Αυτή, έχει μία συνέχεια, δηλαδή, και στην παρούσα πιο δύσκολη πραγματικότητα, αυτοί που ζουν μέσα από την επικοινωνία, την επιδιώκουν και την καταφέρνουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άλλους. Που και πριν ήταν πιο απομονωμένοι και αποξενωμένοι. Νομίζω πως η ζωή έχει συνέχεια έτσι και αλλιώς. Και μέσα από τα νέα μέσα, τους νέους τρόπους επικοινωνίας που αναγκαστικά χρησιμοποιούμε πια.</p>	<p>συνέχεια στη σχολική ζωή αποφυγή απομόνωσης</p>
<p>Δ7</p>	<p>Εντάξει, εγώ θεωρώ ότι γενικώς είναι σημαντική η επικοινωνία. Εκεί, τώρα, οι συνθήκες είναι λίγο... περίεργες συνθήκες τώρα. Δεν ξέρω αν είναι από ανάγκη, είναι από φόβο, από τρόμο... Γενικά θέλω να υπάρχει επικοινωνία αλλά νά' ναι σε μια βάση ουσίας και σε ένα επίπεδο αλληλοσεβασμού και να μην πηγάζει από επιπόλαια πράγματα. Εεε, έχω την αίσθηση ότι... δεν μπορώ να το αξιολογήσω αυτό αν... Ότι είναι απαραίτητη, είναι. Αν η επικοινωνία είναι ουσιαστική δεν μπορώ να το αξιολογήσω. Τα παιδιά πώς πιστεύετε ότι βλέπουν την επικοινωνία; Δεν μπορώ να το αξιολογήσω αυτό. Μπορώ ας πούμε να πω ένα παράδειγμα, ότι πριν από 3-4 μέρες απάντησα εγώ σε 5-6 mail που έλειπαν τα κορίτσια που έλεγαν "κύριε, επιτέλους, πότε θα ανοίξουμε", και αυτά. Ενώ, τα ίδια παιδιά που τα ξέρω ποια είναι, δυσκολευόμουνά πάρα πολύ να τα βάλω στην τάξη. Καταλάβατε; Τους λείπει το σχολείο, τους λείπουν οι φίλοι τους, τους λείπουμε εμείς... Και μας λείπουν... Το να βλέπεις ένα προαύλιο άδειο, είναι για τον δάσκαλο και τον διευθυντή πολύ περισσότερο, είναι σκηνή από φαντασία. Δεν μπορούσα να φανταστώ ότι θα ζήσω αυτό το πράγμα. Ναι.</p>	<p>ανάγκη για επικοινωνία λόγω του εγκλεισμού</p>
<p>Δ8</p>	<p>Σημαντικότερη, για τον απλούστατο λόγο ότι, επειδή είμαστε έξω από τον χώρο του σχολείου αλλά δεν έχουμε την καθημερινή τριβή και το καθημερινό στρες, μπορούν να ισχυροποιηθούν οι δεσμοί και από την άλλη πλευρά να προσεγγίσουμε τους συναδέλφους – γιατί και εγώ συνάδελφος είμαι, έχω μια θέση αυτό τον καιρό – και από την ανθρώπινη πλευρά, δηλαδή, πρέπει να ενδιαφερθείς, για την υγεία του άλλου, αν στέκει στα πόδια του, αν είναι καλά, μήπως χρειάζεται κάτι. Εγώ τουλάχιστον που είμαι χωριάτισσα έτσι το βλέπω. (γέλιο)</p>	<p>ανάγκη για επικοινωνία λόγω του εγκλεισμού</p>

<p>Δ9</p>	<p>Ναι, είναι σημαντική, πολύ σημαντική. Εγώ για παράδειγμα, που για ένα διάστημα ήθελα να αποκοπώ από.. όλη αυτή την κατάσταση της πίεσης που είχα υποστεί πριν από το Πάσχα, γιατί ήταν πολύ μεγάλη η πίεση που εγώ τουλάχιστον αισθάνομαι ότι είχα δεχτεί από ...την ...τους ανωτέρους μου, αυτά που ζητούσανε, τα στοιχεία που ζητούσανε, το χρόνο που τα ζητούσανε, τις απόψεις που αλλάζανε, τέλος πάντων, όλα αυτά τα πράγματα μου φάνηκαν, έτσι, πάρα πολύ δύσκολα και ...πώς να τα διαχειριστώ όλα αυτά δηλαδή, και να είμαι και ψυχολογικά ισορροπημένη, γιατί έπρεπε να πηγαίνω συγχρόνως στο σχολείο και όλα αυτά που, φαντάζομαι, έχουμε υποστεί όλοι, όχι μόνο εγώ, όλη η κοινωνία. Εε.., το Πάσχα δεν...είπα ότι δεν θα ανοίξω καθόλου τα mail του σχολείου να δω...Και όταν πήγα τη Δευτέρα στο σχολείο, χθες ήταν Δευτέρα, ε.., και άνοιξα τα mail, βλέπω ότι...ένα παιδί β' τάξης, έλεγε «Σας παρακαλώ, θέλω να επικοινωνήσω με την κυρία ...(την ίδια). Και μου φάνηκε...Τίποτα άλλο δεν έλεγε...Έψαξα αμέσως να βρω το τηλέφωνό του να, τέλος πάντων, για να...Αλλά, λέω, κοίταξε να δεις, το παιδί αυτό είχε στείλει το μήνυμα στις 20 κάτι Απρίλη, εγώ έφτασα περίπου μία εβδομάδα μετά να το δώ...Δηλαδή εκείνη την ώρα στενοχωρήθηκα...γιατί ενώ ξέρω ότι πολλά παιδιά έχουν το τηλέφωνό μου, πιθανότατα αυτό, τα παιδιά που ρώτησε δεν του το δώσανε και εκείνη την ώρα αισθάνθηκα μία...δηλαδή στενοχωρήθηκα, λέω «τι συμβαίνει», ανησύχησα...Δηλαδή πώς...Για να στέλνει ένα μήνυμα ένα παιδί, σημαίνει ότι έχει ανάγκη. Πόσο έγκαιρη είμαι μετά από τόσες μέρες...Θέλω να πω ότι ναι, είναι πολύ ουσιαστική η επικοινωνία. Για όλους είναι πολύ σημαντική, αλλά εμείς οι μεγάλοι, θεωρώ πάντα ότι θα βρούμε τον τρόπο. Ειδικά εμείς που είμαστε, θεωρώ ότι είμαστε,..., έχουμε ένα επίπεδο, διαφορετικό, που έχουμε πιο...πολλούς τρόπους, και περισσότερο...θεωρώ εγώ, λογική, να διαχειριστούμε ορισμένα πράγματα. Ένα παιδί όμως και ειδικά ένας νέος δεν είναι πάντα εύκολο να βρει το σωστό τρόπο και να διαχειριστεί κάποια πράγματα οπότε κάθε φορά που αποκóπτονται από την επικοινωνία με εμάς, νομίζω ότι είναι πιο δύσκολο για αυτούς.</p>	<p>ανάγκη για ψυχολογική υποστήριξη μαθητών</p>
<p>Δ10</p>	<p>Πάρα πολύ. Γιατί...Ε.., ανταλλάσσουμε με τους συναδέλφους απόψεις, λύνουμε απορίες καμιά φορά, που δεν τις έχουμε λύσει με τους συντονιστές μας. Γενικά, έχω πάρει βοήθεια και έχω δώσει πολύ βοήθεια, μέσα από τη συζήτηση... «πες μου εσύ τι έκανες εκεί, να σου πω τι έκανα εγώ»... οπότε ήταν πολύ επικοινωνιακές συζητήσεις. Για τα παιδιά και για μας, να μη χάσουμε εμείς την επαφή με τους μαθητές μας και εντάξει, οι μαθητές μας να... καταλάβουν ότι ενδιαφερόμαστε για αυτά, δεν ήταν για μας διακοπές, δουλέψαμε πάρα πολύ. Και θα χαίρομαι ακόμα περισσότερο αν η ανταπόκριση των μαθητών μας ήταν μεγαλύτερη. Γιατί όλοι δουλέψαμε πάρα πολύ για να κάνουμε, ... τις ασκήσεις ...και θεωρούμε ότι ... θα έπρεπε να αισθανθούν ότι είμαστε σχολείο με έναν άλλο τρόπο, περίεργο, πρωτόγνωρο και για μας και για τα παιδιά, αλλά θα έπρεπε να μείνουμε όλοι σε επαφή. Δεν κάναμε διακοπές, το ξέρω ότι ακούγονται πολλά, αλλά... δεν κάναμε διακοπές.</p>	<p>ανταλλαγή καλών πρακτικών συνέχια στη σχολική ζωή</p>

Δ11	<p>Βεβαίως και πρέπει να υπάρχει επικοινωνία. Πρώτα πρώτα, γιατί χάνουμε την επαφή μας... δηλαδή, βγαίνουμε τελείως έξω από τη σειρά μας αν δεν επικοινωνούμε. Και με τα παιδιά, απλά, η διαφωνία... Με τα παιδιά είναι ότι πρέπει να υπάρχει οπωσδήποτε η επικοινωνία με τα παιδιά, αλλά και με τους συναδέλφους, γιατί αυτά πάνε μαζί, κάνουμε πρόγραμμα, τότε θα κάνω εγώ, τότε εσύ, για τον προγραμματισμό. Αλλά, υπήρχαν κάποιες ενστάσεις, κάποιες διαφωνίες πάνω σε αυτό, γιατί ήταν όλα πολύ βεβιασμένα... δηλαδή, ενώ δεν έχουμε επιμορφωθεί για να κάνουμε εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ξαφνικά, μας έρχεται μία ... ΤΩΡΑ, σε μία εβδομάδα θα φτιάξετε προγράμματα, θα μπειτε... δηλαδή ήταν λίγο αφηνιαστικό αυτό το πράγμα. Και κάποιου συνάδελφοι δεν συμμετείχαν, και όχι γιατί δεν θέλαν να, ... - σιγά, δεν είναι και τίποτα σπουδαίο να κάνουν με τα παιδιά – ίσα ίσα... απλά είδανε ότι ,σου λέει, ξαφνικά, γίνεται μια ... αναστάτωση, .., δεν έχουμε καν επιμορφωθεί, γιατί να μην έχουμε ... Θα'πρεπε κάπως, πώς προβλέπουν τους σεισμούς, και λένε, θα κάνουμε αυτή την πρόβα... να κάνουμε και για την... Έπρεπε να είχε γίνει. Οπότε ξέρεις, είσαι έτοιμος, μια χαρά και όλα είναι λίγο πιο εύκολα. Πάντως, ναι, πολλά παιδιά ήθελαν να έχουν την επαφή με τους καθηγητές. Άλλα παιδιά, δεν τους ενδιέφερε βέβαια με τους καθηγητές, τους έλειπε το σχολείο γενικότερα, σα χόρος επικοινωνίας με τους συμμαθητές τους.</p>	<p>αποφυγή απομόνωσης συνέχεια στη σχολική ζωή ψυχολογική υποστήριξη μαθητών</p>
-----	---	--

Κωδικοποίηση Ερώτησης 8 για απαντήσεις Εκπαιδευτικών

<p>E 9.1</p>	<p>Ότι είναι σημαντικό να υπάρχει επικοινωνία, είναι εξαιρετικά σημαντικό. Εε., επιβάλλεται να υπάρχει επικοινωνία. Για πάρα πολλούς λόγους. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να υπάρχει για να διατηρείται μία κανονικότητα στο ρυθμό της ζωής όλων. Δηλαδή, κανονικότητα... Έγινε όλο αυτό λίγο ξαφνικά. Δηλαδή, μέχρι 10 του μήνα ήμασταν συνηθισμένοι σε έναν τρόπο, με τα αρνητικά του και τα θετικά του για τον καθένα και ξαφνικά, 11 του Μάρτη, έπρεπε να μπούμε σε μια άλλη στάση και αντίληψη των πραγμάτων. Ο καθένας από μας και ο κάθε μαθητής αναγκάστηκε να μείνει στο σπίτι του, σε ένα περιβάλλον, κρίνοντας από το... όπως το γνωρίζαμε και στο σχολείο, στο δικό του περιβάλλον. Δεν είναι περιβάλλοντα ηρεμίας για όλους τους μαθητές. Το παιδί να νιώθει ότι υπάρχει διέξοδος, ότι η διαδικασία συνεχίζεται, ο δρόμος είναι ανοιχτός. Οπότε η επικοινωνία έστω και αυτή, αφήνει το περιθώριο σε κάποιο βαθμό σε αυτό το παιδί να βλέπει το δρόμο του, να βλέπει ότι είναι ανοιχτός και ότι θα τελειώσει και αυτή η περιπέτεια. Δηλαδή, είναι απαραίτητο σε συναισθηματικό, σε ψυχολογικό επίπεδο η παρουσία και όχι μόνο σε καθαρά διδακτικό. Η παιδαγωγική, η ψυχολογική διάσταση και όχι τόσο η διδακτική το καθιστά αναγκαίο.</p> <p>Με τους συναδέλφους η επικοινωνία επίσης είναι απαραίτητη, και στη βάση της ιδιότητάς μας, δηλαδή, το είχαμε ανάγκη να επικοινωνήσουμε γιατί μέρος της ταυτότητάς μας είναι αυτό, ότι είμαστε εκπαιδευτικοί, επομένως δεν μπορείς να απαρνηθείς μέρος της ταυτότητάς σου την επόμενη μέρα ξαφνικά και να είσαι μόνο στο σπίτι. Νιώθεις την ευθύνη δηλαδή, δεν γίνεται απλά να μην είσαι εκεί επειδή σου είπαν ότι δεν θα είσαι εκεί. Η ευθύνη παραμένει, η υποχρέωση παραμένει. Επομένως, μιλώντας, επικοινωνώντας με τους συναδέλφους και ψάχνοντας τρόπους για να βρεις δρόμους επικοινωνίας με τα παιδιά, νιώθεις ότι είσαι λειτουργικός, ότι προσφέρεις, ότι συνεχίζεις να προσφέρεις. Γιατί εκ των πραγμάτων, είναι και ένα επάγγελμα προσφοράς. Επομένως, ήταν αναγκαίο πρώτα απ' όλα για αυτό, γιατί έτσι συνεχίζει να υφίσταται ένα κομμάτι της ταυτότητάς σου, που ήταν αναγκαίο για τον καθένα προσωπικά. Δηλαδή, υπήρχαν συνάδελφοι που αναγκάστηκαν να μείνουν σε ένα... περιβάλλον, έτσι, πιο μοναχικό. Δεν είναι όλοι σε ένα περιβάλλον οικογενειακό, πλούσιο σε ανθρώπους και ερεθίσματα, οπότε ήταν πιο έντονη η ανάγκη για επικοινωνία για κάποιους. Οπότε και προσωπικά αλλά και για λόγους αυτοεπαγγελματικούς, ταυτότητας, προσφοράς και συνέχισης με κάποιο τρόπο του ρόλου μας ήταν να είναι αναγκαίο.</p>	<p>συνέχεια στη σχολική ζωή ψυχολογική υποστήριξη μαθητών αποφυγή απομόνωσης</p>
<p>E 9.2</p>	<p>Ε ναι, βέβαια και πρέπει να είναι απαραίτητη η επικοινωνία. Γιατί έτσι χάνουμε τη σύνδεση που έχουμε. Τα σχολεία προς το παρόν είναι κλειστά, αλλά κάποια στιγμή θα ανοίξουν. Πρέπει να υπάρχει κάποια συνέχεια.</p> <p>Τα παιδιά το έχουν ανάγκη με τους καθηγητές που νιώθουν καλά για την επικοινωνία. Με τους καθηγητές που δεν νιώθουν καλά, έχω διαπιστώσει ότι δεν το κάνουν. Εε., και εγώ πολλές φορές έχω επικοινωνήσει μαζί τους, όχι για λόγους επίδοσης και σχολείου, αλλά για λόγους ψυχολογικούς και συναισθηματικούς. Πολλά παιδιά έχουν νιώσει την ανάγκη να μιλήσουμε εκτός των θεμάτων του μαθήματος δηλαδή. Αυτό γινόταν ούτως η άλλως στο σχολείο. Είχα μια τέτοια επαφή και επικοινωνία και λόγω ειδικότητας, αλλά τώρα, με κάποια παιδιά έγινε πιο επιτακτικό. Γιατί τα έριξε κάτω το ,εεε, το ότι άρχισαν να μη διαβάζουν τόσο συστηματικά, γιατί φοβήθηκαν ότι δεν θα ανταποκριθούν, είχαν θέματα με το ότι ήταν όλη την ώρα μέσα στο σπίτι, είχαν θέματα με τους γονείς... και αυτά ήθελαν να τα συζητήσουν με κάποιον, οπότε</p>	<p>συνέχεια στη σχολική ζωή ψυχολογική υποστήριξη μαθητών αποφυγή απομόνωσης</p>

	<p>υπήρχε μία επικοινωνία τέτοια. Για τους συναδέλφους είναι επίσης αναγκαίο. Υπάρχουν συναδέλφοι οι οποίοι...τι να σας πω, είμαστε γύρω στα 30 άτομα στο σχολείο. Από αυτά, τουλάχιστον 5 είναι εντελώς μόνα, δεν έχουν κανέναν. Ε, προσπάθησα να επικοινωνήσω, εννοώ, συγγενικές σχέσεις κλπ..Είναι άνθρωποι που υπάρχει πολύ μοναξιά. Εε.., και προσπάθησα να επικοινωνήσω μαζί τους, μια, δυο, τρεις φορές, έτσι από το τηλέφωνο, να μάθω τι κάνουν, κλπ. Αλλά υπάρχει και εκεί θέμα επικοινωνίας, εε...τη νιώθουν δηλαδή αυτή τη μοναξιά αυτόν τον καιρό που δεν έρχονται σε επαφή με το σχολείο και με τη δουλειά.</p>	
E 10.1	<p>Ναι, ναι, ναι. Πάρα πολύ. Πάρα πολύ, για ψυχολογικούς λόγους. Για συναδέλφους μιλάτε ή για τα παιδιά; Εε, με τους συναδέλφους δεν επικοινωνήσα από πλατφόρμα και πολύ αλλά για τα παιδιά, ναι, είναι ακόμα σημαντικότερο και μετά για τους συναδέλφους πάει δεύτερη μοίρα. Εντάξει, δε λέω μόνο για το μάθημα, γενικά, η ανάγκη για επικοινωνία υπάρχει και για τις δυο πλευρές; Εε.., με τους συναδέλφους δεν πολυμιλήσαμε με την έννοια ότι...είχαμε...τηλεφωνική επικοινωνία είχαμε, αυτή την επικοινωνία που έχουμε όπως και σε άλλες περιπτώσεις, πχ κατά τη διάρκεια των διακοπών. Α, μάλιστα. Ενώ με τα παιδιά λέτε ότι το είχαν ανάγκη; Ναι, τα παιδιά το είχαν ανάγκη. Έβλεπα και τον τρόπο με τον οποίον απαντούσαν. Δείξαν μεγάλη ευαισθητοποίηση. Στο θέμα αυτό. Δηλαδή, έβλεπες τα παιδάκια που γράφανε έτσι, πολύ ωραία μηνύματα, «χρόνια πολλά», «τι κάνετε;», ανησυχούσανε και με ρόταγαν «είστε καλά;»... με αυτή την έννοια. Δεν ήταν ένα απλό, δε μου στέλναν μόνο ένα απλό μήνυμα, «πάρτε την άσκηση κύριε και διορθώστε την».</p>	<p>ψυχολογική υποστήριξη μαθητών</p>
E 10.2	<p>Ναι, κοιτάξτε, οπωσδήποτε, τα mail, είναι ένας τρόπος επικοινωνίας. Αλλά επειδή υπάρχει αυτό το στοιχείο το λακωνικό, το συμπυκνωμένο, νομίζω ότι...περισσότερο δίνουν κάποια στίγματα, δε νομίζω ότι γίνεται ουσιαστική επικοινωνία με αυτά. Δηλαδή, εντάξει, υπάρχει μια ιεράρχηση από το Υπουργείο, τις διευθύνσεις, στέλνονται, κοινοποιούνται, λαμβάνουμε γνώση...δηλαδή, πώς να σας πω, (γέλιο), είναι ένα σύστημα ασυρμάτου. Δε νομίζω ότι είναι ουσιαστική η επικοινωνία – όπως είναι η δια ζώσης, δηλαδή. Αλλά, σε τέτοιες συνθήκες, θεωρείται ότι είναι κατανοητό. εγώ πιστεύω ότι για κάποια παιδιά – γιατί, για τους εκπαιδευτικούς σας λέω δεν ξέρω, εγώ μιλάω με 2-3 πρόσωπα που έχουμε μια πιο προσωπική σχέση, για τους άλλους, όταν τους δω, θα ακούσω τι κλπ – αλλά τα παιδιά, βλέπω ότι, αυτά που ανταποκρίνονται, έχουν την ανάγκη και μάλιστα...θεωρώ πως, ίσως να υπάρχουν και παιδιά που έχουν και πρόβλημα που είναι μέσα και αυτό τους δίνει ένα ενδιαφέρον, το μάθημα. Τώρα, υπάρχουν και κάποια παιδιά που είχανε και στο σχολείο έτσι, μια...με ερωτηματικό παρουσία, δεν, είναι σαν... δεν απαντάνε σε κανέναν και τίποτα, σε κανένα μάθημα. Δηλαδή είναι απόντα. Δηλαδή, συγκεκριμένο τμήμα του σχολείου μας και δεν ήταν πάντοτε ένα καλό τμήμα και συμπεριφορικά κλπ, ρωτάω τους συναδέλφους – τρεις συναδέλφους κλπ και κανένας δεν απαντάει. Δύο τρία παιδιά απαντάνε μόνο, και το ξέρει και η διευθύντρια. Η Δευτέρα έχει πολύ μεγάλη συμμετοχή. Και δεν ξέρουμε αν οφείλεται σε έλλειψη εξοπλισμού, σε αδιαφορία... Όχι, εγώ πιστεύω ότι τα περισσότερα έχουν τα κινητά τους. Θα μπορούσαν και μέσω κινητού να κάνουν τη δουλειά τους. «Τώρα», σου λέει, «τώρα, εντάξει...». Αδιαφορία μάλλον είναι...τώρα να έχουν προσωπικού λόγους, δεν ξέρω. Ζούνε δύσκολα, στα σπίτια τους; Ξέρω γω, ταραχές; Δεν ξέρω.</p>	<p>ανάγκη επικοινωνίας λόγω εγκλεισμού</p>

<p>E 11.1</p>	<p>Ναι. ε..., για να δούμε πώς θα κινηθούμε, να ανταλλάξουμε εμπειρίες, ε..., για μαθήματα, για να δούμε τα στατιστικά μας, ποσοστά μας, σε μαθήματα που έχουμε κοινά, να κινηθούμε στο ίδιο μήκος κύματος. π.χ. μην πηγαίνει ο ένας παρακάτω και ο άλλος να κάνει επανάληψη... ένα τέτοιο πράγμα. Γιατί, και στην αρχή, δεν ξέραμε αν θα δώσουν τα παιδιά εξετάσεις ή όχι. Αυτό έγινε κυρίως στην αρχή. Με τους μαθητές, Ναι, είναι πάρα πολύ σημαντικό κατά την άποψή μου. Και σε θέμα...για τη σχέση την παιδαγωγική – επιμορφωτική, αλλά και σε ανθρώπινο επίπεδο – δηλαδή και αυτό που είδα και από τις απαντήσεις των παιδιών, ΚΑΙ πιο εύκολα ανοίγονται, όταν ξέρουν ότι τις βλέπω μόνο εγώ ΚΑΙ για θέματα που τους απασχολούν, μπορούν να ζητήσουν κάποια βοήθεια, κάποια συμβουλή... Είναι τα παιδιά πιο ανοιχτά. Και παιδιά που δεν έπαιρναν σχεδόν καθόλου το λόγο στην τάξη, ήταν πάρα πολύ...συνεπείς μαθητές.Και αυτό που έχουμε συζητήσει πολλές φορές, φοβούνται, ντρέπονται περισσότερο τη γνώμη των συμμαθητών τους παρά τον καθηγητή τους. Αυτό μου το έχουν πει πολλές φορές. «Ντρέπομαι να πω την άποψή μου για να μη με κρίνουν οι συμμαθητές μου. Ο δάσκαλός μου ξέρω ότι δεν θα με παρεξηγήσει ή θα με συμβουλέψει, είναι πιο μεγάλος, έχει άλλη εμπειρία». Μεταξύ τους ντρέπονται και δειλιάζουν. Και τώρα βρήκαν τον τρόπο και το χώρο να εκφραστούν και συμμετέχουν. Και κάποια από αυτά, κάνουν και πολύ καλή δουλειά. Βέβαια, εντάξει, είναι και κάποιοι, που νομίζω ότι ...εγράφησαν οι γονείς, απλώς. Είναι χρήστες αλλά δεν έχουν χρησιμοποιήσει την πλατφόρμα ποτέ, δεν έχουν κάνει καμία εργασία, δεν έστειλαν ένα μήνυμα ποτέ, ή έστειλα εγώ ένα αρχικό καλωσόρισμα και δεν πήρα απάντηση... που σημαίνει ότι μάλλον οι γονείς τα έγραψαν. Και ταιριάζει και με το προφίλ των συγκεκριμένων μαθητών, και καλά «έχουμε την ευκαιρία μας για διακοπές, αφήστε μας». (λίγο γέλιο) Μόνο που δεν είναι διακοπές!</p>	<p>ανταλλαγή καλών πρακτικών επαφή με μαθησιακή διαδικασία ψυχολογική υποστήριξη μαθητών</p>
<p>E 11.2</p>	<p>Ναι, Εεε...., για να προχωρούν διαδικαστικά θέματα, κατ'αρχήν. Και δεύτερον, για να νιώθουμε ότι υπάρχουμε. Για τα παιδιά είναι σημαντικό, αλλά...η επαφή που δημιουργείται μέσα στην τάξη, δεν μπόρεσε...ήταν πολύ πιο κρύα τα πράγματα. Δεν ήταν τόσο ζεστά τα πράγματα. Έτσι εγώ το ένιωσα.</p>	<p>συνέχεια στη σχολική ζωή ενθάρρυνση/υποστήριξη εκπαιδευτικών</p>
<p>E 11.3</p>	<p>Ε..., ... εντάξει...όχι απαραίτητα....Δηλαδή, το να μιλάω με την υποδιευθύντρια και να με ενημερώνει αν έχει έρθει κάτι καινούριο, εντάξει, αλλά με όλους...όχι...δε νομίζω ότι χρειάζεται. Ούτε με τους μαθητές; Εγώ πριν κλείσουμε, είπα στα παιδιά ότι όποιος με χρειαστεί, ό,τι ώρα να'ναι - το χω τονίσει έτσι, εγώ τους έχω δώσει το πράσινο φως. Τους έχω πει ό,τι χρειαστούν, ό,τι ώρα –γιατί εγώ κοιμάμαι και αργά, τα έχουμε κουβεντιάσει αυτά – στείλτε μου στο messenger, για παράδειγμα, να σας λύσω οποιαδήποτε απορία, ό,τι, ό,τι θέλετε. Δεν έχει τύχει ας πούμε...Δεν λέω ότι δεν με έχουνη ρωτήσει, έτσι, μια πληροφορία, αλλά, τώρα που έχουν κλείσει τα σχολεία, δεν μου έχει στείλει κάτι κάποιος. Δεν το απέκοψα, αντιθέτως, εγώ τους ενθάρρυνα. Όπως και πριν κλείσουμε λόγω κορωνοϊού τους είχα πει, «παιδιά, ό,τι θέλετε μπορείτε να με ρωτήσετε». Γενικώς αυτό το έχω...και φαντάσου ότι και πιο παλιά, έλεγα στα παιδιά να με ρωτάνε ακόμα και πράγματα που πιθανόν να θέλουν βοήθεια σε ασκήσεις του φροντιστηρίου.</p>	<p>δε χρειάζεται η επικοινωνία</p>